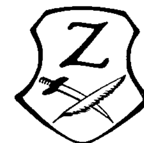
KATONÁK BÉKÉBEN ÉS MISSZIÓKBAN

Sorozatszerkesztő:
ISASZEGI JÁNOS

Somkutas Róbert

ÁLCARUHÁBAN

Fejezetek a hadműveleti-harcászati és csapatfelderítés történetéből (1945–2000)

ZRÍNYI KIADÓ

A HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft. a Honvédelmi Minisztérium által alapított, annak kizárólagos tulajdonában lévő cég.

1087 Budapest, Kerepesi út 29/B.
www.honvedelem.hu
kiado@armedia.hu

A kiadásért felel: Bozsonyi Károly ügyvezető
A Zrínyi Kiadó mb. vezetője: Isaszegi János
Szakmai lektor és szerkesztő: M. Szabó Miklós

A kötetben közölt fotók a szerző gyűjteményéből, a HM Zrínyi Nonprofit Kft. archívumából és a Hadtörténeti Intézet és Múzeum gyűjteményéből valók.

TARTALOM

BEVEZETŐ

Amikor elhatároztam, hogy nekilátok a csapatfelderítés történetét „összegereblyézni", magam sem tudtam, mekkora munkára adtam fejem, és mennyi távollétet jelent ez majd a családomtól.

Úgy gondoltam, hogy a téma nagyon jó, hiszen én is ebben „nőtem fel", én is több mint húsz éven át viseltem az álcaruhát különböző felderítőbeosztásokban.

Az anyaggyűjtés során rá kellet jönnöm, hogy a téma sokkal mélyebb, mint aminek látszik, sok részletet tartalmaz, ami nélkül nem lehet teljes a kép. Ezért csak egyes részterületeket, fejezeteket tudok bemutatni a felderítés történetéből. Sajnos a könyv keretei túl szűknek bizonyultak, és sok érdekes részt ki kellett hagynom, mint például a „ZALA-gyakorlat" felderítőszemszögből való vizsgálatát, vagy a még nem teljesen kutatható, déli határszéllel kapcsolatos eseményeket.

A könyv közel hatvan évet ölel át. Lehetőség szerint igyekeztem a háttérben megbúvó mozgatórugókkal együtt bemutatni a csapatfelderítés, majd későbbi nevén a hadműveleti-harcászati felderítés történetét.

Az elmúlt évek során a haderő fejlesztését mindig és mindenkor a külső politikai tényezők alakulása határozta meg, de a belpolitikai akarat is jelentős befolyással bírt a változásokra. A fejlődés mértékét pedig általában (az ötvenes évek elejét leszámítva) az ország lehetőségei és terhelhetősége határozta meg.

Ennek fényében a csapatfelderítés múltját kutatva, gyakran olyan érzésem volt, mintha a csapatfelderítés egy kicsit mindig a magyar haderő mostohagyermeke lett volna. Ez a fajta hozzáállás kimutatható a csapatfelderítés legfelsőbb szintű vezetésének kialakítása során. Gyakorlatilag csak az 1970-es évek elejére érte el azt a szintet, amit más fegyvernem és szakcsapat már korábban magáénak tudhatott. Ugyanez figyelhető meg a felderítő-szaktechnikai anyagokkal és harcjárművekkel való ellátással kapcsolatban.

Egy esetleges háborús harctevékenység során elvileg elsőként kellett volna az ellenséggel harcérintkezésbe kerülnie a felderítőerőknek, azonban azok technikai ellátását mindig megelőzte az összfegyvernemi csapat, illetve esetenként más szakcsapatok eszközigényeinek a kielégítése.

A felderítés azért is „érezhette magát" mostohagyereknek, mert bizony összfegyvernemi parancsnokaink gyakran nem vették komolyan a felderítés szerepét a hadműveleti és harcászati feladatok végrehajtása során.

Ezeken a területeken a pozitív változás csak az MNVK 2. Csf-ség-en belül megalakuló Hadműveleti és Harcászati Felderítő Csoportfőnökség felállítása után változott meg, mivel ekkor lett végre „gazdája" és parancsnoka a szakterületnek. Megkezdődtek az igazi fejlesztések és átalakulások, melyek lehetővé tették, hogy a magyar haderő egy – a korszerű harci felderítés követelményeinek megfelelő – felderítőrendszerrel rendelkezzen.

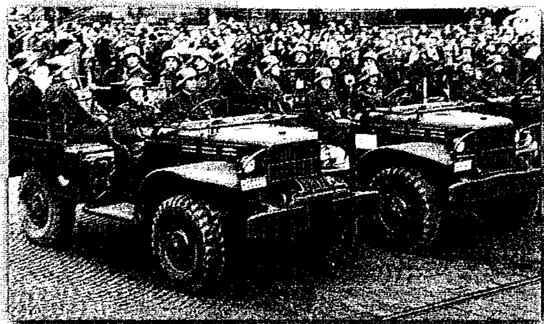
A délszláv válság eseményeinek hatása a még meglévő felderítőrendszereket a válság végéig fenntartotta. Azonban hiába volt az a tapasztalat, hogy ezek a felderítőalegységek képesek nyomon követni a határmentén zajló-történéseket és szükség esetén, mint gépkocsizó ügyeletes alegység akár harci alkalmazásra is kerülhetnek. A politika a „határmentén elhangzott ígéreteit" gyorsan elfeledve, felszámolta a még rendelkezésre álló felderítőerőket, úgyhogy mostanra csupán dandárok állományában találkozhatunk felderítőerőkkel.

Azért bízom abban, hogy amikor újra alkalmazni kell ezeket a képességeket, még lesz elég időnk, hogy az új felderítőgeneráció elsajátítsa mindazt, amit az „öregek" már nem tudtak átadni nekik.

Köszönetem fejezem ki mindazoknak, akik szóval, tettel, anyaggal, tudással és jóakarattal segítették a könyv megírását. A nevek felsorolásától csak azért tekintek el, mert ha mindenki nevét felírnám, már nem jutna lehetőség a téma kidolgozására

A szerző

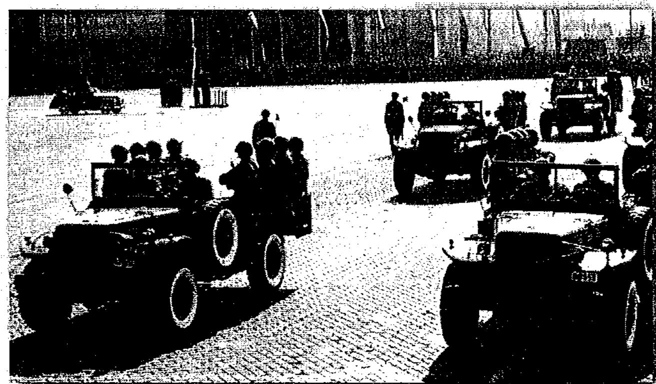

Felderítőalegység az 1948. május 1-jei díszszemlén

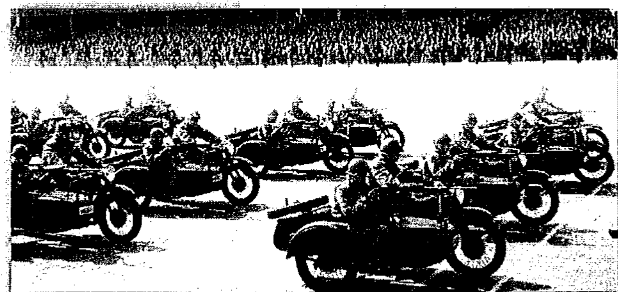
Felderítőjárőr

Gépkocsizó felderítők az 1952. évi díszszemlén

Oldalkocsis motorkerékpáros felderítők az 1953. évi díszszemlén

I.

MAGYAR HADERŐ FELDERÍTŐCSAPATAINAK KIALAKULÁSA (1945–1956)

A DEMOKRATIKUS MAGYAR HONVÉDSÉG MEGALAKULÁSA KÍSÉRLETEK A FELDERÍTŐERŐK LÉTREHOZÁSÁRA (1945–1947)

A világpolitikai helyzet a II. világháború befejezésekor

A II. világháború a vége felé közeledett. A szovjet csapatok már Magyarországon harcoltak, elérték a Dunát, és megkezdték Budapest bekerítését.

Az 1944. december 22-én Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlés (INGY) által megválasztott új kormány – az Ideiglenes Nemzeti Kormány (INK) – számára égető szükségként jelentkezett egy új, antifasiszta haderő felállítása. Az INK legsürgősebb feladatának tekintette, hogy szakítson a német szövetséggel és fegyverszünetet kössön a szövetséges hatalmakkal.[1]

Ennek megfelelően már december 28-án hadat üzent Németországnak, és kijelölte a fegyverszüneti tárgyalás delegációjának tagjait, akik Moszkvába utaztak. A tárgyalások eredményeként a fegyverszüneti egyezményt 1945. január 20-án aláírták, ezzel megvalósult Magyarországnak a fasiszta szövetségből való kilépése és átállása az Egyesült Nemzetek oldalára.[2] A fegyverszünet aláírása egyben az INK nemzetközi jogi elismerését is jelentette. Ezzel Magyarország elindult szabadsága és nemzeti függetlensége visszaszerzésének útján.

Az új hatalmi szervek végrehajtották az átállást, de a fasizmus elleni harchoz szükséges katonai erővel még nem rendelkeztek. Ennek a fegyveres erőnek a létrehozásához adott tényleges lehetőséget a fegyverszünet aláírása.

Az új, demokratikus magyar haderő megszervezésének kezdeti lépései

A fegyverszüneti tárgyalások beindításával egyidejűleg megszervezték a Honvédelmi Minisztériumot (HM), ami megkezdte az alapoktól az új demokratikus hadsereg létrehozását.

[1] Felszabadulás: 1944. szeptember 26.–1945. április 4. szerk. Dér László, Mayer Mária, Bp., 1955, Szikra, 209–210.

[2] Uo. 210–211.

A vezető, irányító apparátus és a katonai közigazgatás területi szerveinek felállítása után megindult az első magyar honvédhadosztály szervezésének előkészítése. Ehhez azonban sem a személyi állomány, sem a fegyverzet és felszerelés nem állt rendelkezésre, így a HM illetékesei a Magyarországon harcoló 2. Ukrán Fronthoz fordultak kérésükkel. Igényelték, hogy a még hadifogságban lévő, de a demokratikus haderőben szolgálatot vállaló katonaállományt, illetve az új haderő felszereléséhez szükséges fegyverzetet és felszerelést adják át részükre.

Közben kiadták a HM állománytábláját, és előkészítették az INK toborzási felhívását. Az ezzel kapcsolatos tevékenységet azonban csak a szovjet csapatok által meghatározott hadműveleti záróvonaltól keletre folytathatták, ami az európai háború befejezéséig nem változott. Az új haderő felállításának meggyorsítása érdekében februárban a különböző napilapokban hirdetményt tettek közzé, melynek hatására számos volt tiszt, tiszthelyettes és polgári alkalmazott jelentkezett katonai szolgálatra.

A felállítandó demokratikus hadsereg szellemének megfelelően módosították a régi szolgálati szabályzatot is, hogy az megfeleljen az új követelményeknek.[3]

A fent említett fegyverszüneti egyezmény alapján Magyarország jogosulttá vált önálló haderő – ezen belül nehézfegyverzettel ellátott nyolc gyaloghadosztály – felállítására, de ez nem jelentett korlátozás nélküli felhatalmazást. Az egyezmény ugyanis azt szintén előírta, hogy: „A fegyverszünet egész időtartamára Szövetséges Ellenőrző Bizottságot (SZEB) létesítenek Magyarországon, amely a Szövetséges (szovjet) Főparancsnokság képviselőjének elnöksége alatt... ellenőrizni fogja a fegyverszüneti feltételek végrehajtását. A Magyar Kormány és annak szervei kötelesek a Szövetséges Ellenőrző Bizottság minden, a fegyverszüneti egyezményből következő utasítását teljesíteni..."[4]

Mindezzel összhangban, az INK már a decemberi ülésén meghatározta, hogy a fegyverszüneti egyezmény által megengedett nyolc hadosztály közül egyet nagyon gyorsan megalakít, és beveti a német csapatok ellen. Ennek mielőbb történő megvalósítására politikai okokból – a béketárgyalásokon minél jobb tárgyalási helyzet megteremtése miatt – volt szükség. Ez azonban az idő múlásával egyre inkább már csak Magyarországnak volt érdeke.

A HM (aminek szervezete 1945 január közepére kialakult) 1945 február 4-én adta ki az úgynevezett „A"-hadrendet. A haderő felépítésében elöljáró szervként egy hadsereg-, és három hadtestparancsnokságot szerveztek alárendelt csapatokkal, valamint közvetlen alakulatokkal, melyek összlétszáma 18 ezer főt tett ki. Emellett harcoló csapatként nyolc – egyenként

[3] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 1/I, A magyar haderő újjászervezése 1944–45. http.//szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

[4] Felszabadulás ... i. m. 226–228.

14 ezer fős – gyaloghadosztályt tartalmazott. A hátországi területi szervek, az egészségügyi intézetek, pótalakulatok, raktárak és egyéb szervezetek létszámát 40 ezer főben határozták meg. A tervezett „A"-hadrend összlétszáma 170 ezer fő volt.[5]

Mint korábban láttuk, az INK átiratban fordult a szovjet kormányhoz, melyben többek közt kérte „a fogságba esett magyar katonák fokozatos átadását" (tehát a teljes hadifogoly-állományt, amely tagjait „igazoló eljárásnak" vetettek volna alá). Ekkor igényelték meg az első ütemben felállításra tervezett négy gyaloghadosztály és két hadtest részére szükséges fegyverzetet, harci technikai eszközöket, híradó, műszaki, egészségügyi, ruházati és egyéb felszerelési anyagokat.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság azonban nem járult hozzá a hadsereg- és hadtestparancsnokságok, illetve azok közvetlen csapatainak létrehozásához. A SZEB csak kisebb létszámú intézmények megalakítását engedélyezte.

A kért hadfelszerelést és hadianyagot az erre illetékes hatóság – a 2. Ukrán Front Zsákmányügyi Hivatala – nem volt képes biztosítani, de a januári moszkvai tárgyalások során egyébként is csak egy magyar hadosztály megalakításáról volt szó. Egyértelművé vált tehát, hogy az új, demokratikus magyar haderő felállítására erősen korlátozott anyagi készletek és személyi állomány állhat csak az INK rendelkezésére.

Ezeknek a problémáknak a felismeréseként 1945 márciusában új állománytáblát adtak ki „B"-hadrend néven.[6] Ez az új szervezet már nem tartalmazott magasabb parancsnokságokat, illetve azok közvetlen csapatait, s a hadosztályok állományát is 10 500 főre csökkentették. Hasonlóképpen redukálták a többi szervezet és intézmény számát is, így az új hadrend már csak 130–140 ezer fővel számolt.

A megalakuló hadosztályok és tevékenységük

A csapatok felállítása megkezdődött. A honvédelmi miniszter 1945. február 4-én rendeletben rögzítette, hogy az első megalakításra tervezett hadosztály, a debreceni 6. hadosztály lesz. A magasabbegységek további felállítási sorrendjét a Szovjet Főparancsnokság által rendelkezésre bocsátandó hadifoglyok mennyisége és helyszíne alapján kívánták eldönteni.[7] A hadosztály felállítása 1 hónapig tartott (február 4-étől március 4-éig), aminek „elnyúlása" a szovjet NKVD[8] időhúzó taktikájának volt köszönhető.

[5] Dr. Szántó:... 1/I. i. m.

[6] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 1/II, A magyar haderő 1944–1948 között, http.//szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

[7] Kis András: Az 1. hadosztály, Bp., 1979, Zrínyi Katonai Kiadó, 14.

[8] NKVD – *Narodnij Komisszariat v Nutrennyih Gyel* – *(Belügyi Népbiztosság)*

Február 26-án Jászberényben – az átadott hadifoglyok állományára alapozva – kezdték meg a budapesti 1. gyaloghadosztály felállítását,[9] melyhez csatlakozott a németek elleni harcban már részt vett Budai Önkéntes Ezred is.

A két hadosztály a „B"-hadrendnek megfelelő szervezetre való személyi feltöltése március végére befejeződött. A szükséges fegyverzetnek és anyagi készleteknek csak kb. 40%-ával rendelkeztek. A magyar kormány arra törekedett, hogy a felállított 6. és 1. hadosztályokat szállítsák ki a hadműveleti területre, ahol várhatóan a frissen zsákmányolt anyagokból gyorsan pótolni tudják a hiányzó fegyverzetet és felszerelést. Ehhez, április 7-én a szovjet Legfelsőbb Főparancsnok hozzájárult, így a magyar hadosztályok a 3. Ukrán Front alárendeltségébe kerültek.

A kiérkezés után a 6. hadosztály a 27. hadsereg kötelékébe lépett. A parancsnokság az ausztriai Edlitz-ben települt, alárendeltjeit pedig a környező falvakban szállásolta el. Az alegységek helyőrségi szolgálatot teljesítettek, biztosították a hadsereg hadtápterületét, közben kiképzést folytattak, lövészeteket hajtottak végre, beszabályozták a fegyvereiket.

Az 1. hadosztály április végén érkezett meg a hadműveleti területre, ahol a 26. hadsereg alárendeltségébe került, és a Wiener Neustadt-tól nyugatra lévő területen összpontosult. Feladatuk és tevékenységük hasonló volt a 6. hadosztályéhoz.

A két kötelék személyi állománya várta, hogy harcolhassanak a németek ellen, de az európai hadszíntéren május 9-ével befejeződtek a harcok. Így érte őket a háború befejezése, ezért alkalmazásukra már nem került sor.

A harmadik felállítandó hadosztályt, a miskolci 7. honvédkerületben hozták volna létre, de nem tudták a bevonulókat elhelyezni, nem volt miből élelmezni a személyi állományt, nem rendelkeztek ezred- és zászlóaljszinten megfelelő képzettségű tisztekkel, illetve nem álltak rendelkezésre ruházati készletek, katonai felszerelési tárgyak és fegyverzeti anyagok sem. Ezeket a szovjetek sem biztosították részükre, így a katonai szolgálatra feltétlenül alkalmas, lehetőleg egyenruhával rendelkező állományt átirányították Hajmáskérre. Hasonlóan jártak Szegeden az 5. honvédkerületi parancsnoksághoz bevonult katonák is.

A magasabbegységek szervezésével párhuzamosan felállítottak még néhány kisebb, építőfeladatot ellátó és a különböző szállítási utak biztosítását végrehajtó alakulatot is.

1945. május 9-én, az európai háború befejezésekor a Magyar Honvédség összlétszáma megközelítette az 50 000 főt.[10]

Néhány nappal a háború befejezése után a hazatérő 1. hadosztály települési helye Pápa volt, alárendeltjei pedig Zalaszentgrót és Répcelak körzetében helyezkedtek el. A 6. hadosztály települési helyeként viszont Balatonalmádit, illetve Székesfehérvár, Zirc és Kisbér körzetét jelölték ki.

[9] Dr. Szántó:... 1/II. i. m.

[10] Dr. Szántó:... 1/II. i. m.

A hadosztályok a vasúti közlekedés biztosítását, illetve a körzetükbe eső fontosabb objektumok őrzését kapták feladatul, amit a hadosztályok általában két ezreddel oldottak meg, a harmadikból pedig tartalékot képeztek. Rendszeres harcászati kiképzés azonban nem folyt, a tartalékban lévő ezred is csak az alapkiképzésre, alaki foglalkozásra és a szolgálati szabályzat megismerésére szervezett felkészítéseket.

Az 5. és 7. hadosztályt az INK 1945 júniusában feloszlatta.

Jelentősebb átszervezésre, létszámcsökkentésre 1945 végétől került sor, amikor a SZEB elrendelte a magyar haderő 25 ezer főre való csökkentését. A SZEB csak a határvadász-alakulatok kiegészítését engedélyezte.

Ezt követően még tovább apadt a haderő létszáma. A hadosztályok állományából kiképződandárok, önálló osztályok és ütegek alakultak, amik 1949-ig működtek. Ezek bázisain hajtották végre 1948-ban és 49-ben a Kossuth Akadémiára jelentkezett fiatalok alapkiképzését.

Az 1946-os átszervezés egyedül a Magyar Kommunista Párt (MKP) befolyása alatt álló Határőrséget érintette pozitívan. A hadsereg jelentős tiszti, tiszthelyettesi és legénységi állományt adott át megerősítésül. Ezzel a honvédség legütőképesebb magasabbegysége a határőrség lett a maga 15 zászlóaljával. A különböző parancsnokságoknak alig maradt 4–6 zászlóalj alárendelve.

Változás csak az 1947. február 10-én aláírt párizsi békeszerződést követően állt be, amikor is Magyarország jogot kapott egy 70 ezer fős haderő felállítására.

Mivel sem az 1947 nyarára kialakult belpolitikai viszony, sem az ország gazdasági helyzete nem tette lehetővé az ilyen nagy létszámú haderő gyors megszervezését, a végrehajtását több évre elosztva tervezték. Az első ütemben (1947–1948) 23 504 fővel, a másodikban (1948–1949) 27 067 fővel, a harmadik ütemben (1949–1950) pedig 34 198 fővel tervezték emelni a katonalétszámot.[11]

Kísérletek a felderítőerők létrehozására az új demokratikus hadseregben

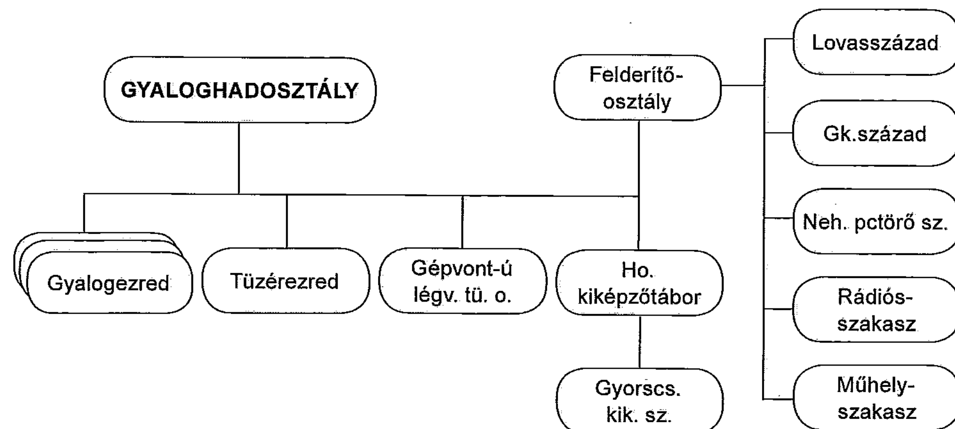
A II. világháború befejezése után életre hívott új, demokratikus haderő a Magyar Királyi Honvédség felderítőszolgálatának elveit örökölte meg. Ezek a korábbi szövetséges német és a háború előtti, illetve alatti magyar haderő tapasztalatain alapultak. A háború befejezése a felderítőcsapatok megmaradt részeit[12] Magyarország határain kívül érte, ezért a demokratikus

[11] Okváth Imre: Bástya a béke frontján, A magyar haderő és katonapolitika 1945–1956, Bp., 1998, Aquila, 53.

[12] Dr. Horváth Csaba: A magyar katonai felderítés története, A kezdetektől 1945-ig, Puedlo Kiadó, 207.

hadsereg számára nem állt rendelkezésére ilyen tapasztalatokkal rendelkező állomány vagy szervezet.

Az új, demokratikus haderő kialakításakor már számoltak a felderítőerőkkel,[13] és a honvédelmi miniszter által 1945 február 4-én kiadott úgynevezett „A"-hadrendben a hadosztályoknál egy-egy felderítőosztályt állítottak be, gyorscsapatok megnevezés alatt.

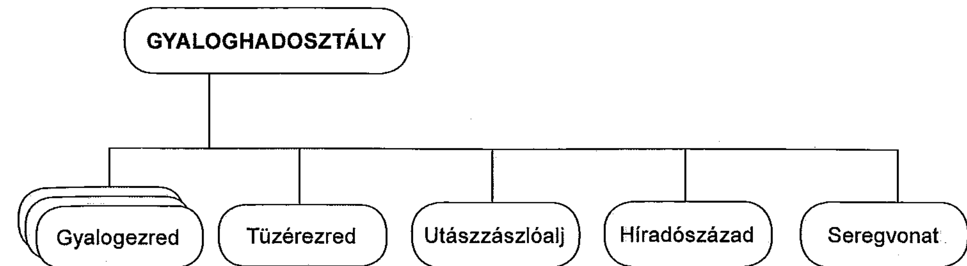

A felderítőosztályban (ami a mai fogalom szerint zászlóalj) az osztályparancsnokság mellett egy lovasszázadot, egy gépkocsizó századot, egy nehéz páncéltörő szakaszt, egy rádiósszakaszt és egy műhelyszakaszt terveztek felállítani. Az osztály összlétszáma 630 fő volt.

Ezenkívül a hadosztály kiképzőtáborában terveztek egy gyorskiképző (felderítő-) szakaszt létrehozni, ami a kiképzés mellett az állomány kiegészítését is biztosítja.[14]

1945 márciusára a személyi állomány és az anyagi készletek csekély volta, illetve a SZEB korlátozó döntése egyértelművé tette, hogy az új magyar haderőt csak a márciusban kiadott „B"-hadrend szerint lehet kialakítani. Az 1945 tavaszán felállított új gyaloghadosztályok szervezete is ezt a hadrendet tükrözte.[15] Ebből az új állománytáblából hiányoztak a szervezetszerű felderítő- (gyors-) csapatok, ezért a felderítéssel kapcsolatos feladatokat a gyalogságnak kellett ellátnia.

[13] Uo. 208.
[14] Uo.
[15] Dr. Szántó Mihály: Az elfelejtett hadsereg, Bp., 1999, Honvéd Kiadó, 42–45.

A hadműveleti területre elvonult hadosztályok szervezetszerű felderítő–alegységekkel nem rendelkeztek. Az itt tevékenykedő csapatok hadműveleti naplóiban csak a 16. gyalogezrednél fordul elő „felderítő cselekményről" szóló bejegyzés. Április 29-én ezt írták be a 16/II zászlóalj eseménynaplójába: Fekete Rezső hadnagy 15 kísérővel, 7 hajtóval, 7 kocsival és 14 lóval, nyílt parancs alapján, felderítő útra indult. Az út során diverzánsok elfogása volt a cél."[16]

Mivel az új demokratikus haderőben külön felderítőalegységek nem szerepeltek, a csapatok felderítőkiképzésének alakulását nem lehet nyomon követni egészen az új, szovjet típusú szervezet megjelenéséig.

Az 1947. február 10-i párizsi békeszerződés alapján a HM szervezési osztálya megkezdte a 70 ezer fős haderő felállításának kidolgozását. Ezt a létszámot az ország gazdasági helyzete, a katonai felszerelések és a harci technikai eszközök hiánya miatt csak több évre elosztva tartották elérhetőnek. Mint korábban láttuk, az első ütemben (1947–1948) 23 504 fővel számoltak. Ennek megfelelően dolgozták ki az első évre az új hadrendet, melyben a hadosztályok szervezetét jelentős mértékben bővítették.

Figyelő, 1950. december 22.

A kidolgozott hadrend még a hagyományos magyar katonai szervezeten alapult, és megtalálható volt benne a hadosztályközvetlen felderítő-zászlóalj is. Ennek szervezete a II. világhábo-

[16] Kis András: A 16. gyalogezred. Bp., 1980, Zrínyi Katonai Kiadó, 22.

rúban alkalmazott felderítő-zászlóalj/osztály felépítésére hasonlított: közvetlen alegységek (árkász-, távbeszélőszakasz), gépkocsizó lövészszázad, közepesharckocsi-század, motorkerékpáros század, huszárszázad és nehézfegyverszázad.[17] A kormány azonban politikai és gazdasági megfontolások miatt nem vette figyelembe ezen igényeket, ezért ezt a haderőfejlesztési tervezetet sem lehetett megvalósítani. Végül is 1947. július 23-án adták ki azt a rendeletet, melyben a felvázolt haderő visszatért a korábban létrehozott („B") hadseregszervezethez, és attól alig tért el. Így ez ismét nélkülözte a felderítő-zászlóaljakat.

Mivel 1947 őszéig egyik párt sem számolt a hadsereg felhasználásával, nem is tartották fontosnak annak fejlesztését. A politikai okok mellett az ország gazdasági helyzete és lehetőségei is szerepet játszottak a hadsereg fejlesztésének háttérbe szorulásában. Mindezektől függetlenül, az 1947-re kialakított új hadrend az anyagi lehetőségek függvényében megteremtette, egy továbbfejlesztésre lehetőséget adó hadsereg kereteit.[18]

A HADERŐ EXTENZÍV FEJLESZTÉSI IDŐSZAKA AZ ELSŐ FELDERÍTŐALEGYSÉGEK MEGALAKÍTÁSA (1948–1952)

A külpolitikai helyzet az 1940-es évek végén

Az 1947. február 10-én Párizsban aláírt békeszerződés hosszú távra meghatározta a kelet-közép-európai országok szovjet érdekszférába való tartozását. Az egyre terjeszkedő szovjet befolyás hatására az Amerikai Egyesült Államok 1947. március 12-én meghirdette a „Feltartóztatás" politikáját. A sztálini vezetés számára – a második világháború tapasztalatai alapján – létfontosságúvá vált, hogy az ország határai mentén, a stratégiai jelentőségű irányokban csak vele szövetséges államok helyezkedjenek el.

A szovjet befolyási övezet államaiban 1946–49 között – jórészt a szovjet csapatok jelenlétének köszönhetően – a kommunista és munkáspártok kerültek hatalomra, melyek ellentmondás nélkül követték a sztálini útmutatást. Egyedül a Tito vezette Jugoszlávia ragaszkodott saját útjához, amiért a „népi demokratikus országok" elítélték, és rövid időn belül a szocialista táboron belül első számú közellenséggé lett.

Ez idő alatt Nyugat-Európában jelentős katonapolitikai változások indultak el, és megteremtődött egy később létrehozandó katonai-védelmi együttműködés alapja az Egyesült Államok és a nyugat-európai országok között.

[17] Dr. Horváth: i. m. 204.

[18] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 1/III, A magyar haderő 1944–1948 között. http.//szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

Így 1949. április 4-én 12 ország[19] részvételével megalakult az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO), ami ellensúlyozni akarta a Szovjetunió befolyási övezetének növekedését. Az Egyesült Államok „Feltartóztatás-" politikájának katonai alkalmazásával úgy szándékozták megakadályozni ezt a térnyerést, hogy a Szovjetuniót és szövetségeseit egy támaszponthálózattal veszik körbe, mellyel a szocialista tömböt „bezárják" saját határai mögé.

A szovjet politikai és katonai vezetés arra a megállapításra jutott, hogy a harmadik világháború reális közelségbe került. Ezért legfontosabb céljukként a hadászati paritás elérését tűzték ki. Ennek első lépése 1949. szeptember 29-én az első szovjet atombomba felrobbantása volt, ami sokkolta a nyugat-európai államokat, mivel ekkor a szovjetek rendelkezésére álló atomhordozók lehetővé tették azok elérését. A NATO-ba tömörült nyugat-európai államoknak alapvető céljukká vált, hogy az Egyesült Államok légiereje terjessze ki föléjük is a biztonságot adó atomernyőt, ami elrettentő hatással bír egy esetleges atomtámadással szemben.[20]

A szovjetek a szövetséges „népi demokráciák" hadseregeinek mielőbbi hadrafoghatósága érdekében tömegesen adták át a második világháborúban használt, illetve raktáron maradt fegyvereket. A fegyverzettel együtt a második világháború tapasztalatain alapuló vezetési és szervezési elveiket is meghonosították. Így valósulhatott meg a politikai ellenőrzés és irányítás szovjet modellje, a politikai tiszti rendszer is. Ezekkel a változásokkal párhuzamosan kicserélődött a hadseregek felső és középvezetői állománya. Pár év elteltével a szocialista államok hadseregeiben már tömegesen szolgáltak azok a fiatal tisztek, akik látszólag feltétlen hűséggel és odaadással viseltettek a fennálló rendszer, valamint annak vezetői iránt. Ezt tovább erősítette a szovjet tanácsadók megjelenése, akik közvetlenül is beavatkoztak a szocialista országok belső életébe, így a hadseregek irányításába is.

A sztálini elvárásokat érvényesítő szovjet tanácsadók jelenléte ellenére a térség államai mégsem uniformizálódtak teljesen. Ebben az időszakban semmilyen érdemi kapcsolatrendszer nem épült ki a szövetséges szocialista államok és azok hadseregei között. 1950-re a szovjet térség valamennyi állama gazdaságilag, politikailag és katonailag is kiszolgáltatva teljesen Moszkva befolyása alá került.[21]

[19] Az Amerikai Egyesült Államok, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Izland, Kanada, Luxemburg, Norvégia, Olaszország és Portugália voltak az alapító államok.

[20] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 2./I. Magyar Néphadsereg 1948–1956 között. http.//szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

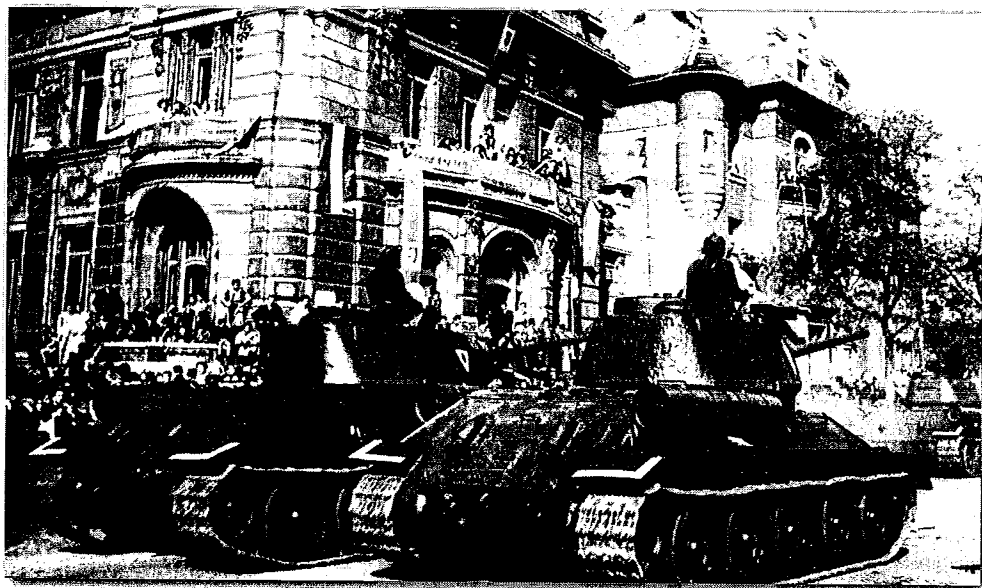
[21] Uo.

A magyar belpolitikai helyzet – a magyar hadsereg „szovjetizálása"

Az 1948-as választások után az MKP vezetése – a parlamenti és a kormányzati kulcspozíciók megszerzését követően – megkezdte az ország gazdaságát és társadalmát átalakító céljainak megvalósítást. A Rákosi Mátyás vezette MKP-nak elsődleges célja volt a hazai gazdaságirányítás szovjet mintára történő átszervezése, hogy beillessze azt Moszkva érdekszférájába. Ennek a folyamatnak a nyitányaként 1948. február18-án Moszkvában aláírták a Magyar Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti „Barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést", majd ezt követően 1948. április 29-én pedig a magyar parlamentben a kommunista párt vezetői „keresztülvitték" államosítási koncepciójukat.

Az MKP-nak ezt az elképzelését koalíciós partnere, a Szociáldemokrata Párt (SZDP) ugyan mindvégig ellenezte, de ez nem okozott különösebb gondot, mert a „beépített" párttagjaik révén könnyen tudták semlegesíteni az SZDP vezetésének ezirányú törekvéseit. A politikai életből fokozatosan kiszorították az ellenzéki pártokat.

Az 1947. augusztus végi választások után az MKP és az SZDP egyesüléséből létrehozott „új" párt, a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) egyre nagyobb figyelemmel fordult a hadsereg felé. Így az 1948-as év gyökeres fordulatot jelentett a hadsereg fejlesztésében. Az MDP hatalomra jutása után érdeklődésének homlokterébe került a magyar haderő átalakítása szovjet mintára, és ennek megvalósításához szükséges megbízható káderállomány létrehozásának a kérdése.

Az első T–34 harckocsik felvonulása az 1948. május 1-jei díszszemlén

Ennek biztosítása érdekében megindult az új tisztképzési rendszer kiépítése, és ezzel egyidejűleg a régi tisztek és tábornokok elbocsátása. Elkezdődött a törzstisztek képzése is. Ezek a katonai tanintézmények a megvalósítandó tömeghadsereghez egyre nagyobb ütemben ontották a sebtében „kiképzett" tiszteket: a frissen végzett tisztek ismereteinek megfelelő szintre emelése érdekében szakasz- és századparancsnoki, illetve fegyvernemi tanfolyamokat szerveztek, ahol már a szovjet elveket kezdték oktatni.

Az 1948. március 15-én megrendezett díszszemlével ezt a kötődést és erőt is demonstrálni kívánták.

Az MDP Központi Vezetőségének (KV) Titkársága az 1948. július 21-ei rendeletével – a magyar haderő szovjet elvek alapján történő átalakításának következő lépéseként – felszámolta a csapattiszthelyettesi kart. Ezzel megszűnt a korábbi rendszerben a kiképzési feladatok fő végrehajtóinak testülete, és szükségessé vált, hogy a rövidített képzéseken részt vevő – a népi demokrácia számára megbízható, de sajnos általában alacsonyabb iskolai végzettséggel bíró – frissen végzett tisztek a jól-rosszul elsajátított ismereteket maguk oktassák.

1948 szeptemberében az MDP Politikai Bizottsága (Pol. Biz.) által hozott határozatnak megfelelően 1949-ben a Honvéd Nevelőtiszti Intézmény helyett létrehozták a Politikai Tiszti Intézményt. Ilyen beosztást alosztálytól (századtól) felfele minden egységnél társparancsnoki jogkörrel rendszeresítttek, és a katonai szervezet parancsnoka nem hozhatott döntéseket a jóváhagyásuk nélkül.

A hadsereg fejlesztésének a félévente kiadott hadrendjei biztosították a szovjet típusú (hadosztály–ezred–zászlóalj) szervezetre való átállítást. A tömeghadsereg magas létszámigényének megfelelő szervezést a csapatok „ikreződésével" kívánták elérni, azaz egy adott kötelékből a szervezési időszak végére az arra rátermett állományt kikülönítették, átvezényelték az újonnan felállítandó csapat helyőrségébe, ahol megalakították azt, ennek a kikülönített keretnek a bázisán. Ezek a tisztek szervezték a beérkező anyagok és állomány fogadását, illetve az új alakulat létrehozásának minden munkáját. Ezekről később részletesen szó esik.

Az év közepétől megkezdődött – a megkötött magyar–szovjet fegyvervásárlási megállapodás, a hazai gyártású fegyverzet és felszerelés, valamint a külföldi eszközbeszerzési eljárások alapján – a honvédség fegyverekkel és egyéb felszerelésekkel történő ellátása.

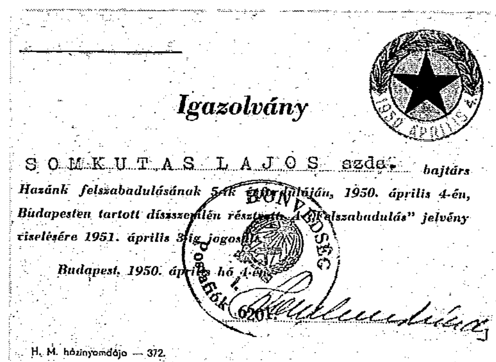
1948. október 1-jén Prokofjev vezérőrnagy vezetésével megérkezett az első szovjet tanácsadói csoport 8 fővel,[22] akiket 1949-ben újabb 46 fő követett annak érdekében, hogy a szovjet harcászati és szervezési elveket mihamarább

[22] Okváth: i. m. 151.

átvegye és alkalmazza a Magyar Honvédség. Így a HM csoportfőnökségein kívül, már a csapatoknál is (önállóezred–zászlóaljszintekig) tevékenykedtek tanácsadók. Ez lehetővé tette, hogy a szovjet vezérkar által kidolgozott elveket a magyar egységeknél is alkalmazzák.[23] Kormányzati szinten megegyeztek a magyar tisztek szovjetunióbeli képzésének lehetőségéről (már 1948-ban 46 honvédtisztet terveztek küldeni ezred- és zászlóaljparancsnoki kiképzésre, illetve 16 hallgatót tiszti iskolai képzésre).[24]

Októbertől – mivel az MDP érdekelt volt a katonaállomány befolyásolásában – a honvédelmi miniszter (Farkas Mihály) újra engedélyezte a (korábban betiltott) pártszervek működését a honvédségen belül.

1949-re kiépül a proletárdiktatúra rendszere, amit az Országgyűlés által elfogadott Alkotmány „szentesített". A feltételek így megérettek a párt vezette tömeghadsereg kialakítására. A haderő felgyorsított fejlesztése viszont egyre több tisztet igényelt. Ennek érdekében 13 fegyvernemi tisztképző iskolát hoztak létre, ahol kétéves tisztképzéseket vezettek be, amit azonban a miniszter hamarosan rendeletben egy évre csökkentett.[25]

Igazolvány

1950 ÁPRILIS 4.

SOMKUTAS LAJOS szds. bajtárs
Hazánk felszabadulásának 5-ik évfordulóján, 1950. április 4-én, Budapesten tartott díszszemlén résztvett. A „Felszabadulás" jelvény viselésére 1951. április 3-ig jogosult.

Budapest, 1950. április hó 4-én.

HONVÉDSÉG Postafiók 6201.

H. M. házinyomdája — 372.

A „Felszabadulás" jelvény igazolványa (1950)

Megváltozott a hadsereg öltözéke is. A nyári zsávolyruházathoz megjelent a „pilotka", az új, nyári sapka, csillagos sapkajelvénnyel, de rendszeresítették a szovjeteknél megszokott fülvédős téli sapkát („usankát"), és a rohamsisak is új, a szovjet hadseregben elterjedt formát kapott. A tiszti, tiszthelyettesi állomány ruházatánál a zubbonyt állónyakú gallérral átszabták, bevezették a bokszcsizmát, és a rendfokozati jelölésekre a korábbi hatágú csillagok helyett az ötágú (1950M) csillagokat részesítették előnyben a szovjet mintájú rendfokozati jelzésekkel együtt.

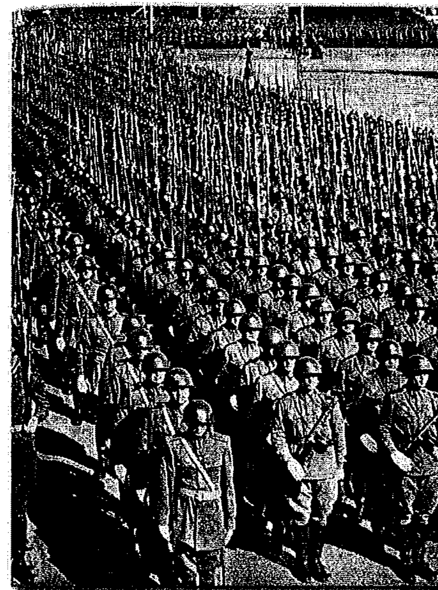
1950. május elsején a honvédség díszszemléjén a díszelgők már az új szovjet mintájú egyenruhában jelentek meg. A díszszemlén a résztvevők számára „Felszabadulás" jelvényt rendszeresítettek, amelyet valamennyi közreműködő megkapott.[26] Ettől kezdve ez a demonstráció (a moszkvai Vörös téri díszszemle mintájára) minden évben megismétlődött.

[23] Uo. 163–165.

[24] Uo. 150.

[25] Takács János: Az Magyar Honvédség 1945 és 1956 között, az 1956. évi forradalom és szabadságharc, Hadtörténelmi jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtörténelem Tanszék 49.

[26] Csendes László–Gellért Tibor: Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990, Bp., 1993, HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 96.

1951. május 1. Díszszemle

A következő évben már a teljes állomány megkapta az új ruházatot. Ezután a magyarokat már csak a sapkajelvény alapján lehetett megkülönböztetni a szovjet katonáktól.[27] (Szegény nyugati hírszerzők, nagy gondban lehettek a munkájuk során, de valószínűleg a technikai eszközök sokat segítettek a megkülönböztetésben – S. R.)

1950. április 15-től a honvédség gyalogosalakulatainak neve is „lövészre" változott. Bár – mint láttuk – 1948-ban a magyar haderő hivatalos elnevezése még a honvédség volt, de egyre több dokumentumban tűnt fel a néphadsereg megjelölés. Ez a folyamat végül 1951. szeptember 1-jén zárult le, amikor is a Minisztertanács rendeletet adott ki a Magyar Honvédség „Magyar Néphadsereg" (MN)-re való átnevezésről és szeptember 29-ét a Néphadsereg Napjává nyilvánításáról.[28]

1951. június 16-ával a szövetségi összetartozás megerősítésének kifejezésére a politikai vezetés az MN új felségjelzésének bevezetésével tette fel az i-re a pontot, ami (az 1956-os forradalmi időszak kivételével) egészen 1990 októberéig megmaradt.[29]

Ezzel a magyar haderő „szovjetizálási" folyamata lényegében befejeződött. A külső szemlélő számára a Magyar Néphadsereg „belesimult" a „Béketábor" hadseregeinek megjelenési formájába, szervezési és harcászati elveibe, és „integrálódott" a szovjet nagyhatalmi célkitűzések megvalósítását kiszolgáló haderők sorába.

Mindezek mellett már egy másik kérdés az, hogy az MN-ben szolgálatot teljesítő katonák nemzeti érzéseit ez a külső látszat mennyire tudta elnyomni. Erre a választ 1956 adta meg…

A hadseregfejlesztés extenzív időszaka (1948–1952)

A békeszerződés életbelépése után Veress Péter, – az MKP-vel szövetséges Nemzeti Parasztpárt tagja – vette át a HM vezetését. Az év végén az MKP különbizottságot hozott létre a hadseregfejlesztés kialakításához, melynek

[27] Dr. Berki Mihály: Hadsereg vezetés nélkül, Bp., Magyar Média, 16–17.

[28] Csendes–Gellért: i. m. 114–115.

[29] Uo. 113.

tagja volt – többek között – Pálffy György altábornagy is.[30] Mint korábban láttuk, az 1947 februárjában aláírt békeszerződés lehetőséget biztosított Magyarország számára egy békeidőben 70 000 fős hadsereg létrehozására, de ennek realizálása akkor még nem volt aktuális a pártok érdektelensége miatt.

1948. február 13-án Pálffy tábornokot kinevezték a honvédség főfelügyelőjévé, aki kidolgozta az ország teherbíró képességét figyelembe vevő 4 éves (1948. október 1.–1952. szeptember 30.) haderőfejlesztési tervet, az ún. „Pálffy"-hadrendet.

A fejlesztések végrehajtásának befejezésekor – a tervek szerint – a 70 000 fős honvédség szárazföldi csapatai hadrendjében az alábbi fontosabb kötelékek szerepeltek: négy hadtest és nyolc dandár, összesen 41 840 fővel. Egy hadtest állományában egy gépkocsizó, három lövész-, két harckocsizászlóalj, valamint két-két könnyűtarackos, ágyús, rohamtüzér- és légvédelmi gépágyús osztály volt. Egy hadtestben 10 460 fővel számoltak. A seregtest állományába hadtestközvetlen csapatokat is szerveztek: egy-egy felderítő-, harckocsi- és lovaszászlóaljat; két könnyűtarackos, valamint egy-egy rohamtüzér-, ágyús, légvédelmi gépágyús osztályt, továbbá, egy-egy műszaki, híradó- és szállítózászlóaljat, illetve egy tüzérségi mérőszázadot.[31] Az MDP PB 1948. január 29-én elfogadta ezt a hadseregfejlesztési javaslatot.

A hadsereg fejlesztésének anyagi és kiképzési elősegítése érdekében 1948 februárjában tárgyalások kezdődtek Magyarország és a Szovjetunió között. 1948. február 10-én aláírták a Szovjet–Magyar Barátsági Együttműködési és Kölcsönös Segélynyújtási Szerződést, melyben a Szovjetunió vállalta, hogy a Magyar Honvédség számára 9,5 millió dollár (110 millió Ft) értékben átad fegyverzeti felszerelést, illetve megfelelő dokumentációt a hazai gyártás megindításához.[32] A megállapodás alapján átadták a 7,62 mm 91/30M puska, a 7,62 mm TT-pisztoly, a 7,62 mm 41M PPS-géppisztoly és a 7,62 mm DP-golyószóró, valamint lőszereik gyártási szabadalmait, így az újjászervezett magyar hadiipar nekilátott az egyre nagyobb létszámú Magyar Honvédség, illetve később magyar Néphadsereg igényeinek kielégítésére.[33] A gyalogsági fegyverek mintadarabjainak többsége 1949 végére elkészült, és tömeggyártásukat 1950 első negyedében kezdték meg fegyvergyáraink.[34]

Áprilisban újabb átszervezést hajtottak végre a Honvédelmi Minisztériumban is úgy, hogy a haderő szervezését és fejlesztését irányító összes hatáskör

[30] Okváth: i. m. 86.
[31] Uo.
[32] Dr. Gáspár Tibor: Fejezetek a fegyverzeti szolgálat és jogelődei történetéből I. http://www.mkle.net/products/szaktortenet/, 2012/2, 2012/4 (A letöltés ideje: 2014. 06. 08.), 157.
[33] Uo. 158.
[34] Papp Péter: Erőltetett fegyverzettechnikai fejlesztés 1945–1950. http://www.mkle.net/products/szaktortenet/, 2013/1, 212. (A letöltés ideje: 2013. 02. 24.)

a honvédség felügyelője (Pálffy altábornagy) és katonai főcsoportfőnöke (Sólyom László altábornagy) kezében összpontosult. A honvédelmi miniszter hatáskörét, beleszólási lehetőségét jelentős mértékben lecsökkenték. Ezáltal a HM az MDP befolyása alá került.[35] A teljes irányítást 1948. szeptember 9-én szerezték meg, amikor Farkas Mihályt (aki az MDP főtitkárhelyettese volt) honvédelmi miniszterré nevezték ki.

Ezután kezdődött a Szovjetunió által elvárt, az MDP részéről „Hazánk nem rés, hanem bástya a béke frontján" felfogásban megvalósított, korábban soha nem látott méretekben megindított, erőltetett haderőfejlesztés. Ennek mértéke az 1949 elején és közepén a Nógrádi Sándor altábornagy vezette magyar katonai küldöttség moszkvai tárgyalásain kezdett körvonalazódni. Ezek alapján 1951 őszéig a szárazföldi csapatok vonatkozásában tíz lövészhadosztály, egy páncéloshadosztály, és a közepesnél valamivel gyengébb tüzérség felállítása volt az elvárás szovjet részről.

Ennek elérését a félévente kiadott új hadrendekkel, átszervezésekkel hajtották végre, ami azt eredményezte, hogy 1952 őszére a Magyar Néphadsereg rendszeresített békelétszáma elérte a 210 000 főt. Ez a párizsi békeszerződés által engedélyezett haderő (illetve az MDP által 1948-ban elfogadott „Pálffy"-hadrend) több mint háromszorosa volt.[36] Ilyen hatalmas létszámú haderő ellátása és a szükséges előirányzott haditechnikai eszközök, felszerelések költsége mintegy 8,6 milliárd forintot tett ki, de a védelemre fordított összes kiadás értéke 15,8 milliárd forintra duzzadt, ami hazánk teljes pénzügyi költségvetési keretének 36,7%-a volt.[37]

1948. november 1-jével a HM. 44252/Eln. Afcs. rendelettel a honvédségnél a fegyverzeti szolgálatot érintően (a magyar hadiipar által egyre nagyobb mennyiségben előállított gyalogsági fegyverekkel való átfegyverzés okán – S. R.) a következő anyagokat rendszeresítették: a 7,62 mm 48M pisztolyt, a 7,62 mm 48M géppisztolyt, 7,62 mm 48M puskát, a 7,62 mm 48M golyószórót, a 7,62 mm 48M géppuskát.[38] Ezek a megnevezések a szovjet 7,62 mm TT-pisztolyt, a 7,62 mm 41M PPS-géppisztolyt, a 7,62 mm 91/30M puskát, a 7,62 mm DP-golyószórót és a 7,62 mm 1943M Gorjunov-géppuskát takarták. A Gorjunov-géppuska hazai gyártása később, csak 1952-ben indult meg.[39]

Mint korábban már többször is jeleztük, a hadseregfejlesztés a hadrendek sorozatának folyamatos életbeléptetésével történt, amit a következőkben részletesebben is megismerhetünk:

[35] Okváth: i. m. 92.
[36] Uo. 186–189.
[37] Dr. Balló István: Fejezetek a magyar katonai múlt történetéből, Bp., 2005, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 83.
[38] Dr. Gáspár: i. m. 164.
[39] Papp: i. m. Péter: 205–213.

A „PILIS"-hadrend

Az 1948. április 15-én életbe lépett „PILIS"-hadrenddel kezdődött meg a magyar fegyveres erők szovjet elveknek megfelelő mennyiségi és minőségi fejlesztése. Ennek volt a kezdete a 70 000 fős békehadrend kialakítása. Az okmány a meglévő szervezetek személyi feltöltését írta elő, továbbá az 1. és a 6. hadosztályt, a műszaki hadosztályt, valamint több kisebb, speciális feladatokat ellátó szervezetet átalárendelt a Honvédelmi Minisztériumnak.

Az 1. hadosztály állományába vonták össze a gépkocsizó, illetve a gyalogoserőket, a 6. hadosztály állományába pedig a tüzérségcsapatokat. A hadsereg létszáma 20 196 főt tett ki, melyből 2700 fő volt tiszt. Az új hadrend kapcsán kiadott miniszteri rendelet előírta a kiképzést végrehajtó alakulatok átszervezését úgy, hogy azok tudják biztosítani a jövendő tiszteknek a bevonuló 5000 újonc fogadását.[40]

Felgyorsult a hadsereg párthadsereggé való átalakítása, illetve a haderőfejlesztés üteme. Közben a moszkvai fegyverszállítási egyezmény értelmében megkezdődött a szovjet fegyverek átvétele és a csapatok átfegyverzése, ezzel is késztetve a magyarokat az erőteljesebb haderőfejlesztésre.

Az elkészült hadrend azonban nem tartalmazott a felderítési feladatok végrehajtására kijelölt felderítő-szakcsapatokat.

A „PILIS–II"-hadrend

A HM 3300/Eln./1948. számú rendeletével az 1948. október 1. és 1949. március 15. közötti időszakra életbe lépett a „PILIS–II"-hadrend, aminek kialakításában már jelentős szerepet vállaltak az 1948. október 1-jén beérkezett szovjet katonai tanácsadók.

Ez a szervezeti felépítés 56%-os létszámemeléssel számolt, valamint a meglévő 1. hadosztály bővítését tűzte ki célul, és megkezdődött az önálló légvédelmi rendszer kiépítése.[41] A hadrendbe két gyaloghadosztály, a határőrség, műszaki és légvédelmi alakulatok, illetve a négy akadémia tartozott.[42]

A „KLAPKA"-hadrend – A haderőfejlesztés 1. üteme

Az 1949. március 15-én kiadott, 8000/Eln./49. számú rendelet hatálybaléptetésével bevezették a „KLAPKA"-hadrendet az 1949. március 16.–szeptember 30-i időszakra, mellyel megkezdődött a honvédség nagyarányú fejlesztése.

A jelzett időszakban a magyar haderő jelentős szerkezeti változáson ment át. A szervezeti felépítés eltért a korábbi hadrendek („PILIS", „PILIS–II") hadosztály–zászlóalj tagolásától. Az alakulatok számának bővülésével szükségessé vált egy közbeeső irányító szerv (az ezredek) létrehozása. Átalakították a hadsereg vezetési rendszerét is, ami az új, szovjet elvárásoknak sokkal jobban megfelelt, és egyben továbbfejlesztési alapját képezte a következő időszak átszervezéseinek. Ez a hadrend – a Pálffy-tervtől eltérően – az MDP KV gyorsított hadsereg-fejlesztési akaratát tükrözte, az eredetileg elfogadott tervhez képest jelentős változásokat tartalmazott. A honvédség létszáma a korábbi hadrendhez képest a 32 847 főről 41 485-re bővült, amelyben a tisztek száma már elérte az 5224 főt.[43]

[40] Csendes–Gellért: i. m. 67.
[41] Dr. Szántó... 2./I. i. m.
[42] Csendes–Gellért: i. m. 71.

A szárazföldi erők fő csoportosítását[44] a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségében (Lásd a következő oldalon!) lévő 1. Lövészhadosztály Parancsnokság (Várpalota), a Honvéd Páncélos Szemlélő alárendeltségében lévő 1. Páncélos Hadosztály Parancsnokság (Esztergom) és alárendeltjeik, valamint az úgynevezett hadseregközvetlen csapatok[45] képezték. (A kötéleknevek az eredeti helyesírás szerint – S. R.) Az 1. Lövészhadosztály Parancsnokság az 1. Gyaloghadosztály Parancsnokságból jött létre, míg az 1. Páncélos Hadosztály Parancsnokság létrehozásához a 2. Önálló Lövész Zászlóalj adott keretet.

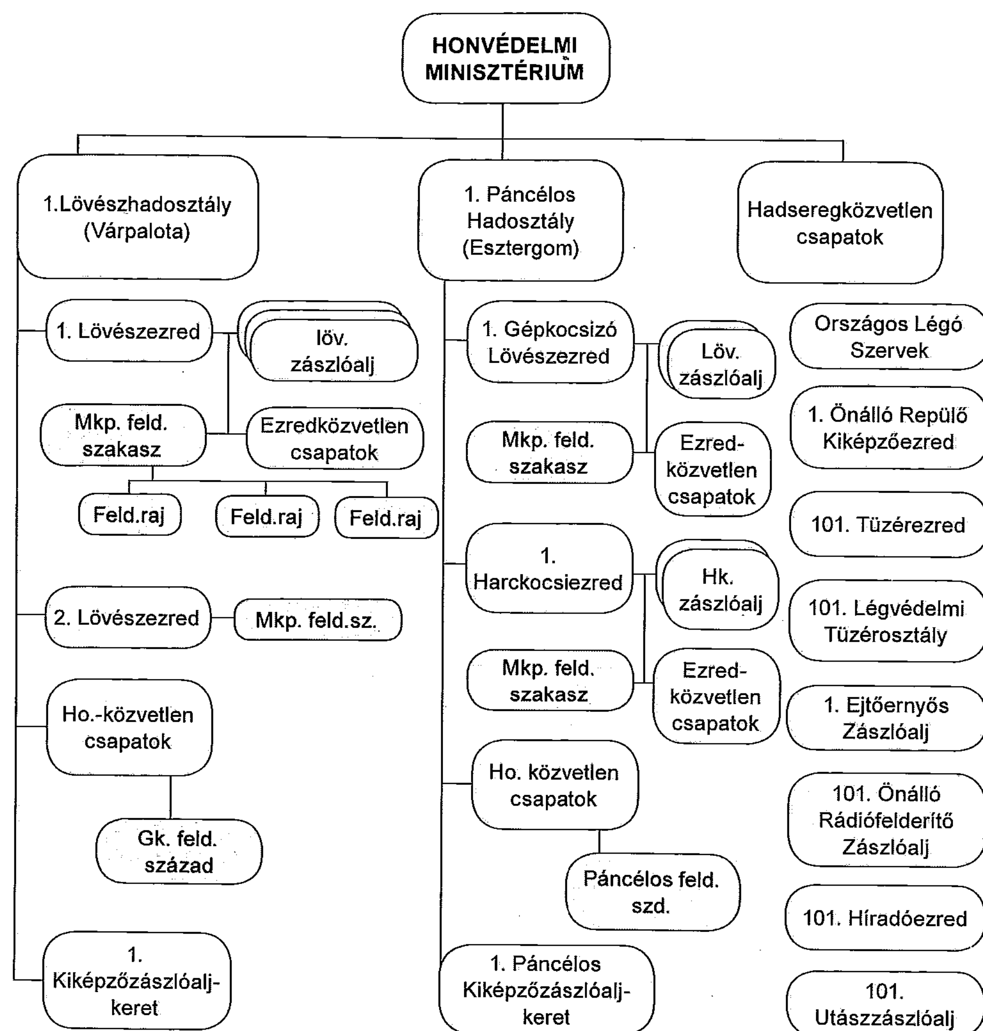
A várpalotai parancsnokság alárendeltségébe szervezték: az 1. Lövészezredet (Várpalota) és a 2. Lövészezredet (Pécs, majd Szekszárd), a hadosztálytüzérséget (egy tüzérezred, egy páncéltörő tüzérosztály és egy légvédelmi tüzérosztály), illetve hadosztályközvetlen csapatként az 1. Önálló Huszárezredet (Komárom).

Az esztergomi parancsnokság alárendeltségébe tartozott az 1. Gépkocsizó Lövészezred (Piliscsaba), az 1. Harckocsiezred (Esztergomtábor) és a hadosztálytüzérség (egy páncélos gépvontatású (sic!) tüzérosztály, egy rohamtüzérosztály és egy páncélos légvédelmi tüzérosztály).

A magyar szárazföldi haderőben – a II. világháború után – először jelentek meg a valóságban is (nem csak a tervekben) a felderítési feladatok végrehajtására szervezett felderítőalegységek. A kötelékeket hadosztályközvetlen önálló alegységenként és ezredközvetlen szakaszonként szervezték.

Az 1. Lövészhadosztálynál a 2. Önálló Gépkocsizó Lövészzászlóaljtól és az 1. Gyalogsági Tancsapattól kapott keret felhasználásával felállították az első hadosztályközvetlen önálló felderítőalegységet – az 1. (gépkocsizó) Felderítő Századot – Pécsett. Ennek létszáma 83 fő volt. A század állománya egy századközvetlen alegységből, három felderítőszakaszból és egy géppuskás szakaszból állt. Az alegység mobilitását (akkor, amikor a lövészcsapatok zöme még csak gyalogosan oldotta meg a feladatát) kilenc M–62 oldalkocsis és 22 db szovjet gyártmányú IZS szóló motorkerékpár, valamint négy amerikai

[43] Okváth: i. m. 173.
[44] Az MH szárazföldi csapatainak békehadrendje, Az összfegyvernemi, a harckocsizó és a tüzércsapatok parancsnokainak megnevezésével 1945-től 1990-ig, szerk. Gazsó Imre, Székesfehérvár, 2003, MH Szárazföldi Parancsnoksága, 21.
[45] Okváth: i. m. 171–173.

gyártmányú Dodge Weapon biztosította.[46] A Dodge Weapon 48M terepjáró félrajgépkocsi hivatalos megnevezéssel lett a honvédségnél rendszeresítve.

[46] Magyar autógyárak katonai járművei, szerk. Dr. Varga A. József [et. al], Budapest, 2008, Maróti Könyvkereskedés és Könyvkiadó Kft. 272–278. „Az első honvédségi, új gépjárművek beszerzései 1948-ban történtek, amikor 150 db Dodge Weapon (DW), valamint 6 db Hudson személygépkocsi érkezett az országba." 1949 végéig összesen 2620 DW gépkocsit vásároltak amerikai relációból. Ezenfelül 500 motorkerékpárt szereztek be, melyekből a felállítandó hadosztály- és ezredközvetlen felderítőalegységek is kaptak.

(Eredeti helyesírás szerint – S. R.)[47] A század anyagi készleteinek szállítására a magyar gyártmányú Csepel D–350 típusú 3 tonnás közúti tehergépkocsi állt rendelkezésre.

A századnál rendszeresített gyalogsági fegyverek mind 7,62 mm űrméretűek voltak, és pisztoly-, illetve puskalőszert használtak hozzájuk. Fő sorozatlövő fegyverekként két 1910M Maxim géppuskát (a géppuskás szakasznál) és kilenc 1948M golyószórót (a felderítőszakaszok rajainál egyet-egyet) rendszeresítettek.[48]

Az állomány egyéni fegyvereként a századnál összesen 21 db 1948M pisztoly, 48 db 1948M géppisztoly és 14 db 1948M ismétlőpuska állt rendelkezésre.[49]

A lövész- és gépesített ezredeknél is létrehozták az ezredközvetlen motorkerékpáros felderítőszakaszokat (mkp. feld. sz.) a szakfeladatok végrehajtására. A felderítőszakasz három felderítőrajból állt, állománya 21 fő volt (egy tiszt, egy tiszthelyettes és 19 fő legénység). Fegyverzetük 2 db 1948M pisztolyból, 16 db 1948M géppisztolyból és 3 db 1948M golyószóróból állt. A feladatuk végrehajtását 3 db M–62 oldalkocsis motorkerékpár, 6 db IZS motorkerékpár, a szakasz anyagainak szállítását pedig egy Csepel D–350 típusú gépkocsi biztosította.[50]

Az esztergomi 1. Páncélos Hadosztály szervezetében hadosztályközvetlen önálló alegységként a 2. Önálló Gépesített Zászlóalj megalakította az 1. Páncélos Felderítő Zászlóaljat Piliscsabán. Ennek állománya 314 főből állt, szervezete az alábbi volt: parancsnokság, törzs; szolgálati ágak (Híradó, T. részleg); politikai szervek; technikai szolgálat, tüzérfegyverzet; vegyivédelmi szolgálat; hadtáp; javítószakasz; páncélgépkocsi-század; két motorkerékpáros század; közepesharckocsi-század és egy 76 mm-es páncéltörő ágyús üteg.

A feladatuk végrehajtásának biztosítására az állománytáblájukban rendszeresítésre terveztek: 5 db páncélosfelderítő-gépkocsit, 5 db páncélosszál-

[47] Ehrenberger Róbert: A béketábor magyar hadserege, A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból 1945–1957, Bp., 1950, Hadtörténeti Levéltári Kiadványok, HL MN VIII. 1. fond HM Törzsanyag (1945–1949) iratai 43301/eln. kfcs. III, 1945. sz., Budapest, 1948. december 24. A Dodge Weapon terepjáró tehergépkocsi [118] rendszeresítése a hadseregben, Honvédelmi Minisztérium Magyar Néphadsereg.

[48] Kriska György: A csapatfelderítés (hadműveleti és harcászati felderítés) fejlődésének története, Honvédelmi Minisztérium, MNVK 2. Csoportfőnökség, 1985. Nyt. szám: 700/046. 6.

[49] A pécsi századnál a dobtáras géppisztolyokat később lecserélték az ívtáras (akkori szóhasználattal a banántáras) változatra, mert a felderítő-harccselekmények, de különösen a kúszások során sok gondot jelentett a dobtáras fegyver megfelelő helyzetben tartása, hogy ne akadályozza a tevékenységet. Ehhez hathatós segítséget nyújtott a felderítés legfelső irányításánál működő szovjet tanácsadó, A. A. Lariscsenko ezredes. Horváth Sándor ny. szds. visszaemlékezései – 2013. 10.–30. között (A szerző birtokában)

[50] Kriska: i. m. 16.

lító-gépkocsit,[51] 10 db T–34 közepes harckocsit és 18 db M–62 oldalkocsis motorkerékpárt.

Az anyagi készletek szállítására fenntartottak 4 db Csepel D–350 tehergépkocsit (a négy századhoz), a sérült, illetve javításra szoruló technika vontatására a javítószakaszhoz egy magyar gyártmányú Csepel K–800, 5 tonnás vontatót.

A zászlóalj főfegyverzetét 4 db 76 mm-es páncéltörő ágyú és 20 db 1948M golyószóró alkotta.

A 4 db 76 mm-es páncéltörő ágyú vontatását valószínűleg egy Dodge Weapon 48M terepjáró félrajgépkocsira (majd később a Csepel B-130) tervezhették.

A megjelenő új kötelékek szakmai irányítása érdekében létrehozták a különböző szintű felderítővezetői beosztásokat.[52] A hadosztálytörzsekben egy-egy 2 fős felderítőalosztályt szerveztek, ahol a felderítőparancsnok (az orosz megnevezésnek megfelelően: komangyir razvedki), valamint felderítőtisztje végezte a szakmai munkát, és irányította az alárendelt felderítőcsapatokat.

A várpalotai 1. Lövészhadosztály alárendeltségében lévő 1. és 2. Lövészezrednél (Várpalota, illetve Pécs), valamint az 1. Páncélos Hadosztály Parancsnokság (Esztergom) szervezetében lévő 1. Gépkocsizó Lövészezred (Piliscsaba), és az 1. Harckocsiezred (Esztergomtábor) törzseiben is létrehoztak egy-egy felderítőtiszti beosztást. A felderítőtiszt irányította az ezred felderítőszakaszát. Fontos feladata volt, hogy tájékoztassa az ezredparancsnokot és az ezredtörzset az idegen hadseregek szervezetében, fegyverzetében, felszerelésében, valamint harceljárásaiban bekövetkezett változásokról. A törzsben folytatott szakmai munkájával biztosítania kellett a felderítési adatokat a parancsnok elhatározásához és a törzs részére az ezred harcfeladatának kidolgozásához. Emellett feladata volt a kapott utasításoknak megfelelően megkövetelni a felderítőkiképzés végrehajtását a felderítőszakasznál és a lövészalegységeknél is.

Az ezred felderítőszakaszát tiszti rendfokozatú felderítőszakasz-parancsnokok vezették, akiknek volt egy-egy tiszthelyettes segítőjük a kiképzési foglalkozások előkészítésében és végrehajtásában.[53]

1949-ben állítottak fel a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség szervezeti keretein belül egy felderítőrészleget 3 fővel. A részleg felelt a felderítőszervezetek kiképzésének felső szintű irányításáért. A részleg

[51] Dr. Varga: i. m. 278. E szerint a század állományába tervezett (valószínűleg) BA–64 páncélautókat nem kapta meg. 1952-ben a HM-nek bemutatták a magyar fejlesztésű páncélgépkocsit – ami a WM 39M Csaba páncélgépkocsi felújítása volt – de annak fejlesztését – épp a tervezett szovjet beszerzések miatt – törölték.

[52] Kriska: i. m. 6.

[53] Uo. 16–17.

Hódi Jenő – A Felderítő Részleg vezetője (1949–50)

vezetőjének Hódi Jenő[54] főhadnagyot, beosztott felderítőtisztjének pedig Csuti János főhadnagyot és Szőke Ernő hadnagyot nevezték ki. A részleg a Csoportfőnökség többi osztályával együttműködve végezte munkáját a felderítés szakmai irányításának kialakítása érdekében.[55]

A Felderítő Részleg a felderítés szakmai irányítását a hadosztály-parancsnokságok felderítőparancsnokain keresztül végezte. A részleg – a kis létszáma ellenére is – különböző segédletekkel és a Néphadsereg újságban megjelentetett cikkekkel biztosította a szovjet felderítési elvek, valamint harci tapasztalatok átadását, mivel felderítőképzés még nem volt (egészen 1958-ig) a magyar katonai tanintézetekben.[56]

1949. október 1-jével bevezették a katonai alakulatok hadrendi fedőszámának rendszerét (35 000/Eln./1949. számú). Ennek meghonosítását valószínűleg a szovjet hadsereg fedőszámai (pp/pcs – Polevaja pocsta/pocstovoje csiszlo) „inspirálták", és a „szovjetizálás" egyik elemeként alakították ki. Ez a fedőszám Pf. (Postafiók) jelből és egy négy számjegyű kódból állt. Ezt a megnevezést szerepeltették az alakulatok hadrendi megnevezése helyett, és a köznyelvben Pf.-számként terjedt el. A hadrendben használt tényleges katonai megnevezéseket a legtöbb iraton nem lehetett használni, és az

[54] Hódi (Hodicska) Jenő (1917–1991) százados. 1939-ben maradt bent a m. kir. Honvédségben a sorozatos behívások után. 1943-tól ht. főhadnagy volt. A háború végén amerikai hadifogságba került. 1948. szeptember 5-én, az igazolási eljárás után átvette a demokratikus Honvédség. Főhadnagyi rendfokozatban a HVKF Parancsnoksági Intézetében kezdett el dolgozni, innen nevezték ki az alosztály (felderítőrészleg) vezetésére. Az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztálya felállásakor önálló páncéloselőadó beosztásba került. Parancsnoka, Nádasi százados szerint jól felkészült szakember, azonban (előrevetítve sorsát) hiányzik belőle a „proletár érzés" és egyéb (akkor elengedhetetlen) tulajdonságok, „mindezek mellett hasznos tagja lehetne az MN-nek" – írta róla. A politikai tiszt ezt már csak közepes, hézagos tudásra degradálta, amit lelkesen alá is írt és íratott az akkori hadműveleti csoportfőnökkel. Ennek ellenére, 1950. június 1-jén a szovjet tanácsadó javaslatára soron kívül századossá lépett elő (a káderes elkésett nemleges javaslata ellenére). 1951 novemberében mint osztályidegent szolgálati jeggyel nyugállományba küldték.

[55] Kriska: i. m. 25–27.

[56] Uo. 7–9.

adott alakulatnál szolgálatot teljesítő sorkatonák sem ismerhették a valós hadrendi számot.[57]

(A továbbiakban – az alakulatok könnyebb azonosítása érdekében – a hadrendi számok mellett, a Pf.-számokat, illetve a helyőrségeket is feltüntetem. Az állandó (félévenkénti) szervezési feladatok nagyon sok esetben helyőrségváltásokkal is jártak, így talán könnyebb lesz követni az egységek „bolyongásait". A különböző parancsnokságokra és csapatokra vonatkozó adatok elsősorban a katonai szervezetekről vezetett „Hadrendi nyilvántartó lap"[58] adatait, illetve „Az MH szárazföldi csapatainak békehadrendje"-re vonatkozó Gazsó Imre ny. ezredes[59] által készített anyagokat vettem alapul – S. R.).

A „PETŐFI"-hadrend – A Haderőfejlesztés 2. üteme

1949. október 1-jén a 35 000/Eln./49. HVK 5. számú rendelettel lépett életbe a honvédség nagyarányú fejlesztésének 2. ütemeként a „PETŐFI"-hadrend. A meghatározott szervezési feladatokat 1949. október 1. és 1950. március 14. között hajtották végre, ami lényeges változásokat eredményezett, melyek fontosak voltak a hadsereg továbbfejlesztéséhez szükséges alapok megteremtéséhez.

A hadrend fő csoportosítását két lövészhadosztály, egy gépesített hadosztály és a HM-közvetlen csapatok alkották. A fejlesztések fő irányát a nehézfegyverzettel rendelkező alakulatok erősítése, valamint a háborús körülményeknek is megfelelő szervezeti struktúra kialakítása képezte. Ekkor már a magyar politikai és katonai vezetés számára Jugoszlávia jelentette a legfőbb ellenséget. Az államhatár biztosítását határőrzászlóaljaknak kellett ellátniuk. 1949-től megkezdődtek a déli határszakaszon a műszaki munkálatok, ami 1954 nyaráig több mint 6,2 milliárd forintba került.[60] Az állások építése, az aknazárak és egyéb akadályok telepítése rohamtempóban történt, aminek eredményeként nem megfelelő minőségű műszaki zár jött létre.[61]

A hadsereg létszáma március elsejéig 56 864 főre emelkedett, ami még a Párizsi Békeszerződés által meghatározott keretek között maradt. Az új hadrend bevezetésével átalakult és bővült a szárazföldi erők struktúrája. A felállítandó lövészhadosztályokat (Löv. Ho.) felosztották: „A" típusú (mozgósítás nélkül bevethető) és „B" típusú (csak mozgósítás után bevethető) alakulatokra. Ez utóbbiak személyi és anyagi feltöltéséhez 4–5 nap, a békében keretekkel nem rendelkező alakulatok felállításához pedig 8–10 nap volt szükséges.

[57] Illésfalvi–Szentváry: A Magyar Néphadseregben alkalmazott fedőszámok. http://www.hungarianarmedforces.com/mnszamok/index.html (Letöltési idő: 2014. 07. 08.)

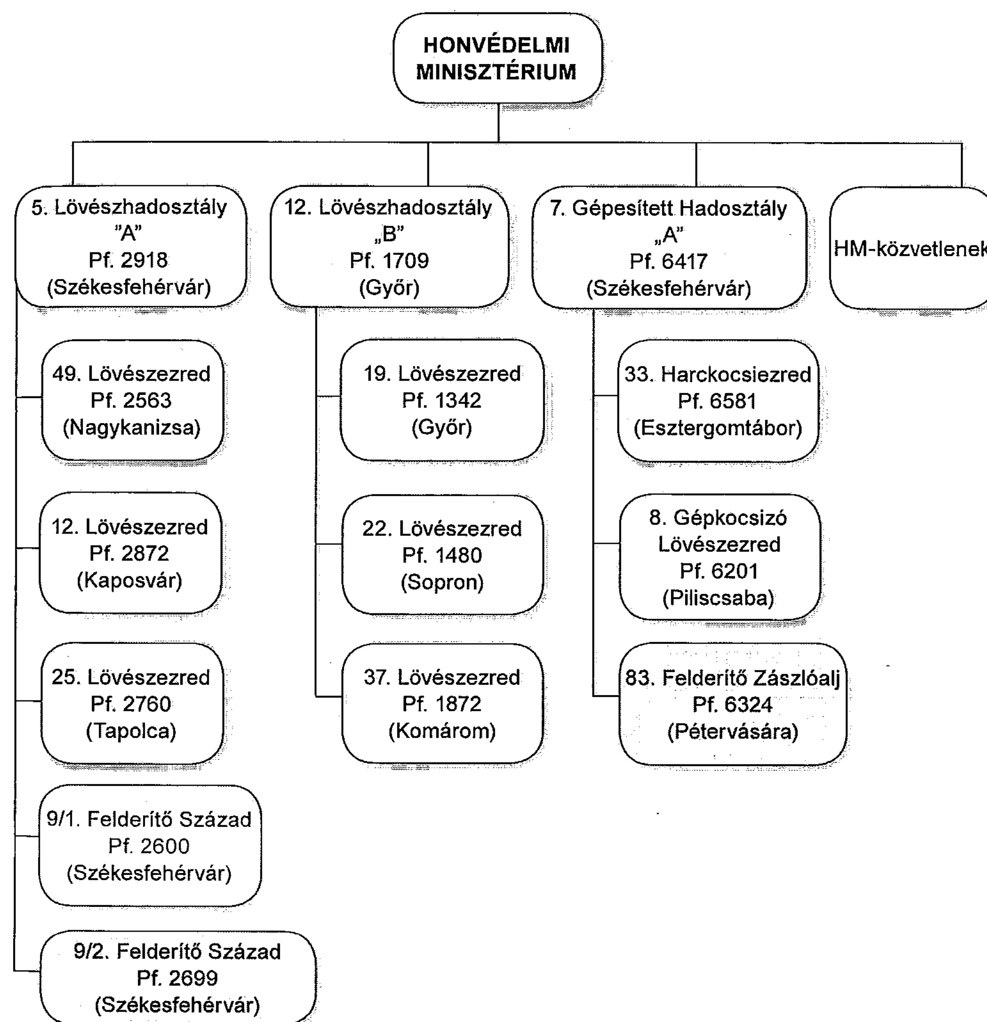
[58] Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár (HIM KI) 1/45; 974/72–76, valamint a HIM KI 197/39 540/21/1–5; HIM KI 197/39 540/23/1–3; 197/40 562/21/1–90 Hadrendi Nyilvántartó Lapok (a továbbiakban – HNYTL)

[59] Az MH szárazföldi csapatainak… i. m.

[60] Csendes–Gellért: i. m. 140.

[61] Dr. Balló: Fejezetek… i. m.

Az 1. Hadosztály Parancsnokság állományából Székesfehérváron létrehozták a szovjet szervezetnek megfelelő „A" típusú – azaz feltöltött állományú – 5. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 2918), és egy új, „B" típusú (békében keret) magasabbegységet, a 12. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 1709) Győrött. Az esztergomi 1. Páncélos Hadosztály Parancsnokság pedig átalakult 7. Gépesített Hadosztály Parancsnoksággá (Pf. 6417).

Az összfegyvernemi csapatok számának bővülése a szervezetükben lévő felderítőtörzseknek és -szervezeteknek megfelelően tovább növelte a csapatfelderítő-alegységek és a felderítőtisztek számát.

A székesfehérvári 5. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2918) alárendeltségébe tartozott a 49. Lövészezred (Pf. 2563) Nagykanizsán, a 12. Lövészezred (Pf. 2872) Kaposváron és 25. Lövészezred (Pf. 2760) Tapolcán.[62] A felállított ezredek kötelékében már megtalálhatóak voltak az ezredközvetlen felderítőszakaszok. A korábban az 1. Hadosztályhoz tartozó hadosztályközvetlen felderítőszázad Pécsről Székesfehérvárra átdiszlokált, és az új hadrend bevezetésekor, 1949. június 16-án 9/1. Felderítő Század (Pf. 2600) új hadrendi megnevezéssel a megalakuló 5. Lövészhadosztály alárendeltségébe került. Ezzel egyidőben Székesfehérváron felállították az 5. Lövészhadosztály Parancsnokság alárendeltségébe tartozó 9/2. Felderítő Századot (Pf. 2699) is.[63]

Harchoz, 1951. április 18.

A győri 12. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 1709) új magasabbegységként hozták létre. Alárendeltségébe tartoztak a 19. Lövészezred (Pf. 1342) Győrött (ami az 1. huszárezredből alakult meg), a 22. Lövészezred (Pf. 1480) Sopronban (az 1. Ejtőernyős Zászlóaljból) és a 37. Lövészezred (Pf. 1872) (aminek felállításához a keretet az 1. és a 2. Lövészezredek biztosították) Komáromban. A szervezetnek – keretjellegénél fogva – csak a zászlóalj-parancsnokságai voltak feltöltve,[64] a többi alegységeit csak csökkentett létszámmal hozták létre. A törzsben lévő felderítőtiszti helyek feltöltöttek voltak, és az ezredközvetlen felderítőszakasz is „élő" alegység volt.[65]

Az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) alárendeltségébe tartozó esztergomtábori 1. Harckocsiezred lett a 33. Harckocsiezred (Pf. 6581), és szervezetébe került a Páncélos Kiképző Tábor is.

[62] Az MH szárazföldi csapatainak...i. m. 22.
[63] HNYTL – KI 1/45/76 974/76/1
[64] Dr. Balló István: A magyar hadsereg fejlesztésének fő tendenciái 1948–1953 között, Tansegédlet, Bp., 2001, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtörténelem Tanszék
[65] Horváth Sándor ny. szds. visszaemlékezései... i. m.

A hadosztály másik alárendeltje a piliscsabai 1. Gépkocsizó Lövészezred az új hadrendben a 8. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6201) hadrendi nevet kapta.[66] A hadosztály által „megöröklött" hadosztályközvetlen 1. Páncélos Felderítő Zászlóalj is új 83. Felderítő Zászlóalj (Pf. 6324) hadrendi megnevezést kapott, és Esztergomtáborból áttelepült Pétervására helyőrségbe.[67]

A létrejött ezredek felderítőszakaszainak szervezete a korábban megadottaknak megfelelő volt.

A „RÁKÓCZI"-hadrend – A haderőfejlesztés 3. üteme

A honvédség nagyarányú fejlesztésének 3. ütemeként, 1950. március 1-jén a 0400/50. számú rendelettel lépett életbe a „RÁKÓCZI"-hadrend (1950. március 15.–október 31.), ami magán viselte az egyre nagyobb mérvű hadseregfejlesztés jegyeit.

A vezérkar részére készült hadrendi kivonat már 226 folyószám alatt sorolta fel a Magyar Néphadsereg hadrendjében meglévő alakulatokat. Ebben jelent meg a hadtest mint új szervezeti egység, amely már hadműveleti szintű szervezeti és irányítási köteléknek minősült.[68] A Magyar Néphadsereg csapatai 16 helyőrségben 29 új alakulattal bővültek.[69]

1950 májusára a hadsereg létszáma 64 628 főre (58 128 katona és 6500 polgári dolgozó) emelkedett.[70] A HM szervezete is módosult. A HM közvetlen alárendeltségében megalakult az Általános Kiképzési Csoportfőnökség Köteles Jenő ezredes vezetésével, és átvette a szerveződő hadtest, illetve alakulatai feletti parancsnokságot.

Az MN szárazföldi csapatainak főcsoportosítását Székesfehérvárott a Honvédelmi Minisztérium által megalakított 3. Lövészhadtest Parancsnokság és az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság, valamint alárendeltjeik képezték.

A 3. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 7115) alegységei két „A" típusú (az 5. és a 12. Lövészhadosztályok), valamint egy új „B" típusú hadosztály (17. Lövészhadosztály), illetve a hadtestközvetlen alakulatok voltak.

Az „A" típusú 5. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2918) 1950 tavaszán áttelepült Székesfehérvárról Pécsre. Az új hadrend szerint alárendeltségében maradt a nagykanizsai 49. Lövészezred (Pf. 2563) és a kaposvári 12. Lövészezred (Pf. 2872). A magasabbegység az átszervezés során a 12. Lövészhadosztálytól átvette a 19. Lövészezredet (Pf. 1342). Ez az ala-

[66] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. 22.
[67] HNYTL – uo.
[68] Dr. Szántó: A Magyar Honvédség... 2./I. i. m.
[69] Balló: Fejezetek... i. m. 61.
[70] Dr. Balló: A magyar hadsereg... i. m. 17–18.

kulat Győrből Tolnára, majd Szekszárdra települt át.[71] Alárendeltségébe került a 9/2. Felderítő Század (Pf. 2699) által Pécsett újonnan felállított 2/1. Felderítő Század (Pf. 1739), melyhez a felállító, kötelékkeretet is adott. A hadosztályközvetlen 9/1. Felderítő Századot (Pf. 2600), ami Székesfehérváron maradt, a 12. Lövészhadosztálynak rendelték alá.[72]

A korábbi „B" típusú 12. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 1709) – az új hadrendben – feltöltötték, és „A" típusú hadosztályként Győrből Székesfehérvárra települt át. Az alárendeltjei közül a 22. Lövészezred (Pf. 1480) Sopronból Jutasra költözött. A 37. Lövészezred (Pf. 1872) továbbra is Komáromban maradt. A korábbi alárendeltje (a 19. Lövészezred) helyett az 5. Lövészhadosztálytól átvette a 25. Lövészezredet (Pf. 2760) Tapolcán, ami hamarosan Zalaegerszeg és Keszthely helyőrségekbe települt át.[73] A hadosztály állományába tartozott a 9/2. Felderítő Század (Pf. 2699), és átvette még az 5. Lövészhadosztály 9/1. Felderítő Századát (Pf. 2600) is. Mindkét önálló alegység Székesfehérvár helyőrségben maradt.[74]

A 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203) „B"-típusú, keret jellegű magasabbegységként alakult meg Tabon. Alárendeltségébe tartozott a 14. Lövészezred (Pf. 7462), amit Zalaegerszegen a 12. Lövészezred állomány átadásával alakított meg, és keretként a 19. Lövészezredet adta hozzá. A 32. Lövészezred (Pf. 7756) Marcaliban alakult meg a 25. Lövészezred által biztosított keretből. A hadosztály harmadik egysége, a 29. Lövészezred (Pf. 7314) Tabon a 49. és a 22. Lövészezredek által nyújtott keretekből állt fel.[75] A magasabbegységnek – keret jellege miatt – csak a zászlóaljparancsnokságai voltak feltöltve, és többi szervezeteit szintén csökkentett létszámmal hozták létre. A törzsben lévő felderítőtiszti helyeket azonban feltöltötték, és az ezredközvetlen felderítőszakasz is „élő" alegység volt.[76] A hadosztályközvetlen 57. Felderítő Századot (Pf. 2600) Szántódon alakította meg a 2/1. Felderítő Század keretátadással.[77]

Az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) önálló maradt. Alárendeltjeinek sora az esztergomtábori 33. Harckocsiezred (Pf. 6581) és a piliscsabai 8. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6201) kiegészült az újonnan létrehozott rétsági 15. Gépkocsizó Lövészezreddel. (Pf. 6671)[78]

[71] Az MH szárazföldi csapatainak...i. m. 23.
[72] HNYTL 1/45/76 974/76/1
[73] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. uo.
[74] HNYTL – uo.
[75] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. uo.
[76] Horváth Sándor ny. szds. visszaemlékezései... i. m.
[77] HNYTL – uo.
[78] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. 23.

Az állománytáblákban jelentősen nőtt a harckocsik és a tüzérségi lövegek száma, azonban az egyes eszközök határidőre történő leszállítását a magyar ipar, valamint a Szovjetunió szállításai még együttesen sem tudták biztosítani. Így hiába terveztek a hadosztályközvetlen pétervásárai 83. Felderítő Zászlóalj (Pf. 6324) hadrendjébe egy páncélgépkocsi-századot állítani, ha a beszállítások elmaradása miatt, eszközeit nem kapta meg a szervezet fennállása alatt.[79]

Az egyre bővülő katonai szervezeteknek szüksége volt katonai vezetőkre, ezért felgyorsult a tisztképzés üteme is. Mivel új szervezetként jelentek meg a felderítőalegységek, szakembereknek kellett kézbe venni a szakterület irányítását. Így az 1951 januárjában megjelent HM-felhívásra a már beosztásban lévő fiatal tisztek közül többen jelentkeztek felderítőszakterületre. A jelentkezők káder- és felvételi vizsga után kerülhettek felderítőszakasz-parancsnoki munkakörbe. Ez lehetőséget biztosított arra, hogy az újonnan felállított szervezetek felderítőtiszti feladatait részben ellássák.[80]

A hadtestparancsnokság felállításával növekedett a csapatfelderítő-törzsek és -alegységek száma is. Irányításukra a hadtest törzsében létrehoztak egy három főből álló felderítőalosztályt. Szakmai munkájukat az alárendelt magasabbegységek felderítőalosztályain keresztül végezték; irányították, koordinálták a csapatok felderítőkiképzését, részt vettek a káderállomány kiválasztásában és beiskolázásában, illetve segítséget nyújtottak az alárendelteknek a kiképzés megtervezésében és szervezésében.[81]

1949-ben, a Rajk-per után a magyar politikai és katonai vezetés megállapítása szerint „a háborús veszély továbbra is fennáll, az imperializmus gyengülése és a béketábor erősödése ellenére is. Magyarország számára ez a veszély elsősorban Jugoszláviából, a Tito-banda személyében jelentkezik... Ez év őszén nem bocsátották el az idejüket leszolgált katonákat, s ugyanakkor végrehajtották a soron következő korosztály behívását is. Ily módon Jugoszlávia, kétségtelenül az amerikaiak utasítására, jelenleg 600 000 katonát tart fegyverben...".[82]

[79] Dr. Varga: i. m. 278.
[80] Ezt a dokumentumot még nem találtam meg, de egyes felderítőtisztek önéletrajzukban leírták ezt a tényt, mint felderítőtiszti pályájuk kiindulópontját. Pl. Bakos Kálmán alez. önéletrajza HIM KL: 25417
[81] Kriska: i. m. 11–18.
[82] Rákosi Mátyás: Válogatott beszédek és cikkek, Bp., 1950, Szikra, 506.

Ennek megfelelően már az 1949-es év elejétől megkezdődött a déli határszakasz megerősítése, és a határvonal teljes védelmének felelősségét a 3. Lövészhadtest parancsnoka kapta meg.[83] Az államhatár biztosítását határőrzászlóaljak látták el, és feladatuk volt később a kisebb provokációk visszaverése is.[84]

A „KOSSUTH"- hadrend – A Haderőfejlesztés 4. üteme

1950. november 1-jén lépett érvénybe a HM. 0255/50. számú rendelettel a „KOSSUTH"-hadrend (1950. november 1.–1951. március 15.), a honvédség nagyarányú fejlesztésének 4. ütemeként, aminek mértéke a korábbi időszakok fejlesztéseit jóval meghaladta.

A hadrend bevezetésével már 125 000 fővel számoltak, ami a korábbi szervezési intézkedésnek kétszeres és a Párizsi békeszerződésben meghatározott létszám jelentős túllépését jelentette. A Magyar Néphadsereg szárazföldi erői már három hadtestben és egy önálló hadosztályban összpontosultak, de az alárendelt egységeik kialakítása és feltöltése – hivatkozva a háború közvetlen veszélyére – rohammunkában folyt.

Az új hadrend bevezetésével új szervezetek jelentek meg a szárazföldi csapatok állományában. Így a 3. Lövészhadtest Parancsnokság állománya keretet biztosított az új, 6. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 4815) létrehozásához, és a „régi" hadtestparancsnokság állományával áttelepült Kecskemétre.

Budapesten a HM Páncélos Parancsnokság közvetlen alárendeltségében felállították az új 11. Gépesített Hadtestet (Pf. 9537).

A 4. Önálló Lövészhadosztály (Pf. 8317) Nyíregyházán alakult meg az 5. Lövészhadosztály segítségével, amely a létszámkeretet is biztosította.

Az új hadrend a hadsereg diszlokációjában is jelentős változásokat hozott. A haderő átszervezésénél figyelembe vették, hogy a kialakult háborús veszély során hadászati fő irányként Jugoszláviát jelölték ki, ennek megfelelően csoportosították a Magyar Néphadsereg szárazföldi csapatait.

A 3. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 7115), miután áttelepült Kecskemétre, az új helyőrségből jobban tudta ellátni az ország déli határszakaszának felügyeletét és az annak védelmi feladatáért felelős határőrzászlóaljak, valamint a hadtest alárendelt csapatainak irányítását és tevékenységük koordinálását. A hadtest alárendeltségébe az 5. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2918), a 12. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1709), és a Kiskunfélegyházán felállított új, 27. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 3519) tartozott.

[83] Uo. 113.
[84] Okváth: i. m. 110.

Az 5. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2918), mely „A" típusú magasabbegység volt, továbbra is Kaposváron települt, és alárendelt lövészegységei a korábbi szervezési időszaknak megfelelően a kaposvári 12. Lövészezred (Pf. 2872), a nagykanizsai 49. Lövészezred (Pf. 2563) és a 19. Lövészezred (Pf. 1342) voltak. Ez utóbbi Szekszárdról áttelepült Tabra. A hadosztályközvetlen pécsi 2/1. Felderítő Század (Pf. 1739) új hadrendi megnevezéssel, 2. Felderítő Századként (Pf. 1739) az állományában maradt. A hadosztály új felderítőalegységeként megalakították Pécsett a 2/2. Felderítő Századot (Pf. 1751), melyhez keretet biztosított a székesfehérvári 9/2. Felderítő Század (Pf. 2699).

Az „A" típusú 12. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1709) a határbiztosítási feladatok végrehajtása érdekében Székesfehérvárról Kecskemétre települt, és alárendeltjeit is a déli határszél közelébe csoportosították át. A 22. Lövészezred (Pf. 1480) Jutasról Tolnára, a 37. Lövészezred (Pf. 1872) Komáromból Kiskunhalasra, a 25. Lövészezred (Pf. 2760) pedig Zalából Bajára diszlokált át. A hadosztályközvetlen 9/2. Felderítő Század áttelepült Székesfehérvárról Kiskunhalasra, és az új hadrendi megnevezése 10. Felderítő Géppisztolyos Század (Pf. 2699) lett. A 9/1. Felderítő Század is áttelepült Kiskunhalasra 9. Felderítő Század (Pf. 2600) megnevezéssel.

A 27. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 3519) – mint a 3. hadtest új, „A" típusú magasabbegységét – Kiskunfélegyházán a 12. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1709) állította fel saját keretéből. A magasabbegység alárendeltségébe került a 25. Lövészezred által a saját keretéből felállított 17. Lövészezred (Pf. 3727) Szegeden, a 37. Lövészezred által a saját állományából megalakított 31. Lövészezred (Pf. 3343) Kiskunmajsán és a 22. Lövészezred által, létszámkeret-átadással felállított 34. Lövészezred (Pf. 3207) Szentesen. Mindhárom lövészezredhez további keretet adott a 74. rohamtüzérosztály, amely mint szervezet megszűnt, és állománya szétoszlott az új alakulatok között.[85] Az új hadosztály felderítőalegységét a székesfehérvári 9/2. Felderítő Század (Pf. 2699) alakította meg Kiskunfélegyházán a 8. Felderítő Század (Pf. 3847) megnevezéssel, és keretet is biztosított hozzá.

A Székesfehérváron felállított 6. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 4815) alárendeltségébe került a „B" típusú 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203). Ezenkívül két újonnan felállított „B" típusú magasabbegységet is kapott: a 9. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 5471), amit az 5. Lövészhadosztály Parancsnokság állított fel, illetve a 32. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 1095), amit a 17. Lövészhadosztály Parancsnokság hozott létre keretátadással.[86]

[85] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. 25–29.
[86] Uo.

A 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203) Tabon települt, és alárendeltségébe tartozott a 14. Lövészezred (Pf. 6462) Tamásiban, a 29. Lövészezred (Pf. 7314) Tabon és a 32. Lövészezred (Pf. 7756) Marcaliban. Hadosztályközvetlen felderítőalegysége az 57. Felderítő Század (Pf. 7842) volt, amit a pécsi 2/1. Felderítő Század (Pf. 1739) szintén keretátadással alakított meg Szántódon.

A 9. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 5471) Veszprém helyőrségben helyezték el az alárendeltségében lévő 26. Lövészezreddel (Pf. 5608), a 33. Lövészezreddel (Pf. 5129) és a 38. Lövészezreddel (Pf. 5097) együtt. Ugyanitt, Veszprémben állomásozott a hadosztályközvetlen 6. Felderítő Század (Pf. 5833), amit a pécsi 2/2. Felderítő Század keretátadással állított fel.

A pápai 32. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1095) alegysége volt a tapolcai 75. Lövészezred (Pf. 7093), a győri 90. Lövészezred (Pf. 7071) és a 94. Lövészezred (Pf. 1097) Keszthelyen. Hadosztályközvetlen felderítőalegységét a pécsi 2/2. Felderítő Század keretátadással alakította meg, és a 39. Felderítő Század (Pf. 2031) hadrendi megnevezést kapta.

A 4. Önálló Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 8317) – ami „B" típusú magasabbegység volt – az 5. Lövészhadosztály Parancsnokság Nyíregyházán alakította meg. Alárendeltségébe tartozott az 5. Lövészezred (Pf. 8905) Miskolcon, a 48. Lövészezred (Pf. 8736) Debrecenben és az 52. Lövészezred (Pf. 8529) Nyíregyházán. Hadosztályközvetlen felderítőalegységét a pécsi 2/1. Felderítő Század keretátadással alakította meg Nyíregyházán és a 20. Felderítő Század (Pf. 8193) hadrendi megnevezést kapta.

A 11. Gépesített Hadtest Parancsnokságot (Pf. 9537) a Honvédelmi Minisztérium alakította meg Budapesten, amihez a 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság adott keretet. A hadtest alárendeltségébe tartozott az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) és az általa Gyöngyösön felállított 18. Páncélos Hadosztály Parancsnokság (Pf. 1394).

A 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) szervezete az esztergomtábori 33. Harckocsiezred (Pf. 6581), a piliscsabai 8. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6201) és a 15. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6671) csapataiból állt – ez utóbbi az új hadrendben Rétságról Aszódra települt át. A hadosztályközvetlen 83. Felderítő Zászlóalj (Pf. 6324) változatlan állománnyal Pétervására helyőrségből Miskolcra átdiszlokált.

A 18. Páncélos Hadosztály Parancsnokságot (Pf. 1394) szintén a 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság alakította meg, és állományt is biztosított az új szervezet számára.

Alárendeltségébe tartozott a 6. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 1581), amit a 8. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6201) keretátadással alakított meg Egerben. Új kötelékként Hatvanban megalakult a 26. Közepes Harckocsiezred (Pf. 1719) és a 44. Közepes Harckocsiezred (Pf. 1927) Jászberényben, melyek felállítását a 33. Harckocsi Ezred (Pf. 6581) hajtotta végre, és keretet is adott hozzájuk. A hadosztályközvetlen 12. Felderítő Zászlóaljat (Pf. 1183) Miskolcon alakította meg a 83. Felderítő Zászlóalj, és állományát is biztosította. A zászlóalj rendszeresített szervezete, valamint felszerelése a 83. Felderítő Zászlóaljéhoz hasonló volt.

Az MN Páncélos Parancsnokság közvetlen alárendeltségébe még felállították Kalocsán a 24. Önálló Nehézharckocsi Rohamlöveg Ezredet (Pf. 8371) és Székesfehérváron a 17. Önálló Nehézharckocsi Rohamlöveg Ezredet (Pf. 9935).[87]

Az alakulatok számának növekedésével a fegyverzetük és technikai eszközeik száma is jelentősen megnőtt. Azonban a hazai hadiipari termelés és a különleges impórt (értsd: hadiipari termékek importja) mennyisége nem elégítette ki a megnövekedett igényeket. A hadrendben rendszeresített és a valóságban rendelkezésre álló fegyverek száma esetenként jelentős eltérést mutatott. A fegyverzet és a haditechnikai feltöltöttség aránya csak 50–60%-hoz közeli értékeket jelzett.[88]

A csapatok szovjet mintára való átalakítása elodázhatatlanná tette a Honvédelmi Minisztérium újraszervezését is. Ahogy azt az 1950. június 17-én keltezett irat megállapította: „a Honvédelmi Minisztérium szervezete lényegében még a Horthy-hadsereg idejéből való alapokon nyugodott, illetve annak igen sok elemét és jellemző vonását tartotta meg", ezért ezt a túlméretezett, nagy létszámú, bürokratikus apparátust is 1950 júliusában a szovjet elvek szerint átalakították.

A Honvédelmi Minisztérium létszáma, ami korábban 3969 fő volt, az új szervezésben 800 fővel csökkent. Csak érdekességként jegyzem meg, a szervek mennyisége tekintetében a következő változás történt: az addigi szervezés 20 csoportfőnökségével és 132 osztályával szemben 23 csoportfőnökséget, 2 alcsoportfőnökséget és 176 osztályt szerveztek. A Honvéd Vezérkar szerveit is a szovjet elvek szerint a meghatározott feladatokra átszervezték, és új szerveket is állítottak fel.[89]

1950. augusztus 16-án állt fel az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztálya, mely átvette a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökségen működő 3 fős felderítőrészlegtől a csapatfelderítés irányításának feladatait. Szervezetébe egy kiképzési és egy tájékoztató alosztályt is szerveztek, melyek már teljesíteni tudták a fentebb említett feladatokat. Az osztály összlétszámát 16 főben határozták meg.

[87] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. 25–29.

[88] Okváth: i. m. 179.

[89] Ehrenberg Róbert: A béketábor... i. m. A Honvédelmi Minisztérium 1950 júliusában életbe lépett új szervezeti felépítése, HL MN VIII. 28. fond Honvéd Vezérkar iratai 0695/HVK-1950. sz. (MN 1950/T–4/1. ő. e.)

Nádasi Károly az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály vezetője (1950–1954)

Az osztály vezetőjének Nádasi Károly századost nevezték ki, aki folytatta a munkát a korábbi felderítőrészlegen dolgozó Hódi Jenő századossal, Csuti János főhadnaggyal, továbbá Szőke Ernő hadnaggyal. Az állományt a kezdeti időszakban Páterka József százados egészítette ki. 1951-ben érkezett az osztályhoz Ecetes József, Orosi Mátyás és Lugosi János százados. Az osztály teljes szervezete azonban csak 1952-re alakult ki, amikor a korábban beosztásba helyezett 7 fő mellé további 7 fő érkezett. Ekkor került az osztályhoz osztályvezető-helyettesi beosztásba Tóth Gábor főhadnagy, illetve Dombrádi Gyula, Tamási Sándor és Géczi József főhadnagyok a beosztott felderítőtiszti helyekre, valamint Liszkai József főhadnagy tüzérfelderítő-tiszti, Simon Imre főhadnagy műszaki felderítőtiszti és Selmeczi Lajos alhadnagy tolmácstiszti beosztás betöltésére. Az osztály állományába tartozott még egy polgári alkalmazott gépíró és egy rajzoló is.[90]

1952-ben az osztályvezető mellé A. A. Lariscsenko ezredes személyében szovjet tanácsadót neveztek ki, aki a visszaemlékezések szerint nagy tapasztalatokkal rendelkezett a II. világháborúból (ne feledjük, még csak 7 éve fejeződött be a nagy világégés), és jóindulatúan segítette a frissen alakult felderítőtörzsek és -csapatok munkáját.[91]

Az MDP Központi Vezetősége (KV) 1950 októberi ülésén határozatot hozott a hadsereg gyorsabb és nagyobb ütemű fejlesztésről. Döntésük a sztálini elvárásokon, a nemzetközi helyzet – ezen belül is a dúló koreai háború, a jugoszlávokkal kapcsolatos feszült helyzet miatti világháború lehetősége – hibás elemzésén alapult, és figyelmen kívül hagyta az ország teherbíró képességét.[92] Így, a hadsereg 1951. és 1952. évi fejlesztési tervére vonatkozó javaslatát még 1950 őszén kidolgozta a vezérkar Hadműveleti Csoportfőnöksége, mely munkában a fegyvernemi parancsnokságok, a Szervezési és Anyagtervezési Csoportfőnökség, valamint a szovjet tanácsadók is aktívan részt vettek.

[90] Kriska: i. m. 1.sz. melléklet 1–2.
[91] Kriska: i. m. 8.
[92] Dr. Balló: A magyar hadsereg fejlesztésének... i. m. 21.

A „TAVASZI"-hadrend – a Haderőfejlesztés 5. üteme[93]

1951. március 1-jétől életbe léptették a haderőfejlesztés 5. ütemét,[94] ami újabb változást hozott. A fejlesztések folytatásaként 1951. május 15-én a 6. Lövészhadtest Parancsnokság megalakította a 9. Lövészhadtest Parancsnokságot – egy új „A"-típusú seregtestet –, és keretet is biztosított részére – a „jól bevált" – „ikreződési elv" alapján. A Debrecenben megalakult 9. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 1717) alárendeltségébe került két újonnan felállított „B" típusú lövész-magasabbegység: a 8. Lövészhadosztály Parancsnokság és a 35. Lövészhadosztály Parancsnokság.

A 8. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2535) Mezőtúron települt. A 4. Lövészhadosztály Parancsnokság alakította meg a magasabbegységet, és keretet is adott hozzá. A hadosztály alárendeltségébe tartozott a szentesi 28. Lövészezred (Pf. 2590), amit a 48. lövészezred állított fel, keretet adott hozzá, és a békéscsabai 82. Lövészezred (Pf. 2580), amit az 52. lövészezred alakított meg és biztosította a keretét. Hadosztályközvetlen felderítőalegységét a nyíregyházi 20. Felderítő Századot keret átadásával alakította meg, és az új szervezet a 40. Felderítő Század (Pf. 2530) hadrendi megnevezést kapta.

A HM Tabon megalakította a 35. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 1548). A magasabbegység alárendeltségébe tartoztak a 29. Lövészezred által megalakított tabi 46. Lövészezred (Pf. 1628) és a 32. Lövészezred által felállított 99. Lövészezred (Pf. 1148) Keszthelyen. Hadosztályközvetlen felderítőalegységét a Marcali helyőrségbe átdiszlokált 57. Felderítő Század alakította meg keretátadással Tabon, és az alegység az 50. Felderítő Század (Pf. 9058) hadrendi megnevezést kapta.

A 6. Lövészhadtest Parancsnokság alárendeltségébe tartozó 17. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 7203) átszervezték „A" típusúra, és a 3. Lövészhadtest Parancsnokság közvetlen csapatait is erre a szintre töltötték fel.

Motoros felderítőjárőr, 1956. szeptember 26.

[93] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. 30–33.
[94] Csendes–Gellért: i. m. 115.

1951. június 1-jén a Minisztertanács rendeletet adott ki, amiben a honvédség elnevezését Magyar Néphadseregre változtatta.[95]

A HM ekkor szüntette meg a hivatásos tiszthelyettesi kategóriát és képzési intézményeit, valamint intézkedett az ezredeknél és az önálló zászlóaljaknál a sortiszthelyettes-iskolák felállításáról. Ekkor tették kötelezővé a „bajtárs" megszólítás helyett az „elvtárs" kifejezés használatát.[96]

Név nélküli hadrend – a Haderőfejlesztés 6. üteme

A haderőfejlesztés 6. üteme[97] 1951. november 1-jével kezdődött, ami az 1952-es évre vonatkozó haderőfejlesztési tervek és szervezési feladatok végrehajtása során újabb egységek feltöltését, illetve helyőrségváltások sorozatát írta elő.[98]

Ennek során a 3. Lövészhadtest Parancsnokság alárendeltségébe tartozó magasabbegységek és egységeik miután a feltöltések megtörténtek, az új hadrenddel felvették a várható feladatok végrehajtásának megfelelő csoportosítást.

A 12. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1709) Kiskunhalasról Kalocsára települt át. Az alárendeltek laktanyáit a déli határszél közelében építették fel. Ennek megfelelően a 37. Lövészezred (Pf. 1872) Kiskunhalason, a 25. Lövészezred (Pf. 2760) Baján állomásozott. A 22. Lövészezredet (Pf. 1480) Tolnáról délebbre vonták a határhoz, Pécsre. Kalocsára átdiszlokált a 10. Felderítő Géppisztolyos Század (Pf. 2699) is, ami 10. Géppisztolyos Századként (Pf. 2699) szerepelt a továbbiakban a hadrendben.

Az 5. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2918) is új helyőrségbe – Kaposvárról – Kecskemétre települ át. A lövészegységek szintén áttelepültek a Duna-Tisza-közére. A korábban Kaposváron települt 12. Lövészezred (Pf. 2872) Kecskemétre, a nagykanizsai helyőrségből a 49. Lövészezred (Pf. 2563) Szabadszállásra, az addig Tabon lévő 19. Lövészezred (Pf. 1342) pedig Kiskőrösre költözött. A hadosztályközvetlen 2. Felderítő Század (Pf. 1739) és 3. Felderítő Század (Pf. 1751) is áttelepült Kecskemétre. Az új helyőrségben az utóbbi század már új hadrendi megnevezéssel, 3. Felderítő Géppisztolyos Századként (Pf. 1751) szerepelt.

A 27. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 3519) továbbra is Kiskunfélegyházán maradt. Alárendeltjei közül a szegedi 17. Lövészezred (Pf. 3727) és a kiskunmajsai 31. Lövészezred (Pf. 3343) a helyőrségeikben maradtak. Azonban a 34. Lövészezrednek (Pf. 3207) Szentesről a határ közelébe, Hódmezővásárhelyre kellett áttelepülnie. A hadosztály felderítőalegysége a 8. Felderítő Század (Pf. 3847) továbbra is Kiskunfélegyházán, a hadosztállyal közös laktanyai elhelyezésben volt.

[95] Csendes–Gellért: i. m. 112.

[96] Uo. 116.

[97] Uo. 115.

[98] Balló: Fejezetek... i. m. 62–64.

A 9. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 5471) Veszprém helyőrségből Keszthelyre települt át ebben a szervezési időszakban. Az alárendeltségébe tartozó 26. Lövészezred (Pf. 5608), a 33. Lövészezreddel (Pf. 5129) együtt Zalaegerszegre, a 38. Lövészezred (Pf. 5097) pedig Tapolcára vonult át. A hadosztályközvetlen 6. Felderítő Század (Pf. 5833), a hadosztály-parancsnoksággal együtt Keszthelyen települt.

A 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203) Tabon diszlokált, és alárendeltségébe tartozott a 14. Lövészezred (Pf. 6462) Tamásiban, a 29. Lövészezred (Pf. 7314) Tabon és a 32. Lövészezred (Pf. 7756) Marcaliban. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége az 57. Felderítő Század (Pf. 7842) volt, amit a pécsi 2/1. Felderítő Század (Pf. 1739) keretátadással alakított meg Szántódon.

Az új hadrendben a székesfehérvári 6. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 4815) alárendeltjeinél is voltak változások. Korábban a hadtest alárendeltségébe tartozó pápai 32. Lövészhadosztály Parancsnokság helyett másik alárendeltet, a tabi 35. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 1548) kapta meg. A magasabbegység alárendeltségébe tartoztak a tabi 46. Lövészezred (Pf. 1628) és a Tamásiban elhelyezett 62. Lövészezred (Pf. 4228), valamint a Keszthelyen települt 99. Lövészezred (Pf. 1148). A hadosztályközvetlen felderítőalegységet, az 50. Felderítő Századot (Pf. 9058) szintén Tabon helyezték el.

A korábban is a hadtest alárendeltségébe tartozó 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203) Tabról Nagykanizsára települt át, alárendeltjei, a 14. Lövészezred (Pf. 6462) Tamásiból Kaposvárra, a 29. Lövészezred (Pf. 7314) Tabról Nagykanizsára, a 32. Lövészezred (Pf. 7756) Marcaliból szintén Nagykanizsára települtek át. A hadosztályközvetlen 57. Felderítő Század (Pf. 7842) Szántódot elhagyva, átdiszlokált Marcaliba.

A 9. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 5471), mely alárendeltjeivel együtt Veszprémben volt elhelyezve, új helyőrségként Keszthelyt kapta meg. Alárendeltjei közül a 26. Lövészezred (Pf. 5608) és a 33. Lövészezred (Pf. 5129) Zalaegerszegre, a 38. Lövészezred (Pf. 5097) pedig Tapolcára települt át. A parancsnokságot – a felderítőalegységekkel rendelkező kötelékek közül – csak a hadosztályközvetlen 6. Felderítő Század (Pf. 5833) „kísérte" el Keszthelyre.

A 11. Gépesített Hadtest Parancsnokság (Pf. 9537) alárendeltségébe tartozó esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) és a Gyöngyösön felállított 18. Páncélos Hadosztály Parancsnokság (Pf. 1394) összfegyvernemi csapatainál említésre érdemes szervezeti változások nem történtek. A 7. Gépesített Hadosztály közvetlen alakulatának 83. Felderítő Zászlóalja

(Pf. 6324) „vándorlása" befejezéseként Esztergomba érkezett. A 18. Páncélos Hadosztály Parancsnokság 12. Felderítő Zászlóalja (Pf. 1183) Gyöngyösön szintén befejezte a helyőrségváltásokat.

Az új hadrend kiadásával önálló lett a pápai 32. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1095), és a HM közvetlen alárendeltségébe került. A hadosztály lövészegységei: a 90. Lövészezred (Pf. 7071) Győrben és a 94. Lövészezred (Pf. 1057) Keszthelyen nem változtak, és helyőrségeikben maradtak, a 75. Lövészezred (Pf. 7093) kivételével, ami Veszprémből Tapolcára vonult. Az ezredközvetlen 39. Felderítő Század (Pf. 2031) továbbra is a hadosztályparancsnokság mellett, Pápán maradt.

1951 végére az MN szárazföldi csapatainak állományában már három lövészhadtest, egy gépesített hadtest, két önálló nehézharckocsi-rohamlövegezred, egy áttörő tüzérhadosztály, egy légvédelmi hadosztály, négy tüzérdandár, valamint műszaki, vegyivédelmi, híradó és egyéb szakcsapatkötelékek álltak rendelkezésre,[99] miközben, még nem beszéltünk a légierő csapatairól.

Az 1952 II. félévi hadrend – a Haderőfejlesztés 7. és 8. üteme

Az 1952. második felére kiadott haderőfejlesztés 7. (HM. 04900/51. számú) és 8. ütemének (04600/52. számú) szervezési intézkedései[100] – utolsó erőfeszítésként – további növekedést és szervezeti átalakításokat hoztak.

Az 1952 augusztusában az MDP vezetése döntött az egyszemélyi parancsnoklás bevezetéséről, ezzel megszűnt a korábban létrehozott társparancsnoki (komisszár-) rendszer. Ezt az új szellemiségű katonai tanintézményekben végzett tisztek tömeges kibocsátása tette lehetővé. Az új típusú szervezetben a politikai tisztek figyelmét a továbbiakban a hadseregben folytatott politikai propagandamunkára fordították.[101]

A csapatok vonatkozásában az alábbi fejlesztések történtek: a nyíregyházi 9. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 1717) új magasabbegységgel, a nyíregyházi 1. Lovashadosztály Parancsnoksággal (Pf. 5951) egészült ki. Alárendeltségébe tartozott a 22. Lovasezred (Pf. 5151) Miskolcon, az 51. Lovasezred (Pf. 5115) Nyíregyházán, valamint a 60. Lovasezred (Pf. 5090) Debrecenben. Hadosztályközvetlen alakulatként a 23. Lovas Felderítő Századdal rendelkezett. Szervezete egy századtörzsből és három lovas felderítőszakaszból állt, melyben három-három raj volt. A század teljes létszáma a közel egyéves fennállása alatt 115–220 fő között volt. A hadosztály lovasezredeibe egy-egy lovas felderítőszakaszt szerveztek. A szakasz létszáma 21 fő volt. Mozgó anyagi készleteik szállítására országos járműveket (azaz szekereket) alkalmaztak. A fegyverzetet illetően a tisztek részére 7,62 mm 1948M pisztoly, a beosztottak részére 1948M karabély[102] és a rajok számára egy 1948M golyószóró volt rendszeresítve. A 11. Gépesített Hadtest Parancsnokság (Pf. 9537) két alárendelt hadosztályának állománya is tovább növekedett. A 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) szervezete bővült. Az esztergomtábori 33. Harckocsiezred (Pf. 6581), a piliscsabai 8. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6201) és az aszódi 15. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6671) mellé felállították a 37. Gépesített Ezredet (Pf. 2483) mint keretalakulatot Esztergomban. A hadosztályközvetlen 83. Felderítő Zászlóalj (Pf. 6324) változatlan állománnyal Esztergom helyőrségben állomásozott. A 18. Páncélos Hadosztály Parancsnokság (Pf. 1394) alárendeltségébe tartozó egri 6. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 1581), a hatvani 26. Közepes Harckocsiezred (Pf. 1719) és a jászberényi 44. Közepes Harckocsiezred (Pf. 1927) mellé felállították a 48. Közepes Harckocsiezredet (Pf. 2965) Verpeléten. A hadosztály 12. Felderítő Zászlóalja (Pf. 1183) továbbra is Gyöngyösön maradt.

A 11. Gépesített Hadtest 1952. december 1-jén Táborfalván megalakította a 2. Felderítő Zászlóalját (Pf. 4125) mint hadtestközvetlen önálló felderítőalegységet, aminek szervezete és felszerelése hasonló volt a többiéhez.

A 04600/52. számú szervezési intézkedés azonban csökkentéseket is előírt a felderítőcsapatok terhére. Ezek szerint 1952. december 1-jével megszűnt az 5. Lövészhadosztály Parancsnokság közvetlen alárendeltségében a kecskeméti 3. Géppisztolyos Század (Pf. 1751). Hasonló sorsra jutott a 12. Lövészhadosztály Parancsnokság közvetlen egysége, a kalocsai 10. Géppisztolyos Század (Pf. 2699) és a 27. Lövészhadosztály Parancsnokság közvetlen alárendeltje, a kiskunfélegyházi 15. Géppisztolyos Század (Pf. 3994) is.

A felduzzasztott létszámú hadsereg számára fontos lett volna a megfelelő laktanyák, lőterek, kiképző- és tárolóbázisok kiépítése, amik biztosíthatták volna a csapatok kiképzettségét és hadrafoghatóságát. Ebben az időben azonban nem volt elegendő laktanyai férőhely a növekvő létszámú sorállomány számára. Az ekkor használt laktanyák és egyéb katonai objektumok zömét még a világháború előtt építették. Ezért „rohamtempóban" elkezdték építeni az új laktanyákat, melyek sokszor még a minimális komfortszintet sem biztosították a személyi állomány részére békeidőben. A feszített HM-beruházási program megvalósítása egyébként is jelentős lemaradásban volt, és emellett a déli határon megkezdett erőltetett ütemű erődítési munkákat is hozzá kellett számolni ezekhez a feladatokhoz.[103]

[99] Dr. Balló: A magyar hadsereg fejlesztésének... i. m. 24.
[100] Okváth: i. m. 122. és 124.
[101] Csendes–Gellért: i. m. 125. és 129.

[102] A 7,62 mm 1948M karabély a szovjet 1944M karabély licence, mely az 1948M puskával azonos szerkezetű, ki- és behajtható szuronnyal szerelt, 213 mm-rel rövidebb csövű, 0,60 kg-mal könnyebb modifikációja. Papp: i. m. 212.
[103] Balló: Fejezetek... i. m. 62–64.

A kiskunhalasi lövészezred menetgyakorlata 1954-ben

Ennek az időszaknak jellegzetessége volt a hosszú hónapokig tartó tábori kiképzés, amit szovjet mintára szerveztek meg. A szovjet elvek szerint a katonák a háború hosszan elnyúló harcai során állandó mozgásban vannak, és az erre a helyzetre való felkészülés legjobb helyszíne a kiképzőtábor, ahol megfelelő módon lehet szimulálni a háborús körülményeket. Azonban a tábor – annak ellenére, hogy azért szervezték, hogy mindig a terepen legyen a katona – sok embert vont el a kiképzéstől. (Lehet, hogy a későbbi időkben szolgált kollegák számára is ismerősek ezek a „problémák" – S. R.)

Ezek mind negatív hatással jártak. Sok esetben fellazult a katonai fegyelem és az erkölcs, egyre nagyobb lett a feszültség a hivatásos és a sorállomány között. A katonák elszállásolásán kívül szintén komoly gondot jelentett megfelelő élelmezésük és a jó minőségű ivóvíz biztosítása is (gyakran megbetegedések terhelték a táborozás „élményét" a nem megfelelő elhelyezési és élelmezési körülmények miatt.)

A kitelepülés elhúzódó jellege, a kiképzési objektumok és a felszerelés hiánya rányomta bélyegét a kiképzés minőségére. Hetente hajtottak végre hosszabb (45 kilométeres) meneteket, és a táborozás általában harcászati gyakorlattal fejeződött be.[104] Sok esetben az új állomáshely elfoglalását a HM vagy az elöljáró törzs által kidolgozott „harcászati gyakorlattal" vagy menet végrehajtásával „álcázták", és az éves gyakorlat mozzanataként hajtották végre.

[104] Hodosán Imre: Cselédkönyvtől a tölgyfalombig, Bp., 1984., Zrínyi Katonai Kiadó, 10–19.

(El tudom képzelni a hivatásos állomány tagjai – és családjaiknak – nagy boldogságát, amikor végre sikerült szerezni albérletet valamely helyőrségben a téli hónapokra. A következő év februárja végén, márciusának elején a férj elment a táborba, és még szerencséje volt, ha havonta egyszer hétvégére megjelenhetett családja körében. Mikor vége lett a tábori kiképzésnek, egy másik helyőrségbe „harcolta át magát", és újra kezdődődhetett a „családegyesítés" – S. R.)

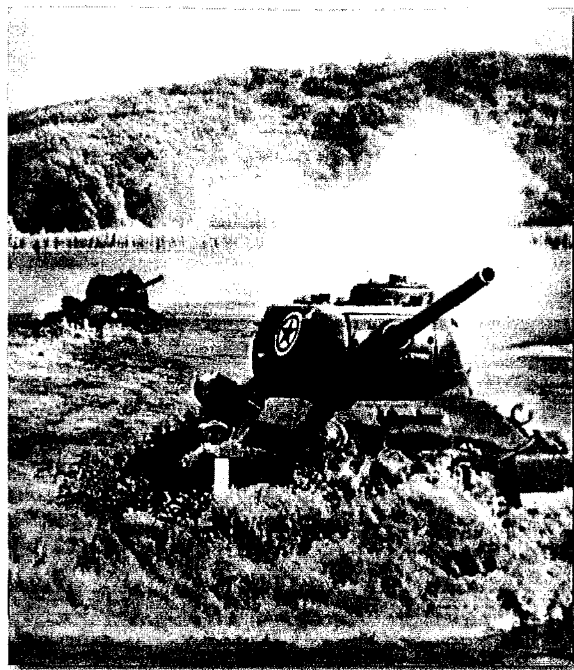
A hadsereg 1948-ban megkezdett mennyiségi fejlesztésének eredményeként 1952 őszére a Magyar Néphadsereg elérte legnagyobb szervezeti létszámát. A teljes hadrend 772 állománytáblával rendelkező katonai alakulatot foglalt magába, amelybe összesen 203 000 katona és polgári alkalmazott tartozott. Az építőalakulatok katonáival, az elhárító szervek tagjaival és a létszám feletti polgáriakkal együtt a Magyar Néphadsereg teljes állománya 232 649 fő volt.[105] Az MN hadi létszáma a tartalék alakulatokkal és az iskolai kiképzésben részt vevőkkel együtt mindösszesen 471 342 főt jelentett.[106]

Az ország egyre nagyobb összegeket költött honvédelmi kiadásokra. A fegyveres erőkre és testületekre a nemzeti jövedelemből 1950-ben 13,9%-ot, 1951-ben 15,2%-ot, 1952-ben 25,55%-ot és 1953-ban 24,3%-ot fordítottak. Jól látható ezekből a számokból, hogy a költségvetés ilyen mértékű megterhelése békeidőben hosszú ideig nem tartható fenn[107]

A Magyar Néphadsereg 1952 őszére elérte szervezeti felépítésének legnagyobb méretét és létszámát, amit legjobban a csapatok mennyiségét összehasonlító táblázat mutat meg.[108]

Kötelék	1949 végén (db)	1952 végén (db)
hadtest	–	4
hadosztály	3	14
dandár	–	8
lövészezred	7	31
harckocsiezred	1	13
tüzérezred	6	32
légvédelmi tüzérezred	–	7
felderítő-zászlóalj	–	3
felderítőszázad	3	10
felderítőszakasz	8	44

[105] Dr. Balló: A magyar hadsereg fejlesztésének... i. m. 36.
[106] Uo. 37.
[107] Dr. Szántó:... 2./I.... i. m.
[108] Takács: i. m. 61.

„Bátran törnek előre a tankok...", 1953

A feszített ütemű hadsereg-fejlesztés nemcsak a társadalomra, de a hadsereg belső életére is kihatott. A katonai vezetők gyorsított idejű felkészítése, a vezetésben és kiképzésben tapasztalatlan parancsnokok tömeges megjelenése, a kiképzési és elhelyezési feltételek hiánya alacsony kiképzettségi szintet eredményezett a mintegy három év alatt több mint 200 ezer főre felfejlesztett Magyar Néphadseregnél. E tényezők nyomán kialakult körülmények már a haderő alapvető célkitűzéseit veszélyeztették.

Ennek a hatalmas haderőfejlesztési folyamatnak a végrehajtását a külső (a két világrendszer egymással való szembenállása, a III. világháború víziója és a szovjet birodalom hatalmi nyomása az országra) és a belső hatások (Rákosi és környezetének szolgalelkű vezetési stílusa, illetve az „állam védelmét ellátó hatóságok" könyörtelen elnyomó funkciói) együttesen tették lehetővé.

Ezt a folyamatot Sztálin halála, majd az azt követő kül- és belpolitikai változások állították meg, melyek azonban már előrevetítették a „Bástya" szilárdságának romlását és leomlását.

VISSZAFEJLESZTÉS ÉS „INTEGRÁCIÓ" A FELDERÍTŐALEGYSÉGEK CSÖKKENTÉSE (1953–1956)

A külpolitikai helyzet az 1950-es évek közepén

Sztálin 1953. március 5-i halála jelentős változásokat hozott a Szovjetunió, a „népi demokráciák", de az egész világ történelmének további alakulásában. A Szovjetunióban megindult az *„ottyepel"* – az „enyhülés" –, ami lazított a sztálini zsarnokság szorításán, és ez kihatott a szovjet külpolitikára is.

A koreai háború vonatkozásában megkezdődtek a fegyverszüneti tárgyalások, majd a július 27-én Panmindzsonban aláírt fegyverszüneti egyezmény is kedvező változásokat hozott a nemzetközi kapcsolatok tekintetében. Érzékelhetően csökkent a Szovjetunió és az Egyesült Államok szembenállása, ezért a nagyhatalmak rövid távon már nem számoltak egy világméretű háborús konfliktus kirobbanásával.

Az új szovjet állami és pártvezetés meghirdette a „békés egymás mellett élés" politikáját, átértékelve a korábbi sztálini kül- és szövetségi politikát is. A nem is oly rég' „láncos kutyának" nevezett Titoval is lassan normalizálódtak a kapcsolatok, és ez szintén visszahatott a „béketáboron" belüli kapcsolatokra. Fokozatosan felszínre kerültek a „bölcs vezér" által elkövetett bűnök, a szövetségi rendszer országain belüli elégedetlenség, de a problémák elismerése nem jelentette azt, hogy az új szovjet vezetés lemondott volna birodalmi érdekeiről.[109]

A háború után az ötvenes évek közepéig a győztes nagyhatalmak csapatai ellenőrzés alatt tartották a négy megszállási övezetre osztott Ausztriát. Ez „indokolta", hogy az ott lévő szovjet csapatok utánpótlási útvonalának biztosítására jelentős létszámú szovjet erő állomásozzon Magyarországon. 1955-ben a Szovjetunió bejelentette, hogy hajlandó kivonulni onnan, ha cserébe Ausztria örökös semlegességet fogad, mindenkorra megtagadja Németországgal való gazdasági, valamint politikai egyesülését, újra felfegyverzését, Németország pedig lemond minden Ausztriát érintő igényéről. Ezzel a nyugati szövetségesek is egyetértettek, így 1955. május 15-én Bécsben aláírták az osztrák államszerződést, melyben az ország visszakapta szuverenitását. A fenti kitételeket az osztrák alkotmányban rögzítették.[110]

Az ötvenes évek közepére a NATO katonai szervezete kezdett összekovácsolódni. A politikai vezetők elképzelését közkeletűen a *„tömeges megtorlás"*-ként emlegetett stratégiai koncepció uralta. Ennek értelmében a NATO az ellene irányuló agresszió esetén nukleáris fegyvereket vetett volna be. Fontos és meghatározó volt a Nyugat számára az (nyugat-) európai egység helyreállítása, mely vonatkozásában már 1951-ben komoly gazdasági és politikai eredményeket értek el. Ebben az időszakban e folyamatnak a legmeghatározóbb döntése volt 1955. május 6-án Nyugat-Németország NATO-felvétele, ami „természetesen" kiváltotta a Szovjetunió ellenlépését, így 8 nappal később, május 14-én megalakult a Varsói Szerződés is. A világ kétpólusúvá válása tovább folytatódott a két Németország – a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK), valamint a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) – gazdasági és katonai szervezetekhez való csatlakozásával.

A Szuezi csatorna egyiptomi államosítása után válsághelyzet, majd háború robbant ki az izraeli–brit–francia csapatok inváziója miatt. A lengyelországi Poznańban munkásmegmozdulásokra került sor, ami jelentős hatással bírt a későbbi magyarországi eseményekre is.

[109] Dr. Szántó:... 2/I... i. m.
[110] Ausztria – http://hu.wikipedia.org/wiki/Ausztria (A letöltés ideje: 2014. 02. 14.)

Az Egyesült Államokban azonban mindenki a soron következő elnökválasztásra koncentrált.

Változások Magyarországon

A világ 1953-as változásai kihatottak a magyar külpolitikára és az ország belső életére egyaránt. 1953 tavaszára nyilvánvalóvá vált, hogy a túlfeszített ötéves terv előirányzatai nincsenek összhangban az ország teherbíró képességével. Így 1953 nyarán a moszkvai vezetés – a nemzetközi enyhülés és a Szovjetunióban bekövetkezett változások hatására – javasolta az MDP korábban folytatott politikájának felülvizsgálatát, és a pártban vezető tisztségeket betöltő személyek lecserélését. Ezeket az ország egyre romló helyzete, illetve más népi demokratikus országokban kirobbant „zavargások" miatt is indokoltnak tartották.

Moszkva – a súlyos magyar gazdasági helyzetre való tekintettel – hozzájárult ahhoz is, hogy Magyarország 4 milliárd forinttal redukálja a honvédelemre fordított kiadásait, csökkentse a haderő létszámát, állítsa le a déli határ mentén folytatott erődépítési munkálatokat, továbbá hajtson végre leépítéseket a hadiipar területén. A könnyítés azonban egy újabb követelmény megfogalmazásával járt: Magyaország a hadseregcsökkentés, valamint a lovak haderőből történő kivonása mellett kezdje meg a gépesítést, és a későbbiekben az alakulatok diszlokációjának fő iránya a korábbi déli irányról nyugati irányra változzék.[111]

Az új körülményeknek és a testvéri „javaslatnak" megfelelően, az 1953. június 26–27-i ülésén az MDP KV más megállapítások mellett beismerte, hogy a „fegyveres erőknek a szükségesnél nagyobb mértékű és gyorsabb ütemű fejlesztése" hiba volt.[112] Ennek teljes felelősségét a honvédelmi miniszter – Farkas Mihály, aki akkor már hadseregtábornok volt – nyakába varrták, és büntetésként eltávolították az MDP Pol. Biz-ból, valamint a HM éléről. Az megint más kérdés, hogy néhány hónap elteltével visszakerült a felső pártvezetésbe, és 1956 nyaráig a Magyar Néphadsereg feletti felügyeletet gyakorló titkárként tevékenykedett.[113] Rákosi Mátyás is elveszítette miniszterelnöki posztját, helyét Nagy Imre foglalta el, aki azonban a szovjetek és magyar dogmatikus kiszolgálóik megrökönyödésére önálló program megvalósításába kezdett. Ezek közé tartozott többek között a Magyar Néphadsereg szervezetének létszámcsökkentéséről kiadott kormányhatározat.[114] Ez volt a kezdete az MN szervezete erőteljes visszafejlesztésének, melynek mértéke a felfejlesztés gyors üteméhez volt hasonlítható. (Hiába, valahogy mi soha nem tudtuk megtalálni azt a bizonyos arany középutat... – S. R.)

1953. július 3-án az új kormány által meghirdetett „új szakasz" programja pozitív várakozással töltött el mindenkit. Így az MN személyi állománya egy kisebb létszámú, a magyar katonai hagyományokra épülő, ütőképesebb haderőt és jobb szolgálati, illetve életkörülményeket remélt. Valóban számos intézkedés született a hadsereg hivatásos állományának élet- és munkakörülményeinek javítására: szabályozták a hivatalos munkaidőt, a 24 órás szolgálatok után járó szabadidőt, megszüntették a kötelező táborozásokat, három évről kettőre csökkentették a tisztesek szolgálati idejét, szigorú intézkedéseket vezettek be a sorkatonákkal szembeni durvaságok megszüntetésére stb.[115]

Az új miniszterelnök programja kedvező irányú elmozdulást mutatott, és érzékelhetővé vált egy jobb élet megvalósításának lehetősége. A hibák korrekcióját azonban korlátozta, hogy azt az állampárt keretei között kezdték meg, és a végrehajtás sem volt következetes. Ennek tudható be, hogy alapvető változások, áttörés a társadalmi életszínvonal-emelése vonatkozásában nem következett be.[116]

A haderő visszafejlesztése

A Magyar Néphadsereg erőltetett fejlesztése, ami a népgazdaságra elviselhetetlen terheket rakott, 1953-ig tartott. 1953. január 1-jén az MN állománytáblájában rendszeresített létszám 210 412 fő volt. A létszáma a „hadrenden kívüli" (hadtáp-, műszaki, bányász-) csapatokkal együtt elérte a 218 224 főt. Ezek az adatok lettek a hadsereg létszámcsökkentésének kiindulási alapjai.[117]

A HM 1953. évi tényleges költségvetése 9304 Mrd Ft-ról 1954-re 5737 Mrd Ft-ra esett vissza. Az 1953-ban bekövetkezett létszámcsökkentés miatt 30 ezer fővel kevesebb újoncot hívtak be sorkatonai szolgálatra. A honvédelmi beruházások mérséklődése miatt jelentős építőipari kapacitások szabadultak fel.[118]

A kormány által meghirdetett – korábban említett – 1953. július 3-i „új szakasz" programja alapján az új honvédelmi miniszter, Bata István altábornagy (a régi vezérkarfőnök – S. R.), már július 7-ére felterjesztette haderőcsökkentési tervét, ami 160 094 fő békelétszámra redukálta az MN új szervezetét.[119]

[111] Csabai Károly – Móricz Lajos: Tények és adatok az 1945 és 1955 közötti évek magyar hadtörténetéhez I, rész Hadtudomány, I/2, 69–70.
[112] Dr. Balló: A magyar hadsereg fejlesztésének... i. m. 42.
[113] Csabai–Móricz: i. m. 70.
[114] Dr. Szántó:... 2./I.... i. m.

[115] Csabai–Móricz: i. m. 70.
[116] Dr. Balló: A magyar hadsereg fejlesztésének... i. m. 42.
[117] Dr. Balló: Fejezetek a magyar katonai múlt... i. m. 102.
[118] Uo. 69.
[119] Uo. 103.

A Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának 1953. július 22-i határozata ennek megfelelően konkrétan megszabta a közel 25 százalékos csökkentésnek a részleteit. E szerint a hadsereg rendszeresített létszáma 6708 tiszttel, 8883 tiszthelyettessel, 6699 tiszti iskolai hallgatóval és növendékkel, 29 970 honvéddel, valamint 2206 polgári alkalmazottal – összesen 54 466 fővel esett vissza. A HM haderőcsökkentési tervét az MDP KV még aznap jóvá is hagyta[120], azonban a változtatások várható hatásait előzetesen nem vizsgálták meg (gondolom a gyorsított elkészítési ütem miatt – S. K.), így egy átfogó hadseregszintű elgondolás kialakításáról sem lehetett szó... (Szegény tervezőállomány mennyit dolgozhatott, hogy a gyors politikai irányváltást azonnal követni tudja, közben pedig pont a szakértelmét nem tudta hasznosítani! – S. R.)

A terv a szárazföldi csapatok vonatkozásában jelentős csökkentéseket írt elő. A feladat végrehajtásával a hadsereg történetének mindeddig legnagyobb átszervezését bonyolították le: 63 alakulat települt át új helyőrségbe, a tisztikar 25%-a (7828 fő) került új beosztásba, 3583 tisztet helyeztek tartalékállományba.[121] 1953-ban az állomány 34,7%-át helyezték át más helyőrségbe.[122]

A hadseregcsökkentés teljes időszaka alatt (1953. november 15.–1956. október 23. között) 12 322 tisztet szereltek le, és a hadsereg összlétszáma 120 000 főre apadt.[123] A leszervezések következtében „hirtelen" 14 laktanya vált teljesen használatlanná (melyek közül több azelőtt egy-két évvel épült), 27 laktanyában pedig több épület is megüresedett... (A képet könnyű vizionálni, nem is olyan rég a történelem – mint, már annyiszor – megismételte önmagát... – S. R.)

A csökkentések valós tartalmát legjobban akkor láthatjuk meg, ha annak részleteit a fontosabb fegyvernemekre és szakcsapatokra gyakorolt hatásában vizsgáljuk (ezt az elvet a téma miatt csak a szárazföldi csapatokra vonatkoztatva követtem – S. R.). A lovasság teljes állománya megszűnt, ami tulajdonképp segítség is lehetett volna a korszerűsítések bevezetéséhez. A tüzérséget több mint 4000 fővel (23,8%-kal) csökkentették, és jelentős mértékben visszafejlesztették a szervezeteket. A műszaki és híradócsapatoknál is hasonló jellegű (20%) változásokat írtak elő. A karbantartó és kiszolgáló csapatok létszámát szintén 15–20%-kal csökkentették. A lövészcsapatoknál 14 329 fős (19,2%-os) elvonást írtak elő. A nagy nehézségek árán felállított páncéloscsapatoknál, ami a korszerű hadviselés és a továbbfejlesztés fontos sarokkövét képezhette volna, 17,7%-os (4397 fő) „veszteséget" okoztak ezek

[120] Csendes–Gellért: i. m. 133.
[121] Uo. 128.
[122] Berki: i. m. 20. Ez a szám 1954-ben 38,8%, 1955-ben pedig 41,7%-ra emelkedett.
[123] Csendes–Gellért: i. m. 153–154.

az intézkedések. Igaz, ha figyelembe vesszük a „páncéloscsapatok" 1953. július 1-jei feltöltöttségi mutatóját, akkor a különböző típusú eszközökből (nehéz harckocsi, közepes harckocsi, 76 és 122 mm rohamlöveg) a szükséges 1028 darabból csak 578 állt rendelkezésre.[124]

A katonai tanintézetek növendéki létszámát – figyelembe véve a következő évek haderőcsökkentési tendenciáját – 50%-kal, az iskolák kiszolgáló állományát mintegy 30–40%-kal gyengítették.

Tekintettel a kisebb-nagyobb szervezési módosításokra, a csapatfelderítő-kötelékek 35–45%-os veszteséget szenvedtek akkor, amikor a felderítés, mint új képesség, a fejlődését nullától kezdte el még 1949-ben.

A továbbiakban a szárazföldi csapatok lövész-, harckocsi- és felderítőcsapatait tárgyalom részletesen (ahol csapatfelderítő erők voltak rendszeresítve), de nem térek ki a tüzér-, műszaki és vegyivédelmi csapatokkal, illetve a légierővel kapcsolatos kérdésekre, annak ellenére, hogy részükre is fontos feladat volt a felderítés végrehajtása.

A létszámcsökkentést az alábbi négy ütemben tervezték megvalósítani:

1. ütem: 1953. szeptember 1.–december 1.
2. ütem: 1954. október 1.–december 1.
3. ütem: 1955. november 17.–december 1. és
4. ütem: 1956. október 1.–december 1. (ez már nem fejeződött be az októberi események miatt.[125])

A létszámcsökkentés végrehajtásának 1. üteme (1953. szeptember 1.–december 1.)

A HM 00900/53. számú rendelete alapján a lövészalakulatok állományát alapvetően a szervezeti keretek megtartásával módosították.[126]

A kecskeméti 3. Lövészhadtest (Pf. 7115) összlétszáma – a három alárendelt lövészhadosztály létszámának azonos mértékben – 3000 fővel csökkent. A Székesfehérváron lévő 6. Lövészhadtest (Pf. 4815) létszáma a „B"-típusú lövészhadosztályainak felfejlesztése miatt azonban 6000 fővel növekedett[127]. A budapesti 9. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 1717) alárendeltségébe tartozó „magyar huszárság", a nyíregyházi 1. Lovashadosztály Parancsnokság (Pf. 5951) alárendeltjeivel: a miskolci 22. Lovasezreddel (Pf. 5151), a nyíregyházi 51. Lovasezreddel (Pf. 5115), valamint a debreceni 60. Lovasezreddel (Pf. 5090) együtt 1953. október 15-től megkezdte felszámolását.

[124] Okváth: i. m. 355.
[125] Csendes–Gellért: i. m. 134–164.
[126] Balló: Fejezetek a magyar katonai múlt... i. m. 104.
[127] Takács: i. m. 96.

A „hadosztálynyi" lovasságból létrehozták az 1. Önálló Lovasezredet[128] Miskolcon, ahová betagozódtak a korábbi ezredek osztályokra apadt, megmaradt részei. Ezáltal 2300 fős „megtakarítást" értek el a tervezők. Az átszervezést követően az 1. Lovashadosztály-közvetlen lovas felderítőszázad Nyíregyháza helyőrségben 23. Lovas Felderítő Szakasz (Pf. 5060) hadrendi névvel szerepelt megszűnéséig (ami a következő évben be is következett – S. R.). A hadtest a felszámolt lovashadosztály helyett átvette a békéscsabai „B" típusú 8. Lövészhadosztályt (Pf. 2535), emiatt a hadtest összlétszáma mégis 600 fővel növekedett.[129]

A 11. Gépesített Hadtest Parancsnokság (Pf. 9537) alárendeltjeinek számát is csökkentették. Megszüntették az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) alárendeltségébe tartozó tatai 37. Gépesített Ezredet (Pf. 2483), amit egy évvel korábban keretalakulatként állítottak fel. Felszámolták a 18. Páncélos Hadosztály Parancsnokság (Pf. 1394) alárendeltségében lévő verpeléti 48. Közepes Harckocsiezredet (Pf. 2965), amit szintén a megelőző szervezési időszakban állítottak fel. Megszűnt a 11. Gépesített Hadtestközvetlen 2. Felderítő Zászlóalj (Pf. 4125), amit közel egy évvel korábban állítottak hadrendbe Táborfalván.

Felszámolták az MN Páncélos Parancsnokság közvetlen alárendeltjét, sárbogárdi 17. Önálló Harckocsi-rohamlöveg Ezredet (Pf. 9935) is.[130]

1953. december 1-jével újból átszervezték a Honvédelmi Minisztériumot, aminek lényege az volt, hogy a IV. (hírszerző) Főcsoportfőnökség egyik része a Vezérkarfőnökség állományába került át 2. Csoportfőnökség elnevezéssel (a másik része a BM-hez ment át), illetve a Lövész Harckiképzési Csoportfőnökség új elnevezése Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség lett (melynek hamarosan újra szerepe lett a felderítés felügyeletében – S. R.)[131].

A létszámcsökkentés végrehajtásának 2. üteme (1954.október 1.–december 1.)

1954-ben – a létszámcsökkentéssel párhuzamosan – megkezdődött a hadsereg bizonyos mérvű korszerűsítése is. Ehhez a második világháborúban alkalmazott gépesített csapatok részére kiadott szovjet szabályzatokat vették alapul. A „Nagy Testvér" által megszabott gépesítési követelmények megvalósítását is elkezdték, a lóvontatás helyett a Csepel típusú tehergépkocsi rendszerbe állításával, valamint erőfeszítések történtek a vezetés korszerűsítésének előkészítésére.[132]

[128] HNYTL 1/45/76 974/76/1
[129] Takács: i. m. 96.
[130] Uo. 98.
[131] Dr. Szántó:... 2./I.... i. m.
[132] Csabai–Móricz: i. m. 70.

Figyelőőrs az ötvenes években

A HM. 001400/54 sz. rendelete alapján[133] tovább folytatódott a hadsereg átszervezése, létszámának csökkentése. 2843 tisztet távolítottak el az év folyamán, így a hadsereg létszáma az év végére 151 265 főre csökkent.[134]

Az átszervezéseknek kettős célkitűzése volt: egyrészt létrehozni egy gépesített lövészhadosztályt, másrészt a 9. hadtest jelentős mértékű megerősítése a felszámolt 11. gépesített hadtest egyes egységeinek átadásával, illetve a többi lövészalakulat terhére.

A változások bevezetésével törekedtek a meglévő struktúra minőségi javítására. A hadtestek közötti átalárendelésekkel és a csapatok helyőrségek közötti átcsoportosításával elérték, hogy a harcoló csapatok vonatkozásában a 3. és a 9. Lövészhadtestek állománya két-két lövész- és egy gépesített hadosztályból, a 6. Lövészhadtest pedig két lövészhadosztályból és egy önálló gépesített ezredből állt.[135]

Az őszi szervezés során 1954. november 1-jével megszűnt a budapesti 11. Gépesített Hadtest Parancsnokság (Pf. 9537). Egységeit átcsoportosították a lövészhadtestekhez, a megszüntetett egységek fegyverzetét és felszerelését átcsoportosították, és a lövészhadosztályok kiegészítésére használták fel.

1954. október 7-étől a Gyöngyös helyőrségben diszlokáló, korábban a hadtest alárendeltségébe tartozó 18. páncéloshadosztály (Pf. 1394) – mint önálló magasabbegység – az MN Páncélos Parancsnokság közvetlen alárendeltségébe került.

A HM-alárendeltségű szárazföldi erőket az alábbi szervezetekbe vonták össze: a kalocsai 12. és a kiskunfélegyházi 27. Lövészhadosztály Parancsnokságok változatlan állománnyal a kecskeméti 3. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 7115) alárendeltségében maradtak. A kecskeméti helyőrségben lévő har-

[133] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. 53.
[134] Csendes–Gellért: i. m. 137.
[135] Takács: i. m. 98.

madik hadosztály új hadrendi megnevezéssel az 5. Gépesített Lövészhadosztály (Pf. 2918) lett. Az alárendeltek megnevezése is megváltozott, de az eredeti helyőrségeikben maradtak. Így Kecskeméten a 12. Gépesített Lövészezred (Pf. 2872), Kiskőrösön a 19. Gépesített Lövészezred (Pf. 1342) és Szabadszálláson a 49. Gépesített Lövészezred (Pf. 2563) megnevezéssel működtek az egyes alakulatok. Szabadszálláson hagyták a harckocsizókat 16. Harckocsiezred (Pf. 2248) megnevezéssel, és ennek a magasabbegységnek átalárendelték a korábban önálló kalocsai 24. Nehézharckocsi-rohamlöveg Ezredet (Pf. 8371). A hadosztály felderítőalegysége átdiszlokált Szabadszállásra, és a továbbiakban mint (hadosztályközvetlen) 2. Felderítő Zászlóalj (Pf. 1739) szerepelt a hadrendben. A székesfehérvári 6. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 4815) a 9. Lövészhadtestnek átadta a pápai 32. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 1095), „cserébe" alárendeltségébe került a felszámolt gépesített hadtesttől az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) alegységeivel együtt. Továbbra is alárendeltségében maradt a kaposvári 17. Lövészhadosztály (Pf. 7203) és a keszthelyi 9. Lövészhadosztály (Pf. 5471). 1954. október 19-ével megszűnt a nyíregyházi 4. Lövészhadosztály (Pf. 8317). Ebben a hónapban a mezőtúri 35. Lövészhadosztály (Pf. 1548) is megkezdte a felszámolást, megmaradt alárendeltjei átcsoportosítását és átadását. Mindkét magasabbegység a budapesti 9. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 1717) állományába tartozott. A hadtest helyettük átvette a pápai 32. Lövészhadosztályt (Pf. 1095) és a békéscsabai 8. Lövészhadosztályt (Pf. 2535), melyeket a megszűnt alakulatok állományából és technikájából töltöttek fel. Ugyancsak megszűnt az 1. Lovasezred és az ejtőernyős-zászlóalj is.

A fenti változásokkal összhangban a hadosztályközvetlen egységek sem kerülhették el sorsukat. Felszámolták a 4. Lövészhadosztály-közvetlen 20. Felderítő Századot (Pf. 2530) Nyíregyházán, a 35. Lövészhadosztály-közvetlen 40. Felderítő Századot (Pf. 2530) Mezőtúron és az 1. Lovasezred alárendeltségében megmaradt 23. Felderítő Szakaszt (Pf. 5060) Nyíregyházán.

A csapatfelderítést vezető felső szintű szerveket is elérték az átalakítások. A nemzetközi helyzet enyhülésével (Titot már nem nevezték „láncos kutyának") a felderítés szerepe is jelentősen csökkent. (A történelem már sokszor bizonyította, hogy a felderítés egy olyan képesség, amit egy tollvonással meg lehet szüntetni, de egyik pillanatról a másikra nem lehet visszaállítani, még akkor sem, amikor nagyon nagy szükség lenne rá. Ez azonban akkor sem volt fontos... – S. R.)

Az 1954 őszi átszervezésnek a Magyar Néphadsereg Vezérkara Önálló Csapatfelderítő Osztálya is „áldozatul" esett, melynek átmenetileg (1957-ig) így nem volt önálló irányító szerve a Honvédelmi Minisztérium szintjén. Annak érdekében, hogy „valaki" mégis foglalkozzon a még meglévő csapatfelderítő-alegységekkel, a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség szervezetében létrehoztak egy 4 főből álló Csapatfelderítő Osztályt, aminek vezetője Tóth Gábor százados, beosztottjai pedig Ecetes József, Orosi Mátyás és Géczi József főhadnagyok lettek. Az osztály a korábbihoz képest jóval korlátozottabb szakirányítási feladatokat az 1956-os eseményekig végezte.[136]

1954-ben módosították a terminológiát, és a „fegyvernemi parancsnokok" helyett a „fegyvernemi főnökök" megnevezést vezették be. Ekkor „született meg" a „felderítőfőnök" kifejezés is.[137]

A létszámcsökkentés végrehajtásának 3. üteme (1955. november 17.–december 1.)

A 00700/55. számú rendelet által előírt változtatások november 17-ével kezdődtek meg, és összesen 20 000 főt érintettek.[138] Az 1955. évi őszi átszervezés kapcsán több mint 9000 tiszt került új beosztásba, az év végéig pedig közel 4100 hivatásos katonát helyeztek tartalék-, illetve nyugállományba.

A budapesti 9. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 1717) alárendeltségében maradt a 8. Lövészhadosztály (Pf. 2353) és alárendeltjei, de a 32. Lövészhadosztály Parancsnokságot és alegységeit át kellett adnia a 6. Lövészhadtest Parancsnokságnak. „Cserébe" átvette a kiskunfélegyházi 27. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 3519) alárendelt egységeivel együtt. A hadtesthez szervezték a rendelet alapján Gyöngyösön a 18. Páncéloshadosztály (Pf. 1394) átszervezésével kialakított 4. Gépesített Hadosztály Parancsnokságot (Pf. 1394), ami megkapta a jogelőd magasabbegység alárendeltjeit, illetve kiegészült a korábban a 9. Lövészhadosztály Parancsnokság alárendeltségébe tartozó nyíregyházi ezreddel, 52. Gépesített Lövészezred (Pf. 8529) néven. 1955. november 29-ével felszámolták a hadosztályközvetlen 12. Felderítő Zászlóaljat (Pf. 1183) is. (Tényleg, miért is lenne szüksége egy felderítő-zászlóaljra egy „korszerű" gépesített magasabbegységnek? – S. R.)

A kecskeméti 3. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 7115) alárendeltségében maradt a kalocsai 12. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1709). A hadtest Kecskeméten elhelyezett hadosztálya az 5. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 2918) megnevezést kapta. Alárendeltjei közül az ugyancsak a kecskeméti elhelyezésű 12. Gépesített Lövészezrednek maradt meg a neve, a többi egység visszakapta a „lövészezred" megnevezést. Harmadik magasabbegysége az előző időszakban a székesfehérvári 6. Lövészhadtest Parancsnoksághoz tartozott, mint a kaposvári 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203), melynek alárendeltjei közül a kaposvári 26. Lövészezredet kicserélték a Lenti helyőrségben állomásozó 32. Lövészezreddel (Pf. 7756), a többi (a nagyatádi 14. Lövészezred (Pf. 7462) és a nagykanizsai 29. Lövészezred (Pf. 7314)) változatlan maradt.

[136] A (csapat-) hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat honvédelmi minisztérium szintű szakirányításának története (1949–1972-ig), Nyt. szám: 700/091, MNVK 2. Csoportfőnökség, 1983, KFH Múzeum, 9–10.

[137] AZ MH szárazföldi csapatainak... i. m. 53.

[138] Takács: i. m. 99.

Az új szervezési rendelet szerint a székesfehérvári 6. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 4815) alárendeltségébe tartoztak az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417), a 9. Lövészhadtest Parancsnokságtól átvett pápai 32. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1095) és a keszthelyi 9. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 5471), aminek állományába került a kaposvári 26. Lövészezred (Pf. 5608) a fentebb említett csere miatt. Az új szervezeti felépítésre való átállás során felszámolták a 7. gépesített hadosztály esztergomi 37. Gépesített (keret) Ezredét (Pf. 2483), valamint a korábban a 18. Harckocsizó Hadosztályhoz tartozó 48. Közepes Harckocsiezredet (Pf. 2965).

A létszámcsökkentés végrehajtásának 4. üteme (1956. október 1.–december 1.)

Az MDP KV 1956. március 12-13-án megtartott ülésén a honvédelmi miniszter büszkén számolt be arról, hogy a létszámcsökkentés minőségi változást eredményezett, ami az adatok tükrében eléggé kétségbe vonható. A túlzottan optimista álláspontjával szemben állt Hegedüs András miniszterelnök, aki szerint a katonai kiadások, a hadsereg létszáma tovább már nem csökkenthető, sőt, a hadsereg felszerelése a kor követelményeinek megfelelő modern technikával még további anyagi források mozgósítását igényelné.

Ez valószínűsíthetően az előző évben megalakult Varsói Szerződés (azaz a szovjet katonai vezetés) által a Magyar Néphadsereggel szemben támasztott igények és követelmények fényében hangozhatott el.

Az egyre feszültebb belpolitikai helyzetben tovább folytatódtak az őszi átszervezések. Végrehajtásukat 1956. október 1. és december 1. között tervezték végrehajtani. Az elképzelés szerint a haderő létszámát újabb 15 ezer fővel, közöttük 4000 tiszttel kellett csökkenteni, és módosítani tervezték a csapatok vezetési rendjét is.

1956. október 10-én kiadták a Vezérkarfőnök 00888/56. számú szervezési intézkedését, ami elrendelte a szárazföldi csapatok újbóli átrendezését, így megkezdődött a – korábban már kifogásolt – vezetési struktúra problémájának megoldásaként a 4. Hadsereg Parancsnokság (Pf. 5475) felállítása.[139]

A hadsereg-parancsnokság létrehozásának a Varsói Szerződés (VSZ) elvárásainak való megfelelésen kívül az volt a célja, hogy az addig a Honvédelmi Minisztérium által betöltött katonai vezetői feladatokat átvegye, és közvetlen irányításával egyszerűsítse a szervezést (feltételezhetően felhasználva az 1955-ben a szovjet csapatokkal végrehajtott frontparancsnoki, illetve az 1956 nyarán végrehajtott szovjet, román magyar törzsvezetési gyakorlatok tapasztalatait[140]).

[139] Okváth: i. m. 349–350.

[140] Uo. 344.

A tervek szerint a 4. HDS alárendeltségébe tartoztak volna a 3. és a 6. Lövészhadtestek. A parancsnokságot Budapesten állították fel Uszta Gyula vezérőrnagy parancsnoksága alatt, törzsfőnöke Kovács Imre vezérőrnagy volt. A 4. Hadsereg törzsébe egy felderítőalosztályt szerveztek: A HDS felderítőfőnökének Nádasi Károly alezredest nevezték ki, a tájékoztató alosztály vezetője Dombrádi Gyula százados lett. (Ez a szervezet azonban a forradalmi megmozdulások következtében, majd azt követően egy ideig nem az „összfegyvernemi hadsereg-parancsnokság" feladatát látta el valójában, hanem az MN újjászervezését és a karhatalmi szervezetek irányítását. 1957 tavaszán – a HM és az MNVK újjászervezésének befejeztével – a hadsereg-parancsnokság, mint szervezet formálisan is megszűnt.)[141]

Októberben azonban – a terveknek megfelelően – megkezdték a katonai szervezetek számának a csökkentését.

Az alakulatok felsorolásakor a csapatfelderítéshez kapcsolódó összfegyvernemi és felderítőkötelékeket említem meg. Megszüntették a 9. Lövészhadtest Parancsnokságot (Pf. 1717) és alárendeltjei közül a 4. Gépesített Lövészhadosztályt (Pf. 8317), a 27. Lövészhadosztályt pedig átvette a 3. Lövészhadtest. A harmadik összfegyvernemi magasabbegysége, a 8. Önálló Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2353) a HM közvetlen alárendeltségébe került. A hadosztály alárendeltségébe tartozott a debreceni 48. Lövészezred (Pf. 8736), a nyíregyházi 52. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 8529), a hódmezővásárhelyi 62. Lövészezred (Pf. 4228) és az 52. Harckocsiezred (Pf. 2540) Mezőtúron. A hadosztályközvetlen 50. Felderítő Század (Pf. 9058) Hódmezővásárhelyen állomásozott. Ugyancsak HM-közvetlen egység lett az abasári 44. Közepes Harckocsiezred (Pf. 1927).

A 3. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 7115) alárendeltségébe tartozott a 17. és a 27. Lövész-, valamint az 5. Gépesített Hadosztály, illetve a 12. Lövészhadosztály, amely az átszervezések során megszűnt. A hadtest alárendeltségében lévő magasabbegységek az alábbi egységeket irányították: a kaposvári 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203) összfegyvernemi alárendeltjei, a nagyatádi 14. Lövészezred (Pf. 7462) és a nagykanizsai 29. Lövészezred (Pf. 7314), valamint az ebben a szervezési időszakban „visszakapott" kaposvári 26. Lövészezred (Pf. 5608), a 42. Harckocsiezred (Pf. 7290), valamint az 57. Felderítő Század (Pf. 7842) Kaposvár helyőrségben.

A kiskunfélegyházi 27. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 3519) alárendeltjei voltak a bajai 25. Lövészezred (Pf. 2760), a kiskunmajsai 31. Lövészezred (Pf. 3343), a kiskunhalasi 37. Lövészezred (Pf. 1772) és a bajai 43. Harckocsi Rohamlöveg Ezred (Pf. 1132), valamint a hadosztályközvetlen 8. Felderítő Század (Pf. 3847) Kiskunfélegyháza helyőrségben.

[141] Az MH szárazföldi csapatainak… i. m. 67.

A kecskeméti 5. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2918) alárendeltségébe tartozott a 12. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 2872) Kecskeméten, a 19. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 1342) Kiskőrösön, a szabadszállási 16. Harckocsi ezred (Pf. 2248) és a 24. Nehéz Harckocsiezred (Pf. 8371), valamint a Kecskemét helyőrségben elhelyezett 2. Felderítő Zászlóalj (Pf. 1739).

Továbbra is a székesfehérvári 6. Lövészhadtest Parancsnokság alárendeltségében maradtak a 9. és a 32. Lövészhadosztályok, valamint a 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály. A hadtest hadosztályaihoz az alábbi (számunkra) fontosabb egységeket szervezték: a keszthelyi 9. Lövészhadosztály (Pf. 5471) alárendeltségébe tartozott a Lenti helyőrségben lévő 32. Lövészezred (Pf. 7756), a zalaegerszegi 33. Lövészezred (Pf. 5129), a tapolcai 38. Lövészezred (Pf. 5097) és a 27. Harckocsi Ezred (Pf. 5531), valamint a hadosztályközvetlen 6. Felderítő Század (Pf. 5833) Keszthely helyőrségben. A pápai 32. Lövészhadosztály (Pf. 1095) állományába tartozott a 75. Lövészezred (Pf. 7093) Veszprémben, a 90. Lövészezred (Pf. 7071) Győrben, a 94. Lövészezred (Pf. 1057) Pápán és a tatai 31. Harckocsiezred (Pf. 9935), valamint a 39. Felderítő Század (Pf. 2031) Pápán. Az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály (Pf. 6417) alárendeltségébe tartozott a piliscsabai 8. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6201), az aszódi 15. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 6671), az egri 6. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 1581), az esztergomtábori 33. Harckocsiezred (Pf. 6581), a hatvani 26. Harckocsiezred (Pf. 1719) és az Esztergomban elhelyezett 83. Felderítő Zászlóalj (Pf. 6324).

A hadsereg az 1953–56 között végrehajtott drasztikus létszámcsökkentések hatására mintegy 120 000 főre apadt. Az állomány több mint 24 000 tisztje közül közel ezer főnek a leszerelése volt folyamatban.

Az átalakítások miatt a magyar haderő képességei (mozgékonyság, tűzerő) jobban csökkentek, mint azt a végrehajtott változtatások szükségessé tették volna.

Az átszervezésektől, átalárendelésektől és átcsoportosításoktól terhes időben a parancsnoki állomány egy jelentős részének a változások sok esetben egzisztenciális, parancsnoki és munkavállalási gondokat jelentettek. A hadsereget ebben a feszültségekkel teli állapotában érték az ország gondjait és panaszait felvető forradalmi események, melyek a megindult átszervezési folyamatot elemi erővel söpörték el.[142] Az utolsó ütem végrehajtása így 1956. október 24-én félbeszakadt, nem fejeződött be.

A csatlakozás és az integrálódás körvonalai

Az ötvenes évek közepére a nemzetközi helyzet „fokozódott", az Egyesült Államok és a nyugat-európai országok kezdeti, egymást segítő integrációs, gazdasági és katonai törekvéseit a Szovjetunió vezette „béketábor" egyre nagyobb aggodalommal figyelte. Az európai szocialista országok 1954. november 9-én közös nyilatkozatban fogalmazták meg: ha Nyugat-Németországot a NATO felveszi tagjának, közös akarattal védelmi jellegű válaszlépéseket foganatosítanak.[143] (Mint korábban már jeleztük, ez be is következett – S. R.)

1955 tavaszán a pártvezetésben Rákosi visszaszerezte hatalmát, és társaival megkezdte Nagy Imre miniszterelnök háttérbe szorítását. 1955. április 18-án felmentette Nagy Imrét kormányfői pozíciójából, akinek a helyére a 33 éves Hegedüs András került. Moszkva már az új-régi pártvezetést kérte fel egy létrehozandó katonai szervezet dokumentumának és alapokmányának a véleményezésére, amit az előző év őszén tartott tanácskozás alapján dolgoztak ki. Az MDP Politikai Bizottsága az okmányok elfogadása után az 1955. május 5-i ülésén felhatalmazta Hegedüs András miniszterelnököt, hogy a Varsóba induló magyar küldöttséget vezesse.

A tanácskozás eredményeként 1955. május 14-én megalakult a Varsói Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segélynyújtási Egyezmény, közkeletű néven a Varsói Szerződés (VSZ), amit az Országgyűlés 10 nap múlva törvénybe iktatott: „Az Egyesített Fegyveres Erők élén, a varsói tanácskozáson 1955. május 14-én elfogadott barátsági, együttműködési és kölcsönös támogatásban résztvevő (sic!) országok között kötött szerződés szerint főparancsnok áll."[144] (Aki mindig szovjet marsall, a védelmi miniszter elsőhelyettese volt – S. R.). A főparancsnok helyettesei – 1968-ig – a szövetséges honvédelmi miniszterek voltak.[145] A Magyar Néphadseregtől elvont források már oly nagyra nőttek, hogy felkeltették a moszkvai vezetés figyelmét is. Erre utal, hogy 1955. szeptember 15-én az MDP PB jóváhagyta Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter által beterjesztett szovjet javaslatot, amely pontosan meghatározta, hogy Magyarországnak mikor és milyen katonai fejlesztéseket kell végrehajtani. Ez a levél jelezte, hogy Moszkva eltökélte magát arra, hogy hatékonyan működő katonai szervezetet irányítson. Ennek egyik első jele volt, hogy a Varsói Szerződés államai katonai kiadásának rendszerét ellenőrzése alá vonta, majd igyekezett annak részleteit meghatározni. Következő lépésként a tagállamokkal elfogadtatta a VSZ Egyesített Fegyveres Erői Főparancsnokának (EFEF) működési szabályzatát, amelyet az MDP PB az október 6-i ülésén jóvá is hagyott.

A létrehozott Egyesített Parancsnokság közvetlen irányítása alá a VSZ tagállamoknak saját hadseregeikből bizonyos alakulatokat kellett kijelölni.

142 Magyarország a XX. században, I, főszerk. Kollega Tarsoly István.

143 Csendes László: Hadseregtörténet 1945–1998, Tények és adatok, 1998, Új Honvédségi Szemle, Különszám, 49.

144 Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 2/III, Magyar Néphadsereg 1948–1956. http.//szantomihaly.gportal.hu, (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

145 Uo.

A Varsói Szerződés értelmében a Magyar Néphadseregből az Egyesített Fegyveres Erők alárendeltségébe hat lövészhadosztály, két gépesített hadosztály, és két vadászrepülő-hadosztály került, azaz a szárazföldi haderő vonatkozásában a teljesen feltöltött „A" típusú magasabbegységek közül a 12. Lövészhadosztály (Pf. 1709), a 17. Lövészhadosztály (Pf. 7203) és a 32. Lövészhadosztály (Pf. 1095) Parancsnokságok, valamint alárendeltjeik, a könnyű (kétezredes) magasabbegységek közül a 9. Lövészhadosztály (Pf. 5471) és a 27. Lövészhadosztály (Pf. 3519) Parancsnokságok az alárendeltjeikkel; a „B" típusú (békében keret, háborúban könnyű) 8. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 2535) és alárendeltjei, valamint az 5. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 2918) és a 7. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 6417) és alárendeltjeik.[146]

A fokozatosan kialakuló VSZ szervezeti rendszere és az Ausztria semlegességét garantáló békeszerződés aláírása után a hazánkba áttelepülő nagy létszámú szovjet katonai erő, valamint a Jugoszláviával való viszony lassú normalizálódása alapjaiban módosította Magyarország katonapolitikai helyzetét, a haderő várható feladatainak fő irányát. Az új hadműveleti irányoknak megfelelően az osztrák–magyar határszakasz őrzése lépett elő elsődleges prioritású feladattá. Ezt az osztrák államszerződés létrejöttével, és a valószínűsíthetően fokozottabb mértékű nyugati hírszerző tevékenységgel indokolták.[147]

Az új szövetségi rendszer főparancsnokának a magyar hadsereg vonatkozásában az első lépései a haderő harcértékének felmérésére, a hadszíntéri munkálatok elindítására és nem utolsó sorban a VSZ-en belüli egységes struktúra kialakítása érdekében a tábori hadsereg megalakítására irányultak.[148] Ez utóbbi feladat segítése érdekében a VSZ keretében 1955. június 20–30-a között frontparancsnoki gyakorlatot tartottak (az akkori katonai körzet szerinti) Kárpát Katonai Körzetben, ahol a magyar Hadműveleti Csoportfőnökség képviselőinek bevonásával egy összfegyvernemi hadsereg törzsét alkották.[149] A hadműveleti terv szerint a magyar gyakorlótörzs (20 fővel) mint a front első lépcsőjében működő hadsereg vett részt a támadó hadműveletek első ütemében, majd a front második lépcsőjében folytatta volna a támadást. Itt már tetten érhető a hadászati célkitűzés koncepcióváltása, mivel a támadási irány már Triesztre mutatott. [150]

[146] Magyarország a XX. században, I, főszerk. Kollega Tarsoly István.
[147] Dr. Szántó: A Magyar Honvédség 1945 után... i. m.
[148] Okváth: i. m. 340.
[149] Csendes: Hadseregtörténet... i. m. 53–54.
[150] Okváth: i. m. 340.

Az akkori gyakorlat szerint, mivel a „hadsereg-parancsnokság" mint szervezet nem létezett, annak feladatait a HM különböző szervezeteiből kijelölt személyek bevonásával oldották meg. Úgy gondolom, hogy a kijelölt állománynak volt mit tennie, hogy egy nem létező törzs tevékenységét ellássa.

Hamarosan egy újabb „meghívás" érkezett egy frontméretű, kétoldalú, kétfokozatú törzsvezetési gyakorlatra. 1956. június 21. és július 10. között a Hadműveleti Csoportfőnökség vezető állományából kijelölt csoport egy tábori hadsereg parancsnoksága feladatát, a magyar Légierő Parancsnokság kijelölt állományának pedig egy harcászati légi hadsereg parancsnokságának feladatait kellett megoldania, természetesen „atomos" viszonyok között, azaz atomfegyverek felhasználásával. A magyar részt vevő állomány létszáma 110 fő volt, melyből 93 fő a hadsereg, 27 fő pedig a harcászati légierő törzséhez tartozott.[151]

A szovjet fél arra törekedett, hogy a VSZ-be bevont nemzeti hadseregeket a leggyorsabb ütemben felemelje a szovjet haderő szintjére, hogy képesek legyenek ellensúlyozni a NATO által elért összekovácsoltsági szintet. Ennek szellemében kezdték meg az 1956. október 10-én kiadott vezérkarfőnöki 00888/56. számú szervezési intézkedés végrehajtását, ami a szárazföldi csapatok újbóli átrendezését, azon belül is a 4. HDS felállítását célozta meg.[152]

Ezt a folyamatot törték meg azok a nem várt politikai események, amelyek az összekovácsolást az 1960-as évek elejére tolták ki.

Az 1956-os eseményekről nagyon sok publikáció jelent meg. Nekem nem áll szándékomban a forradalomról, a lezajlott harcokról beszélni, azonban mivel ebben a történeti áttekintésben elsődlegesen a csapatfelderítésről beszélünk, fel kell idézni egy esetet, ami ezekben a zaklatott időkben történt, anélkül, hogy az előzményekbe és az események politikai vonatkozásaiban elmélyednénk. Mint ismert, 1956 őszén, amikor a magyar nép megelégelte a Rákosi által „fémjelzett" elnyomást, és hanggal-tettel kifejezte elégedetlenségét a fennálló hatalommal szemben, a hatalom birtokosai a szovjet csapatokhoz fordultak segítségért hatalmuk megvédése érdekében, illetve néhány magyar katonai alakulatot is felrendeltek a fővárosba (annak ellenére, hogy éltek a gyanúperrel, hogy esetleg azok nem lesznek képesek az általuk elvárt „rendcsinálás" végrehajtására). Ilyen parancsot kapott 1956. október 25-én a kiskunhalasi 37. Lövészezred is. Ennek megfelelően az ezred a menetét élmenetőrssel és a felderítőszakaszból képzett felderítőjárőrrel biztosítva haladt a Soroksári úton, Budapest határában. A kiküldött felderítőjárőrrel együtt elől tartózkodott Jurinovics Miklós főhadnagy, az ezred felderítőtisztje is. Az ezred a HM-ből kiküldött összekötő csoporttal való találkozás után

[151] Uo. 344–345.
[152] Okváth: i. m. 348–352.

pontosította a feladatot, és folytatta az előrevonás végrehajtását a kijelölt laktanyába. A Juta-dombok irányában már elhagyták az utolsó házat, amikor a felderítők tüzet kaptak a Duna felől. Amikor a gépkocsikról leugorva fedezéket kerestek, a másik oldalról is tüzeltek rájuk. A tűzharc során, a tüzelőállás váltásakor szökellés közben Jurinovics főhadnagy halálos sorozatot kapott a tüdejébe, és egy tisztes is megsebesült.[153] Jurinovics Miklós főhadnagy a katonai kötelessége teljesítése közben hősi halált halt. Azt lehet vitatni, ki ellen és mi ellen indultak a csapatok, de azt nem, hogy katonai feladatot teljesítettek, az útvonalat derítették fel az ezred előtt. Tudom, abban az időben még nagyon sokan áldozták az életüket a „barikád" mindkét oldalán, de a csapatfelderítés történetéhez kapcsolódó eseményként csak erről az egyről tudok beszámolni. A többi történet megírását meghagyom másoknak.

[153] Hodosán: i. m. 179–185.

Terepkutatók

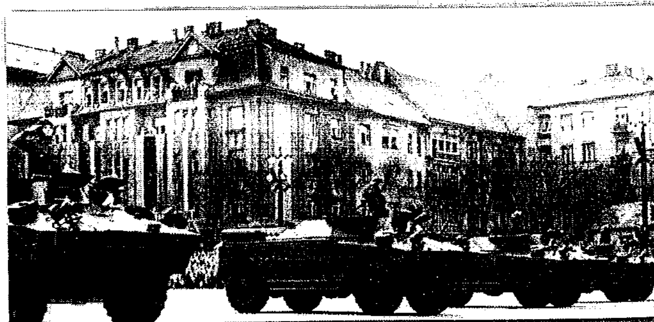
Felderítők

Felderítőgyakorlat, 1962

Felderítő-úszó gépkocsik (FUG), Díszszemle, 1964

II.

A CSAPATFELDERÍTŐ ERŐK ÚJJÁSZERVEZÉSE (1957–1970)

A MAGYAR NÉPHADSEREG ÚJJÁSZERVEZÉSE
A FELDERÍTŐCSAPATOK ÚJBÓLI FELÁLLÍTÁSA (1957–1961)

A külpolitikai helyzet az 1950-es évek végén

Az ötvenes évek második fele jelentős, meglehetősen ellentmondásos kül- és katonapolitikai változásokat hozott, melyekben megfigyelhetőek voltak az enyhülést elősegítő, de feszültségeket gerjesztő események is. Az időszak a magyar forradalom szovjet csapatok által történt leverésével kezdődött, melynek következményeit a nyugati hatalmak csak tétlenül szemlélték. Ezzel párhuzamosan folyt a francia–brit–izraeli csapatok szuezi inváziója és gyors visszavonulása. Ezt követte az ENSZ égisze alatt évekig tartó „magyar kérdés" életben tartása. Ezek épp elég indulatot gerjesztettek a politikai életben. Ehhez kapcsolódott még Afrikában a korábbi gyarmatosítóktól való függetlenségre való törekvési folyamat megindulása, illetve Kubában a Fidel Castro által vezetett gerillacsoport győzelme.

Magyarország a forradalom után

Az ország – ismételt – szovjet megszállása után a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) vezetése és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK) egyértelműen kinyilvánította a „szocialista táborhoz", illetve a Varsói Szerződés szervezetéhez való tartozását és hűségét. Ennek szellemében tárgyalt a magyar kormányküldöttség az 1957. márciusi moszkvai látogatásán is. A tárgyaló felek a bonyolult nemzetközi helyzetre hivatkozva megegyeztek abban, hogy az 1955-ben aláírt szerződés alapján a szovjet csapatok „ideiglenesen" továbbra is Magyarországon tartózkodhatnak. A megkötött egyezmény rögzítette az itt-tartózkodásuk idejére a szovjet csapatok jogi és gazdasági helyzetét, s annak feltételeit.

Magyarország elindult a konszolidáció lassú, göröngyös útján. Az 1956. november elejétől folyamatosan létrehozott karhatalmi alakulatok is ezt kívánták biztosítani. 1957. február 12-én a Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottsága (MSZMP IKB) határozatba foglalta egy 30 ezer főre tervezett Munkásőrség felállítását, melynek parancsnoki állo-

mánya jelentős részét az ide áthelyezett honvédtisztek adták. Ezt a folyamatot azonban jelentős mértékben gátolták és bizonytalanná tették a forradalmi eseményekben részt vevő politikusok, katonák és civilek ellen indított felülvizsgálatok, letartóztatások és bírósági ítéletek.

A polgári és katonai bíróság által 1956. november 4-től 1957. július 31-ig tartó időszakban elsőfokú eljárás során a közvádas bűntettek miatt elítéltek száma 28 601 fő volt. Ebből politikai (népköztársaság elleni) bűntettek miatt 6321 főt ítéltek el, akik közül 70 főt halálbüntetésre, 2332 főt egy év feletti és 3581 főt egy év alatti börtönbüntetésre, 100 főt pénzbüntetésre, 20 főt javítónevelő munkára és 218 főt próbára bocsátásra (fegyelmező zászlóalj) ítéltek.[154]

A haderő „újraélesztése"

Az 1956-os események következtében a Magyar Néphadsereg létszáma közel egyharmadára csökkent. 1957. január 1-jén a hadsereg összlétszáma 43 076 fő volt. Ennek oka az volt, hogy a szovjet csapatok beözönlése után nagyon sok alakulat legénységi állománya szétszéledt, a katonák hazamentek.[155] Ekkor 16 776 tiszt szolgált a hadseregben, de ebből még az előző év végén 7500 fő a karhatalomba került. A karhatalom létszáma az év elejétől fokozatosan emelkedett, ahogy létrehozták a különböző helyőrségekben a karhatalmi alakulatokat (ahol nemcsak honvédtisztek szolgáltak). 1957. április végére a létszám elérte a közel 18 ezer főt.[156] Azok a tisztek, akik továbbra is a hadseregben akartak szolgálni, kötelesek voltak aláírni a Tiszti nyilatkozatot, ami – az akkori vezetés szerint – egyben elköteleződést is jelentett az FMPK mellett. A különböző források alapján megállapítható, hogy közel 7000 tiszt nem írta alá ezt a „kötelezvényt".[157]

Ebben az időben a hadsereg újjászervezése nem volt központi politikai kérdés. Az ország védelmét a párt- és állami vezetés az országban állomásozó szovjet csapatoktól, illetve a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőitől (VSZ EFE) várta. Arról nem is beszélve, hogy a forradalom és az azt követő események alatt a hadsereget mintegy 1,5 milliárd forintnyi kár érte,[158] és működőképessége érdekében történő visszaállítása lehetetlen lett volna az adott gazdasági, politikai helyzetben. Az új kormány legfontosabb politikai célkitűzései között szerepelt a gazdasági élet mielőbbi helyreállítása, és a dolgozók életszínvonalának emelése, továbbá az életkörülmények stabilizálásával az ország konszolidációjának mielőbbi elérése. Éppen ezért szűkítették a hadsereg funkcióit is, hogy a katonai költségvetést alacsony szinten tarthassák. Erről többször is folytattak megbeszéléseket és egyeztetéseket a szovjet vezetőkkel, majd a tárgyalásoknak megfelelően (engedélyükkel) kezdték meg a haderő átalakítását.

[154] Csendes László–Gellért Tibor: Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990, Bp., 1993, HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 205–206.

[155] Uo. 203.

[156] Uo.

[157] Csendes László: Hadseregtörténet 1945–1998, Tények és adatok, Új Honvédségi Szemle, 1998, Különszám, 62.

[158] M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története, 1955–1960, 2007, Zrínyi Kiadó, 43.

1957. február 20-án kiadták a HM első helyettesének 011. számú parancsát, ami jelentős változásokat hozott az MN katonai felső vezetésében. Gyakorlatilag egy teljesen új vezetői állomány lépett a színre, ezzel lehetővé vált, hogy a dr. Münnich Ferenc által vezetett, ideiglenes Fegyveres Erők Minisztériumának megszüntetésével egy időben a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium újra megkezdhesse önálló működését.[159]

A Magyar Néphadsereg Vezérkar főnöke (MNVKF) február 20-i kinevezéssel Ugrai Ferenc vezérőrnagy lett. Az újjászervezett vezérkar a munkáját március 1-jével kezdte meg, s ezzel egyidejűleg megszűnt a 4. Hadsereg Parancsnokság, ami – a létrehozása eredeti céljától eltérően – az átmeneti időszakban alapvetően a karhatalom megszervezésével és a megmaradt csapatok irányításával volt elfoglalva. Az Elnöki Tanács március 9-én nevezte ki Révész Géza vezérezredest honvédelmi miniszterré.

1957 tavaszától megkezdték a karhatalmi alakulatok felszámolását, melyek feladatát a közel 30 ezer fős, újonnan szervezett Munkásőrség vette át. Az így ismét rendelkezésre álló tiszteket visszairányították a csapatokhoz, hogy megteremtsék a kiképzésükhöz szükséges feltételeket. 1957. március 21-től az Magyar Néphadseregen belül újra az „elvtárs" megszólítást rendelték el, törölték a forradalom alatt előírt „bajtárs" kifejezést.

Az 1957. március 16-i (MNVKF) felterjesztésében már körvonalazódott az FMPK által meghatározott új haderő mérete. Az MN békelétszámát 50 ezer, a hadi létszámát pedig 75 ezer főben javasolták meghatározni.

A tervezet a megadott létszám felett még egy 3500 fős tiszti létszámkeretet is engedélyezett, megfogadva a moszkvai tárgyalásokon kapott szovjet tanácsot, miszerint a jövőbeni haderőfejlesztés érdekében kellő mennyiségű, jól képzett tiszt álljon rendelkezésre.[160]

A tervezők az ország gazdasági helyzete és a korábbi tapasztalataik alapján – figyelembe véve az ország védelmi feladatait, valamint a VSZ-felajánlásokat – perspektivikusan (hosszabb távon) békében 100 ezer, háborúban pedig 300 ezer fős haderővel számoltak. Ennek a békelétszámnak az elérését 1962-ig, a hadi létszám feltöltését pedig 1965-ig prognosztizálták.[161]

[159] Uo. 40.

[160] Uo. 41.

[161] Uo.

A fejlesztések végrehajtására évi 1,6–2,3 Mrd Ft költségvetési keretet és 1959–60-ra 150 millió rubeles haditechnikai beszerzési költséget terveztek. Az 1961–62. évekre az új békelétszám ellátására 3,7 és 4 Mrd Ft költségvetési keretet, a korszerű eszközökkel való ellátására pedig 348, illetve 419 millió rubel speciális importra (haditechnikai eszközbeszerzés) fordítandó költséget határoztak meg.[162]

A haderő „újraélesztésével" párhuzamosan megkezdték a tiszti állomány „ellenforradalom" alatt tanúsított magatartásának vizsgálatát. A politikai vezetés számára ez jó alkalom volt arra, hogy „egységesebbé" és „megbízhatóbbá" tegye a tiszti-, illetve a tábornoki kart. A felülvizsgálat következtében 9018 tisztet leszereltek, és 600 fő (zömében tisztek) ellen indult eljárás.[163]

Volt olyan tiszt, aki „nem volt elég érett a helyzet megítélésében" (pl. Ecetes József főhadnagy),[164] de volt olyan is, akinek a tevékenysége nem tetszett az elöljárónak, és a felülvizsgálat jó ok, illetve lehetőség volt az adott személy eltávolítására (Pl. Nádasi Károly alezredes).[165]

A személyügyi „ellenőrzéshez" tartozik még az a tény is, hogy Kovács Imre vezérőrnagy személyügyi főcsoportfőnök 1958 augusztusában elrendelte a tartalékos tisztek politikai felülvizsgálatát.[166] Ennek során a vizsgálóbizottság figyelembe vette a polgári munkahely pártszervezete pro-kontra véleményét, ami esetenként döntő befolyással bírt. Ennek következtében 23 370 tartalékos tisztet fokoztak le legénységi állományba. (így pl. Hódi Jenő századost).[167] Az említett példákban csak a csapatfelderítés HM/VK-szintű vezető szervében szolgálatot teljesített tisztekről tettem említést, de ez jellemző és általánosítható volt az egész MN-szinten.

A régi katonai szervezetek megszüntetése és átcsoportosítása után 1957. április 1-jén megalakultak az MN új magasabbegységei és egységei, majd kiadták az úgynevezett „csonka" – 1957. május 8-tól október 31-ig terjedő időszakra szóló – kiképzési intézkedést. A csapatoknál megteremtették a feltételeket az április 12–23-a között behívott bevonuló állomány elhelyezésére és kiképzésének beindítására.[168]

162 Uo.

163 Csendes–Gellért: i. m. 203–208.

164 Ecetes József főhadnagy, az első Önálló Csapatfelderítő Osztály önálló felderítő-előadója volt – HIM KI 15606

165 Nádasi Károly alezredes, az első Önálló Csapatfelderítő Osztály vezetője volt – HIM KI 67154

166 Csendes–Gellért: i. m. 222.

167 Hódi Jenő százados, az MH Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség felderítő-alosztályának első vezetője, akit 1951 őszén helyeztek tartalékállományba, megfosztva rendfokozatától – HIM KI 44741

168 Mucs Sándor – Zágoni Ernő: A Magyar Néphadsereg története, Bp., 1984, Zrínyi Katonai Kiadó, 254.

Az 1950-es évek végére a Magyar Néphadsereg tervszerű fejlesztése elodázhatatlan feladattá vált. 1957 szeptemberében az MSZMP Politikai Bizottsága elvi döntést hozott arról, miszerint a „hadsereget alkalmassá kell tenni arra, hogy belső funkciójának teljesítése mellett képes legyen egy esetleges külső támadás elhárítására."[169] Katonai szempontból ugyanis megengedhetetlen volt, hogy a Magyar Néphadsereg túlságosan elszakadjon a hadügyben végbemenő, gyors ütemben kibontakozó haditechnikai és a harc megvívásának forradalmian új eredményeitől. Ezt felismerve – az adott lehetőségek szerint – megkezdődött a fejlesztés szervezeti és személyi feltételeinek megteremtése. Ennek érdekében 1957. október 1-jén már tárgyalta a Honvédelmi Tanács az 1957 és 1960 közötti időszakra tervezett fejlesztéseket, és meghatározták, hogy az MN engedélyezett létszáma 53 800 fő legyen. Mivel az MN rendszeresített alacsony létszáma nem tette lehetővé az adott évben az összes sorköteles behívását, ezért 1958 őszétől felállítottak egy keret gépkocsizó lövészhadosztályt (8. Gépkocsizó Lövészhadosztály). Ez a magasabbegység biztosította az átlagosan 20 ezer sorköteles katona rövidített (3 hónapos) kiképzését 1959. januártól. Ennek érdekében az MN létszámát 1957-ben 5000, 1958-ban további 4500 fővel kellett növelni, így érte el 1959 őszére a tervezett 63 500 fős létszámot. 1960 őszén – szintén – egy keret gépkocsizó lövészhadosztályt (15. Gépkocsizó Lövészhadosztály) terveztek felállítani, és ezzel – valamint a betervezett szárazföldi szakcsapatok (műszaki, vegyivédelmi), és a légvédelmi, illetve repülőerők fejlesztését is hozzáadva – az MN létszáma elérte a 72 900 főt.[170]

A megvalósítás érdekében 1958. márciusban tárgyalások zajlottak, ahol a szovjet tárgyaló fél konkrét „javaslatokkal" élt az MN hadrendjére és létszámára vonatkozóan. A magyarok ismertették elképzelésüket, ami „csekély" eltérést mutatott, vagy inkább „nem igazán egyezett" a szovjet irányszámokkal, különösen a haderő létszáma vonatkozásban. A szovjet „ajánlás" 58 ezer béke- és 120 ezer háborús létszámról szólt, a magyar fél e helyett a 70 ezer/137 ezer fős változat mellett állt ki. [171] Ezek után a magyarok bemutatták az 1963 őszéig kialakítandó új hadrendtervezetet, amelyben már 1961 őszére a kaposvári, 1962 őszére pedig a kiskunfélegyházi hadosztálynál a beérkező új haditechnikai eszközök rendszerbe állítását prognosztizálták. A haderő részére szükséges anyagi és technikai feltöltési folyamatot 1965-ig tervezték végrehajtani.

1958. április 4-én ismét díszszemlét rendeztek a Felvonulás téren, de ekkor már a „gimnasztyorka" helyett megjelent az új típusú gyakorlóruha.

169 M. Szabó: i. m. 49.

170 Uo. 50–52.

171 Uo. 52.

1958-ra a hadseregen belüli konszolidáció befejeződött, és megteremtődtek a Néphadsereg fejlesztésének nélkülözhetetlen anyagi, szervezeti és létszámfeltételei, amik 1959-re már egy kiegyensúlyozottabb életet hoztak a Magyar Néphadsereg katonái számára.

A meglévő csapatok megszüntetése, újraszervezése

1957 tavaszára az előző évben félbehagyott szervezési feladatok, a szovjet csapatok beözönlése és a szervezetek felbomlása miatt a Magyar Néphadsereg szétzilálódott. Csak néhány alakulat maradt szervezett kötelékben, azok is karhatalmi feladatok végrehajtását kapták feladatul. A „rendcsináló" szovjet csapatok sok alakulat laktanyáját elfoglalták, a kötelék lefegyverzése után az állományt „szélnek eresztették".

1957 első hónapjaiban még élt az 1956 őszén kiadott békehadrend, de a hadrafoghatóság helyreállítása helyett a parancsnoki állomány és a beosztott tisztek cselekedeteinek felülvizsgálata, a csapatok szanálásának előkészítése és végrehajtása volt a fő feladat. A Varsói Szerződésen belül jelentős presztízsveszteséget szenvedett Magyar Néphadsereget szervezetileg és létszámilag is nagymértékben csökkentették. A helyzet rendezésére a Magyar Néphadsereget újjá kellett szervezni.

A VK. Szerv. és M. kieg. Csf-ség 0025/1957. számú intézkedése alapján a Magyar Néphadsereg alábbi fontosabb (lövész-, harckocsi- és felderítő-) magasabbegységeit, illetve alegységeit számolták fel az 1957. február 25-től március 31-ig terjedő időszakban:[172]

A budapesti 4. Hadsereg Parancsnokság *(Pf. 5475) (A hadrendi elnevezések – az egész könyv folyamán – az eredeti helyesírásuk szerint szerepelnek – S. R.)* az eredetileg beállított „összfegyvernemi hadsereg-parancsnokság" feladata helyett valójában az MN újjászervezését, a karhatalmi szervezetek irányítását végezte. 1957 tavaszán – a HM és az MNVK újjászervezésének befejeztével – a hadsereg-parancsnokság mint szervezet formálisan is megszűnt. [173]

A kecskeméti 3. Lövészhadtest Parancsnokság (Pf. 7115) beosztott állományát részben más katonai szervezetekhez irányították, részben pedig megszüntették. Így március 15-ig felszámolták magát a hadtestparancsnokságot és a hadtest alegységeit, a kecskeméti 5. Gépesített Hadosztály Parancsnokságot is (Pf. 2918) alárendeltjeivel együtt. A hadosztály-parancsnokság laktanyáját és az alárendelt csapatok homokbányai laktanyáját szovjet

[172] Az MH szárazföldi csapatainak békehadrendje, Az összfegyvernemi, a harckocsizó és a tüzércsapatok parancsnokainak megnevezésével 1945-től 1990-ig, szerk. Gazsó Imre, Székesfehérvár, 2003, MH Szárazföldi Parancsnoksága, 71–78.

[173] Mellékletek=Az 5. Hadsereg története (1961. augusztus 1.–1980. december 31.) Székesfehérvár, 1986, MN 5. HDS, Nyt. szám: 00438/86 Hatálytalanítva, 11.

csapatok foglalták el.[174] 1957. május 5-ével megszűnt a hadosztályközvetlen kecskeméti 2. Felderítő Zászlóalj (Pf. 1739) is. Úgyszintén felszámolták alárendeltjeivel együtt a 12. Lövészhadosztály Parancsnokságot (Pf. 1709) Kalocsán. A csapatok a meglévő készleteiket 1957 elején megkezdték beszállítani a központi raktárakba, illetve átadták használatra más katonai szervezeteknek. 1957. március 30-ával megszűnt a hadosztályközvetlen 9. Felderítő Század (Pf. 2600) is. A hadtest másik két magasabbegysége, a kiskunfélegyházi 27. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 3519) és a kaposvári 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203) megmaradt. A kiskunfélegyházi hadosztályközvetlen 8. Felderítő Századot (Pf. 3847) 1957. március 30-ával felszámolták, míg a kaposvári hadosztály 57. Felderítő Százada (Pf. 7842) megmaradt.[175]

A székesfehérvári 6. Lövészhadtest Parancsnokságot (Pf. 4815) teljes egészében felszámolták alárendelt csapataival és azok alegységeivel együtt: az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály Parancsnoksággal (Pf. 6417), a keszthelyi 9. Lövészhadosztály Parancsnoksággal (Pf. 5471), a pápai 32. Lövészhadosztály Parancsnoksággal (Pf. 1095) és a békéscsabai 8. Lövészhadosztály Parancsnoksággal (Pf. 2353). Így szűnt meg a fentebb említett 0025/57. számú szervezési intézkedésnek megfelelően, a 9. Lövészhadosztály közvetlen alárendeltségébe tartozó 6. Felderítő Század (Pf. 5883) Keszthelyen, valamint a 32. Lövészhadosztály alárendeltségébe tartozó 39. Felderítő Század (Pf. 2031) Pápán. Megmaradt viszont a volt 8. Lövészhadosztály-közvetlen 50. Felderítő Század (Pf. 9058) Békéscsabán, ami egy másik, újonnan átszervezett/felállított magasabbegység-közvetlen felderítőalegysége lett. A 4. Gépesített Hadosztály Parancsnokságot és alárendeltjeit sem szüntették meg, így a 83. Felderítő Zászlóalj (Pf. 6324), ami 1956. szeptember 14-e óta Gyöngyös helyőrségben állomásozott, szintén megmaradt. [176]

A felszámolt csapatok a felszereléseiket a szervezési időszak végére központi anyagraktárakba helyezték, vagy egy még megmaradt csapatnak adták át a rendelkezésre álló személyi állománnyal együtt. Sok esetben a megszűnt alakulatok laktanyáit az „ideiglenesen hazánkban állomásozó" szovjet csapatok vették át (a kezdetekben akár hívatlanul is). Ez történt Kecskeméten,[177] Székesfehérvárott, Pápán, Esztergomban és még lehetne sorolni a kisebb-nagyobb helyőrségeket.[178]

[174] Kenyeres Dénes: Kecskemét helyőrség története (1948–2004), Kecskemét, 2004, 331–332.

[175] Az MH szárazföldi… i. m. uo.

[176] Az MH szárazföldi… i. m. uo.

[177] Daczi Péter: A kecskeméti szovjet laktanyák. http://www.szellemvarosok.hu/2012/07/daczi-peter-a-kecskemeti-szovjet-laktanyak/ (A letöltés ideje: 2012. 07. 03.)

[178] A Hazáért. A Magyar Honvédség múltja és jelene 1848–2004, 2006, szerk. Dr. Helgert Imre, Vass Jenő Sándor, Bp., Szaktudás Kiadó Ház, 352–353.

1957. február 5-ével megindult a Magyar Néphadsereg átszervezése, és ezzel egy új fejezet kezdődött az MN történetében. Folyamatosan lecserélték a Rákosi-érát idéző címereket, pecséteket, csapatzászlókat, ruházati kiegészítőket és egyéb jól látható (de viszonylag olcsón pótolható) jelképeket. A csapatok fedőszámai a Pf. helyett MN-re módosultak, továbbra is négy számjeggyel kiegészítve. Erre az időszakra már a hadrendi számok állandósága volt a jellemző. A katonai szervezetek MN száma ritkán – általában csak nagyobb méretű átszervezéskor, vagy esetleg új helyőrségbe való áttelepüléskor – változott, így valamivel könnyebben követhetőek az egységek átcsoportosításai, helyőrségváltásai, mint az ötvenes évek első felében.[179]

A 0025/57. számú szervezési intézkedés szerint a Magyar Néphadsereg szárazföldi csapatainak fő erői három összfegyvernemi magasabbegységből: a 4., a 7. és a 9. Gépkocsizó Lövészhadosztályokból álltak, állományukba – az összfegyvernemi csapatok vonatkozásában – három-három gépkocsizó lövészezredet és egy-egy harckocsiezredet, valamint a csapatfelderítés vonatkozásában egy-egy felderítőszázadot szerveztek. A megmaradt, fel nem számolt magasabbegységek átszervezésével alakították meg az új hadosztályokat, amelyek a korábbi évekhez képest szervezetileg és létszámilag is kisebbek lettek.[180]

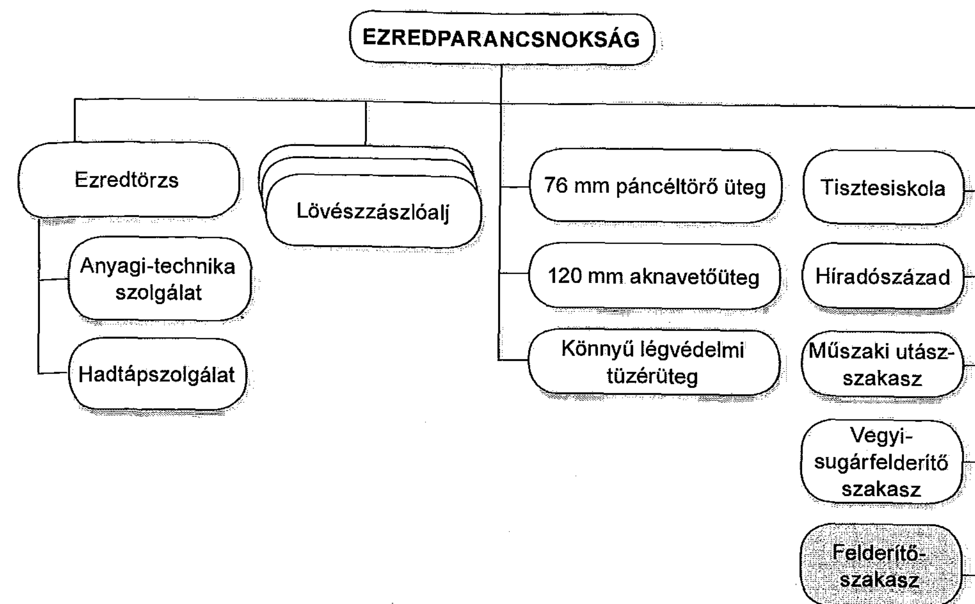
Gyöngyösön, a 4. Gépesített Hadosztály Parancsnokság (Pf. 1394) állományából alakult meg a 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 1394). Alárendeltségébe szervezték a 6. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 1581) Eger helyőrségben, a 15. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 6671) Hatvanban, a 48. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 8736) Debrecenben, valamint a 35. Harckocsiezredet (MN 1420) Verpeléten. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a korábbi 83. Gépesített Felderítő Zászlóalj állományából Gyöngyösön felállított 24. Felderítő Század (MN 6324) lett.

Kiskunfélegyházán a korábbi 27. Lövészhadosztály Parancsnokságból (Pf. 3519) alakult újjá a 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 3519). Az új szervezés szerint a hadosztály alárendeltjei voltak: az 5. Gépkocsizó Lövészezred (MN 2520) Mezőtúron, a 37. Budapesti Forradalmi Ezred[181] Kalocsán, a 62. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4228) Hódmezővásárhelyen és a 24. Harckocsiezred (MN 8371) Kalocsán. A korábban a 8. Lövészhadosztály alárendeltségébe tartozó 50. Felderítő Század (Pf. 9058) megmaradt technikáját és állományát 1957. február 5-ével újjászervezték, majd felállították

[179] A Magyar Néphadseregben alkalmazott fedőszámok, http://www.hungarianarmedforces.com/mnszamok/index.html (A letöltés ideje: 2012. 12. 03.)

[180] Az MH szárazföldi… i. m. 80–85.

[181] Korábban Kiskunhalason állomásozott 37. Lövészezred (Pf. 1872) néven. Kalocsára való áttelepülése után, 1957. május 4-én kapta meg – az 1956. októberi tevékenysége alapján – a 37. Budapesti Forradalmi Ezred nevet, és ezt használták mind nyílt, mind pedig a titkos okmányokon.

a 42. Felderítő Századot (MN 9058) Békéscsabán mint hadosztályközvetlen felderítőalegységet.

Kaposvárott a 17. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 7203) állományából megalakult a 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7203). Alárendeltségébe került a 8. Gépkocsizó Lövészezred (MN 5079) Tapolcán, a 14. Gépkocsizó Lövészezred (MN 7314) Nagykanizsán, a 33. Gépkocsizó Lövészezred (MN 5129) Zalaegerszegen, valamint a 25. Harckocsiezred (MN 9935) Tatán. Hadosztályközvetlen alegységként állították fel a korábbi 57. Felderítő Század (Pf. 7842) állományából az 54. Felderítő Század (MN 7842) hadrendi megnevezésű önálló alegységet Kaposvárott.

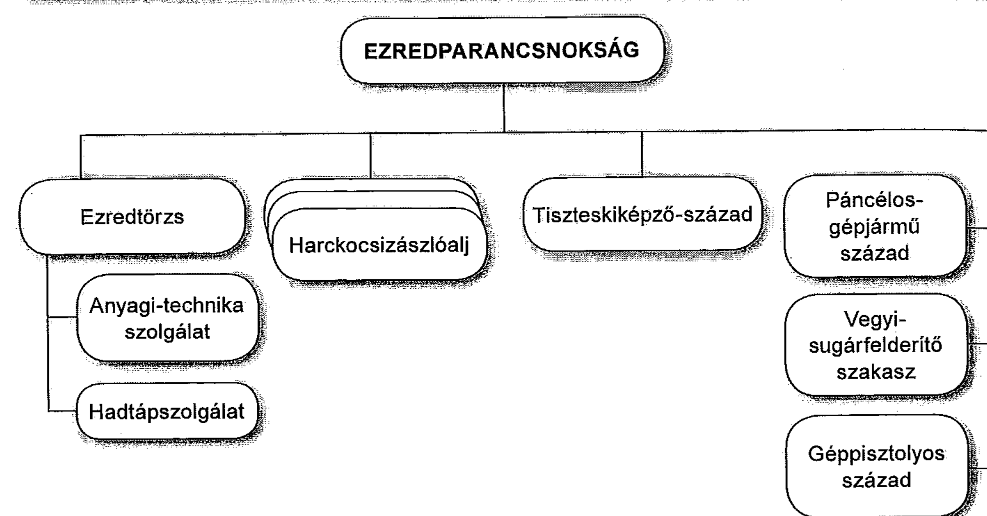
Az MN új hadrendjében, a HM Páncélos és Gépjármű Csoportfőnökség közvetlen alárendeltségében szerepelt még a 31. Önálló Nehéz Harckocsiezred (MN 9001) Rétság helyőrségben, ami a korábbi Páncélos Tiszthelyettes Kiképző Ezred (Pf. 9001), illetve más felszámolt egységek technikáját felhasználva alakult meg.

1957-ben a gépkocsizó lövészezredek[182] békerendszeresített összlétszáma 1840 fő volt, ezen belül 188 tiszt, 130 tiszthelyettes és 1522 fő sorkato-

[182] Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár (HIM KI) 1/45/72 974/72/3 – 14. gk. löv. e. Hadrendi Nyilvántartó Lap (HNYTL) – az ezred 1957-ben érvényes szervezete, ami a többi gk. löv. e. szervezetére is érvényes volt.

na. Szervezete az alábbiak szerint épült fel: ezredtörzs, anyagi-technikai és hadtápszolgálatok, három lövészzászlóalj; egy-egy páncéltörő, aknavető- és könnyű légvédelmi tüzérüteg, valamint ezredközvetlen alakulatok. Ez utóbbiak közé tartozott a tisztesiskola, a híradószázad, illetve a vegyi-sugárfelderítő-, műszaki és felderítőszakaszok.

A harckocsiezredek[183] béke rendszeresített összlétszáma 507 főt tett ki, amiből 88 tiszt, 33 tiszthelyettes, és 386 fő sorkatona volt. Szervezete ezredtörzsből, anyagi-technikai, továbbá hadtápszolgálatokból, két harckocsizászlóaljból, valamint egy-egy géppisztolyos, páncélos- és gépjárműjavító, illetve tiszteskiképző századból állt.

Mivel az MN fejlődésének ebben az új szakaszában megszűntek a hadtestek, a gépkocsizó lövész- (harckocsi-) hadosztályok közvetlenül a HM szakirányítása alá kerültek, amiért a HM Kiképzési Csoportfőnökség és a szakterületért felelős MN Fegyvernemi Parancsnokságok feleltek.

A HM újjászervezése során az MN létszámcsökkentésének mértékét figyelembe véve, a HM Kiképzési Csoportfőnökségén belül egy Önálló Csapatfelderítő Alosztály kezdte meg tevékenységét 5 fővel, ami változatlan állománnyal funkcionált 1957 és 1961 között, egészen az 5. HDS-törzs megalakulásáig.[184]

[183] HIM KI 1/45/72 974/72/41 25. hk. e. HNYTL – az ezred 1957-ben érvényes szervezete, ami a többi hk. e. szervezetére is érvényes volt.

[184] HIM KI 1/45/72 974/72/41 25. hk. e. HNYTL – az ezred 1957-ben érvényes szervezete, ami a többi hk. e. szervezetére is érvényes volt.

A hadosztálytörzsek felderítőalosztályai a szakmai irányításukat a hadosztályközvetlen felderítőszázadok parancsnokain, illetve az ezred-felderítőtiszteken (ha a beosztás fel volt töltve) gyakorolták. A hadosztály felderítőszázadainak és a gépkocsizó lövész- (harckocsi-) ezred felderítőszakaszainak a szervezete 1957 és 1960 között az alábbi volt: felderítőszázad – századtörzs; motorkerékpáros szakasz; két gépkocsizó lövész felderítőszakasz, valamint az iskolaszakasz, ami a tisztesképzést végezte. A gépkocsizó lövész- (harckocsi-) ezred felderítőszakasza 3 rajból, 1 tisztből és 20 sorkatonából állt, továbbá motorkerékpárokkal is rendelkezett.[185]

1958. szeptember 1-jétől a HM 002310/58. számú rendeletének megfelelően, az MN szervezete kiegészült egy keret gépkocsizó lövészhadosztállyal és három új gépkocsizó lövészezreddel. Az alakulatok felállítását az MN várható perspektivikus hadiállomány-igénye, ezáltal a tartalékos állomány képzésének szükségessége indokolta, valamint az, hogy a meglévő haderő csökkent kiképzési kapacitással bírt, és az emiatt be nem hívott sorköteles állományt rövidített (3 hónapos) kiképzésben kívánták részesíteni.

A szervezeti keretek bővítése néhány helyőrségváltással és átalárendeléssel járt. Így a gyöngyösi 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 1394) a korábban alárendeltségébe tartozó debreceni 48. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 8736) helyett megkapta az újonnan megalakított 22. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 8677), ami Budapesten állt fel. A 15. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6671) Hatvanból Aszódra települt át. A hadosztály többi összfegyvernemi és felderítő alárendeltje változatlan maradt.[186]

A kiskunfélegyházi 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 3519) a mezőtúri 5. Gépkocsizó Lövészezred (Pf. 2520) helyett megkapta a Baján újonnan megalakított 108. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 4517), és ezzel egy időben átadta a 42. Felderítő Századot az újonnan megalakult 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokságnak. Kiskunfélegyházán a 36. Híradó Zászlóalj megalakította a 113. Felderítő Századot (MN 8085), ami ettől kezdve – megszűnéséig – a kiskunfélegyházi hadosztályközvetlen felderítőalegysége lett.[187]

A kaposvári 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7203) alárendelt csapatai és azok helyőrségei nem változtak.[188]

Az 1957. október 1-jén jelentett és a Honvédelmi Tanács által megtárgyalt terveknek megfelelően[189] az 5/3. Gépkocsizó Zászlóalj keretkiegészítéssel

[185] Kriska György: A csapatfelderítés (hadműveleti és harcászati felderítés) fejlődésének története, HM, MNVK 2. Csoportfőnökség, 1985, Nyt. szám: 700/0461, 41.

[186] Az MH szárazföldi... i. m. 84–85.

[187] Uo.

[188] Uo.

[189] M. Szabó: i. m. 50–52.

megalakította a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokságot (MN 3010) Békéscsabán, ami alárendeltjeivel együtt megkezdte a korábban be nem hívott sorköteles állomány rövidített (3 hónapos) kiképzésének előkészítését. A hadosztály alárendeltségébe került a mezőtúri 5. Gépkocsizó Lövészezred (MN 2520), a debreceni 48. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8736), az újonnan felállított nyíregyházi 65. Gépkocsizó Lövészezred (MN 2454) és a 145. Harckocsiezred (MN 5260) Szabadszálláson. A hadosztályközvetlen alegység a kiskunfélegyházi hadosztálytól átvett 42. Felderítő Század (MN 9058) lett Békéscsabán, ami kiképző-felderítőszázaddá alakult át.[190]

A 31. Önálló Nehéz Harckocsiezred (MN 9001) Rétság helyőrségben az újonnan létrehozott HM Kiképzési Csoportfőnökség közvetlen alárendeltségébe került.[191]

1959. december 1-jén a 003000/59. számú szervezési intézkedésnek megfelelően, a 3. Önálló Rádiófelderítő Ezred megalakította a 34. Önálló Felderítő Századot (MN 7000) Budapesten.[192]

Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején kezdtek beérkezni a Szovjetunióból a perspektivikus állománytábla működtetéséhez megrendelt korszerű technikai eszközök – például a páncéloseszközök közül a T–54/A harckocsik, a PT–76 úszó harckocsik, a BTR–40 és BTR–152 páncélozott szállító harcjárművek – néhány mintapéldánya.[193]

Terepfelderítés

Az 1960. december 12-i 001700/60. számú szervezési intézkedés elsősorban a felderítőcsapatoknál hozott változásokat. Ennek alapján a 4., a 7. és a 9. Gépkocsizó Lövészhadosztályok közvetlen felderítőalegységei (a 24., a 113. és az 54.) a „Felderítő Zászlóalj" megnevezést kapták, de ez inkább csak egyfajta szervezeti keretet jelentett, ami előkészítette a szervezeti fejlesztést. Ebben az új szervezetben az alárendeltségükbe tartozott egy szűk törzs és egy felderítőszázad. A zászlóaljtörzsek egy évig funkcionáltak, majd az elnevezésük újra század lett. A 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály-közvetlen alegység, a 42. Felderítő Század (MN 9058) továbbra is kiképzőszázadként működött.

[190] HNYTL – HIM KI 1/34/1 974/72/13
[191] Uo.
[192] Árvai Zoltán [et al.]: Legendák és titkok katonái, A mélységi felderítés története, Bp., 2012, Zrínyi Kiadó, 95.
[193] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 4/I, A Magyar Néphadsereg 1957–1989. szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

Gyakorlatilag ez a hadrend megmaradt változatlanul 1961 augusztusáig, amikor a honvédelmi miniszter 0022/1961. számú parancsa alapján megalakították a Magyar Néphadsereg első összfegyvernemi seregtestét, az 5. Összfegyvernemi Hadsereg Parancsnokságot[194] Budapesten, a Hűvösvölgyi úti laktanyában.

Az összfegyvernemi hadosztályok, valamint az ezredek felderítőszervezeti és létszámviszonyai lényegében nem változtak.[195]

FORDULÓPONT A CSAPATOK VEZETÉSÉBEN AZ 5. ÖSSZFEGYVERNEMI HADSEREG PARANCSNOKSÁG MEGALAKÍTÁSA, A CSAPATFELDERÍTŐ-SZERVEZETEK ÚJRAFEJLESZTÉSE (1961–1963)

A külpolitikai helyzet az 1960-es évek elején

A világ a hatvanas évek elején sem lett kiegyensúlyozottabb. Az enyhülést ígérő és a kardcsörtető események rapszodikusan, már-már kiszámíthatatlanul váltakoztak. 1960 elején Genfben megkezdődtek az ENSZ Tízhatalmi Leszerelési Bizottság tárgyalásai, azonban június 27-én a szocialista államok képviselői kivonultak a tanácskozásról. November 10-én Moszkvában csúcsértekezletet tartott 18 szocialista ország vezetője, és jóváhagyták az SZKP első titkára, Nyikita Szergejevics Hruscsov által beterjesztett „békés egymás mellett élés" koncepcióját. Közben az afrikai államokban elindultak a korábbi „anyaországoktól" való elszakadási mozgalmak.

1961. január elején az USA megszakította diplomáciai kapcsolatait Kubával, ahol a Fidel Castro vezette mozgalom átvette a politikai hatalmat. Az Egyesült Államok új elnöke John Fitzgerald Kennedy lett. Április közepén már az amerikai légierő bombázta Havannát, miközben sikertelenül végződött a kubai emigránsok partraszállási kísérlete a Disznó-öbölben, hogy megdöntsék Fidel Castro hatalmát.

Június elején Kennedy és Hruscsov Bécsben tárgyaltak a világpolitikai helyzetről és a két ország kapcsolatáról. Augusztus 13-ával tovább növeke-

[194] Az 5. Hadsereg története… i. m. 11.
[195] Polgár Ervin: A csapatfelderítés fejlődése és helyzete az 1945–1985-ös években, Egyetemi jegyzet, Bp., 2001, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Felderítő Tanszék,11.

dett a feszültség a két világrendszer között, megépítették a berlini falat, ami a hidegháború jelképe lett. A berlini válság hatására mindkét rendszer fokozta csapatai harci készenlétét.

Az 1960. december 13–15-e között Párizsban megtartott miniszteri ülésén a NATO megerősítette Berlinnel kapcsolatos álláspontját, és erőteljesen elítélte a berlini fal felépítését. Mindemellett jóváhagyta a diplomáciai kapcsolatok megújítását a Szovjetunióval annak érdekében, hogy tárgyalási alapot találjanak a feszültségek oldására, továbbá bejelentették egy mozgékony alkalmi erő felállítását is.

1961. októberben megtartották az SZKP XXII. Kongresszusát, és Sztálin holttestét eltávolították a Lenin-mauzóleumból. Az év során a szovjetek két sikeres űrhajókilövést hajtottak végre emberrel a fedélzeten, ezzel jelentős előnyre tettek szert az űr- (és rakéta-) kutatás területén. Megindult a versengés a kozmosz meghódításáért.

1962 februárjában az amerikai kormány meghirdette a Kuba elleni gazdasági embargót. Április 10-én a brit kormányfő és az amerikai elnök Hruscsovhoz fordultak, hogy szerződésben állapodjanak meg az atomfegyver-kísérletek betiltásáról. Mivel ezen a téren nehezen mérhetőek az eredmények, a NATO külügy- és védelmi miniszterei megvizsgálták a szövetség nukleáris fegyverekkel való felszerelésének lehetőségeit. A nyár elején bejelentették, hogy az Egyesült Államok a tömeges megtorlás doktrínáját a rugalmas reagálás elvével váltotta fel. Közben az afrikai kontinensen a volt gyarmatok továbbra is függetlenségükért harcoltak.

Október 14-én újabb borzongás futott át az egész világon. Az amerikaiak bejelentették, hogy Kubában a szovjetek atomrakétákat (hat SS–4 és három SS–5) telepítettek. A kubai rakétaválság kitörése után mindkét oldalon emelték a fegyveres erők készültségi helyzetét. A világot az atomháború közvetlen kitörése fenyegette. Az amerikaiak egy 500 tengeri mérföldes (926 km) karanténzónát jelöltek ki a szigetország körül. Ennek ellensúlyozására október 23-án a szovjet kormány felhívást intézett a világ minden kormányához és népéhez, hogy kalózakcióként bélyegezzék meg az USA Kuba elleni blokádját. Október 28-ára a közvetlen tárgyalások hatására a feszültség enyhült, és a szovjet pártfőtitkár bejelentette, hogy visszavonják Kubából az atomrakétákat. November 20-án az amerikai elnök feloldotta a karantént, ezzel végleg befejeződött a Kubai rakétaválság.

Az év utolsó hónapjában az amerikai elnök és a brit kormányfő a nassaui tanácskozáson megegyeztek abban, hogy hadászati nukleáris eszközeikkel támogatják a NATO-erőket.

Áprilisban forródrótot létesítettek a Fehér Ház és a Kreml között, majd júliusban az USA, az Egyesült Királyság és a Szovjetunió aláírta a légkörben, a világűrben és a víz alatt történő atomrobbantásokat megtiltó szerződést, ami októberben életbe lépett.

November 22-én azonban újabb megdöbbentő esemény történt, az Egyesült Államok 35. elnökét, J. F. Kennedyt Dallasban egy merénylő megölte. Az új amerikai elnök, Lyndon Baines Johnson már más felfogásban látta a világot, így november 24-én sietve bejelentette, hogy szorgalmazza Dél-Vietnám katonai és gazdasági támogatását. Ez a döntés a vietnámi háború eszkalálódásához vezetett.

A világpolitika hatása Magyarországra és a Magyar Néphadsereg fejlesztésére

A hatvanas évek elejét jellemző hektikus nemzetközi és katonapolitikai viszonyok jelentős befolyással bírtak az ország és különösen az MN helyzetének alakulására.

A kormány egyértelműen magáénak vallotta a Varsói Szerződésben vállalt kötelezettségeket, és a szocialista világrendszer mellett tette le a voksot. Ennek megfelelően alakította külpolitikáját (habár az ENSZ állandó napirendjén lévő „magyar kérdés" miatt erősen korlátozott lehetőségekkel bírt).

A haderő szempontjából az ideológiai-politikai alapokat az 1959. november 30-a és december 5-e között megtartott MSZMP VII. kongresszusa adta meg. Itt fogalmazták meg a haderőfejlesztés alapvetéseit, mely szerint: „Nincs szándékunkban az ország fegyveres erőinek – ideértve a hadsereget, a belső karhatalmat és a határőrséget – növelése. Ugyanakkor mindaddig, amíg azt a helyzet megköveteli, korszerűsítés tekintetében minőségileg fejleszteni kell azt." Így megfogalmazták a hosszú távú honvédelmi politikai irányelveket, a hadsereg extenzív szervezeti és technikai fejlesztésének és korszerűsítésének konkrét programját, melynek megvalósítására az 1960-as évek elején került sor.[196] Megfogalmazódott még egy kritérium, miszerint a honvédelmi kiadások emelkedése soha nem haladhatja meg a nemzeti jövedelem növekedési ütemét.

A hidegháború egyre nagyobb térnyerése következtében a Varsói Szerződés (VSZ) Egyesített Fegyveres Erői (EFE) főparancsnokának egyre határozottabb „ajánlásai" szükségessé, a magyarországi gazdasági és társadalmi konszolidáció pedig lehetővé tette, hogy a hatvanas évek elején megindulhasson egy felszerelésében, szervezésében és alkalmazási elveiben is korszerűnek mondható haderő kialakítása, ami kielégíti az ország igényeit, de megfelel a szövetségi rendszer elvárásainak is.[197]

Elkerülhetetlenné vált a haderő korszerűsítésének és egy esetlegesen kirobbanó háború megvívásához szükséges, már a háború kezdetén a csapatok rendelkezésére álló anyagi és technikai eszközök, illetve képesség biztosítása.

[196] M. Szabó: i. m. 56.

[197] Magyar Ildikó: A Magyar Néphadsereg szervezeti korszerűsítésére irányuló törekvések 1961–62-ben, néhány szervezeti változtatás, átszervezés tükrében, Hadtudományi Szemle, 2012/5/I, 331–332.

Megfogalmazódott az MN-nek a VSZ EFE átlagához való felzárkóztatásának követelménye, a hadügyi forradalom kibontakozásának követése és eredményeinek felhasználása.

Ennek érdekében változás történt a honvédelmi tárca vezetésében is. 1960. május 23-án Révész Géza vezérezredestől Czinege Lajos tartalékos alezredes vette át a HM irányítását, akit május 17-én az Elnöki Tanács egyből altábornaggyá nevezett ki. Ekkor kezdődött el a hadseregben „Czinege-korszakként" emlegetett, közel negyedszázados periódus, ami a hadsereg vonatkozásában kétségtelenül fejlődést hozott, azonban esetenként ellentmondásoktól sem volt mentes.[198]

1961. május 8-ával új típusú gyakorlóruhát rendszeresítettek az MN-nél, ezzel mintegy 10 év után „búcsút mondtak" a gimnasztyorkának.[199] A felderítőknél a bevált 51M álcaruha nyári, őszi és téli változata továbbra is rendszerben maradt, mert használhatóságához nem fért kétség. (Csak az volt a baj, hogy az évek során erre más is rájött, és a nyolcvanas évek végére „elfogyott" a készlet – S. R.).

1960–61-ben több katonai küldöttség tárgyalt Moszkvában, és többször fogadták Budapesten az EFE főparancsnokát vagy képviselőit. A tárgyalások már hatással voltak az MN szervezeti és technikai fejlesztésére is. Például Grecsko marsall – az EFE főparancsnoka (EFEF) – javasolta a gépkocsizó lövészek számára a korszerű hadviselésben immár nélkülözhetetlen páncélvédettség érdekében a hazai páncélozott szállító harcjárművek gyártását, amihez segítséget is ígért. Mivel a több, mint 2300 páncélozott szállítóeszköz 1961–1965-re tervezett beszerzését más forrásból nem tudták megoldani, 1962-re a hazai járműipar a tehergépkocsik gyártása mellett, annak bázisán kifejlesztette és beindította a magyar felderítő-úszógépkocsik (FUG) gyártását.[200]

A vezérkarnál – az EFE-konzultációk után, azok alapján – elkészült az „ÁPRILIS 15" szervezési terv, ami tartalmazta a haderő 1960 és 1965 között (a második ötéves terv időszakában) végrehajtandó szervezeti átalakítását, illetve a haditechnikai eszközök állományának változásait.[201] Ebben az időszakban indult meg a szárazföldi haderő struktúrájának kialakítása, amihez az új szervezetek korszerű eszközellátása is kapcsolódott. A tervben fő feladatként szerepelt a felderítőszervezetek fejlesztése, a technika korszerűsítése és felkészülés az újítások fogadására, majd alkalmazására.[202]

[198] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 4/III, A Magyar Néphadsereg 1957–1989. szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

[199] Csendes–Gellért: i. m. 243.

[200] M. Szabó: i. m. 31. és 43.

[201] Csendes–Gellért: i. m. 239.

[202] Büki Béla: A hadműveleti és harcászati felderítés jelenlegi helyzete és távlati fejlesztésének irányelvei, MNVK 2. Fcsf-ség, 1979, HIM KI 7/11 773/06/1, 27.

Felvetődik a kérdés, hogy a politika végre belátta-e egy modern haderő és ezen belül a felderítés szükségességét? Talán ott lehet az igazság, hogy a hatvanas évek elején kialakult hidegháborús helyzetek (berlini és kubai válságok), a rohamosan kibontakozó haditechnikai forradalom, valamint a korszerű hadtudományi elméletek megjelenése kényszerítette ki ezt a váltózást. Ennek ráadásul megfelelő nyomatékot adtak az EFEF-ának látogatásai során tett kijelentései, amik egyértelművé tették: ha a Magyar Néphadsereg a VSZ teljes értékű tagja akar lenni – ez által a Magyar Népköztársaság (MNK) részesülni akar a Varsói Szerződés „védelmi ernyőjéből" – akkor elengedhetetlen a fejlesztés nemcsak a haditechnikai eszközök és szervezetek, de a kiművelt katonafők vonatkozásában is.[203] Ezek a főparancsnoki felhívások tetten érhetőek a kialakított fejlesztési tervekben, illetve a katonai tanintézetek képzési programjainak kialakításában.

A Magyar Néphadsereg vezetési struktúraváltozása – az új hadrend

Az Egyesített Fegyveres Erők főparancsnoka által tett ajánlások alapján, a korábban levezetett VSZ közös törzsvezetési gyakorlatok tapasztalatait figyelembe véve, és a HM katonai szakmai leterheltségének enyhítése érdekében 1961-ben megkezdték az MN hadászati, hadműveleti és harcászati vezetésének markánsabb elkülönítését. Így, az 1961. augusztus 3-án kiadott 0022/61. számú parancsában [204] az MNK honvédelmi minisztere meghatározta, hogy „Figyelembe véve a nemzetközi helyzet alakulását, hazánk és a szocialista tábor védelméből ránk háruló feladatokat, a háború kezdeti időszakának sajátosságait, már békében rendelkeznünk kell vezetésre képes műveleti törzzsel, mely szervezi és vezeti az alárendelt magasabbegységek harcát, irányítja a harci és politikai kiképzésüket."(Eredeti, „némileg" zavaros fogalmazás – S. R.)

A miniszter a feladatok végrehajtása érdekében megparancsolta az 5. Összfegyvernemi Hadsereg Parancsnokság felállítását 1961. augusztus 3-ával,[205] aminek vezetőállományát az 1961. augusztus 1-jei 0332/1961. számú parancsában nevezte ki:[206] Csémi Károly vezérőrnagy, hadseregparancsnok (HDS pk.); Kutika Károly vezérőrnagy, a HDS pk. politikai helyettese (pol. h.); Martics Pál vezérőrnagy, a HDS pk. általános helyettese; Kálazi József vezérőrnagy, hadseregtörzsfőnök (HDS töf); Polgár Ervin alezredes, hadműveleti osztályvezető, törzsfőnökhelyettes (töfh.); Makó Péter alezredes, harckiképzési osztályvezető és Tóth Gábor őrnagy, felderítőosztály-vezető.

[203] M. Szabó: i. m. 26–29.

[204] Az 5. Hadsereg története… i. m. 1. sz. mell. 2.

[205] Uo. 3.

[206] Az MH szárazföldi… i. m. 90., illetve Az 5. Hadsereg története… i. m. 3. sz. mell. 1.

Az 1961. augusztus 3-án kiadott 023. számú HM parancs már egy, az EFE Főparancsnokság által 1961. augusztus 31. és szeptember 8. között levezetendő parancsnoki, törzsvezetési és együttműködési gyakorlaton való részvételről intézkedett.[207] A frissen megalakult hadseregtörzs állománya a vezérkar által biztosított anyagi technikai eszközök felhasználásával és az augusztus 10-ével alárendeltségébe kerülő 43. Híradóezred összeköttetést biztosító eszközeivel készült fel a felelősségteljes feladatra. E parancs a vezérkarfőnök személyes ellenőrzését írta elő a felkészülés időszakára úgy, hogy a hó 25-én a miniszternek erről jelentést kellett tennie.

A gyakorlat sikeres végrehajtása után folyt a csapatok tevékenységének irányítása, illetve a saját szervezeti-működési rend kialakítása. Így 1961. szeptember 1-jén a Kiképzési Csoportfőnökség Főcsoportfőnökséggé alakult át, magába olvasztva az MN megszűnő fegyvernemi parancsnokságait. A főcsoportfőnökségen belül a csapatfelderítés irányító szerveként csak egy 4 főből álló Felderítő Osztályra „tellett". Az osztály vezetője továbbra is Dombrádi Gyula őrnagy volt, az állományba három felderítőtiszt tartozott: Zaják András, Juhász Béla és Mihócza Antal századosok.[208]

1961 őszén a nemzetközi politikai feszültségek – melyekről korábban is szó esett – hatására az események felgyorsultak. A nagyhatalmak között az ellentét erősödött, amit az 1961. augusztus 12–13-án a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) által felhúzott – a város keleti és nyugati részét elválasztó – „berlini fal" tovább fokozott. Így, egyes, elsősorban híradóalakulatokat hadiállományra töltöttek fel a tartalékosok és a népgazdaságból lebiztosított technikai eszközök bevonultatásával. A válság elhúzódása miatt a HM 0037/1961. számú parancsa alapján a másodévüket letöltött sorkatonákat (14 952 fő) „visszatartották" egészen 1962. január 20-áig.[209]

Az MNVKF 001857/1961. számú parancsának megfelelően, az 5. Hadsereg 1961. szeptember 15-étől megkezdte az alárendeltségébe kijelölt csapatok átvételét.[210] Ennek végrehajtását bonyolította, hogy szeptember 1-jén megkezdődött a csapatok szervezetének módosítása, új magasabbegységek felállítása és egyes kötelékek megszüntetése.[211] Így az állomány összekovácsolására igen kevés idő állt rendelkezésre.

1961. szeptember 15. és 30. között végrehajtották a kijelölt csapatok átszervezését. Ekkor ismerte meg a seregtest az alárendeltjeinek kiképzési helyzetét és problémáit. Gyakorlatilag valamennyi szárazföldi csapat az

[207] Az 5. Hadsereg története... i. m. 2. sz. mell. 1–2.
[208] MNVK 2. Csf-ség... i. m. 10.
[209] Csendes–Gellért: i. m. 246.
[210] Az 5. Hadsereg története... i. m. 14–17.
[211] Uo. 16–17. o.

5. Hadsereg alárendeltségébe került, ezáltal lehetőség nyílt az „elvonuló" csapatok egységes elgondolás és követelménytámasztás alapján történő alkalmazásának kimunkálására, valamint kiképzésük ennek megfelelő kialakítására. A seregtest a megalakítását követően jelentős erőfeszítéseket tett a harckészültség (HKSZ) és a mozgósítási (M) készség stabilizálására, ami megalapozta az azt követő évek eredményességét.[212]

Vizsgáljuk meg az új seregtest szervezetét és állományát! (Az adott csapatok szervezetének és alárendeltségének változásait sok esetben az alakulat hadrendi nyilvántartó lapja (HNYTL)[213] alapján követtem nyomon – S. R.)

A budapesti 5. Hadsereg (MN 3964) békehadrendjébe – egyebek mellett – az alábbi gépkocsizó lövész-, harckocsi- és felderítőkötelékek tartoztak: a 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 1394) Gyöngyös helyőrségben állomásozott, és állományába tartozott a 6. Gépkocsizó Lövészezred (MN 1581) Egerben; a 15. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6671) Aszódon; a 22. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8677) Budapesten; a 65. Gépkocsizó Lövészezred (MN 2454) Nyíregyházán; a 35. Harckocsiezred (MN 1420) Verpeléten és a 44. Harckocsiezred (előkészítő törzse) (MN 8629) Abasáron. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége Gyöngyösön állomásozott. A zászlóaljtörzset – funkcionálását követően – leszervezték, és a hadrendi megnevezése újra 24. Felderítő Század (MN 6324) lett. A 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság Kiskunfélegyháza helyőrségben maradt, de új MN száma az MN 3519 helyett MN 4127 lett, és állományába tartozott a 37. Budapesti Forradalmi Ezred Kalocsán; az 53. Gépkocsizó Lövészezred (előkészítő törzse) (MN 7035) Szabadszálláson; a 62. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4228) Hódmezővásárhelyen; a 108. Gépkocsizó Lövészezred (MN 5125) Baján, továbbá a 24. Harckocsiezred (MN 8371) Kalocsán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége Kiskunfélegyházán volt, és a zászlóaljtörzs leszervezése után újra 113. Felderítő Század (MN 6021) lett.

A 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 3010) Békéscsaba helyőrségben volt, és állományába tartozott az 5. Gépkocsizó Lövészezred (MN 2520) Mezőtúron; a 45. Gépkocsizó Lövészezred (előkészítő törzse) (MN 8736) Nyíregyházán; a 48. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8736) Debrecenben; a 65. Gépkocsizó Lövészezred (MN 2454) Nyíregyházán és a 145. Harckocsiezred (MN 5260) Szabadszálláson. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége továbbra is Békéscsabán volt mint kiképzőszázad, 42. Felderítő Század (MN 9058) hadrendi megnevezéssel.

A 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7203) Kaposváron állomásozott, és állományába tartozott a 8. Gépkocsizó Lövészezred (MN

[212] Uo.
[213] HIM KI 1/45/72 974/72/1–1974. HNYTL

5079) Tapolcán; a 14. Gépkocsizó Lövészezred (MN 7314) Nagykanizsán; a 33. Gépkocsizó Lövészezred (MN 5129) Zalaegerszegen; a 63. Gépkocsizó Lövészezred (előkészítő törzse) (MN 5129) Nagyatádon, valamint a 25. Harckocsiezred (MN 9935) Tatán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége Kaposvár helyőrségben volt. A korábbi zászlóaljtörzset itt is leszervezték, és újra 54. Felderítő Század (MN 7842) hadrendi megnevezést kapott.

A 11. Harckocsi Hadosztály Parancsnokság (MN 2284), amit a 001300/61. számú szervezési intézkedése alapján 1961. szeptember 1-jével állították fel Tata helyőrségben,[214] alárendeltségébe tartozott a 31. Harckocsiezred (MN 9001) Rétságon és a 69. Harckocsiezred (MN 9237) Tatán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége is Tatán alakult meg 74. Felderítő Század (MN 9550) hadrendi megnevezéssel.

A 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 5490) előkészítő törzse Békéscsabán állt fel, majd megkezdte összekovácsolását és felkészülését feladataira.

A tüzérfelderítés feladatainak végrehajtására a 30. tüzérdandár (MN 2347) szervezetéből alakult meg 1961. szeptember 10-én a 0012300/61. számú intézkedés alapján Cegléden az 5. Önálló Műszeres Felderítő Üteg (MN 1773),[215] valamint az 5. Önálló Tüzér Felderítő és Híradó Zászlóalj (MN 3170).[216]

A légi felderítési feladatokat az R+12 óra után a seregtesthez az Országos Légierő Parancsnokságtól (OLP) átalárendelt 501. és 502. felderítőrepülőszázadok biztosították.

Az 1961. november 21-ei helyzet alapján a Magyar Néphadsereg létszáma 79 676 katonából és 12 888 polgári dolgozóból, összesen 92 564 főből állt. Ebből a Honvédelmi Minisztérium létszáma 1493 főt tett ki (862 tiszt, 36 tiszthelyettes, 595 polgári dolgozó.) Ugyanekkor az 5. Hadsereg létszáma 49 361 fő katona (5281 tiszt, 2901 tiszthelyettes, 13 652 tisztes, 27 527 honvéd) és 438 polgári dolgozó, az OLP létszáma pedig 14 188 katona és 1033 polgári dolgozó, összesen 15 221 fő volt.[217]

A csapatfelderítés fejlődése szempontjából az 5. Hadsereg törzsének megalakulása kiemelkedő esemény volt. A létrehozott seregtesttörzs állományában egy 5 fős felderítőosztályt szerveztek, aminek vezetője Tóth Gábor alezredes, helyettese pedig Géczi József őrnagy volt. Az osztályhoz tartozott még egy rejtjelző részleg, továbbá egy-egy rajzoló és gépíró. Az osztály a kezdeti összekovácsolás után képes volt közvetlen segítséget adni a szakirányítása alá került felderítőtörzseknek, és hatékonyan tevékenykedett a kiképzés szervezése, irányítása területén is.[218] A seregtest alárendeltségébe tartozó hadosztálytörzsek állományába háromfős felderítőalosztály (felderítőfőnök, felderítőfőtiszt és felderítőértékelő tiszt) került.

[214] HIM KI 1/34/1 974/72/40 HNYTL

[215] Az MH szárazföldi... i. m. 92., és HIM KI 1/45/72 974/72/1806 – HNYTL

[216] Uo. és HIM KI 1/45/72 974/72/113 HNYTL

[217] Dr. Balló István: A Magyar Néphadsereg helyzete és főbb szervezeti változásai 1956 novembere és 1961. december között. http://mhtt.eu/hadtudomany/2011/2011_elektro- nikus/2011_e_4. pdf (A letöltés ideje: 2012. 07. 04.) A forrás 49 362 főről beszél.

Az 1962 évi tavaszi és őszi hadrend kisebb szervezeti módosításokat, átalárendeléseket, helyőrségváltásokat hozott a szárazföldi csapatok életében. Ezeket az összfegyvernemi egységek kötelékében létrehozott felderítőszakaszok, illetve a belőlük szervezett felderítőszázadok miatt érdemes részleteiben felsorolni. Átalakult az összfegyvernemi csapatok szervezete, és előrelépés történt a perspektivikus szervezetre való áttérés terén (tisztesképző-zászlóalj felállítása, a harckocsiegységek és -alegységek korszerűsítése stb.).

A 00200/62. számú tavaszi szervezési intézkedésnek megfelelően 1962. március 1-jén Nagyatádon előkészítő törzs alakult 26. Harckocsiezred (MN 3402) néven, ami 1962. október 15-ével áttelepült Lenti helyőrségbe, majd 1962. szeptember 1-jén, a 001000/62. számú őszi szervezési intézkedésnek megfelelően átalakult 26. Gépkocsizó Lövészezred Előkészítő Törzzsé és szervezetébe került a 8/3. Gépkocsizó Lövészzászlóalj.[219]

1962. október 15-én a – fent idézett – 001000/62. számú intézkedésnek megfelelően a 8. Gépkocsizó Lövészezred (MN 5079) Tapolcán átalakult 8. Harckocsiezreddé, és megkapta az MN 6904 fedőszámot. A 3. Gépkocsizó Lövészzászlóalját átadta a 26. Gépkocsizó Lövészezrednek.[220]

1962-ben új technikai eszközök érkeztek az országba. Valószínűleg a kialakult berlini, majd a kezdődő kubai válság „tette lehetővé", illetve „gyorsította meg" az engedélyezést. A felderítőcsapatok részére is érkezett (legalább) 15 darab BRDM (Bojevájá Razvegyivatelnájá Dozornájá Másíná – felderítő és járőrharcjármű), ami a további felderítő-fejlesztéseket is lehetővé tette.

Az 1962 őszén hatályba lépett 001000/62. számú őszi szervezési intézkedés a csapatfelderítés vonatkozásában azt a változást hozta, hogy a hadosztályközvetlen felderítőalegységek felderítő-zászlóaljakká alakultak át. Az új hadrendben 1962. november 1-jétől az alábbi öt önálló felderítőalegység állt az MN rendelkezésére: a 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály állományában az 54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) Kaposváron; a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztálynál a 42. Felderítő Zászlóalj (MN 9058) Békéscsabán; a 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály szervezetében a 113. Felderítő Zászlóalj (MN 6021) Kiskunfélegyházán, s végül a 11. Harckocsi Hadosztály kötelékében a 74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) Tatán, illetve 1962. november 1-jétől: a 4. Gépkocsizó

[218] Kriska: i. m. 45.

[219] HIM KI 1/45/72 974/72/22 – HNYTL

[220] HIM KI 1/45/72 974/72/6 – HNYTL

Lövészhadosztály állományában a 24. Felderítő Zászlóalj (MN 6324) Hatvan-Nagygombos helyőrségekben.[221]

A felderítőalegységek korábbi szervezetét parancsnoksággal, illetve törzszsel egészítették ki, ami néhány főből állt (ügyvitel, pénzügy és néhány szaktiszthelyettes). A zászlóalj szervezetében egy híradó- és egy ellátószakasz mellett egy BRDM-felderítőszázad (állományában egy BRDM-szakasz 3 harcjárművel[222], egy oldalkocsis motorkerékpáros szakasz és egy ejtőernyős-felderítőszakasz) volt.[223]

Az 1962. április 4-i díszszemlén a felderítőcsapatok már díszelegtek az új BRDM-harcjárművekkel. A felvonuló felderítőkötelék a korabeli híradó felvétele szerint az alábbi alakzatban vonult fel: a két, elöl haladó parancsnoki és zászlóvivő BRDM után 12 darab oldalkocsis motorkerékpár haladt hármas oszlopba sorolva. Őket követte hasonló alakzatban 12 darab BRDM és LO–1800 Garant terepjáró tehergépkocsi. Ez utóbbi volt akkor a mélységi felderítők „harcjárműve". (Szerény számításom szerint, ha a tartalék harcjárműveket is beszámolom, az MN valamennyi felderítő BRDM-je ott volt az 1962-es díszszemlén – S. R.)

1962. október 15-étől – valószínűleg az MSZMP Pol. Biz. 1961. március 21-i határozata alapján (ami a tartalékostiszti képzésről és továbbképzésről szólt), illetve a korábban említett moszkvai tárgyalások hatására – a Hatvan helyőrségben lévő 24. Felderítő Század (illetve 1962. november 1-jétől, mint 24. Felderítő Zászlóalj) megkezdte a tartalékos felderítőtisztitek kétéves képzését, illetve továbbképzését.[224]

A GRU[225]-val folytatott moszkvai tanácskozás utáni felderítőfejlesztési tervezetek megvalósításának teljes képéhez tartozik, hogy 1962. november 19-én, a 3. Önálló Rádiófelderítő Ezred állományából – a hadműveleti felderítés erősítése céljából – megalakították a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóaljat, ami korábban mint ideiglenesen felállított „M"-alakulat élt azzal, hogy „M" esetén az 5. Hadsereg alárendeltségébe lép. A zászlóalj a szükséges személyi állomány és az anyagi készletek biztosítása után, a rádiófelderítő ezred részére hivatásos rádiófelderítő tiszthelyettesek, továbbá tiszthelyettesi és sorállományú távírászok kiképzését végezte.[226]

[221] HIM KI 1/45/72 974/32, 13, 69, 54, 88 sz. lapok

[222] Kántor Ferenc: A csapatfelderítés, valamint a hadműveleti és harcászati felderítés fejlődése (1960–1990), Felderítő Szemle, VIII/2, 133.

[223] Árvai [et al.]... i. m. 142.

[224] Csendes Gellért: i. m. 242., valamint HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL

[225] GRU (Glávnoj Rázvédüvátyelnoje Upravlényie) – a szovjet vezérkar 2. (Felderítő) Főcsoportfőnöksége

[226] HIM KI 1/45/72 974/72/129 – 5. ö. ráf. z. HNYTL

1962. november 1-jén a 00100/62. számú szervezési intézkedés alapján a hadműveleti rendeltetésű felderítőcsapatokat is fejlesztették. A 34. Önálló Felderítő Század (MN 7000) átalakult 34. Önálló Felderítő Zászlóaljjá (MN 7000), és továbbra is a 2. Csoportfőnökség alárendeltségében, Budapest helyőrségben volt.[227] Az önálló egység szervezetét zászlóalj-parancsnoksággal, törzzsel, két felderítő- és egy kiképzőszázaddal, valamint harcbiztosító és kiszolgáló alegységekkel látták el.[228]

A SZÁRAZFÖLDI HADERŐ GÉPESÍTÉSÉNEK KEZDETE A CSAPATFELDERÍTŐ ERŐK TECHNIKAI ESZKÖZEINEK KORSZERŰSÍTÉSE (1963–1970)

Az 1960-es évek kül- és belpolitikai helyzetváltozásai

A nemzetközi helyzetet az 1960-as évek második felében is döntően a hidegháborús politika alakította. A két szemben álló szövetségi rendszer: a NATO és a VSZ, valamint azok vezető hatalmai továbbra is egy világégésbe torkolló nukleáris háborúban gondolkodtak. Ezt a fajta megközelítést támasztotta alá pl. az indokínai háború eszkalálódása, vagy az 1967-ben kirobbant újabb arab-izraeli háború, ahol tulajdonképpen a két világrendszer képviselői mérték össze erőiket. Az 1968-ban a csehszlovákiai események kapcsán a Varsói Szerződés által végrehajtott „internacionalista segítségnyújtás" sem a világbéke megőrzését segítette elő.[229]

Mindez a Varsói Szerződésen belül a katonai együttműködés fokozását, a katonai tömbök egymást kizáró törekvéseiket ellensúlyozó válaszlépések megtételét, s a hadseregek fejlesztése útján a viszonylagos katonai erőegyensúly megőrzését jelentette. Magyarországon az új gazdasági irányítási rendszer 1968. január 1-jei bevezetése után a 70-es évek első felében még folytatódott a dinamikus gazdasági fejlődés, erősödött a társadalompolitikai egység és a belpolitikai stabilitás. E folyamat azonban 1973-tól kezdődően törést szenvedett.

A szárazföldi haderő gépesítésének kezdete

Az 1950-es évek végére kialakultak a hadsereg fejlesztésének legszükségesebb hazai feltételei. Az 1960-as években a politikai vezetés az ötéves népgazdasági tervekhez kapcsolódóan középtávú programban határozta meg az egyes

[227] HIM KI 1/45/72 974/72/267 – 34. ö. f. z. HNYTL

[228] Kriska: i. m. 46.

[229] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után 4/II, A Magyar Néphadsereg 1957–1989, Fejlesztés és korszerűsítés (1960–1979). http.//szantomihaly.gportal. (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

időszakokra vonatkozó legfontosabb teendőket és megoldásuk sorrendjét. Ezeket a terveket az Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnokságával előzetesen egyeztették.

A hatvanas évek közepére az MSZMP VII. kongresszusának – a hadsereg minden fontosabb területére kiterjedő átfogó, minőségi fejlesztést előirányzó – határozata fokozatosan megvalósult, aminek központi elemei a HM szervezetének racionalizálása, az 5. Hadsereg létrehozása, majd a hadsereg szervezeti korszerűsítése és a vezetési rendszer színvonalának emelése voltak.

A fejlesztés alapvető céljaként egy szervezetében, fegyverzetében, felkészítésében valóban korszerű haderő kialakítását jelölték meg, amely képes felzárkózni a Varsói Szerződés tagállamai hadseregeinek színvonalához, illetve képes a velük történő együttműködésre.[230]

A Néphadsereg minőségi fejlesztése érdekében egy egymásra épülő, komplex feladatsort határoztak meg, ami először a haderő strukturális átalakítását, a szükséges új szervezetek kialakítását írta elő, majd a személyi feltételek biztosítására irányították a figyelmet, és a vezetés színvonalának emelését írták elő. A következő feladatként a hadsereg korszerű technikával történő átfegyverzését és az új eszközök alkalmazásának elsajátítását, a kiképzés tartalmának, rendszerének, módszereinek, valamint bázisrendszerének fejlesztését, s ennek részeként a korszerű harcászati és hadműveleti elvek elsajátítását rendelték el.[231]

A magyar párt- és állami vezetés egy gyorsabb ütemű, viszont éppen ezért belső feszültségektől és komoly hibáktól sem mentes utat választott: a hadseregfejlesztés konkrét feladatainak megoldására az alapvető területek korszerűsítését és az ehhez szükséges legfontosabb feltételek egyidejű megteremtését írták elő A kockázatvállalást a még mindig a hidegháborús nemzetközi helyzet időnkénti éleződésével és a haditechnika rendkívül gyors ütemű elavulásával indokolták.[232]

A személyi állomány vonatkozásában a hatvanas éveket alapvetően az extenzív fejlesztés jellemezte. A politikai és katonai vezetés az 1959-ben meglévő állomány létszámának mintegy negyedével történő növelésével számolt, a beérkező új fegyverrendszerek hadrendbe állítása érdekében. Az 1960. május 1-jei adatok alapján a Magyar Néphadsereg hadi létszáma 109 770 főből állt, melyből 19 043 tiszt, 8984 tiszthelyettes, 22 188 tisztes és 59 555 honvéd volt. Az 1962. augusztus 22-én az EFEF-fel létrejött megállapodás alapján a magyar haderőnek 1965-ig 85 500 fős békelétszámmal (háborúban 250 ezer fővel) kellett rendelkeznie. Ezt 1970-ig békében 92–95 ezer (háborús létszámként 300–350 ezer) főre tervezték fejleszteni. Ebbe a létszámba nem tartozott bele a határőrség, a belső karhatalom és az országos légoltalom csapatainak létszáma.[233]

[230] Szani Ferenc: Néphadsereg 1957–1989, Bp., 1999, Honvéd Kiadó, 34.
[231] Dr. Szántó:... 4./II.... i. m.
[232] Uo.

A korszerű technika beérkezése miatt szükséges létszámnövekedés 1964-ig lényegében nem ütközött akadályba, azonban 1964 júliusában a politikai vezetés határozatot hozott a létszámnövekedés korlátozásáról,[234] mert a további létszámemelés túl nagy megterhelést jelenthetett volna a népgazdaságnak. Ettől kezdve a haderőfejlesztés egyre erősebb létszámgondokkal küszködött. A minőségi fejlesztés végrehatásával 1967-re kialakult a Magyar Néphadsereg 82 832 fős katonaállománya, ami kiegészült a 15 637 fős polgári alkalmazotti létszámmal.[235]

Szervezeteken belüli létszám-átcsoportosításokkal, keretesítésekkel és az egységek előkészítő törzsekké való átalakításával igyekeztek segíteni a helyzeten a szakemberek, de ez végig feszültségforrásként jelentkezett a Magyar Néphadsereg korszerűsítése során.[236]

A hatékonyabb és előrelátóbb tervezés érdekében a népgazdasági tervekhez kapcsolódva dolgozták ki a haderőfejlesztés ütemezését. Ennek megfelelően az 1961. január 1. és 1965. december 31. közötti második ötéves tervhez kapcsolódott a Magyar Néphadsereg „ÁPRILIS 15" haderőfejlesztési terve, melyben az 1960–65 közötti szervezeti és haditechnikai eszközök változásait bontották le a bevezetendő „BAKONY"-, „PILIS"- és „ADRIA"-hadrendekben.

A harmadik ötéves tervhez (1966. január 1.–1970. december 31.) kapcsolódott a „BOTOND"-haderőfejlesztési terv, ami a csapatokra vonatkozó hadrendi, szervezeti és diszlokációs feladatok végrehajtását 1966-ban a „NYITRA"-, az 1967–68-as években a „KÉKES"- és a „KÉKES-korrekció" fedőnevű hadrendekben szabályozta.

1969 őszétől a 0070. számú HM Direktíva alapján az MN-ben bevezették „BÖRZSÖNY" fedőnévvel a kétéves tervezési és szervezési rendszert.[237] 1969 őszétől megkezdték a HM, illetve a vezetési rendszer korszerűsítését „KÖZPONT" fedőnév alatt.

Érvényesült az a törekvés, hogy a védelmi kiadások részesedése alatta maradjon a nemzeti jövedelem növekedési ütemének. A második és harmadik ötéves tervek időszakában (1961–1970) a népgazdaság viszonylag dinamikus növekedése biztosította a hadseregfejlesztés nélkülözhetetlen anyagi, technikai és pénzügyi alapjait. A nemzeti jövedelemnek 1958–60 között 2,5%-át,

[233] M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969, Bp., 2008, Zrínyi Kiadó, 57–59.
[234] Szani:... i.m. 32.
[235] Uo. 33.
[236] Dr. Szántó:... 4/II.... i. m.
[237] Az 5. HDS története... i. m. 73.

a második ötéves tervben (1961–1965) 5%-át, a harmadikban (1966–1970) 4,5%-át fordították közvetlen honvédelmi kiadásokra. Ebből 43%-ot tettek ki a fenntartási költségek.[238]

A második ötéves terv időszakában döntő jelentőségűvé vált a költségvetési keretek eredményes felhasználása a honvédelem fejlesztése terén. A nagyarányú és gyorsütemű extenzív fejlesztés a minőségi mutatókat sem rontotta.

A harmadik ötéves tervben, 1966–70-re 31,8 milliárd forintos költségvetési keretet terveztek, és a hivatásos állomány 6,2%-os, a polgári állomány mintegy 14,1%-os növekedésével számoltak a korábbi ciklushoz viszonyítva. (Ez 21% bér- és bérjellegű kiadást, évi 1,5%-os bérfejlesztést jelenthetett.) A haditechnikai eszközök beszerzésére az összköltségvetés 28%-át, 9 milliárd Ft-ot terveztek fordítani. (Ekkor szándékozták megvalósítani a páncélozott szállító harcjármű, nagy mennyiségű terepjáró gépkocsi, új típusú híradástechnikai eszközök és különféle lőszerek hazai beszerzését.)[239]

A hadműveleti és harcászati felderítés történetében meghatározó volt az 1960–70 közötti tízéves időszak. Erre esett a hadműveleti felderítőerők létrehozásának és kifejlesztésének folyamata. A felderítőerők és -eszközök szervezeti struktúrája gyökeres változáson ment át, a technikai eszközök vonatkozásában pedig jelentős minőségi és mennyiségi növekedés következett be.[240] Erőteljesen emelkedett a szükséges kiképzési objektumok és kabinetek száma is.

A Magyar Néphadsereg fejlesztése során nemcsak a potenciális ellenség törekvéseit vették figyelembe, de lépést kellett tartani a szövetségesek színvonalával és az általuk képviselt tendenciákkal is. Adott politikai viszonyok között nem meglepő, hogy a Magyar Néphadsereg továbbfejlesztésére vonatkozóan a Honvédelmi Minisztérium a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erők Törzsével egyeztetve dolgozott ki távlati tervet, melynek egyik fő célkitűzése volt felzárkózni a VSZ többi hadseregéhez.

1962. április 1-jén a „DUNA" fedőnevű együttműködési gyakorlatsorozat részeként frontméretű parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatra került sor a Déli Hadseregcsoport (DHDCS), a magyar 5. Hadsereg és egy szovjet hadtest részvételével. A hónap második felében ugyanez „DUNA–62" fedőnévvel törzsvezetési gyakorlatként folytatódott, mint az előző feladat szerves része, de már a kijelölt két szovjet, román, továbbá a magyar 7. és a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokságok bevonásával, Magyarország területén.[241]

[238] Szani: i. m. 28.
[239] Dr. Szántó:... 4./II.... i. m.
[240] Büki: i. m. 27–28.
[241] Az 5 HDS. története... i. m. 16–17.; Dr. Okváth Imre: Adalékok a magyar katonai felderítés történetéhez 1956–89, Felderítő Szemle VII, Emlékszám, Budapest, 2008, 79–80., valamint Csendes–Gellért: i. m. 254.

Ennek keretében hajtották végre azt a harcászati gyakorlatot is, amiben 30 ezer fő, 600 harckocsi és páncélozott jármű, több ezer gépkocsi, 150 repülőgép és helikopter vett részt.[242] Ez a gyakorlat nagy fontosságú volt a magyar törzsek és csapatok megmérettetése miatt, mivel sok sürgősen megoldandó problémát vetett fel, többek között a harckészültség és az „M"-készség, de a csapatok vezetettsége vonatkozásában is.[243]

A gyakorlat felderítéssel kapcsolatos 1962-es szeptemberi értékelése meghatározó jelentőséggel bírt a későbbiekben a csapatfelderítés szervezeti fejlődésére. Az MNVKF helyettese, Szűcs Ferenc vezérőrnagy jelentésében rámutatott arra, hogy a gyakorlat a már korábban is látott problémákat új, éles megvilágításba helyezte, és szükségessé tette, „hogy a felderítés valamennyi ágában korszerűsítéseket tegyünk, és áldozatokat hozzunk azok megjavítására". A jelentés taglalta a hadműveleti tartalékok és eszközök már békében való megalakításának fontosságát, mert ennek hiányában az ország csapásmérő erői („atomeszközei, rakétái") „megfelelő felderítés nélkül... soha nem rendelkeznek megfelelő célponttal".[244]

Ennek felszámolására több javaslatot megfogalmazott, melyek közül a csapatfelderítésre vonatkozó részek az alábbiak voltak:

- mindenekelőtt állítsák helyre az 1950-es évek közepén megszüntetett csapat- és légi felderítés központi vezető szerveit, valamint alegységeit;
- vessék el azt a régi (második világháborús) felfogást, hogy a felderítőalegységek létrehozásának szervezését csak „M"-kor kezdik el, és „M+X"-re érik majd el a hadrafoghatóságukat;
- hozzanak létre egy önálló csapatfelderítő-osztályt a vezérkaron belül. A lövészezredeknél egy felderítőszázad, a hadosztályoknál egy felderítőzászlóalj, míg hadseregkövetlenként egy felderítőezred felállítását kezdeményezte.

Ezenkívül javasolta a 2. Csoportfőnökség alárendeltségében a légi felderítés és a deszantalakulatok szállítására egy felderítőrepülő-ezred (két közelfelderítő, egy távolfelderítő és egy szállítószázad) létrehozását, azzal a kikötéssel, hogy az egyik közelfelderítő század „M" esetén a hadsereghez kerül, továbbá, a már létező 34. Felderítő Század négyszázados zászlóaljjá való bővítését.

[242] Dr. Okváth: Adalékok... i. m. 79–80.
[243] M. Szabó:... i. m. 56–57.
[244] Dr. Okváth: Adalékok... i. m. 80., valamint Jelentés a felderítés állapotáról a „DUNA" alapján a Magyar Néphadseregben, 1962. szeptember 13. ÁSZTL KFH 6. d.I–A–554 1. és 80.

A „DUNA"-gyakorlaton felvetődött hadászati-hadműveleti, illetve csapatfelderítéssel kapcsolatos kérdések további konzultációjára 1962. november 15–23. között került sor a szovjet vezérkar 2. (Felderítő) Főcsoportfőnökségén (GRU) Moszkvában. A Szűcs Ferenc vezérőrnagy vezette magyar tárgyalók részére megerősítették, hogy a VSZ szempontjából az MN részére hadászati szinten a fő irány – a „DUNA"-gyakorlatnak megfelelően – az NSZK, Ausztria és Olaszország (illetve Franciaország), és ennek megfelelően kell a felderítési feladatokat „megszabni".

A csapatfelderítés vonatkozásában támogatták a magyar fél elgondolását a „diverziós" felderítő-zászlóalj négyszázados megszervezését és elosztását illetően, amihez felajánlották tapasztalataik átadását. Javasolták a felderítőrepülő-ezred helyett egy szállítórepülő-század felállítását az Országos Légvédelmi Parancsnokság technikai és kiképzési alárendeltségében, azzal a feltétellel, hogy a 2. Csoportfőnökség kizárólagos rendelkezésére álljon a diverziós (különleges) felderítőcsoportok nagy mélységbe való eljuttatására.

A szárazföldi csapatokat illetően egyetértettek a gépkocsizó lövész- és harckocsiezredek felderítőszázadai kialakításával, illetve a hadosztályközvetlen felderítőalegységek zászlóaljszintre történő fejlesztésével kapcsolatban. Támogatták a fegyvernemi (tüzér-, műszaki, vegyi) felderítőegységek létrehozását is.

A szovjet fél hangsúlyozta, miszerint feltétlenül helyesnek tartja a magyarok azon álláspontját, hogy „a felderítő szervek, akár más alegységek rovására is már békében fel legyenek állítva, és feleljenek meg a háborús követelményeknek, hogy szükség esetén minden „M" nélkül hadrafoghatóak(sic!) legyenek."[245]

A végrehajtás ezúttal nem késlekedett, igaz a szervezési feladatok tervezés alatt voltak, de a kubai válság kellőképpen sokkolta a politikai és katonai felső vezetést ahhoz, hogy a fejlesztési tervek azonnali végrehajtása mellett döntsön.

A felderítőcsapatok vonatkozásában a II. ötéves tervidőszak (1960–65) fő feladata a felderítőszervezetek fejlesztése, a technika korszerűsítése, továbbá az új technika fogadására és alkalmazására való felkészülés volt.[246]

Az 1963 első félévére a szárazföldi csapatoknál kialakult szervezeti struktúra

A szárazföldi csapatokat az 5. Hadsereg Parancsnokság (MN 3964) akkor még Budapest helyőrségből irányította az alárendelt hadosztály-parancsnokságokon keresztül. A hadosztályok alárendelt csapatait a jobb (elérhetőbb) irányítás érdekében átcsoportosították a parancsnokságok között. [247]

[245] Dr. Okváth: Adalékok... i. m. 83.
[246] Büki: i. m. 27.
[247] Az MH szárazföldi... i. m. 93–94.

A gyöngyösi 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 1394) átvette a 7. Gépkocsizó Lövészhadosztálytól az 53. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 6671) Szabadszálláson; állományában maradt a 6. Gépkocsizó Lövészezred (MN 1581) Egerben; a 35. Harckocsiezred (MN 1420) Verpeléten és a 44. Harckocsiezred (MN 8629) Abasáron. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a 24. Felderítő Zászlóalj (MN 6324) Hatvan-Nagygombos helyőrségben volt, ahol tartalékos tisztjelöltek kiképzését és tartalékos tisztek továbbképzését végezték a nyár végéig.

A 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 4127) Kiskunfélegyháza állományában maradt a kalocsai 37. Budapesti Forradalmi Ezred;[248] a hódmezővásárhelyi 62. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4228); a bajai 108. Gépkocsizó Lövészezred és a kalocsai 24. Harckocsiezred (MN 8371). A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a kiskunfélegyházi 113. Felderítő Zászlóalj (MN 6021) volt.

A békéscsabai 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 3010) állományába tartozott az 5. Gépkocsizó Lövészezred (MN 2520) Mezőtúron; a 48. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8736) Debrecenben; a 65. Gépkocsizó Lövészezred (MN 2454) Nyíregyházán és a 145. Harckocsiezred (MN 5260) Szabadszálláson. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége, a 42. Felderítő Zászlóalj (MN 9058) az év közepéig Békéscsabán maradt.

A kaposvári 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7203) mint az akkori „legütőképesebb" hadosztály állományába szervezték a 14. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 7314) Nagykanizsán; a 22. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 8677) Pécsett; a 26. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 6783) Lentiben, a 33. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 5129) Zalaegerszegen; a 63. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 3335) Nagyatádon és a 8. Harckocsiezredet (MN 6904) Tapolcán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége az 54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) Kaposvár helyőrségben volt.[249]

A 11. Harckocsi Hadosztály Parancsnokság (MN 2284) Tata helyőrségben átvette a 4. Gépkocsizó Lövészhadosztálytól a 15. Gépkocsizó Lövészezredet Aszódon, és a fedőszáma MN 6671-ről MN 3715-re változott; állományában maradt a tatai 25. Harckocsiezred (MN 9935); a rétsági 31. Harckocsiezred (MN 9001) és a tatai 69. Harckocsiezred (MN 9237). A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a 74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) továbbra is Tatán maradt.

A keretszervezettel megalakított 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 5490) 1963. július 19-ig volt Békéscsabán, majd Nyíregy-

[248] A korábban 37. Lövészezred (Pf. 1872) a HM. 13. számú parancsa alapján 1957. május 4-én kapta meg a 37. Budapesti Forradalmi Ezred nevet, és megszűnéséig ezt használták mind a nyílt, mind pedig a titkos okmányokon. – HIM KI 1/45/72 974/72/60 – HNYTL
[249] Az MH szárazföldi... i. m. 94.

háza helyőrségbe átdiszlokált. Alárendeltségébe tartozott a nyíregyházi 45. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6536). A hadosztály még nem rendelkezett hadosztályközvetlen felderítőkötelékkel.

A „PILIS"-hadrend (1963. július 15.–október 31.)

Az MNVK Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 001000/VK. számú intézkedése alapján megkezdődött a „PILIS"-hadrend kialakítása 1963. július 15. és október 31. között. Az intézkedést a csapatok alárendeltségeinek és várható hadműveleti feladatainak megfelelő diszlokáció kialakítása és optimalizálása érdekében adták ki, aminek alapján 8%-kal csökkent a hadsereg létszáma.[250]

A szervezési intézkedés fő célja a kialakult szervezetek stabilizálása, valamint a további szervezeti és fejlesztési feladatok alapjainak megteremtése volt. A rendelkezés a szárazföldi csapatok (ami tulajdonképpen az 5. Hadsereget jelentette) vonatkozásában 13 új szervezet felállítását, 23 alakulat átalárendelését és 23 kötelék helyőrségváltását írta elő.[251]

Az egyes parancsnokságok és csapatok fedőszáma is megváltozott. Az MN szárazföldi haderejének békehadrendje[252] az alábbi fontosabb csapatokból (csak a gépkocsizó lövész-, harckocsi- és felderítőkötelékeket tekintve) állt.

Az 5. Hadsereg Parancsnokság Budapestről Székesfehérvárra települt át, és a fedőszáma MN 5232-re változott. A 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 1394) Gyöngyösön maradt, de az alárendelt csapatai megváltoztak: átadta a 9. Gépkocsizó Lövészhadosztálynak a 22. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 8677), miközben állományában maradt az 53. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6671) Szabadszálláson; a 6. Gépkocsizó Lövészezred (MN 1581) Egerben és a 35. Harckocsiezred (MN 1420) Verpeléten. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége, a 24. Felderítő Zászlóalj (fedőszáma MN 6324-ről 3855-re változott) 1963. szeptember 1-jén áttelepült Hatvan-Nagygombosról Egerbe. A zászlóalj folytatta a tartalékos tisztek és tisztjelöltek tovább-, és kiképzését.[253]

A kiskunfélegyházi 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 4127) állományában az alábbi változások történtek: átadta a 4. Gépkocsizó Lövészhadosztálynak az 53. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 7035) Szabadszálláson, miközben átvette a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztálytól az 5. Gépkocsizó Lövészezredet Mezőtúron, aminek fedőszáma MN 2520-ról MN 7042-re változott, illetve állományában maradt a 37. Budapesti Forradalmi

[250] Csendes–Gellért: i. m. 263.
[251] Az 5. Hadsereg története... i. m. 17–18.
[252] Az MH szárazföldi... i. m. 95–96.
[253] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL – A HNYTL pontatlan, mert 1969. 09. 1.-jét adja meg az MN szám változására.

Ezred Kalocsán; a 62. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4228) Hódmezővásárhelyen és a 24. Harckocsiezred (MN 8371) Kalocsán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége továbbra is a kiskunfélegyházi 113. Felderítő Zászlóalj volt, de a fedőszáma MN 6021-ről MN 1914-re változott. A zászlóalj a továbbiakban megkezdte a tartalékos legénységi állomány továbbképzését.

A 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság 1963 nyarán átdiszlokált Zalaegerszegre, és a fedőszáma MN 3010-ről MN 4891-re változott. Átvette a 9. Gépkocsizó Lövészhadosztálytól a 14. Gépkocsizó Lövészezredet Nagykanizsán, így az egység fedőszáma MN 7314-ről MN 4730-ra változott; megkapta a 33. Gépkocsizó Lövészezredet Zalaegerszegen, aminek a fedőszáma MN 5129-ről MN 8931-re változott; a 26. Gépkocsizó Lövészezredet (MN 6783) Lentiben, valamint a 8. Harckocsiezredet (MN 6904) Tapolcán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a 42. Felderítő Zászlóalj volt, ami 1963. augusztus 5-ével áttelepült Újdörögre. Az áttelepülés végrehajtása után az alakulat fedőszáma MN 9058-ról MN 9027-re változott.

A 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7203) továbbra is Kaposváron volt elhelyezve. Átvette a 7. Gépkocsizó Lövészhadosztálytól a 108. Gépkocsizó Lövészezredet Baján, majd az egység fedőszáma az MN 5125-ről MN 7809-re változott; megkapta a 11. Harckocsi Hadosztálytól a 69. Harckocsiezredet, ami átdiszlokált Tatáról Nagyatádra, és ezt követően az egység fedőszáma MN 9237-ről MN 7818-ra változott. Állományában maradt: a 22. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8677) Pécsen és a 63. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3335) Nagyatádon. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége, az 54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) Kaposvár helyőrségben volt.

A 11. Harckocsi Hadosztály Parancsnokság (MN 2284) továbbra is Tata helyőrségben maradt. Átadta a 9. Gépkocsizó Lövészhadosztálynak a 69. Harckocsiezredet, miközben átvette a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztálytól a szabadszállási 145. Harckocsiezredet (MN 5260), miután az egység fedőszáma az MN 5260-ról MN 7038-ra változott. Állományában maradt viszont a 25. Harckocsiezred (MN 9935) Tatán; a 31. Harckocsiezred (MN 9001) Rétságon és a 15. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3715) Aszódon. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége, a 74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) továbbra is Tatán volt.

A 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság 1963. július 20-án áttelepült Nyíregyházára, miután a magasabbegység fedőszáma az MN 5490-ről MN 7314-re változott. Alárendeltségébe került: a 48. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8736) Debrecenben; a 65. Gépkocsizó Lövészezred Nyíregyházán, és az egység fedőszáma MN 2454-ről MN 5125-re változott; továbbá a 44. Harckocsiezred Abasáron, aminek a fedőszáma MN 8629-ről MN 2520-ra változott. A hadosztály ebben az időszakban még nem rendelkezett hadosztályközvetlen felderítőkötelékkel (csak 1964. augusztus 15-én alakult meg).

1963. augusztus 24-én a 001000/46/63. számú intézkedés alapján a 34. Önálló Felderítő Zászlóalj átdiszlokált Szolnok helyőrségbe, és az MN 7000

helyett az MN 3100 fedőszámot kapta meg, de továbbra is a 2. Csoportfőnökség alárendeltségében maradt.[254]

A 60-as évek második felében, a harmadik ötéves terv időszaka biztosította az alapokat az egyenletes fejlődéshez a későbbi tervidőszakokra is. A rendelkezésre álló anyagi eszközöket fokozott mértékben koncentrálva, a fő figyelmet most már a szárazföldi csapatok fejlesztésére fordítva, elsősorban a rendszerben lévő új fegyverzet mennyiségének a gyarapítására, illetve olyan új eszközök beszerzésére kívánták fordítani, amelyek növelik a már meglévő fegyverzet hatásfokát, a csapatok harcértékét.

Az Egyesített Tiszti Iskola 1960-ban és 1962-ben egy-egy újabb növendéki felderítőszakasz oktatását kezdte meg. Ekkor már négyéves tisztképzés folyt. A sikeres államvizsgák után 1964-ben 12,[255] 1966-ban pedig 13 frissen avatott felderítőtiszt került ki a csapatokhoz.[256]

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) 1958–60-as évfolyamán a csapatelderítő-osztályban 21 fő, majd 1959–61-ben 10 fő végzett. A hiányzó magasabb képesítésű felderítőtisztek pótlására esetenként összfegyvernemi osztályokba is beiskoláztak a csapatoknál felderítőbeosztást betöltő tiszteket. Az 1961-ben induló összfegyvernemi osztályban például 5 felderítőbeosztást betöltő tiszt is helyet kapott, 1963-ban pedig újra indított csapatfelderítő-osztályt az akadémia, ahová 13 főt iskoláztak be.[257]

1963. augusztus 8-án a Központi Tiszthelyettes Iskola (KTI) átdiszlokált Békéscsabára, és a továbbiakban az MN 5585 fedőszámot viselte.[258] Ezt használták 1965. június 1-jéig, amikor ismét elrendelték a nyílt megnevezés használatát.

Az 1963. augusztus 22-én kiadott HM 028. számú parancs szerint a magyar ipar kifejlesztett és sorozatgyártásra előkészített egy páncélozott felderítő-úszógépkocsit.[259] Ennek következtében, a D–442 típusjelű felderítő-úszógépkocsit (FUG) az MN részére 1963. szeptember 1-jével rendszeresítette a honvédelmi miniszter.[260]

[254] HIM KI 1/45/72 974/72/267 – 34. f. z. HNYTL

[255] A Haza és a katonai felderítés szolgálatában! Bevonulásunk 50. évfordulójára 1960–2010, CD Album az ETI 1960–64 között végzett felderítőszakasznak, szerk. Héjja István.

[256] Dr. Füzesi Ottó: Felderítő Tisztképzés a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán (1967–1997), Hadtudományi Szemle, Bp., 5(2012) 3–4, szerk. biz. eln. Dr Kovács László. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00013/pdf/EPA024http://epa.oszk.hu/02400/02463/00013/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_3-4_008-127.pdf 63_hadtudomanyi_szemle_ 2012_3-4_008-127.pdf (A letöltés ideje: 2012. 12. 03.)

[257] ZMKA Tanulmányi Törzskönyvek Fnyt 420, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Tanulmányi Osztály Archívuma

[258] Csendes–Gellért: i. m. 263.

[259] Kriska: i. m. 48.

[260] Uo. 49.

A felderítőalegységek megkezdték az új technika fogadására való felkészülést. Ezzel egy időben hatékony intézkedéseket tettek a parancsnoki állomány felkészítésére. Az új technikai eszközök megismerése érdekében több hetes központi összevonásokat szerveztek. Így például 1963-ban a vízi kiképzéssel kapcsolatos feladatok bemutatását tartották meg Szegeden. A parancsnoki állomány részére pedig 1964. január 13. és február 13. között Győrben, a W. P. Járműipari Műveknél a D–442 típusra gépjárműtanfolyamot szerveztek.[261]

De Egerben is hajtottak végre úszó harckocsikra és páncélozott harcjárművekre való kiképzést. Ezeken az összevonásokon ezred- és hadosztályfelderítő-főnökök, valamint a felderítő-zászlóaljak vezető állománya kapott kiképzést.[262]

Az 1963. augusztus 14-én kelt HM 0481. számú parancs alapján újból átalakították a legfelsőbb szintű vezetést. Ennek részeként a Kiképzési Főcsoportfőnökség állományából kiváltak a fegyvernemi csoportfőnökségek, és a honvédelmi miniszter alárendeltségébe kerültek. Ekkor szűnt meg a főcsoportfőnökség állományában lévő csapatfelderítő-osztály, viszont helyette megalakult az MNVK 9. Önálló Osztálya.[263] Ennek állománytábla szerinti létszáma 8 fő tisztből (osztályvezető, helyettese, két alosztályvezető és négy beosztott felderítőfőtiszt/tiszt), illetve egy polgári alkalmazott gépíróból állt.

Az MNVK 9. Önálló Osztály állománytábla szerinti feltöltése csak 1964 őszén fejeződött be. Ekkor érkezett meg a szovjet Vezérkari Akadémia elvégzését követően az osztály élére Berencsi József alezredes is. 1966-tól az osztály összetétele folyamatosan változott, ami jelentősen kihatott az osztály teljesítményére.

Az 5. HDS Felderítőosztálya a megalakítása óta kellőképpen összekovácsolódott, és igen pozitív eredményeket ért el a szakirányítás területén. Tagjai már kellő jártassággal irányították a közvetlen és szakmai alárendeltségükben lévő felderítőtörzsek felkészítését a végrehajtott parancsnoki, törzsvezetési, illetve csapatgyakorlatokon. További feladatként jelentkezett számukra az összfegyvernemi és fegyvernemi törzsek, valamint alegységek felderítőkiképzésének további javítása, az elért eredmények megszilárdítása és továbbfejlesztése. Egyik fő feladatuknak tekintették a szakmai ismeretek növelését, a felderítőalegységek képességeinek maximális kihasználását, valamint a harcászati szabályzatok alapján a felderítés végrehajtása új módszereinek keresését.

[261] Szabari Ferenc ny. alez. visszaemlékezései – 2013. 05. 24. (A szerző birtokában)

[262] Kriska: i. m. 57.

[263] Uo. 52–54.

A csapatok új szervezeti struktúrája bevezetésével módosultak a seregtest és a magasabbegységek felderítőszolgálatainak szervezetei. Az 5. Hadsereg felderítőtörzsében a korábbi beosztások kiegészültek tájékoztató és csapatfelderítő főtiszti, csapatfelderítő alosztályvezetői, tájékoztató-operatívcsoport főtiszti beosztásokkal.

A hadosztályok felderítőtörzsében a felderítőfőnök és helyettese mellett megjelentek a felderítő-értékelőtiszti, majd a felderítőkiképző-tiszti beosztások.

Az ezredfelderítő-tiszti beosztás ezredfelderítő-főnöki beosztássá „emelkedett", és betöltését akadémiai végzettséghez kötötték. Közben a felderítőszakasz felderítőszázaddá „nőtte ki" magát, ahol a századparancsnok mellett megjelent még egy tiszt: az első szakaszparancsnok, aki egyben századparancsnok-helyettes is volt.[264]

Az 1964–65. év az „ADRIA" szervezési feladatok jegyében

Az előző évhez képest az „ADRIA" szervezési feladatok során lényegesen kevesebb volt az új alakulatok létrehozásának és a meglévő csapatok átalárendeléseinek a mértéke. Ez időszak alatt a szervezés jellemző feladata a szervezetek belső változása, a minőségi fejlesztés volt. Csupán három új alakulat állt fel, négy század zászlóaljszervezetet vett fel, és csak két egység váltott helyőrséget.

Azonban e változások jelentős hatással voltak a magasabbegységek önálló felderítőalegységeire. Elkezdődött a felderítőcsapatok ellátása a magyar hadiipar által gyártott – korábban említett – felderítő-úszógépkocsikkal, a D–442 FUG-okkal. A felderítő-zászlóaljaknál a korábbról meglévő benzinüzemű szovjet BRDM felderítő-páncélkocsikkal együtt üzemeltek egy ideig, amíg a század teljes FUG-állománya meg nem érkezett.

Az év második felére beérkeztek az országba a felderítőalegységek részére szánt úszó harckocsik (UHK) is, az 5. HDS állományában összesen 68 db volt[265] (egyes források szerint 102 db[266]). A felderítőalegységek ez által jelentős manőverezőképességre és az UHK-k rendszeresítésével jelentős tűzerőre

[264] Polgár: i. m. 11–15.

[265] Dr. Gáspár Tibor: Fejezetek a fegyverzeti szolgálat és jogelődei történetéből IV. http://www.mkle.net/products/szaktortenet/ 2013/1 (A letöltés ideje: 2014. 06. 08.) 103.

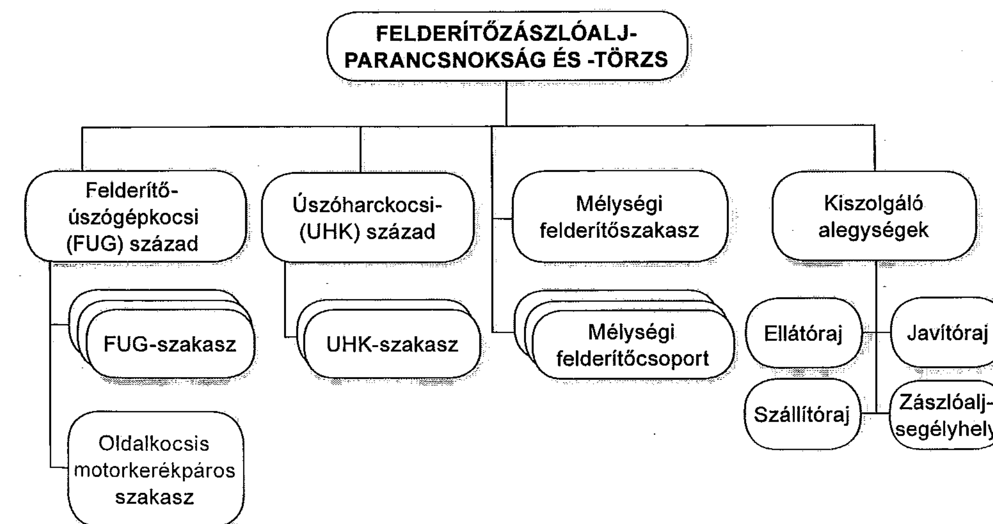
[266] Az 5. Hadsereg története… i. m. 76. oldalán 102 db eszközt ad meg, de ez nem igazolható. 1964-ben az első lépcső hadosztályoknál (a 8., 9., gk. löv. és a11. hk. ho.) 17-17 db UHK volt (5 db a f. z. UHK szd.-ánál és 3×4 db UHK az ezredközvetlen felderítőszázadok UHK-szakaszaiban), ami összesen 51 db. A 7 gk. löv. ho. felderítőcsapatai további 17db UHK-val rendelkeztek. A kutatásaim során nem igazolódott be, hogy a 4. és 15. gk. löv. hadosztályok UHK-val rendelkeztek volna. Ez lenne az a hiányzó 2×17 db, ami kiadná a 102 darabos készletet.

tettek szert, ami szükségszerűen kihatott a felderítés feladataira és követelményeire is.

1964. augusztus 15-én az MNVKF 001000/50/1964. számú intézkedése[267] alapján a 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 7314) alárendeltségében megalakult a 67. Felderítő Zászlóalj (MN 5328) Nyíregyházán. A kötelék csökkentett állománnyal állt fel, és a kezdeti időben páncélozott harcjárművekkel, valamint úszó harckocsikkal sem rendelkezett. A szállító járműveinek kb. 70%-át a népgazdaságból való bevonultatással biztosították „M" esetére. A fő feladata kezdetben a szervezet megalakítása volt, majd a felállítás után a zászlóalj rendszeresen a lebiztosított állomány továbbképzését hajtotta végre.[268]

1964 végére az 5. Hadsereg első lépcsőjének számító zalaegerszegi 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 8931) alárendeltségébe tartozó újdörögdi 42. Felderítő Zászlóalj (MN 9027), a kaposvári 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 7203) alárendeltségébe tartozó kaposvári 54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842), valamint a tatai 11. Harckocsi Hadosztály (MN 2284) alárendeltségébe tartozó tatai 74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) szervezetileg kiegészült és megerősödött.

Mint, az alábbi ábrából is kitűnik, a zászlóalj szervezetében a vezető szerveknél zászlóalj-parancsnokságot és -törzset szerveztek. A harcbiztosító alegységeknél egy FUG-századot (három FUG-szakasszal és egy oldalkocsis motor-

[267] HIM KI 1/45/72 974/72/97 – 67. f. z. HNYTL

[268] Kriska: i. m. 57–58.

kerékpár szakasszal), egy UHK-századot (két UHK-szakasszal), egy mélységi felderítőszázadot (három mélységi felderítőcsoporttal) és egy rádiófelderítő századot (hadműveleti csoporttal, felderítő- és lehallgatószakasszal, valamint iránymérő szakasszal) szerveztek. Kiszolgáló-állományába egy-egy zászlóalj-segélyhelyet, ellátórajt, szállítórajt és javítórajt szerveztek. A felderítő-zászlóalj összlétszáma 210 fő volt, ebből 24 fő tiszt, 28 fő tiszthelyettes, 80 fő tisztes és 78 fő honvéd. A felderítő-zászlóaljak szervezetébe 10 db FUG-ot és 5 db UHK-t szerveztek a meglévő 12 db oldalkocsis motorkerékpár mellé.[269]

Az 5. Hadsereg második lépcsőjeként számításba vett gyöngyösi 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 1394) alárendeltségébe tartozó egri 24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) és a kiskunfélegyházi 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 4127) alárendeltségébe tartozó kiskunfélegyházi 113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) az elsőlépcső-felderítőegységekhez hasonló szervezettel, de kevesebb békelétszámmal rendelkeztek. A feladatuk is más jellegű volt: amíg a 24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) a tartalékos felderítőtiszt-jelöltek képzését és a tartalékostiszti továbbképzést folytatták, addig a 113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) alapvető feladata a tartalékos legénységi állomány továbbképzése volt.

A „BOTOND" fejlesztési tervidőszak (1965–70)

A III. ötéves terv (1966–70) időszakára esett a „BOTOND" tervidőszak, aminek fő célkitűzése a szervezeti és technikai fejlesztés mellett a kiképzési rendszer további korszerűsítése, a HKSZ- és „M"-rendszer fejlesztése, továbbá a vezetés színvonalának emelése volt.[270] Ezért az MNVKF az „azonnali" menetkészültségű alakulatoknál a „BOTOND" típusú szervezetre való áttérés megkezdését írta elő; a beérkező új technikai eszközök szervezeti keretei és a mozgósítás jobb előkészítéséhez szükséges feltételek biztosítását, valamint a hivatásos tiszti állomány létszámának csökkentését úgy, hogy az nem mehetett a harckészültség, a kiképzés és a haditechnikai eszközök kezelésének rovására.[271]

A felderítőcsapatok vonatkozásában a III. ötéves terv időszakában (1965–70) a szervezeti és technikai fejlesztés mellett a kiképzési rendszer további korszerűsítése, a harckészültségi és „M"-rendszer fejlesztése, valamint a vezetés színvonalának emelése került előtérbe.[272]

1966. november 1-jén a korábban létrehozott előkészítő törzsből megalakult a 3. Hadtest Parancsnokság (MN 6639) törzse Cegléden, ami az MN

[269] Kriska: i. m. 58–59.
[270] Büki: i. m. 27.
[271] Az 5. HDS története... i. m. 76–77.
[272] Büki: i. m. 27.

szervezeti korszerűsítése keretében – a 0028/1966. számú HM parancs[273] alapján – jött létre a HM közvetlen alárendeltségében, majd ezt követően az állománya folyamatosan bővült.

A hadtest a 0094/7/66. számú HM parancs alapján 1967. január 2-án átvette a hosszabb (M2-M3) készenlétű gyöngyösi 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 1394) és a nyíregyházi 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 7314) magasabbegységeket.[274]

A gyöngyösi 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 1394) alárendeltségébe tartozott a szabadszállási 53. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6671), az egri 6. Gépkocsizó Lövészezred (mely alakulat fedőszáma az MN 1581 helyett az MN 4419 lett) és a verpeléti 35. Harckocsiezred (ennek a fedőszáma is megváltozott a korábbi MN 1420-ról MN 7965-re).[275] A magasabbegység-közvetlen felderítőalegysége, a 24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) továbbra is Eger helyőrségben települt. A zászlóalj szervezete 1966. november 1-jével Felderítő Kiképző Központtal egészül ki.[276]

A nyíregyházi 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7314) alárendeltségébe tartozott a debreceni 48. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8736), a nyíregyházi 65. Gépkocsizó Lövészezred (MN 5125), és az abasári 44. Harckocsiezred (MN 2520).[277] A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a 67. Felderítő Zászlóalj (MN 5328) Nyíregyházán működött keretszervezetként.[278]

A 3. Hadtest Parancsnokság törzsén belül megalakítottak egy Felderítő Osztályt is 4 fővel (1 fő osztályvezető, 2 fő főtiszt és 1 fő kódírozórészlegvezető tiszthelyettes). Az osztály vezetője Dombrádi Gyula alezredes, a felderítőfőtiszt Mihócza Antal őrnagy, a felderítőtiszt pedig Dékány Antal százados volt. A hadtestnek átalárendelt 4. és 15. Gépkocsizó Lövészhadosztályok állományában lévő felderítőtörzsek és -csapatok szakirányítását a hadtest felderítőosztálya vette át.[279]

Az 5. Hadsereg Parancsnokság (MN 5232) alárendeltségében maradt az azonnali készenlétű 8. és 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály, továbbá a 11. Harckocsi Hadosztály, valamint a rövid készenlétű 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály.[280]

A kiskunfélegyházi 7. Gépkocsizó Lövéshadosztály Parancsnokság (MN 4127) állományában – ekkor – az alábbi egységek voltak: az 5. Gépkocsizó Lö-

[273] HIM KI 1/45/72 974/72/141 – 3. hdt. HNYTL
[274] Az 5. HDS története... 76–77.
[275] Az MH szárazföldi... 100.
[276] Kriska: i. m. 69., és HIM KI 1/45/72 974/72/88–24. f. z. HNYTL
[277] Az MH szárazföldi... 100.
[278] HIM KI 1/45/72 974/72/101–67. f. z. HNYTL
[279] Kriska: i. m. 72.
[280] Az MH szárazföldi... 100–101.

vészezred (MN 7042) Mezőtúron, a 37. Budapesti Forradalmi Ezred Kalocsán, a 62. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4228) Hódmezővásárhelyen és a 24. Harckocsiezred (MN 8371) Kalocsán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége továbbra is a kiskunfélegyházi 113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) volt.

A zalaegerszegi 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 4891) alárendeltjeit képezték: a 14. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4730) Nagykanizsán, a 26. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6783) Lentiben, a 33. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8931) Zalaegerszegen és a 8. Harckocsiezred (MN 6904) Tapolcán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a 42. Felderítő Zászlóalj (MN 9027) volt Újdörögdön.

A 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7203) Kaposváron volt elhelyezve. Állományában a pécsi 22. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8677), a nagyatádi 63. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3335), a bajai 108. Gépkocsizó Lövészezred (MN 7809) és a nagyatádi 69. Harckocsiezred (MN 7818) voltak. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége, az 54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) Kaposvár helyőrségben települt.

A 11. Harckocsi Hadosztály Parancsnokság (MN 2284) továbbra is Tatán volt. Alárendeltségébe tartozott a 15. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3715) Aszódon, a 25. Harckocsiezred (MN 9935) Tatán, a 31. Harckocsiezred (MN 9001) Rétságon és a 145. Harckocsiezred (MN 7038) Szabadszálláson. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége, a 74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) továbbra is Tatán állomásozott.

A fent leírt hadrendben kisebb változás történt 1967-ben, amikor a Lentiben diszlokáló 26. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6783) a kaposvári hadosztály, a nagyatádi 63. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3335) pedig a zalaegerszegi hadosztály alárendeltségébe került.[281]

Az MNVK 9. Önálló Osztálya, a „BOTOND"(1966–1970) és az azt követő „RÁBA" (1971–1975) fejlesztési feladatok keretében dolgozta ki a hadosztály és a hadsereg felderítőerőire, illetve eszközeire vonatkozó szervezeti struktúrákat, a felderítőalegységek és -egységek állománytábla-javaslatait, a fejlesztési feladatok megvalósításának programját, valamint ütemezését. Ezek a javaslatok tízéves távlatban határozták meg a fejlesztés irányait, melyek alapján minden szinten korszerű, a követelményeknek megfelelő felderítőszervezeteket hoztak létre. A javaslatok megvalósítása már 1966-ban a „NYITRA" szervezési időszakban elkezdődött.[282]

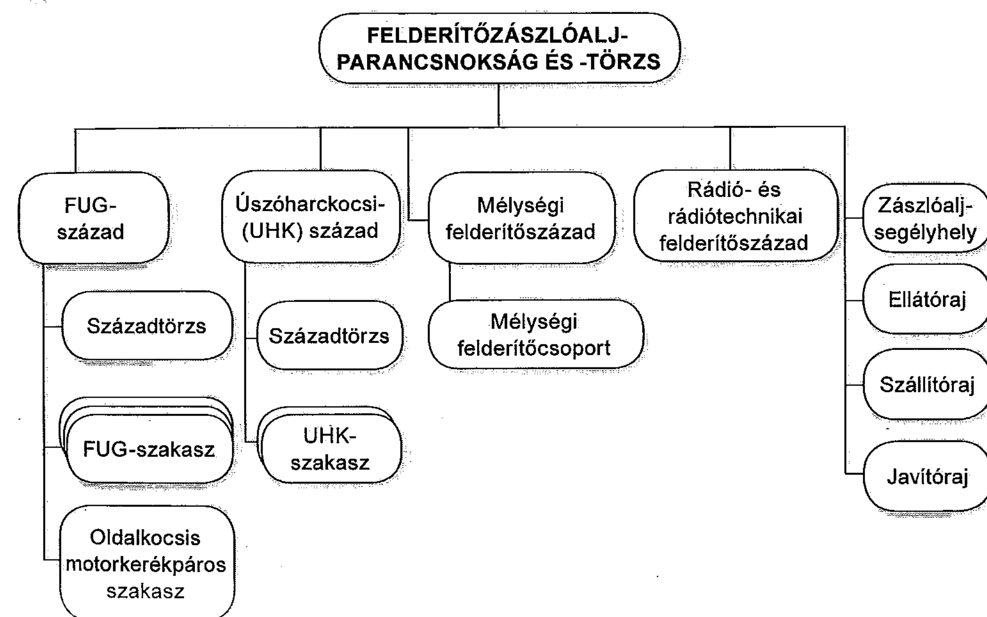
A felderítőképességek növelése nagy jelentőséggel bírt, ugyanis a hadosztály-felderítőzászlóaljak szervezete ekkor bővült az újonnan megalakított harcászati rádiófelderítő századdal. Így a 8/42. Felderítő Zászlóaljnál

[281] Az MH szárazföldi... i. m. 104.
[282] Kriska: i. m. 53–54.

(MN 9027) a 001000/50/64. számú intézkedés alapján 1964. augusztus 15-én, a 9/54. Felderítő Zászlóaljnál (MN 7842) a 00120/60/65. számú intézkedés alapján 1965. szeptember 1-jén, a 7/113. Felderítő Zászlóaljnál (MN 1914) pedig a 00100/64/66. számú intézkedés alapján 1966. november 1-jén alakult meg a rádiófelderítő század.[283] A 11/74. (MN 9550) és a 4/24. (MN 8355) Felderítő Zászlóaljak szervezetét csak később, a hetvenes évek elején bővítették.[284] A 15/67. Felderítő Zászlóalj (MN5328) ebben az időben még keretszervezettel működött.[285]

A felderítőalegységek szervezeti felépítését a tervidőszak során négyszer módosították. Ennek ellenére a csapatfelderítő-alegységek békeszervezete még mindig nem került összhangba a háborús alkalmazás igényeivel.[286]

Az első lépcsőbe tervezett hadosztályok (a 8., a 9. gl. és a 11. hk. ho.) szervezeteiben lévő felderítő-zászlóaljak csak kevés létszámhiánnyal küzdöttek, így gyakorlatilag a harckészültségbe helyezés (R) esetén R+12 órára elérték a készenlétet az elvonulásra. A hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljaknál a törzs és a kiszolgáló alegységek mellett (a zászlóalj-segélyhely /

[283] HIM KI 1/45/72 974/72/13, 32, 69 – 42., 54., 113. f. z. HNYTL
[284] HIM KI 1/45/72 974/72/50, 88 – 74., 24. f. z. HNYTL
[285] HIM KI 1/45/72 974/72/101 – 87. f. z. HNYTL
[286] Polgár: i. m. 13.

ZSH/; az ellátó- /ello./, a szállító- /száll./ és a javítóraj /jav. raj/) létrehoztak egy FUG-századot (10 db FUG, három szakasz három-három harcjárművel és a századparancsnoki FUG-gal, valamint egy oldalkocsis motorkerékpáros szakaszt /omkp. sz./), egy úszóharckocsi-századot (5 UHK, két szakasz 2–2 harckocsival és a századparancsnoki harckocsi), egy mélységi felderítőszázadot (három mélységi felderítőcsoport – MFCS), valamint egy rádió- és rádiótechnikai felderítőszázadot (ráf. és rtf. szd.).[287]

A többi hadosztály (a 4., a 7. és a 15.) felderítő-zászlóaljainak is hasonló szervezeti felépítése volt, de erősen csökkentett „B"- (béke-) állománnyal rendelkeztek, valamint az első lépcsőben lévő felderítő-zászlóaljaktól lecserélt harci technikával töltötték fel őket. (A 15. gl. ho. felderítő-zászlóalja ekkor még csak gépjárművekkel rendelkezett.)

Az egri 24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) szervezete – mint korábban láttuk – 1966. november 1-jén egy Felderítő Kiképző Központtal (FKK) egészült ki, de ez közvetlenül az MNVK 9. Önálló Osztály vezetőjének volt alárendelve. Az FKK összlétszáma 24 főből állt és szervezetébe parancsnokság, kutatási és kiképzés fejlesztőcsoport, illetve kivitelezőcsoport került. A központ alapvető rendeltetése a hatékonyabb kiképzést elősegítő segédeszközök, tansegédletek, tankönyvek kidolgozása volt az MN felderítőalegységei és -egységei részére. Feladatul kapta a különböző szakkabinetek, oktatófilmek, módszertani és kiképzési segédanyagok kikísérletezését, kidolgozását, előkészítését, ezek legyártását, valamint a csapatok kiképzési anyagokkal való ellátását. Biztosítania kellett a kiadott berendezések állandó üzemképességét és szakszerű javítását.[288] Az FKK tevékenysége jelentősen hozzájárult a felderítőalegységek kiképzési eredményeinek javításához.

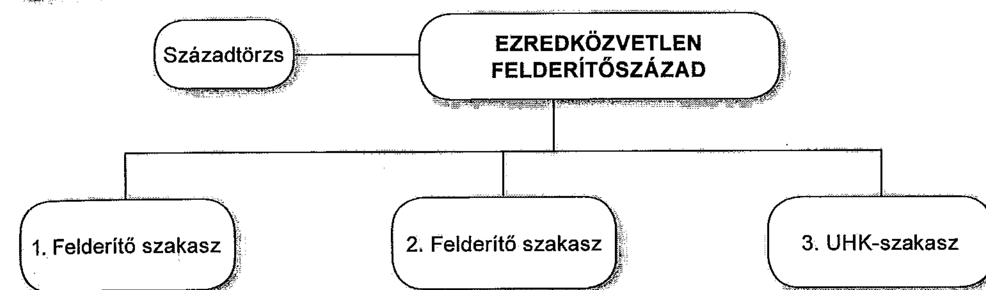
Változások történtek a gépkocsizó lövész-, valamint harckocsiezredek felderítőalegységeinél is. Az 1966. november 30-án kiadott 00100/64/66. számú intézkedés alapján a kaposvári 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 7204) négy gépkocsizó lövészezrede: a pécsi 22. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8677), a lenti 26. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6783), a nagyatádi 63. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3335) és a bajai 108. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8677) közvetlen felderítőszakaszai századokká alakultak át.[289]

A szintén, az 1966. november 30-án kelt 00100/110/66. számú intézkedés alapján a zalaegerszegi 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 4489) állományába tartozó nagykanizsai 14. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4730), a zalaegerszegi 33. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8931), a tapolcai

[287] Uo.
[288] Kriska: i. m. 69–72.
[289] HIM KI 1/45/72 974/72/24; /22; /5; /4; 23 a fentebb említett gépkocsizó lövészezredek HNYTL-jai

8. Harckocsiezred (MN 6904), valamint a kaposvári 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 7204) alárendeltségébe tartozó 69. Harckocsiezred (MN 7818) közvetlen felderítőszakaszai századokká alakultak át.[290]

Az 1967. július 15-én aláírt 00100/81/67. számú intézkedések alapján hajtották végre a felderítőszakaszok századokká fejlesztését a kiskunfélegyházi 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály (MN 4127) három gépkocsizó lövészezredénél, a kalocsai 37. Budapesti Forradalmi Ezrednél, a mezőtúri 5. Gépkocsizó Lövészezrednél (MN 7042), a hódmezővásárhelyi 62. Gépkocsizó Lövészezrednél (MN 4228) és a kalocsai 24. Harckocsiezrednél (MN 1549).[291] Ettől kezdve – a fenti intézkedés alapján – a 4. Harckocsiezred hajtotta végre az UHK-rajparancsnokok, valamint az UHK- és a BTR–50PU-vezetők MN-szintű kiképzését.

1967. szeptember 1-jén a tatai 11. Harckocsi Hadosztály (MN 2284) alárendeltségébe tartozó 15. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3715) felderítőszakasza századdá alakult át.[292] Az új ezredközvetlen felderítőszázadok a beérkezett új technikának megfelelően egy szűk századtörzzsel (benne egy felderítő-parancsnoki FUG – ami tulajdonképpen a felderítőfőnök vezetési eszköze volt – és egy Csepel D–344 anyagszállító terepjáró tehergépkocsi volt), két felderítőszakasszal (szakaszonként egy parancsnoki és kettő „raj"-FUG) és egy UHK-szakasszal (három UHK-val) rendelkeztek.

A tervidőszakban az új, érlelődő hadműveleti-harcászati felderítési koncepció megvalósításának első lépéseiként kialakultak a hadműveleti felderítőegységek és -alegységek szervezetei, amiket beillesztettek az összfegyvernemi felderítés rendszerébe.

[290] HIM KI 1/45/72 974/72/3; 4; 6; 25 – a fentebb említett gépkocsizó lövészezredek HNYTL-jai
[291] HIM KI 1/45/72 974/72/60; 59; 61; 62 – a fentebb említett egységek HNYTL-jai
[292] HIM KI 1/45/72 974/72/44 – 15. gk. löv. e. HNYTL

1966. november 1-jén a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj, az MNVKF 00100/1966. számú intézkedése alapján az 5. HDS alárendeltségébe került.[293] Ennek megfelelően az 5. HDS Felderítő Osztályának állományát megerősítették egy-egy rádiófelderítő- és rádiótechnikai felderítőfőtiszttel.

A seregtest légi felderítési igényeit kielégítő 501. és 502. Felderítőrepülő-Századok 1970 augusztusában Taszár, illetve Kecskemét helyőrségekből átdiszlokáltak Szolnokra. Ebből alakult meg a 101. Önálló Felderítő Repülő Ezred (MN 1929), állományában 12–18 db L–29 típusú felderítő-repülőgéppel (ezek csehszlovák gyártmányú iskolagépek voltak), mely köteléknek R+12 óra múlva kellett a hadsereg-felderítőfőnök rendelkezésére állnia, de irányítását és a légi felvételek feldolgozását továbbra is az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) végezte.[294]

A korábbi évekhez viszonyítva javult a hivatásos tisztek és tiszthelyettesek körében végzett kádermunka is. Tervszerűbbé vált az állomány beiskolázása. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) felderítő tanszéke az igényeknek megfelelően folyamatosan biztosította a magasabb képzettségű felderítőtiszti állományt. Az előzetes felmérések alapján 18–20 felderítőtisztet iskoláztak be 1966 őszén a ZMKA-ra.[295] Az Egyesített Tiszti Iskolán (ETI) a felderítőkiképzést ekkor még egy tantárgybizottság irányította a Gépkocsizó lövész és felderítő tanszék keretein belül. A tantárgybizottság vezetőjének Sereg István őrnagyot nevezték ki, és felderítőtanárként került az iskolához Komjáthy Árpád, valamint Zsidó János százados.[296] A gépkocsizó lövész- és felderítőnövendéki századokban – az ETI közel tízéves működése alatt (1957–1967) – összesen 4 szakaszban 48 felderítőtiszt végzett.[297]

A Központi Tiszthelyettes Iskolán (KTI) Békéscsabán (ami az MN 5585 fedőszám helyett újra nyílt megnevezését használhatta) tovább folyt a felderítő-tiszthelyettesek képzése, amit egy-egy felderítő-főelőadó és felderítőszakasz-parancsnok irányított. 1965-ben a szakasz szervezetileg a tiszthelyettesképző század 3. szakasza volt 25 fővel. 1966 őszén újabb 10–15 tiszthelyettest iskoláztak be az intézménybe.[298]

Az MNVK 9. Önálló Osztály erre az időre – együttműködve az illetékes HM- és VK-szervekkel – megteremtette a hivatásos, valamint tartalékos felderítőtisztek, illetve -tiszthelyettesek magas szintű képzésének feltételeit. Az osztály erőfeszítéseket tett a hivatásos felderítő-tiszthelyettesi képzés önálló bázisra történő elhelyezésére (amit végül csak 1973-ra tudtak elérni), valamint a tartalékos sor- és tiszti állomány felkészítési, elhelyezési feltételeinek javítására. A tartalékos felderítőtisztek és -tisztjelöltek kiképzése az egri 24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) bázisán,[299] illetve a nyíregyházi 67. Felderítő Zászlóaljnál történt, évenként 25–30 fő beiskolázásával[300]. A tartalékos legénységi állomány továbbképzését a 113. Felderítő Zászlóaljnál (MN 1914), Kiskunfélegyházán hajtották végre.[301]

1967-ben megkezdődtek a tisztképzés korszerűsítésével kapcsolatos vizsgálódások és felmérések, amelyekben az MNVK 9. Önálló Osztály is részt vett. A kutatások alapján javaslatokat dolgoztak ki a felderítőtisztek főiskolai szintű képzésére, személyi és oktatási feltételeinek megteremtésére.[302] A Kossuth Lajos Katonai Főiskola 1967. szeptember 1-jei megalakulásával a felderítőtisztek képzésének végrehajtásához – az MN történetében először – önálló Csapatfelderítő Tanszéket szerveztek. Ennek első tanszékvezetője Spala István őrnagy (később alezredes) lett, a tanszék többi tanárai pedig Kucsa János őrnagy, Reider István százados és Komjáthy Árpád százados lettek. Az állomány Vindics Lajos őrnagy és Miklós István őrnagy megérkezésével hamarosan kiegészült. Ezzel megteremtődtek a felderítőtiszt-képzés magasabb szintű lehetőségeinek megvalósítási feltételei.[303]

Az MNVK 9. Önálló Osztály a viszonylag kis létszáma ellenére széleskörű tevékenységet folytatott a felderítőcsapatok támogatása érdekében is. Konkrét javaslatokat dolgozott ki a páncélozott felderítő-járművek és a felderítőparancsnoki harcjárművek kialakításához, részt vett azok csapatpróbái megszervezésében, majd a rendszeresítési eljárások lefolytatásában. Kutatásokat folytatott a felderítőszervek speciális felszerelésének (speciális tőrök, kalóriadús élelmiszercsomagok, -koncentrátumok) kialakításában. Aktívan részt vett a felderítőcsapatok harckészültségbe helyezése feltételeinek javításában. Az osztály önállóan szervezte és hajtotta végre a hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljak HKSZ-ellenőrzését.[304]

A felderítőcsapatok segítése érdekében komoly kidolgozómunkát végzett az osztály. Megkezdte – az új szervezeti struktúrák és a rendszerbe került technikai eszközök képességei figyelembevételével – a felderítőalegységek és -szervek alkalmazási elveinek kidolgozását, rendszerezését, valamint azok új helyzethez való igazítását. A felderítés ezred-, és hadosztályszinten történő tervező-szervező tevékenysége elősegítésére elkészítették és 1966-ban kiadták a „Felderítés az ezred-hadosztály harcában" című segédletet.

[293] Kriska: i. m. 94.
[294] Polgár: i. m. 14.
[295] Kriska: i. m. 64.
[296] Dr. Füzesi: i. m. 14.
[297] Uo. 23.
[298] Kriska: i. m. 64.

[299] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24.f.z. HNYTL
[300] HIM KI 1/45/72 974/72/101 – 67.f.z. HNYTL
[301] HIM KI 1/45/72 974/72/69 – 113.f.z. HNYTL
[302] Kriska: i. m. 81.
[303] Dr. Füzesi: i. m. 25–26.
[304] Kriska: i. m. 54–56.

ami az 1964-es harcászati szabályzattal összhangban új alapokra helyezte a harcászati szintű felderítőszervek alkalmazási elveit. A korábban harcászati szinten alkalmazott „felderítőosztag" és „önálló felderítőjárőrök" helyett hadosztály-, ezredszinten felderítőcsoportok, az összfegyvernemi csapatok esetében alkalmazott harcfelderítőjárőrök, a hadosztálytól mélységi felderítőcsoportok kiküldését határozta meg az ellenség területére (mélységébe). A harcászati felderítés elvi kérdéseinek szabályozása, rendszerezése és azok egységes értelmezése érdekében nagy jelentősége volt az 1968-ban, az MN vezérkari főnök által jóváhagyott „Harcászati Felderítő Utasítás"-nak.[305]

Ekkor készült el a „Málházási utasítás a felderítőcsapatok részére", ami komoly segítséget nyújtott a felderítőalegységek harckészültségbe helyezéséhez és az anyagok biztonságos szállítási feltételeinek megteremtéséhez. Ezenkívül, folyamatosan jelentek meg a kiképzési feladatokat részletesen leíró Összkövetelményi Programok, a feladatok végrehajtását segítő és egységesítő Módszertani Segédletek, tankönyvek, valamint egyéb kiképzési segédletek a különböző felderítőalegységek, illetve egyéb (csapatfelderítő, úszóharckocsizó, földi mozgócél-felderítő, mélységi felderítő, rádiófelderítő stb.) alegységek és katonák részére.[306]

Az MNVK 9. Önálló Osztály vezetőjének – Berencsi József ezredesnek – 1968 áprilisában bekövetkezett tragikus halála bizonyos mértékben negatívan hatott az osztály tevékenységére, de a feladatait ebben az időszakban is eredményesen megoldotta.

Az osztályvezetői beosztás ellátásával (amit 1969-ig nem töltöttek fel) Stuhán János alezredest, osztályvezető-helyettest bízták meg.[307] 1969 decemberében Polgár Ervin ezredest nevezték ki az osztály élére, akinek vezetésével stabilizálódott az osztály helyzete, melynek állományába helyezték Spala István és Büki Béla alezredeseket, illetve ide vezényelték Zaják András alezredest és Stein Ferenc századost. 1970-ben kerültek az osztály állományába Kocsis István és Fejes Sándor alezredesek (ez utóbbi osztályvezető-helyettesi beosztásba), és 1971-ben Polyák István őrnagy is. Ezzel párhuzamosan Stuhán alezredest a Vezérkari Akadémiára vezényelték, Kriska György alezredest pedig a 3. Hadtest felderítőfőnöki beosztásába helyezték az osztálytól.[308]

1968 augusztusában egy váratlan esemény szakította meg a békeidőszaki kiképzést. Ez pedig az úgynevezett „ZALA"-gyakorlat volt. A konszolidálódás és felzárkózás évei után[309] az 1968-as év egy valós megmérettetést jelentett

[305] MNVK 2. Csf-ség. A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m. 16.
[306] MNVK 2. Csf-ség. A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m. 16–17.
[307] MNVK 2. Csf-ség. A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m. 26.
[308] MNVK 2. Csf-ség. A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m. 26–27.
[309] Szani: i. m. 64.

Felderítőkiképzés Kiskunfélegyházán, 1976

a Magyar Néphadsereg számára. Még akkor is, ha ez nem egy „dicsőséges" tevékenység volt a szomszéd Csehszlovákia ellen, mivel a haderő a politika eszköze, e feladat végrehajtása a katonák számára „kivédhetetlen" volt. Katonai értelemben a Magyar Néphadsereg parancsnoki állománya és csapatai „éles" hadműveleti feladat végrehatásával bizonyították, hogy képesek annak megtervezésére, megszervezésére és végrehajtására idegen terepen, kedvezőtlen körülmények között is. A szervezeti struktúra azt bizonyította, hogy megfelelt a várható feladatoknak. Az addigra rendszeresített technikai eszközök valós környezetben mutatták meg képességeiket (előnyös és hátrányos oldalaikat), és a műveletben részt vett 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály (a feladat végrehajtása érdekében átalárendeltségébe kerülő – nem a szervezetébe tartozó – csapatokkal együtt) számot adott kiképzettségéről és felkészültségéről.

Igaz, csak egy „megerősített" hadosztály kapott „éles" harci megbízást hivatalosan, de a feladatokban az MN igen jelentős része részt vett.

Ekkor a kijelölt magasabbegység és az alárendelt egységek felderítőerői valóban „éles" körülmények között teljesítették feladataikat. A több hónapos tevékenységük tapasztalatainak elemzése után a felderítőcsapatok

szervezetében hamarosan látható is volt a változás (pl. LO–1800 Garant tehergépkocsik és a motorkerékpárok kivonása, a harcjárművek jobb teljesítményű rádiókkal való ellátása stb.).

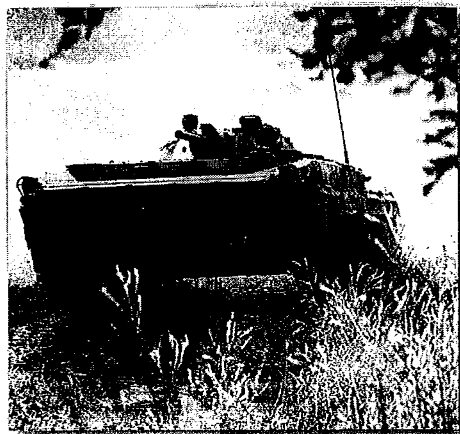
Az évtized végére sikerrel átállították az MN felderítőcsapatainak (is) a kiképzését a 3×8 hónapos kiképzési rendszerre, ami azonban csak a meglévő felderítői létszám kiegészítéssel (28 fő) és a bázisrendszerű kiképzés bevezetésével vált lehetővé. Az új rendszer új kiképzési programok kidolgozását tette szükségessé, ami komoly erőpróbára késztette a 9. Önálló Osztály állományát. (Az ezzel kapcsolatos részleteket a kiképzéssel foglalkozó fejezetben fejtem ki – S. R.)

A végrehajtott korrekciók után (az 1967–70 közötti években) a felderítőalegységek zökkenőmentesen áttértek a 3×8 hónapos kiképzési rendszerre, és kialakultak az első időszakos állomány bázisrendszerű kiképzésének alapjai.

Úszó harckocsik díszszemlén, 1975

BMP–1 harcjármű

Parancsnoki Felderítő-úszógépkocsi (PFUG-I)

Felderítő-páncélozott harcjármű (PSZH-F)

III.

A CSAPATFELDERÍTÉS HADMŰVELETI ÉS HARCÁSZATI FELDERÍTÉSSÉ TÖRTÉNŐ ÁTALAKÍTÁSA (1971–1989)

A FELDERÍTŐERŐK SZERVEZETI ÉS HARCI TECHNIKAI ESZKÖZEINEK FEJLESZTÉSE (1971–1989)

Az időszak külpolitikai helyzetváltozásai

Az 1970-es évek elejére a hidegháborús feszültség oldódott, és politikai enyhülés bontakozott ki. 1973. július 10–12 között 35 ország részvételével rendezték meg az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) értekezletet, mely folyamat végül elvezetett a helsinki konferencia záródokumentumainak 1975. júliusi aláírásához.

A katonai szembenállás csökkentésére is biztató lépések történtek: aláírták az atomsorompó-egyezményt; Leonyid Iljics Brezsnyev szovjet pártfőtitkár és Gerald Randolf Ford amerikai elnök 1974 novemberi vlagyivosztoki találkozóját követően ratifikálták a két nagyhatalom közti SALT–I egyezményt; megkezdődtek az európai hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek csökkentésére irányuló bécsi tárgyalások, valamint sokéves munkával kidolgozták, majd 1979 júniusában Brezsnyev főtitkár és Ford elnök aláírták Bécsben a fegyverzetkorlátozás folytatásáról szóló SALT–II szerződést.

Az évtized végén azonban újra viharfelhők gyülekeztek az enyhülés égboltján. A nemzetközi helyzetben erősödtek a két világrendszer közötti feszültségek, a nemzetközi politikai élet hőmérőjének higanyszála erősen zuhant. Az Egyesült Államok vietnami háborújának kudarca, a Szovjetunió harmadik világbeli expanziójának (pl. 1979-es Afganisztán elleni szovjet agresszió) kiterjesztése miatt ismét fokozódott a katonai szembenállás. Ezt a helyzetet tovább nehezítette a második olajárrobbanás.

1981-ben Lengyelországban társadalmi-politikai válság alakult ki, amit a lengyelek „maguk oldottak meg". Jaruzelski tábornok, a lengyel honvédelmi miniszter bevezette a szükségállapotot, ami miatt a Varsói Szerződés „testvéri internacionalista segítségnyújtása" elmaradt. Ez nem a szovjeteken múlott, ők készen álltak a „feladat" végrehajtására...

A nyolcvanas évek elején a fegyverkezési verseny újabb hulláma bontakozott ki, melyek között az amerikai neutronbomba, a szovjet óriás atom-ten-

geralattjáró, illetve a NATO „kettős határozata" alapján a Pershing-rakéták európai telepítése borzolta fel a politikai kedélyeket.

Ronald Wilson Reagan amerikai elnök 1982-ben meghirdette az 1600 milliárd dolláros katonai programját az 1982–1987-es periódusra, ami „csillagháborús" tervként a Szovjetuniót a fegyverkezési verseny ütemének fokozására kényszerítette. Ráadásul a genfi rakétatárgyalások megszakadtak, és Pershing-, valamint szárnyasrakétákat telepítettek Nyugat-Európában.

A kialakult feszült állapotra jellemző, hogy az időszak mélypontját egy dél-koreai utasszállító repülőgép szovjet vadászgép általi lelövése, illetve a szocialista Kuba felé orientálódó Grenada amerikai megszállása jelentette.[310]

1985-ben Mihail Szergejevics Gorbacsovnak, a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) új főtitkárának a hatalomra jutásával egy újabb enyhülési időszak vette kezdetét, melyre serkentőleg hatott a bejelentett szovjet atomrobbantási moratórium is. A szovjet és az amerikai vezetők újbóli találkozása jelentősen meggyorsította a fegyverzet-ellenőrzési és leszerelési, enyhülési folyamatot. Az USA feloldotta a Szovjetunióval szembeni kereskedelmi embargót, 1988-ban pedig kivonultak a szovjet csapatokat Afganisztánból.

Az új amerikai elnök, Herbert Walker Bush találkozott Gorbacsov főtitkárral az 1989. decemberi máltai csúcstalálkozón, ahol a német újraegyesítésről, a „kelet-európai" változásokról, a hadászati felező egyezményről, a leszerelésről és a jövőbeni együttműködés lehetőségeiről tárgyaltak.

Azonban meg kell említenünk egy olyan véletlen eseményt is, ami a későbbiek során mindkét oldalon befolyásolta az atomfegyverek alkalmazásáról vallott nézeteket. Ez az esemény pedig az 1986. április 26-án bekövetkezett nukleáris baleset, ami az ukrajnai Csernobil várostól északra 15 kilométerre elhelyezkedő atomerőműben történt. Ekkor szembesült a világ először a maga valóságában, hogy milyen következményekkel és természeti kihatásokkal járhat egy esetleges atomháború kirobbanása a Földön.

Az ország fejlődése és annak hatása a haderőfejlesztésre

Magyarországon az új gazdasági irányítási rendszer 1968. január 1-jei bevezetése után, a 70-es évek első felében még folytatódott a dinamikus gazdasági fejlődés, erősödött a társadalompolitikai egység, a belpolitikai stabilitás. E folyamat azonban 1973 után törést szenvedett.[311]

A hadügyben kibontakozott forradalom minőségi változást hozott, gyökeresen átalakította a fegyveres harcokra vonatkozó korábbi elméleteket. Az

[310] M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1980–1989, Zrínyi Média, 2011, 5.

[311] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 4/II, A Magyar Néphadsereg 1957–1989 Fejlesztés és korszerűsítés (1960–1979) szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

időtényező szerepe megnövekedett. A megváltozott környezet teljesen új követelményeket támasztott a fegyveres erők politikai és katonai vezetésével, a haderők szervezetével, technikai felszereltségével, kiképzésével és harckészültségével szemben. A Varsói Szerződésen belül a katonai együttműködés fokozásával és a hadseregek fejlesztésével törekedtek arra, hogy megtartsák a viszonylagos katonai erőegyensúlyt. Ezekből nem maradhatott ki hazánk sem, mivel a forradalom leverését követően tagja maradt a VSZ-nek.[312]

Magyarországon a hadseregépítés külső és belső körülményei és feltételei a 70-es években is ellentmondásosan alakultak. A gazdasági emelkedés megtorpanásában az egyre merevebbé váló brezsnyevi politikának is jelentős szerepe volt, hiszen a szovjet pártvezetés eddig sem nézte jó szemmel az önálló „magyar utat." Fokozatosan növekedtek a gazdasági gondok és nehézségek, és a társadalomban is számos feszültség kezdett felhalmozódni. A politikai vezetés késlekedett az új realitások számbavételével, a politika megváltoztatásával, a szükséges intézkedések meghozatalával.[313]

Az MSZMP Politikai Bizottsága (Pol. Biz.) 1968. november 26-ai határozata az 1971–1975-ös évekre a meghatározott célkitűzések és követelmények teljesítése érdekében a közvetlen honvédelmi kiadásokra a nemzeti jövedelem 4,5%-át (kb. 68 milliárd Ft) biztosította. 1975 végére a hadsereg létszámát – a polgári védelem és az új kiképzési rendszerű műszaki (építő-) alakulatok nélkül – békében 106 000 katonával és 18 800 polgári alkalmazottal, mozgósításkor 302 000 katonával és 19 000 polgári alkalmazottal tervezték feltölteni. A hadsereg létszámát 1980-ra 110–112 000 katonában és 19–20 000 polgári alkalmazottban határozták meg.[314]

A korlátozott anyagi feltételek ellenére folytatták a fejlesztést. Sőt, a Néphadsereg haderőnemeinek és fegyvernemeinek aránya, szervezete, a csapatok csapásmérő ereje, a hadsereg vezetési, harckészültségi, mozgósítási és kiegészítési rendszere a 70-es évekre már jórészt igazodott, betagolódott a Varsói Szerződés rendszerébe, és idomult annak követelményeihez.

A hetvenes években a Szovjetunió egyrészt támogatta, másrészt gátolni is igyekezett a „hivatalostól", az „egységes felfogástól" eltérő magyar elgondolásokat. Folyamatosan biztosította a magyar haderő részére a korszerűnek számító haditechnikai eszközöket, a Néphadsereg tisztjeit nagy számban és magas fokú képzésben részesítette. A 70-es évekre általánossá vált VSZ-en belüli együttműködés a felkészítés, a kiképzés, az oktatás és a tudományos munka területén is. Például pilótáink, helikopter-vezetőink

[312] Uo.

[313] Uo.

[314] Magyar Ildikó: A Magyar Néphadsereg minőségi fejlesztése az 1970-es években, Hadtudományi Szemle.

százait képezték ki, és tovább a Szovjetunió különböző intézményeiben. Mindez természetesen hatást gyakorolt a magyar katonai gondolkodásra, de nem alakította át teljesen szovjet mintára. A hazai katonai irányítás nem tagolódott be a „birodalmi" gondolkodási rendszerbe.[315]

1976-ban fogadták el az új honvédelmi törvényt, ami azt a célt szolgálta, hogy „a társadalom szilárd és egyre szélesedő bázisán" a fegyveres erők és testületek fejlődésének, továbbá magas fokú harckészültségének figyelembevételével hosszú távra rendezze a honvédelem valamennyi fontos kérdését.

Az MN személyi állományának és technikájának egyre fokozódó bevonása a népgazdaságba és az ezzel együtt kiadott takarékossági instrukciók több területen is feszültséget okoztak. Az MN haditechnikai fejlesztésére egyre kevésbé volt anyagi lehetőség. Pedig a korszerűsítés elengedhetetlen feladat volt.

A felső katonai vezetés tennivalói jelentősen bővültek az 1970-es évek elején az EFE közös katonai rendezvényeivel és a szövetséges csapatokkal végrehajtott közös gyakorlatokkal. A Honvédelmi Minisztérium 1972–1973-as átalakításával el akarták érni, hogy korszerű vezetési eszközök alkalmazásával hatékonyabban tudja vezetni a technikailag jól felszerelt csapatokat, és képes legyen delegálni azokat a feladatokat, amelyek alsóbb szinten, illetve minisztériumon kívül is megoldhatóak.[316] A HM struktúrája – sokadik – felülvizsgálatának másik okát a közép- (hadműveleti) szintű parancsnokságok további kiépítése képezte. Az 1970-es években végbement jelentős változások ellenére a HM hivatalos létszáma 2000 fő alatt maradt.[317]

Az évtized végére azonban láthatóvá vált, hogy az intézkedések csak átmenetileg javították a helyzetet, és nem jártak számottevő eredménnyel. Az alapproblémát – a szervezetek számának folytonos növekedését – az intenzív minőségi fejlesztés időszakában sem sikerült megoldani. A szervezetek számának növekedése és a fejlesztési létszámkorlát mellett egyre nagyobb mértékben vált szükségessé a „keretesítés", aminek következtében az egyes szervezetek létszáma folyamatosan csökkent. Így mind nehezebbé vált a szabályzat szerinti béketevékenység folytatása, a kiképzési feladatok végrehajtása, illetve a mozgósítási feladatok és a harckészültség előírt szintjének biztosítása.[318] Újabb létszámot kellett kérni a kormánytól, és a tartalékosoknak a korábbiaknál szélesebb körű igénybevételére is sor került.

[315] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség... 4/II.... i. m.
[316] Magyarország a XX. században... i.m.
[317] Szani Ferenc: Néphadsereg 1957–1969, Bp., 1999, Honvéd Kiadó, 66–67.
[318] A változatlanság évtizede (az 1970-es évek), http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/88.html (A letöltés ideje: 2013. 04. 12.)

A Magyar Néphadsereg fejlődése a hetvenes években

Az 1970–1980 közötti évtized a népgazdaság IV. és V. ötéves tervét foglalta magába. A népgazdasági és haderőfejlesztési tervek összehangolásának megfelelően az MN-ben kidolgozták az erre az időszak szóló „RÁBA" (1971–1975) és „TISZA" (1976–1980) fedőnevű középtávú terveket, amiket már az új, ötéves középtávú tervezés rendszerébe integráltak.

Az időszakra jóváhagyott koncepció alapján a fő feladat a haderő harckészültségének és harci lehetőségeinek fejlesztése volt oly módon, hogy az lépést tartson a potenciális ellenség harci képességeinek növekedésével. Az elképzelés a fejlesztés extenzív módszerei helyett az intenzív módszerek alkalmazását, illetve a tervszerű, arányos, kiegyensúlyozott, minőségi fejlesztés követelményeinek betartását irányozta elő.

A fejlesztést a hadsereg kialakult keretein belül, a magasabbegységek és egységek belső szerkezetének, vezetésének, a kiképzés színvonalának további tökéletesítésével, a hivatásos állomány felkészültségének növelésével, a technikai korszerűsítés folytatásával és a hadsereg fegyelmi állapotának javításával szándékozták megalapozni. Kiemelt hangsúlyt kapott a fejlesztési feladatok gazdaságos megoldása, a személyi állomány élet-, szolgálati és munkakörülményeinek jelentős javítása, valamint az, hogy az alaprendeltetési feladatok mellett a hadsereg fokozottabb mértékben vegyen részt a népgazdasági feladatok megoldásában. A fenti céloknak és követelményeknek megfelelően az MN egy újabb minőségi fejlesztési szakaszt kezdhetett el a hetvenes években.[319]

Az 1970-es évek elejére a szárazföldi csapatoknál az alábbi békehadrendet alakították ki az összfegyvernemi csapatok vonatkozásában:

Az 5. Hadsereg Parancsnokság (MN 5232) alárendeltségében lévő azonnali készenlétű 8. és 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokságok, a 11. Harckocsi Hadosztály Parancsnokság és alárendeltjei, valamint a rövid készenléti idejű 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság folytatta a feladatai végrehajtását.

A kiskunfélegyházi 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 4127) állományába az alábbi egységek tartoztak: az 5. Gépkocsizó Lövészezred (MN 7042) Mezőtúron, a 37. Budapesti Forradalmi Ezred Kalocsán, a 62. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4228) Hódmezővásárhelyen és a 24. Harckocsiezred (MN 8371) Kalocsán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a kiskunfélegyházi 113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) volt.[320]

[319] Szani: i. m. 64–65.
[320] Az MH szárazföldi csapatainak békehadrendje, Az összfegyvernemi, a harckocsizó és a tüzércsapatok parancsnokainak megnevezésével 1945-től 1990-ig, szerk. Gazsó Imre, Székesfehérvár, 2003, MH Szárazföldi Parancsnoksága, 112.

A zalaegerszegi 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 4891) alárendeltjeit képezte továbbra is a, 14. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4730) Nagykanizsán, a 33. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8931) Zalaegerszegen, a 63. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3335) Nagyatádon és a 8. Harckocsiezred (MN 6904) Tapolcán. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a 42. Felderítő Zászlóalj (MN 9027) volt Újdörögdön.[321]

A 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7203) továbbra is Kaposváron volt elhelyezve. Állományába tartozott a 22. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8677) Pécsen; a 26. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6783) Lentiben; a 108. Gépkocsizó Lövészezred (MN 7809) Baján és a 69. Harckocsiezred (MN 7818) Nagyatádon. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a kaposvári 54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) volt.[322]

A tatai 11. Harckocsi Hadosztály Parancsnokság (MN 2284) alárendeltségébe tartozott a 15. Gépkocsizó Lövészezred (MN 3715) Aszódon, a 25. Harckocsiezred (MN 9935) Tatán, a 31. Harckocsiezred (MN 9001) Rétságon és a 145. Harckocsiezred (MN 7038) Szabadszálláson. A hadosztályközvetlen felderítőalegysége, a 74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) továbbra is Tatán volt elhelyezve.[323]

A ceglédi 3. Hadtest Parancsnokság (MN 6639) alárendeltségébe tartozott a 4. és a 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság szervezetszerű csapataival együtt.

A gyöngyösi 4. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 1394) alárendeltségébe tartozott a 6. Gépkocsizó Lövészezred (MN 4419) Egerben, az 53. Gépkocsizó Lövészezred (MN 6671) Szabadszálláson és a 35. Harckocsiezred (MN 7965) Verpeléten. A magasabbegység-közvetlen felderítőalegysége továbbra is a 24. Felderítő Zászlóalj (MN 6324) volt Eger helyőrségben.[324]

A nyíregyházi 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7314) állományába tartozott a 48. Gépkocsizó Lövészezred (MN 8736) Debrecenben, a 65. Gépkocsizó Lövészezred (MN 5125) Nyíregyházán és a 44. Harckocsiezred (MN 2520) Abasáron.[325] A hadosztályközvetlen felderítőalegysége a 67. Felderítő Zászlóalj (MN 5328) volt Nyíregyházán, ami a hetvenes évek elején elkezdte az MN tartalékos felderítőtisztjeinek kiképzését.

A hetvenes évek elejére a magyar járműipar sorozatgyártásra kifejlesztette a D–442 bázisán a D–944 típusú páncélozott szállító harcjárművet (PSZH). Ennek első prototípusait már 1966-ban, a Csehszlovákiában tartott

[321] Az MH szárazföldi csapatainak... i. m. 113.
[322] Uo.
[323] Uo.
[324] Uo. 112.
[325] Uo.

„VLTAVA–66" gyakorlaton próbálták ki. A szériában gyártott harcjárművet toronnyal látták el, amibe párhuzamosítva egy 14,5 mm-es és egy 7,62 mm-es géppuskát építettek be, ami komoly tűzerőt biztosított a csapatoknak. A PSZH-k rendszerbe állításával kapcsolatos kísérleti kiképzést már 1970-ben megkezdték a 22. Gépkocsizó Lövészezrednél.[326] Mivel az MN-ben nem volt lehetőség a haditechnikai eszközök lecserélésére valamennyi csapatnál, ezért a Néphadseregben a kiképzést mindkét (a régi és az új) típusú eszközökkel kellett végrehajtani. Az 5. HDS elsőlépcső-csapatai az új eszközök átvétele után a régi haditechnikai eszközöket átadták az 5. HDS és a 3. hadtest másodiklépcső-egységeinek.

A „RÁBA" fejlesztési tervidőszak feladatai (1971–1976)

1971–1976 között, a IV. ötéves népgazdasági terv ciklusa alatt indult a „RÁBA" fejlesztési tervidőszak. Ezt az MN három ütemben hajtotta végre „VELENCE –I, –II és –III" fedőnéven.

A „VELENCE"-feladat három ütemének végrehajtásával a haderő legfontosabb kötelékei és azok szervezeti keretei kialakultak,[327] de ezt követően is tovább folyt a haderő korszerű szervezeti elemekkel való kiegészítése és a haderő technikai eszközeinek modern típusokra történő lecserélése. A beérkező új technikai eszközök kezelése, karbantartása, illetve a megmaradt régebbi eszközök kiszolgálása létszámigényes volt, mivel a két feladatot párhuzamosan kellett végrehajtani.

A politikai vezetés már korábban (1964. július) döntött arról, hogy a haderő fejlesztése nem járhat létszámnövekedéssel, ezért nem lehet folytatni a korábbi extenzív fejlesztést.[328]A csapatoknál ezért jelentős mértékű keretesítés indult el,[329] ami azonban feszültségeket okozott.

A HM 00075. számú Direktívája alapján a hadműveleti és harcászati felderítőcsapatoknak az időszakban el kellett érni: a hadsereg intenzív fejlesztése keretében a hadműveleti felderítőcsapatok mennyiségi és minőségi, míg a harcászati felderítőcsapatok elsősorban minőségi fejlesztését; szervezetének egységesítését, ami megszüntette (a lehetőségekhez képest minimálisra csökkentette) a békeszervezetek és a háborús alkalmazás közötti ellentmondást; technikai ellátottságának, műszerezettségének megnövelését; a mélységi felderítés megerősítését; a rádiófelderítés korszerűsítését; a rádiótechnikai, rádiórelé- és rádiólokációs felderítés alapjainak megteremté-

[326] Az 5. Hadsereg története (1961. augusztus 1.–1980. december 31.), MN 5. HDS Nyt. szám: 00438/86 Hatálytalanítva, Székesfehérvár, 1986, 79.
[327] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség... 4/II.... i. m.
[328] Szani: i. m. 74–75.
[329] Az 5. HDS története... i. m. 82.

sét; a felderítőrendszerek híradási feltételeinek javítását a felderítőinformáció-áramlás meggyorsítása céljából, valamint az új technikai eszközök rendszerbe állításával, és a belső lehetőségek jobb kihasználásával a felderítés hatékonyságának növelését.[330]

A „VELENCE–I" feladat végrehajtása (1971–1972)

A 00100/150/71. számú intézkedés[331] alapján 1971. szeptember 1-jén megkezdődött a „VELENCE–I"-ütem, ami a szárazföldi csapatoknál is jelentős változásokat hozott. Ekkor kezdték meg a PSZH-harcjárművek, a SZTRELA–1 és –2 légvédelmi rakétaeszközök rendszerbe állítását az MN szárazföldi csapatainál.[332] Elsők között kezdték meg a 9. és a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztályok 22., 26., 108., 14., 33. és 63. Gépkocsizó Lövészezredeinek feltöltését. PSZH-kat rendszeresítettek a 11. Harckocsi Hadosztály, a 15., illetve a 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály 62. Gépkocsizó Lövészezredénél, valamint a 37. Budapesti Forradalmi Ezrednél is.[333] A „VELENCE-hadrend" szerint egy gépesített lövészezrednél 97 darab PSZH volt rendszeresítve. Ebből 93 darabot a három lövészzászlóaljhoz és 4 darabot a felderítőszázadhoz szerveztek.[334]

Az új hadrend a felderítőknél is változásokat hozott. Megkezdték a hadműveleti és harcászati felderítőcsapatok részére meghatározott fő célkitűzések megvalósítását.[335] A szárazföldi csapatok 1970-ben megkezdett – a 9 fős gépkocsizó lövészrajok részére készült, új harcjárművel történő ellátási – programjával egy időben igényként jelentkezett a csapatfelderítő-alegységek ellátása is, hiszen a lövész- (harckocsi-) egységek és -magasabbegységek érdekében végrehajtandó felderítési feladatok teljesítése megkövetelte, hogy a felderítőcsapatok legalább hasonló képességű harcjárművekkel legyenek felszerelve, amelyek megfelelnek a felderítési feladatok sajátosságainak is. Így, 1971-ben elkészült a felderítőalegységek részére a PSZH–F altípusú jármű.[336] Az első sorozat 26 db harcjárművéből 6 darabot kapott a 4/24. Felderítő Zászlóalj (ahol elkezdődött a PSZH-rajparancsnoki és a felderítő-irányzói

[330] Büki Béla: A hadműveleti és harcászati felderítés jelenlegi helyzete és távlati fejlesztésének irányelvei, (tanulmány) MNVK Fcsf-ség, 1979, HIM KI 7/11 773/06/1, 30.
[331] Az 5. HDS története... i. m. 73.
[332] Csendes László–Gellért Tibor: Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990. Bp., 1993, HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 336.
[333] Az 5. HDS története... i. m. 82–83.
[334] Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár (HIM KI) 197/40/21 562/21/13; /75; /76; /25 illetve HIM KI 197/40/21 562/22/11; /13; /10; /12; /37 – Hadrendi Nyilvántartó Lap (HNYTL)
[335] Kriska György: A csapatfelderítés (hadműveleti és harcászati felderítés) fejlődésének története, HM, MNVK 2. Csoportfőnökség, 1985, Nyt. szám: 700/0461, 142–143.
[336] Kriska: i. m. 110–112..

báziskiképzés), valamint 20 darab az első lépcsőben lévő 9. Gépkocsizó Lövészhadosztály felderítőalegységeihez került.[337]

Először a 9/54. Felderítő Zászlóaljnál (MN 7842) Kaposváron hajtották végre ezeket a szervezeti korszerűsítéseket. Ennek keretében: az UHK-századot megszüntették, a szervezetében volt öt úszó harckocsiból négyet átadtak a hadosztály négy ezredközvetlen felderítőszázadának, míg egy UHK a hadosztályon kívüli szervezethez került; a FUG-század helyett pedig létrehozták a csapatfelderítő-századot. A parancsnoki FUG-ok megmaradtak az állománynál, a felderítőrajok D–442 FUG-jai helyett 12 darab D–944 PSZH–F harcjárművekkel látták el a századot; ekkor állították be a csapatfelderítő-század szervezetébe a PSZNR–1 mozgócél-felderítő lokátorszakaszt; a személyi állomány létszámbővítési korlátozása miatt (lásd fentebb) a fejlesztések végrehajtása érdekében megszüntették a dublőrállományt, és a rádiófelderítő századot bővítették egy rádiótechnikai szakasszal, illetve egy bázisellátó rajt szerveztek a zászlóaljba.

Az újdörögdi 8/42. (MN 9027) és a kiskunfélegyházi 7/113. (MN 1914) Felderítő Zászlóaljaknál a rádiófelderítő századok szervezetét egy rádiótechnikai szakasszal bővítették, és a zászlóalj állományába egy bázisellátó rajt is szerveztek.

Az egri 4/24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) szervezetét módosították. Annak érdekében, hogy képes legyen MN-szinten biztosítani a felderítőcsapatokhoz beérkező új technikai eszközök parancsnoki és kezelőállományi

PSZNR–5 felderítők

[337] Kriska: i. m. 111.

báziskiképzését, beállítottak egy-egy földi mozgócél-felderítő lokátorkiképző-bázist, valamint a rajparancsnoki és felderítőirányzói állomány kiképzését lehetővé tevő dublőrállományt.

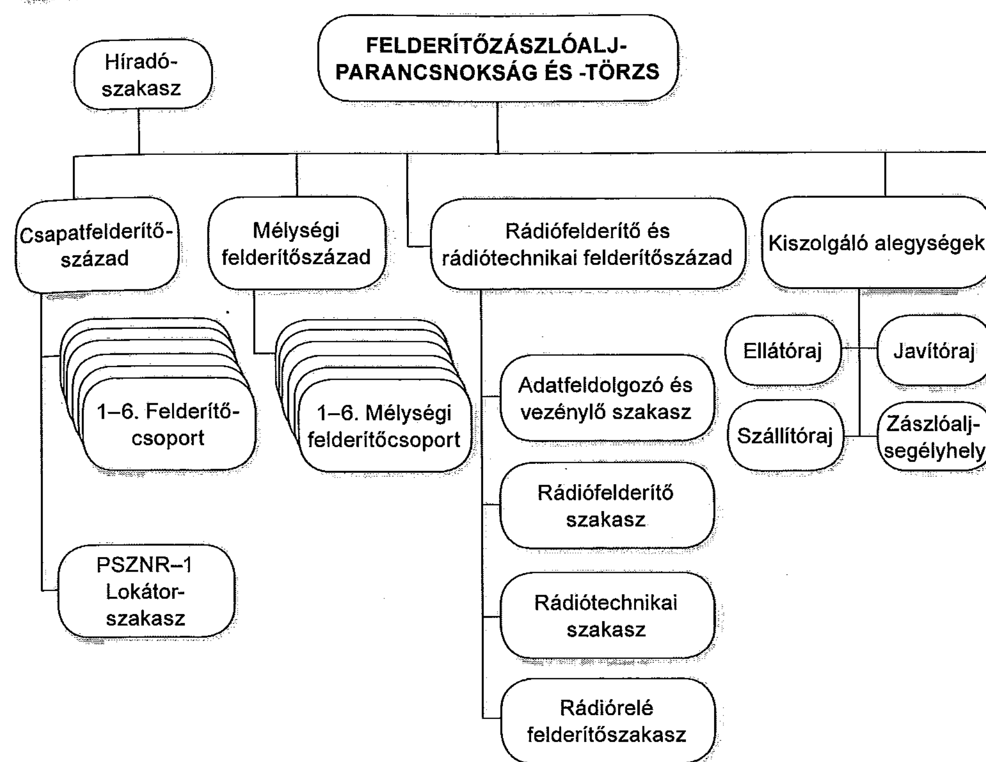
A „VELENCE–II" ütem (1973–74)

A 00800/25/73. számú szervezési intézkedésnek[338] megfelelően 1973. szeptember 1-jén az érintett csapatok megkezdték a „VELENCE–II"-ütem végrehajtását. Ennek alapján a szárazföldi haderőben 25 új kötelék alakult, és 41 szűnt meg, átalárendeltek 10 szervezetet, 3 század tért át zászlóaljszervezetre és 10 csapat váltott helyőrséget.

1973. szeptember 1-jétől az újdörögdi 8/42. (MN 9027), a kiskunfélegyházi 7/113. (MN 1914) és a tatai 11/74. (MN 9550) Felderítő Zászlóaljak szervezeteit a 9/54. Felderítő Zászlóaljéhoz hasonlóan átalakították, megszüntették az UHK-századokat. A korábban rendszeresített öt úszó harckocsiból négyet átadtak a hadosztály négy összfegyvernemi ezredközvetlen felderítőszázadának, és egy UHK-t egy hadosztályon kívüli szervezet kapott meg. A felderítő-zászlóalj 2. FUG-százada és az egy évvel azelőtt létrehozott bázisfenntartó raj megszűnt, az 1. FUG-századot átszervezték csapatfelderítő-századdá. A század állományát felderítőszakaszok helyett hat felderítőcsoportba (FCS) szervezték (ami a harci alkalmazásnak jobban megfelelő kötelék volt). A felderítőrajok a D–442 FUG helyett 12 darab D–944 PSZH–F harcjárműveket kaptak, és rendszerbe állították a PSZNR–1 mozgócél-felderítő lokátorszakaszt, amihez 3 darab GAZ–69 0,5 tonnás terepjáró gépkocsit állítottak be szállítóeszközként. A szakasz állományába három lokátorrajt szerveztek, három lokátorral és 3–3 fővel. A hadosztályok felderítő-zászlóaljainak szervezete egységes lett (a 4. és a 15. gl. ho. kivételével, ahol nem volt rádió- és rádiótechnikai felderítőszázad).[339]

Így, az elsőlépcső-hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljak harci technikája a béke-állománytábla szerint 6 db parancsnoki D–442 PFUG-ból, 12 db D–944 PSZH–F harcjárműből és 55 db különböző gépkocsiból állt. Ez megegyezett az „M"-ben rendszeresített eszközökkel. Az új harcjárművekkel ellátott felderítő-zászlóalj állománya békében összesen 25 tiszt, 40 tiszthelyettes, 90 tisztes, 170 legénységi és két polgári alkalmazott állományú, összesen 327 fő volt. A zászlóalj hadiállománya 350 fő volt, azaz „M"-kor a csapatot még kiegészítették 25 fővel, tehát 3 tiszttel, 2 tiszthelyettessel, 7 fő tisztessel és 13 legénységi állományú katonával. A hadiállományban nem számoltak polgári alkalmazottakkal.

[338] Az 5. HDS története... 81.
[339] Kriska: i. m. 143.

A kiskunfélegyházi 7/113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) „M"-létszáma az elsőlépcső-felderítőzászlóaljakéhoz hasonló volt. A csapatfelderítő-század harcjárművei rendelkezésre álltak, de hiányzott 19 gépjárműve, amit az „M" végrehajtása után (a népgazdaságból bevonultatott gépjárműként) kapott meg.[340]

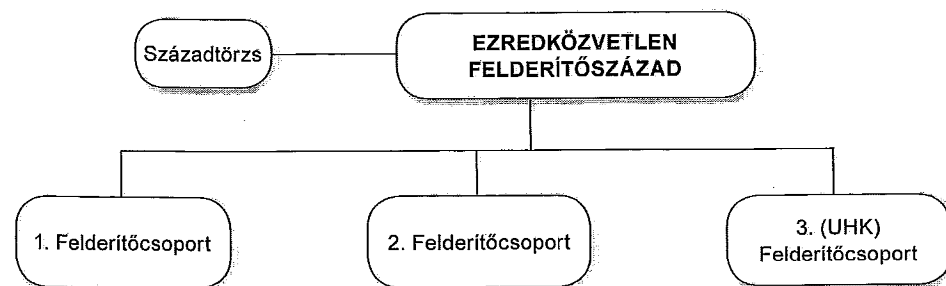
A keretesítés miatt az önálló felderítőegységek (54., 113. f. z.) dublőrállománya megszűnt, és a kijelölt állomány kiképzését vezényeltekkel hajtották végre.

Az egri 4/24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) szervezeti felépítése szintén megváltozott: az 1. és a 2. FUG-század megszűnt, helyette újonnan megalakult a csapatfelderítő- és a rádiófelderítő század. A zászlóaljnál különböző új híreszközöket állítottak be és cseréltek le, illetve PSZH-dublőrállományt rendszeresítettek. Az önálló egység szervezetébe hadtápszolgálatot és javítóműhelyt szerveztek, a Felderítő Kiképző Központot átszervezték Felderítő Kísérleti és Fejlesztési Bázissá (FKFB).[341]

[340] HIM KI 197/40/21 562/21/50 – 113. f. z. HNYTL.
[341] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL.

A nyíregyházi 15/67. Felderítő Zászlóalj (MN 5328) szervezete is módosult: az állományában lévő 1. és 2. FUG-századok megszűntek, az újonnan megalakított csapatfelderítő-század szervezetébe 6 darab D–442 PFUG és 12 darab felderítőraj-FUG került, továbbá a zászlóalj szervezeti bővítéseként létrehozták a hadtápszolgálatot és a fegyverzetjavító műhelyt.[342]

Az elsőlépcső-hadosztályok gépkocsizó lövész- és harckocsiezredeinek felderítőszázadainál megkezdték a felderítőrajok D–442 FUG-jainak cseréjét D–944 PSZH–F harcjárművekre. A felderítőszázad UHK-szakasza kiegészült még egy UHK-val, amit a hadosztály felderítő-zászlóaljától vett át. A felderítőszázad szervezetében 4 db PSZH–F, 3 db PFUG, 4 db UHK és a század anyagainak szállítására rendszeresített 1 db Csepel D–344 3 tonnás terepjáró tehergépkocsi volt összesen.

Ez év fontos változását jelentette még, hogy Nyíregyházán a 65. Gépkocsizó Lövészezred (MN 5125) a 00800/201/73. számú intézkedésnek[343] megfelelően 1973. június 1-jétől átvette a mezőtúri 5. Gépkocsizó Lövészezredtől (MN 7042) és a Központi Tiszthelyettes Iskolától a hivatásos csapatfelderítő (és a gépkocsizó/gépesített lövész) tiszthelyettesi képzést.

A hadműveleti felderítés szervei is bővültek: 1973. szeptember 1-jén megalakult a szolnoki MN 34. Önálló Felderítő Zászlóaljból kivált MN 27. Felderítő Század (MN 3758), állományában 13 mélységi felderítőcsoporttal,[344] amelyek az 5. HDS közvetlen alárendeltségébe tartoztak.[345] (Hamarosan – alárendeltségéből fakadóan – a „Videoton" nevet kapta a felderítőköznyelvben, mivel akkor Székesfehérvár a Videoton gyárban készített tévék gyártásáról volt híres – S. R.)

[342] HIM KI 1/45/72 974/72/101 – 67. f. z. HNYTL.
[343] HIM KI 1/45/72 974/72/96 – 65. gk. löv. e. HNYTL.
[344] Kriska: i. m. 113.
[345] HIM KI 1/45/72 974/72/130 – 27. ö. f. szd. HNYTL.

1971. szeptember 1-jén Szolnokon a Kilián György Repülő Műszaki Főiskola hajózókiképző-ezredéből és a kiszolgálóosztály állományából megalakult a 101. Felderítő Repülőezred egy MiG–15BISZ és egy L–29 repülőszázaddal. A századokhoz 12, illetve 18 db felderítő-repülőgép tartozott. Ez a szervezet R+12 óra múlva állt a hadsereg-felderítőfőnök rendelkezésére, de irányítását és a felvételek feldolgozását továbbra is az Országos Légvédelmi Parancsnokság végezte. Felderítő műszerek hiányában a felderítőrepülő-egységek csak vizuális felderítés végrehajtására voltak képesek, így nem feleltek meg a korszerű követelményeknek.[346]

A „VELENCE–III"-feladat éve (1975)

A V/048340/200/75. számú szervezési intézkedésnek megfelelően 1975. szeptember 1-jével a Magyar Néphadseregben folytatódott a „RÁBA"-tervidőszak végrehajtása, a „VELENCE–III"-ütem feladataival. A tervidőszak elején a rendszerbe állított PSZH-harcjárművekből egyre több került ki a csapatokhoz.[347]

A 7. Gépkocsizó Lövés Hadosztálynál a főiskolákra és egyetemekre előfelvételt nyert, de sorkatonai szolgálatra bevonultatott személyeket az állandó állományba szervezték be.[348]

A feltöltések sikeres végrehajtásának eredményeként 1975. december 1-jén a Magyar Néphadsereg gépkocsizó lövészcsapatainak megnevezése gépesített lövész- (gl.) csapatokra módosult.[349]

A „VELENCE–III"-ütem végrehajtásával 1975-ben – a csapatok hadrendi nyilvántartó lapok adatai alapján[350] – a szervezési

A 101. Felderítő Ezred állománya Szolnokon L–29 gépekkel, 1977

[346] Kriska: i. m. 113.
[347] Az 5. HDS története... i. m. 82–85.
[348] Az 5. HDS története... i. m. 83.
[349] Csendes–Gellért: i. m. 366.
[350] HIM KI 197/40/21 562/21/13; /75; /76; /25, illetve HIM KI 197/40/21 562/22/11; /13; /10; /12; /37, valamint a hk. ezredek vonatkozásában HIM KI 1/45/72 974/72/6; /25; /62 – HNYTL.

időszak végére már kilenc gépesített lövészezred tért át (illetve kezdte meg áttérését) a PSZH-rendszerre.[351]

A zalaegerszegi 8. Gépesített Lövészhadosztály (MN 4489) alárendeltjei az alábbi harcjárműállománnyal rendelkeztek: a nagykanizsai 14. és 33. Gépesített Lövészezredek (MN 4730, MN 8931) egyaránt 93 db lövész- és 4 db felderítő-; a nagyatádi 63. Gépesített Lövészezred (MN 3335) 39 db lövész- és 4 db felderítő-harcjárművel. A tapolcai 8. Harckocsiezred (MN 6904) felderítőszázada már a „VELENCE–II" időszakában megkapta a 4 db PSZH–F harcjárművét.

A kaposvári 9. Gépesített Lövészhadosztály (MN 7204) alárendeltjei, a lenti 26. Gépesített Lövészezred (MN 6783) 93 db lövész- és 4 db felderítő-; a bajai 108. Gépesített Lövészezred (MN 7809) 83 db lövész- és 4 db felderítő-, valamint a pécsi 22. Gépesített Lövészezred (MN 8677) 39 db lövész és 4 db felderítő-harcjárművel rendelkezett. A nagyatádi 69. Harckocsiezred (MN 7818) felderítőszázada már a „VELENCE–II" időszakában megkapta a 4 darab PSZH–F harcjárművét.

A kiskunfélegyházi 7. Gépesített Lövészhadosztály (MN 4127) alárendeltjei már a „VELENCE–II"-időszakban megkapták harcjárműveiket, és az alábbi állománnyal rendelkeztek: a kalocsai 37. Budapesti Forradalmi Ezred 52 db lövész- és 4 db felderítő-; a hódmezővásárhelyi 62. Gépesített Lövészezred (MN 4228) 52 db lövész- és 4 db felderítő-; valamint a mezőtúri 5. Gépesített Lövészezred (MN 7042) 52 db lövész- és 4 db felderítő-harcjárművel. A kalocsai 24. Harckocsiezred (MN 1549) felderítőszázada megkapta a 4 darab PSZH–F harcjárművét.

A „VELENCE–III"-szervezés végrehajtásával – nem egységesen ugyan, de – tovább bővültek a hadosztályközvetlen felderítőcsapatok képességei, különösen a rádiófelderítés és a híradás terén. Így a rádiófelderítő századnál rádiórelé-felderítő szakaszt hoztak létre, miközben a 9/54., a 8/42. és a 7/113. Felderítő Zászlóaljaknál, a rádiófelderítő szakasz gépjárművezetői állományát csökkentették; a rádiófelderítő század adatfeldolgozó és vezénylő szakaszát fejlesztették a 9/54., a 11/74. és a 7/113. Felderítő Zászlóaljaknál; a 11/74. és a 7/113. Felderítő Zászlóaljak is megkapták a rádiófelderítő század rádiótechnikai szakaszát; a híradószakasz technikáját R–130–IV rádióállomással bővítették a 9/54., a 8/42. és a 11/74. Felderítő Zászlóaljaknál, s végezetül a 4/24. Felderítő Zászlóaljnál megerősítették a csapatfelderítő-század létszámát és egyes eszközök cseréjét, illetve módosítását is végrehajtották. A szervezetben EK–II központot, hírközpontot, valamint távbeszélőrajt állítottak fel.[352]

[351] Az 5. Hadsereg története... i. m. 82.

[352] Kriska: i. m. 113.

A Magyar Néphadsereg légi felderítési feladatainak teljesítésére a szolnoki 101. Felderítő Repülőezred (MN 1929) volt hivatva. Az egység elavult gépeibe AFA–39-es légi fényképező berendezéseket is beszereltek, de csak jó időjárási viszonyok között volt képes – vizuális megfigyeléssel és ferde tengelyű légi fényképezéssel – korlátozott feladatok végrehajtására. Az ezred tényleges felderítőképessége nem volt mérhető.[353] 1975. szeptember 1-jén, a 101. Felderítő Repülőezred (MN 1929) MiG–15BISZ felderítőrepülő-százada – a V/048340/200/75. számú intézkedés alapján – megszűnt, így a légi felderítési feladatok végrehajtására már csak az L–29 gépekkel felszerelt felderítőrepülő-század maradt.[354]

Az 5. HDS „M"-hadrendje szerint állományába ekkor már 214 csapat tartozott. Ebből 73 teljes, 40 pedig csökkentett állományú, 31 keretszervezetű, 48 „M"-törzzsel rendelkező és 22 „M"-törzzsel nem rendelkező, csak „M" esetén megalakuló csapat volt. 1975 végén a seregtest „M"-rendszeresített létszáma 125 138 fő volt.[355]

Az összfegyvernemi egységek képességeinek fejlesztése céljából beérkező új harci technikai eszközök lecserélése és a szükséges fejlesztések érdekében létszámot kellett „nyerniük", ezért a 14., a 33., a 26., a 108. és a 15. Gépkocsizó Lövészezredek gépkocsizó lövészzászlóaljainak 3. századait, valamint a 22. Gépkocsizó Lövészezred 2. és 3. zászlóalját keretesítették. Csökkentették az ezredközvetlen híradóállományt, továbbá a harcbiztosító és kiszolgáló alegységek gépkocsivezetői állományát is. Hasonló módon keretesítés történt egyes tüzér- és légvédelmi tüzéregységeknél is.[356] Ez azt eredményezte, hogy egyes magasabbegységeknél (a 11. Harckocsi Hadosztály kivételével) a béke- és hadi rendszeresített állomány különbsége megnőtt, a feltöltöttség 10–15%-kal csökkent. 1975 végére az 1971. évi helyzethez viszonyítva a 8. Gépesített Lövészhadosztály vonatkozásában 75,4%-ról 65,9%-ra, a 9. Gépesített Lövészhadosztály esetében 91,8%-ról 67,4%-ra csökkent ez az érték.[357]

[353] Polgár Ervin: A csapatfelderítés fejlődése és helyzete az 1945–1985-ös években, Egyetemi jegyzet, Bp., 2001, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Felderítő Tanszék, 22.

[354] HIM KI 197/40/21 562/21/148 – HNYTL.

[355] Az 5. Hadsereg története... i. m. 82.

[356] Uo. 83.

[357] Uo. 83–84.

Győrben, a Likócsi úton építették fel a másik új laktanyát, ami 1978. május 3-án Dobi István nevét vette fel. 1976. szeptember 25-én a V/048340/317/1976. számú intézkedés alapján Tatáról Győrbe átdiszlokált a 11. Harckocsi Hadosztály közvetlen alárendeltje, a 74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550),[366] ahol közös elhelyezésbe került a 18. Műszaki Utászzászlóaljjal és a 14. Légvédelmi Rakétaezreddel. Az átköltözés álcázva történt a „kertek" alatt. A zászlóalj beérkezésekor a laktanya kb. 60%-os készenlétben volt. A kerítés, szilárd burkolatú utak és az alakulótér hiányzott, sőt a kapuügyeletes és az egységügyeletes szolgálati helyisége sem volt még kész. Az építkezés befejezése érdekében a kiképzést leállították, és mindenki építkezett. Igaz, szerszámnak híján voltak a katonák, de leleményességük és a gyalogsági ásó mindent legyőzött.[367] (Ó, a szép ötvenes évek utóérzete, amikor szintén nem tudtak kész laktanyákba érkezni a csapatok – S. R.)

Lenti helyőrségbe áttelepült a kaposvári hadosztályközvetlen 54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) is, a V/048340/317/76. számú intézkedés alapján.[368] Ezt 1976. augusztus 22-én vasúton és közúton, kombinált menettel hajtotta végre Kaposvárról. Ezt követően a hadseregen belül (egyeseknek csak hírből) jól ismert zajdai laktanyában teljesített szolgálatot a 26. Gépesített Lövészezreddel közös elhelyezésben egészen 1987 telének végéig.[369] Az átdiszlokálást követő egy év alatt megteremtette a harckészültség és a kiképzés feltételeit, miközben áldozatos munkával nagy értékű kiképzőbázisokat, szaktantermeket hoztak létre az új helyőrségekben.[370]

Ezekkel az áttelepülésekkel gyakorlatilag kialakult az MN összfegyvernemi és felderítőcsapatainak békeelhelyezése, ami több mint egy évtizedig állandó maradt. A csapatok szervezeti keretei ezt követően 1987-ig folyamatosan bővültek, korszerűsödtek és kiegészültek, de ennek az volt az ára, hogy a csapatoknál csökkentették a létszámokat, keretalegységekre és előkészítő törzsekre redukáltak egyes szervezeteket.

A „FERTŐD–I" (1977. január 1.) – újabb korszerűsítések

A „FERTŐD" szervezési feladat egy hároméves ciklus volt, ami két ütemből állt, és lényegesen kevesebb számbeli változást hozott a szárazföldi csapatok hadrendjében, illetve szervezeti felépítésében, inkább minőségi átalakulás volt a jellemző.[371] Az MNVKF 0025/110/77. számú intézkedés alapján 1977. január 1-jével indult a „FERTŐD–I" szervezési feladat, aminek célja a manőverező és a csapásmérő képesség növelése, valamint a légvédelmi képesség erősítése volt

A „FERTŐD–I" szervezési feladatok végrehajtása által javult a felderítőcsapatok felderítőképessége is.

A 8/42. Felderítő Zászlóaljnál (MN 9027) 1977. szeptember 1-jétől végrehajtották az addig rendelkezésére álló D–442 PFUG–I felderítőcsoport-parancsnoki harcjárművek lecserélését D–944 ZPSZH–F felderítőparancsnoki harcjárművekre,[372] ami tulajdonképpen a lövészzászlóalj-parancsnok számára kialakított PSZH-verzió volt, amit az önálló felderítőjárőr-parancsnok felderítési, vezetési és a várhatóan 2-3 napos önálló alkalmazásának biztosítása érdekében módosítottak, az egri Felderítő Kísérleti és Fejlesztési Bázis (FKFB) ajánlásai alapján.

Ekkor hajtották végre – a HNYTL-ekben talált feljegyzések szerint – a 9. és a 8. Gépesített Lövészhadosztály, valamint a 11. Harckocsi Hadosztály alárendeltségében lévő gépesített lövész- és harckocsiezredek közvetlen felderítőszázadainál a századtörzsben rendszeresített PFUG–I (egyes helyeken PFUG) parancsnoki harcjárművek cseréjét ZPSZ–F-re. Az ezred felderítő-híradórendszere szempontjából meghatározó volt, hogy az ezred-felderítőfőnök (és a felderítőszázad-parancsnok) képes legyen kapcsolatot tartani a kiküldött felderítőszervekkel és a felderítőtartalékkal, ezenkívül legyen jelen az ezred rádióhálójában is.

(Tapasztalataim szerint, jóval könnyebb volt a felderítőszerveket vezetni a ZPSZH–F-ből, mint a PFUG–I-ből. Korszerűbb rádiókészülékek álltak rendelkezésre: az R–104 helyett az R–130, az R–113 helyett az R–123, az R–105 helyett az R–107). A vezetőtávírász a vezérlőpult segítségével azonnal át tudta adni az adott rádiócsatornát, legyen az rövidhullámú (RH), vagy ultrarövid-hullámú (URH) frekvencián. Rádiózavarás esetén is el lehetett érni a felderítőszerveket az R–130-as rádióval. Az R–107-es rádiókhoz be lehetett kötni a figyelőőrsök távbeszélő-készülékeit /TBK/, így a vonalas összeköttetés is biztosított volt. A ZPSZH–F egy R–130 RH, két R–123 és két R–107 URH rádióval rendelkezett. Az utóbbi két rádiókészülék a harcjárművön kívül is telepíthető volt. A parancsnoki ülésben még viszonylag „kényelmesen" lehetett dolgozni a térképpel, viszont a BMP–1K3 a sok előnyös tulajdonsága mellett kevésbé segítette a parancsnok munkáját a parancsnoki ülés által biztosított szűk munkahellyel, például egy 36 szelvényes térképpel a kézben (illetve kevesebb híradó-berendezés is állt rendelkezésre – S. R.)

Valamennyi, első lépcsőben alkalmazásra tervezett felderítő-zászlóaljnál módosították a híradószakasz szervezetét is, a korszerűbb híradó eszközök cseréje miatt. A rádiófelderítő század szervezete szintén módosult a beér-

[366] HIM KI 1/45/72 974/72/50 – 74. f. z. HNYTL
[367] Árvai [et al.]… i. m. 212. Váraljai Gyula ny. törzszászlós visszaemlékezései.
[368] HIM KI 1/45/72 974/72/32 – 54.f. z. HNYTL
[369] Árvai [et al.]… i. m. 202. Köpöczi József ny. ezredes visszaemlékezései.
[370] Kriska: i. m. 155.
[371] Az 5. HDS története… i. m. 86.

[372] HIM KI 1/45/72 974/72/13 – 42. f. z. HNYTL

kezett új technikai eszközök hatásaként. A 9/54. Felderítő Zászlóalj szervezetében a különböző javítószervezetek összevonásával javítószakaszt alakítottak ki.[373]

Az egri 4/24. Felderítő Zászlóalj rádiófelderítő keretszázada a szervezési időszakkal megszűnt. A korábban a zászlóalj alárendeltségében lévő Felderítő Kísérleti és Fejlesztési Bázis az MNVK Felderítő Csoportfőnökség közvetlen szervei szervezetébe került át Módszertani és Kivitelező Alosztály (MKA) néven, de továbbra is a felderítőcsapatok érdekében folytatta a tevékenységét.[374]

A kiskunfélegyházi 7/113. Felderítő Zászlóalj csapatfelderítő-század 3–6. Felderítő Csoport kerete a felsőfokú oktatási intézetekbe felvettek kiképzését végezte. A zászlóalj rádiófelderítő századát keretesítették.[375]

A 7/24. Harckocsiezred állományában újonnan létrehoztak egy úszóharckocsi-századot, ami MN-szinten az ezredközvetlen felderítőszázadok úszóharckocsi- (és az ezredek BTR-50PU-) vezetőinek báziskiképzését hajtotta végre. Ugyanitt folyt az UHK-rajparancsnokok kiképzése is. A kiképzési időszakonként megtartandó UHK-ágyús lőgyakorlatok végrehajtásához szükséges úszóharckocsikat is a század biztosította, mely békében 11 db PT–76 B úszó harckocsival rendelkezett.[376]

1977. október 31-én a 27. Önálló Felderítőszázad, mint önálló csapat megszűnt, és a 34. Önálló Felderítő Zászlóalj szervezetébe került.[377]

1979. szeptember 1-jén Szombathelyen, a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóaljtól (MN 9414) átcsoportosított felderítőanyagjavító-század békelétszámából, valamint a 20. Tábori Híradó Anyagraktár és Javítóműhely „M"-szervezetéből megalakult az 57. Önálló Felderítőszakanyag-javító és Ellátó Század (MN 1825). Az 5. HDS alárendeltségében lévő új alegység, aminek irányítását a hadsereg felderítőosztály kijelölt szaktisztje végezte, jelentős szerepet töltött be különösen a rádiófelderítő alegységek szaktechnikai eszközeinek szakszerű és gyors javításában. A század átvette a mélységi felderítőalegységeknél rendszeresített deszant- (speciális) rádióeszközök javítását is.[378]

A fegyverzeti eszközök terén szintén változások történtek. 1977-ben a gépesített lövészcsapatoknál megkezdték az RPD-golyószórók lecserélését PKM 57 típusú géppuskákra.[379] A felderítőalegységeknél a golyószórókat egy rövid időre AKM–63 géppisztolyokra cserélték le, amelyek pontosabbak voltak,

[373] HIM KI 1/45/72 974/72/32 – 54.f. z. HNYTL
[374] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL
[375] HIM KI 1/45/72 974/72/69 – 113. f. z. HNYTL
[376] HIM KI 197/40/22 562/21/26 – 54.f. z. HNYTL
[377] HIM KI 1/45/72 974/72/130 – 27. ö. f. szd. HNYTL
[378] HIM KI 197/40/22 562/21/72 – 57ö. f. szakag. jav. szd. - HNYTL
[379] HIM KI 197/40/21 562/21/75 – 15. gl. e. – HNYTL, illetve a többi gl. e.-nél is

mint a rendszeresített AMD–65 géppisztoly (ebben az időben ez volt a gépkarabélynak a hivatalos neve – S. R.). Azonban az AKM–63 géppisztolyokat is hamarosan lecserélték SZVD-távcsöves puskákra, amik a jó lőképességgel rendelkező felderítőkatonák esetében valóban megbízható mesterlövészfegyverei lettek a felderítőszervnek. Ebben az időszakban rendszeresítették a felderítőalegységeknél az NSZP–3 éjszakai irányzékot és a PBSZ–1 hang- és fénytompítót,[380] amik fokozták a csapat- és mélységi felderítőszervek zajtalan, meglepetésszerű tevékenységének lehetőségét egy éles feladat végrehajtása során. A kiképzési és lövészeti feladatok teljesítése bonyolultabb lett, de éppen ezek a kihívások tették a felderítőkiképzést vonzóbbá, változatosabbá és a sorkatonák számára is élvezhetőbbé.[381]

A „FERTŐD–II" (1978–80)

Az 1978–80 között végrehajtott „FERTŐD–II" szervezési feladat egyik célkitűzése a BMP–1 gyalogsági harcjárművek rendszeresítése a gépesített lövészcsapatoknál, illetve a harckocsiezredek harckocsiállományának korszerűbb eszközökre való lecserélése volt.

1978. június 1-jétől a 11/25. Harckocsiezredhez beérkeztek az első T–72 harckocsik, a többi harckocsiezredeknél pedig megkezdték a meglévő technika cseréjét T–55/A típusú járművekre. A 11/15. Gépesített Lövészezred (MN 3715) Szombathelyen megkezdte a BMP–1 harcjárműszervezetre történő áttérést 1978. november 16-tól az 1. Gépesített Lövészzászlóalját átfegyverezték. Az 1980-as év első negyedévében a szombathelyi 11/15. Gépesített Lövészezred mindhárom zászlóaljának BMP–1 gyalogsági harcjárműre történő átfegyverzése befejeződött, és megkezdték az ezred ellátását önjáró tüzéreszközökkel.[382] 1980-ban a zalaegerszegi 8/33. Gépesített Lövészezred (MN 8931) is áttért a BMP–1 harcjárműszervezetre.[383]

1978 elején a Felderítő Csoportfőnökségen lévő Csapatfelderítő Osztály Hadműveleti és Harcászati Felderítő Szolgálattá alakult át, létszáma 18 fő lett. A vezetője a csoportfőnök hadműveleti és harcászati felderítőhelyettese

[380] Árvai Zoltán [et al.]... i. m. 158.
[381] A saját tapasztalatom szerint, amikor először hajtottuk végre a PBSZ–1-gyel a lövészetet, és mint felderítőalegység-parancsnok egy „lesállással" végrehajtandó helyzetbeállítással tettem „életszerűbbé" a lövészeti feladatot, a katonák fantáziája egyből beindult. A zár fémes csattogását és csengését lehetett hallani, (ami a korábbi lövészetekhez képest teljesen eltérő volt), amelyet harchelyzetben a 100 méterre lévő „élő cél" nem is hallhatott volna. A lövedék hangját, de még a céltábla találatát is lehetett hallani. Igaz, a hozzá rendszeresített USZ lőszer csökkentett – 100 méteres – távolságra biztosított hatásos megsemmisítést, de egy „éles" alkalmazás esetén nem szívesen lettem volna az ellenség helyében.
[382] HIM KI 197/40/21 562/21/75 – 15. gl. e. – HNYTL
[383] HIM KI 197/40/21 562/21/76 – 33. gl. e. – HNYTL

volt, s alárendeltségében egy hadműveleti és egy kiképzési osztály alakult, amelyek a csapat- és mélységi felderítés szakirányításán túl fokozatosan átvették a hadműveleti és harcászati rádiótechnikai felderítés koordinációját is. Ugyanakkor továbbra sem oldódott meg a haderőnemi és fegyvernemi felderítés centralizált szakirányítása.[384]

A hadműveleti és harcászati felderítés seregtest- és magasabbegységszintű irányítása alapvetően megfelelt a követelményeknek. Problémaként jelentkezett, hogy a követelményrendszer és az irányító szervek struktúrája között ellentmondások feszültek. (Pl. a felderítő- és a speciális híradástechnika javításának szakirányítására nem voltak szakemberek.)

A hetvenes évek végére a Magyar Néphadsereg 5. HDS alárendeltségében lévő felderítőcsapatok szervezete kialakult, diszlokációja megfelelő módon biztosította a harckészültségi feladatok gyors végrehajtását. Az első lépcsőben alkalmazásra tervezett hadosztály- és ezredközvetlen felderítőalegységek békében rendszeresített állománya szinte megközelítette a háborús létszámot, és technikai feltöltöttsége is magas szinten volt. A Felderítő Osztály irányításával a felderítőtörzsek és a felderítőzászlóalj-parancsnokok zökkenőmentesen hajtották végre az alakulatok felszámolásával, átdiszlokálásával, a hivatásos és sorállomány átcsoportosításával járó feladatokat.

A 3. hadtest alárendeltségébe tartozó felderítőcsapatok hadiállományra való feltöltöttsége alacsony szintű volt. A zászlóaljak az MN felderítőcsapatai érdekében folytatták a bázis- és a tartalékoskiképzést. Az új szervezési feladat során a felderítőcsapatoknál szervezeti változások történtek, de a gyalogsági harcjárműveikre még várniuk kellett.

A győri 11/74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) csapatfelderítő-századánál lecserélték a felderítő-úszógépkocsikat PSZH–F-ekre. Egyes híreszközök cseréje is megtörtént. A szombathelyi 8/42. Felderítő Zászlóaljnál (MN 9027) a csapatfelderítő-század lokátorszakasza PSZNR–1 lokátorait PSZNR–5 földi mozgócél-felderítő lokátorokra cserélték le. Egyes híreszközök cseréje szintén megtörtént. Az egri 4/24. Felderítő Zászlóaljat (MN 3855) R–142 rádióállomással látták el. A nyíregyházi 15/67. Felderítő Zászlóalj (MN 5328) csapatfelderítő századánál létrehozták a PSZNR–1 lokátorszakaszt, az eszközöket átvette a szombathelyi zászlóaljtól, illetve R–142 rádióállomással látták el.[385]

A hetvenes évek végére a hadműveleti és harcászati felderítőegységeknél, illetve alegységeknél fokozatosan elérték a követelményeket jobban kielégítő, MN-szinten megközelítőleg azonos szervezeti struktúrák kialakítását, melyek már több területen korszerű technikai eszközökkel rendelkeztek.

[384] Büki: i. m. 35.
[385] HIM KI 1/45/72 974/72/50; 13; 88; 101 – 74., 42., 24., 67. f. z. HNYTL

Az erőfeszítések eredményeként a csapatfelderítés fokozatosan hadműveleti és harcászati felderítéssé fejlődött, hatékonysága észrevehetően megnövekedett, és jelentős mértékben képesek voltak csökkenteni a felderítőerők és -eszközök lehetőségei és a velük szemben támasztott követelmények közötti ellentmondást. A páncélozott szállító harcjárművek felderítő változatainak rendszerbe állítása több előnnyel is járt. A zászlóalj (illetve az ezredközvetlen felderítőszázadok) harci technikája homogénné vált, ami a kiszolgálás és javítás szempontjából sem volt mellékes. A hatvanas évek közepétől üzemeltetett FUG-ok helyett rendszeresített új eszközök már beépített fegyverzettel voltak ellátva. A homogén összetételű felderítőcsoport nagyobb tűzerővel állt a csoportparancsnok rendelkezésére (a három PSZH 14,5 mm-es és a vele párhuzamosított 7,62 mm-es géppuskáival igen hatékony tüzet lehetett vezetni – ezt az új szervezet lehetőségeinek kihasználására kialakított FCS-lőgyakorlatok során be is gyakorolták az alegységekkel). A híradás szempontjából nagyon fontos volt, hogy a ZPSZH–F harcjárművekben rendelkezésre álló rádiókkal akár öt rádióforgalmi rendszerben is dolgozhatott a parancsnok, és biztosított volt az alkalmazott figyelőőrsökkel is a vezetékes összeköttetés.

VSZ-szinten is többször elismerést váltott ki a hivatásos állomány felkészültsége és elhivatottsága a feladatok végrehajtása során. Megnőtt a felderítés jelentősége és presztízse az összfegyvernemi törzsekben, illetve a Magyar Néphadsereg egészében.[386]

Az ötéves terv „záróakkordjaként" 1980. december 18-án – az Országgyűlés a Honvédelmi Törvényben rögzített 24 hónapos sorkatonai szolgálati kötelezettség meghagyásával – a tényleges szolgálati időt 18 hónapra csökkentette.[387]

A KORSZERŰ FELDERÍTŐCSAPATOK KIALAKULÁSA, ÉS HADMŰVELETI-HARCÁSZATI FELDERÍTÉSHEZ VALÓ ILLESZKEDÉSÜK (1980–1996)

A Magyar Néphadsereg fejlődése a nyolcvanas évek első felében

A nyolcvanas évek elejére Magyarország, szűkebb értelemben a Magyar Néphadsereg helyzetét az egyre szorítóbb gazdasági kényszer jellemezte. A haderő fejlesztése vonatkozásában nyilvánvalóvá vált, hogy az eddigi intézkedések csak átmenetileg javították a helyzetet, de olyan alapproblémák miatt, mint például a korszerűsítés folytatása a szervezetek számának folyamatos növekedését nem tudták megoldani.

[386] Polgár: i. m. 20.
[387] Csendes–Gellért: i. m. 403.

Ezt a kérdést az intenzív minőségi fejlesztés időszakában sem tudták kezelni, de a politikai vezetés által meghatározott létszámkorlátozás egyre nagyobb mérvű keretesítést tett szükségessé. Ennek következtében az egyes szervezetek létszáma folyamatosan csökkent. Mind nehezebbé vált a szabályzatok által előírt béketevékenységek, kiképzési feladatok végrehajtása, a csapatok harckészültségi és mozgósítási feladatai naprakészségének szinten tartása és megvalósítása.[388]

Az 1981. március 18-i vezetői értekezleten – melynek jelentőségét Kádár János részvétele is mutatta – Czinege Lajos hadseregtábornok, honvédelmi miniszter az előző öt év eredményeinek értékelése után tájékoztatást adott a következő tervidőszak feladatairól: „Hatodik ötéves tervünk alapvető jellemző vonása, hogy méreteiben, az eszközfajták újszerűségében, bonyolultságában egy minden eddiginél nagyobb volumenű technikai fejlesztést kell megvalósítanunk, amely érinti az MN minden haderőnemét, minden szervezeti és vezetési szintjét. Nagyságrendjére jellemző, hogy az új eszközök beszerzésére 34%-kal többet fordítunk, mint az előző ötéves tervben."[389] Felvázolta, hogy széles körű átdiszlokálással és a hivatásos állomány nagymérvű „mozgásával" kell számolni ebben az időszakban, aminek következtében az építési beruházások 84%-kal meghaladják az előző tervidőszakét. Ezeknek a változásoknak a következtében a tervidőszak végére az MN épületvagyonának és harci technikájának összértéke meghaladja majd a 220–230 milliárd Ft-ot, ezzel eléri a nemzeti vagyon 8–9%-át. Külön kihívást jelentett az állomány számára, hogy az új periódusban kellett áttérni a 18 hónapos katonai szolgálatra, illetve az ötnapos munkahétre.[390]

A honvédelmi miniszter által jelzett nagy volumenű beruházások és mozgatások elsősorban a légvédelmi és repülőcsapatokat érintették, de a harci és technikai fejlesztési feladatok végrehajtása továbbra is folytatódott a szárazföldi csapatoknál. Ez utóbbiak vonatkozásában komoly gondot jelentett, hogy a gépkocsizó lövészhadosztály 1981-ben – a bekövetkezett fegyverzet- és szervezetkorszerűsítések következtében – már 15 000 fős állománnyal rendelkezett, ami 4000-rel haladta meg a tíz évvel korábbi létszámot. Mivel az adott létszámnövekmény kétharmadát a rendelkezésre álló állománykeretből kellett kigazdálkodnia a HM-nek, ezért döntés született arról, hogy 1981. július 1-jétől az egyetemi előfelvételt nyert sorállományt – ami elsősorban a 7/62. Gépesített Lövészezrednél (MN 4228), Hódmezővásárhelyen kapta meg a kiképzését – a kiskunfélegyházi 7. Gépesített Lövészhadosztálytól át kell csoportosítani a Dunántúlra. Ezenkívül, hogy további „létszámot nyerhessenek" a beérkező korszerű haditechnikai eszközök kiszolgálásához csökkentették az építőalakulatok létszámát; az elsőlépcső-hadosztályok egy-egy ezredét 20–25%-osra „keretesítették". Az így nyert létszámból sikerült a többi elsőlépcső-ezredet mintegy 80–85%-ra feltölteni.[391]

A „MÁTRA–85" fejlesztési tervidőszak (1981–1985)

A VI. ötéves terv időszakára (1981. január 1.–1985. december 31.) egy újabb ötéves középtávú terv készült „MÁTRA–85" fedőnévvel. A tervet öt ütemben („MÁTRA–I–V"), szervezési feladatként hajtották végre. Ezek tartalma az összfegyvernemi csapatok szervezeteinek korszerűsítése és azok új technikai eszközökkel való ellátásának folytatása volt. Az 5. HDS felderítőegységeinél és -alegységeinél a „MÁTRA–85" tervidőszakban a BMP-harcjárművekkel való ellátását, valamint a rádiófelderítő századok szervezeti korszerűsítésének végrehajtását tűzték ki feladatul.

A „MÁTRA–I" (1981)

A szervezési feladat során folytatódott az összfegyvernemi egységek korszerű technikai ellátásának fejlesztése, azonban egyes alegységek keretesítése árán tudtak csak „létszámot nyerni" a modernszervezetek megalakításához.

A 00187/40/1980. számú intézkedés alapján 1981. július 1-jével a „MÁTRA–I"-feladat keretében a szombathelyi 8/42. Felderítő Zászlóalj (MN 9027), a lenti 9/54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) és a győri 11/74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) rádiófelderítő századánál megszüntették a rádiórelélehallgatószakaszt, az állománya belső átcsoportosítással megerősítette az adatfeldolgozó, az iránymérő és a rádiófelderítő szakaszt. Kiegészítették a híradószakasz rádióközpontraját, valamint a mélységi felderítőszázad technikáját és néhány híreszközt is kicserélték.[392]

A 11/74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) PFUG–I járművei helyett ZPSZH–F parancsnoki harcjárműveket kapott.[393]

Sajnos a felderítőcsapatokat is elérte az „új idők szele" – a keretesítés. Így a kiskunfélegyházi 7/113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) békefeladatát módosították, miszerint megszüntették a felsőfokú tanintézetekbe felvettek képzését. Szervezetéből ezt a létszámot törölték, struktúráját átrendezték. A zászlóalj rádiófelderítő századának adatfeldolgozó, rádiófelderítő és iránymérő szakaszait kiegészítették, viszont, megszüntették rádiórelé-

[388] Szani: i. m. 107–108. o.
[389] M. Szabó Miklós: A Magyar Néphadsereg fejlesztésének főbb kérdései és problémái az 1980-as években, Aetas, 26(2011)/1, 200. (Letöltés ideje: 2013. 03. 21.)
[390] Uo.
[391] Uo. 200.
[392] HIM KI 1/45/72 974/72/13; 32; 50 – 42., 54.,74. f. z. HNYTL
[393] HIM KI 1/45/72 974/72/50 – 74. f. z. HNYTL

lehallgatószakaszát. A módosított szervezetével – a HKSZ- és a kiképzési utasításokban meghatározott feladatain túl – a rádiófelderítő sorállomány bázisképzését kapta feladatul. Kiegészítették a híradószakasz rádióközpont, valamint a mélységi felderítőszázad technikáját. A felderítő-zászlóalj „M"-hez viszonyított feltöltöttsége: 36%-os lett.[394]

Az egri 4/24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) szaktechnikáját kiegészítették a PSZNR–5 földicél-felderítő lokátorral és korszerűbb rádiófelderítő technikai eszközökkel. Egyes híradó eszközeit is lecserélték.[395]

A nyíregyházi 15/67. Felderítő Zászlóalj (MN 5328) szaktechnikáját szintén kiegészítették a korszerűbb rádiófelderítő technikai eszközökkel. A PFUG-harcjárműveit is leváltották PFUG–I-ekre, akárcsak egyes híradó eszközeit. A PFUG–I parancsnoki felderítő-úszógépkocsik korszerűbb és nagyobb hatótávú RH és URH rádióeszközökkel volt ellátva, de a harcjárművek is 2 évvel fiatalabbak voltak.

A nyíregyházi 65. Gépesített Lövészezred (MN 5125), ami hivatásos tiszthelyettesképzést végzett, 1. és 2. Gépesített Lövészzászlóalját 1980–81-ben PSZH-harcjárművekkel fegyverezték át, majd az 1981. március 1-jén (a 00111/180/1978. számú intézkedésre hivatkozva) a 3. Gépesített Lövészzászlóalja átfegyverzését is elrendelték 1981. április 30-i hadrafoghatósággal. Azonban ezt a 00187/8/1980. számú intézkedéssel hatálytalanították. A „MÁTRA–I" feladat keretében (a 00187/40/1980. számú intézkedés alapján) az ezred felderítőszázadához (ami biztosította a csapatfelderítő tiszthelyettesképzést) BMP–1K3-at, deszant-rádióállomást, deszantjeladót, MRP–4-et és PSZNR–5 földi mozgócél-felderítő lokátort szerveztek, a tiszthelyettesképzés sikeres végrehajtása érdekében.[396]

A „MÁTRA–II"-feladat (1982)

Ez a feladat 1982. augusztus 1-jén indult a 00133/90/1981. számú intézkedés alapján, és újabb változásokat hozott: 1982–83-ban kapták meg a 8/33. és a 11/15. Gépesített Lövészezred felderítőszázadai a rendszeresített 4 db BMP–1K és a 6 db BMP–1 harcjárműveiket.[397] A személyi állomány átképzését már 1982-ben befejezték.

A szombathelyi 8/42. Felderítő Zászlóalj (MN 9027), a lenti 9/54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) és a győri 11/74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) állománytábláját is helyesbítették. Az eddig meglévő csapatfelderítő-századukat megszüntették, és helyette kettő (1. és 2.) csapatfelderítő-századot hoztak

[394] HIM KI 1/45/72 974/72/69 – 113. f. z. HNYTL
[395] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL
[396] HIM KI 1/45/72 974/72/96 – 65. gl. e. HNYTL
[397] HIM KI 197/40/22 562/21/75; /76 – 15.; 33. gl. e. HNYTL

létre. A mélységi felderítőszázad állományát szintén kiegészítették. A zászlóaljnál világítórajt és TÁVISZ–77 világítókészletet rendszeresítettek.[398]

A kiskunfélegyházi 7/113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) állománytábláját ismét helyesbítették: a rádiófelderítő századhoz csoportosították át az I. időszakos távírászállományt kiképzési célokra.[399]

Az egri 4/24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) állományában is megszüntették a PSZNR–1 lokátortszakaszt, és különféle híradó eszközöket pótoltak, illetve vontak ki a rendszerből. Megkezdték a felderítőtiszthelyettes-képzés feltételeinek a megteremtését. Ennek érdekében tiszthelyettesképző bázis előkészítő törzset hoztak létre.[400]

A nyíregyházi 15/67. Felderítő Zászlóalj (MN 5328) csapatfelderítő századánál megszüntették a PSZNR–1 földi mozgócél-felderítő lokátorszakaszt, valamint különféle rádióállomást és híradó eszközöket vontak ki a rendszerből.[401]

A „MÁTRA–III" feladat (1983)

1983. augusztus 1-jén az érintett csapatok a 0090/1983. számú intézkedés alapján megkezdték a „MÁTRA–III" feladat végrehajtását.[402] Az MNVK 001291/1981. számú és az MNVK Felderítő Csoportfőnökség 00245/1983. számú Intézkedési tervei alapján,[403] a csapat- és mélységi felderítőalegységek 8 darab BMP–1–K3 és 72 darab BMP–1 harcjárművet terveztek rendszerbe állítani, várhatóan 20–25 évi rendszerben tartási időtartammal. A tervek szerint ebből a mennyiségből a 8. Gépesített Lövész- és a 11. Harckocsi Hadosztályt 4–4 db BMP–1K3 és 24–24 db BMP–1 harcjárművel, a 9. Gépesített Lövészhadosztályt pedig 24 db BMP–1 harcjárművel tervezték ellátni.

A szombathelyi 8/42. Felderítő Zászlóalj (MN 9027) az új állománytábla szerinti szervezetre tért át. Az 1983 második felében a zászlóaljhoz beérkezett 18 darab BMP–1 harcjárműből az 1. és 2. csapatfelderítő- és a mélységi felderítőszázadokat 6-6 harcjárművel látták el. A két azonos szervezésű csapatfelderítő-századnál szakaszonként 2-2 BMP–1-et rendszeresítettek, így a szakaszok egy darab ZPSZH–F és két BMP–1 harcjárművel rendelkeztek. A mélységi felderítőszázadot csoportonként egy-egy harcjárművel fegyverezték át. A három század törzsébe egy-egy BMP-technikus, főszerelő tiszthelyet-

[398] HIM KI 197/40/22 562/22/21 – 42. f. z. HNYTL
[399] HIM KI 197/40/22 562/21/16 – 113. f. z. HNYTL
[400] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL
[401] HIM KI 1/45/72 974/72/1018 – 67. f. z. HNYTL
[402] HIM KI 204/9/4 247/04/1 – Intézkedés a „MÁTRA–III" feladat végrehajtására, 11. hk. ho. Tata, 1983
[403] HIM KI 197/22/10 268/10/4 – 5. HDS pk. Intézkedés a BMP–1–K és BMP–1 harcjárművek felderítő csapatoknál történő rendszerbeállítására és a felszabaduló páncélos technika átcsoportosítására. Nyt.szám: 001045/1983.

tesi beosztást rendszeresítettek. A beérkező új technika miatt a gépjárműjavító műhely állománya „a norma szerinti harcjárműjavító állománnyal került kiegészítésre". Rendszerbe állítottak egy lánctalpasharcjármű-karbantartó gépkocsit, a harcjárművek szállítására és vontatásához pedig egy nehéz szállítópótkocsit, valamint egy közepes kerekes és csörlős harckocsivontatót. A fegyvezetjavító műhely szervezete szakjavítóállománnyal, továbbá egy darab 9F66A1 gyakorlógépkocsival és annak üzemeltetéséhez szükséges kezelőszemélyzettel egészült ki. A zászlóalj ellátószakasza szállítógépjárműveinek a számát a megnövekedett lőszer- és üzemanyag-szállítási igényekre való tekintettel a normáknak megfelelően módosították.[404]

A lenti 9/54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) is új állománytábla szerinti szervezetre tért át. Az 1. és 2. Csapatfelderítő-századot szintén átfegyverezték PSZH-val. A rádiófelderítő század szervezetében lévő rádiórelé-felderítőállomást (VU–141M/G) megszüntették.[405]

A győri 11/74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) szervezetében 1983. március 1-jétől a 06/587/1982. számú intézkedés[406] alapján az 1–3. Felderítőszakaszoknál rendszeresítették a BMP-parancsnoki és -irányzói beosztásokat, és 1983. augusztus 1-jén, a „MÁTRA–III" intézkedés alapján új szervezetre tért át. 1983 második felében a zászlóaljhoz beérkezett 18 darab BMP–1 harcjárműből az 1. és a 2. Csapatfelderítő, valamint a mélységi felderítőszázad hathat harcjárművel részesedett. A csapatfelderítő-századnál szakaszonként két-két BMP–1-et rendszeresítettek, így a szakaszok egy darab ZPSZH–F és két BMP–1 harcjárművel rendelkeztek. A zászlóalj részére 5 darab ZPSZH–F-et biztosítottak, melyekből egy harcjárművet zászlóaljtörzsfőnöki (ZTÖF) PSZH-nak építettek át. A mélységi felderítőszázadot csoportonként egy-egy harcjárművel fegyverezték át. A három század törzsébe egy-egy BMP technikus, főszerelőtiszthelyettesi helyet rendszeresítettek. A beérkező új technika miatt a gépjárműjavító műhely állományát is kiegészítették. Rendszerbe állítottak egy lánctalpasharcjármű-karbantartó gépkocsit, a harcjárművek szállításához és vontatásához pedig egy nehéz szállító pótkocsit (CSMZAP–5208), valamint egy közepes kerekes (KRAZ–255B) és csörlős harckocsivontatót (VT–55). A fegyvezetjavító műhely szervezete szakjavító-állománnyal, továbbá egy darab 9F66A1 gyakorlógépkocsival és annak

[404] HIM KI 202/10/1 97/01/40 – A 8. gl. ho. pk. 0040/1983. sz. intézkedése a BMP–1K3 és BMP–1 harcjárművek felderítő csapatoknál történő rendszerbeállítására és a felszabaduló páncélos technika átcsoportosítására, 1983, 2–3.

[405] HIM KI 1/45/72 974/72/32 – 54. f. z. HNYTL

[406] HIM KI 197/40/22 562/21/86 – 74. f. z. HNYTL

üzemeltetéséhez szükséges kezelőszemélyzettel egészült ki.[407] A zászlóalj ellátószakasza szállítógépjárműveinek a számát a megnövekedett lőszer- és üzemanyag-szállítási igényekre való tekintettel a normáknak megfelelően módosította. A rádiófelderítő század szervezetében a rádiórelé-felderítőállomást (VU–141 M/G) megszüntették.[408]

A kiskunfélegyházi 7/113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) állománytábláját is helyesbítették, miszerint csökkentették a rádiófelderítő szakasz (kiképzendők) állományát, viszont itt is végrehajtották a rádió-vevőállomás cseréjét.[409]

Az egri 4/24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) átvette a tartalékos felderítőtiszt- és tiszthelyettesképzést.

A nyíregyházi 15/67. Felderítő Zászlóalj (MN 5328) új állománytábla szerinti szervezetre tért át. Az addig ott folytatott tartalékos felderítőtiszt- és tiszthelyettesképzést – mint láttuk – átcsoportosították Egerbe, továbbá a rendelkezésére álló hadtápszakembereket is átadta a 65. Gépkocsizó Lövészezrednek a „Laktanyahadtáp-szervezet" létrehozásához.[410]

A rendszeresített harcjárművek málházását a felderítőalegységek sajátosságainak megfelelően alakították ki. A szükséges átalakításokat – a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat aktív részvételével – a málházandó anyagok és műszerek, berendezések kialakítását, valamint gyártását központilag az MN Gödöllői Gépgyár végezte el.[411]

1983-ban kezdték meg az ezredközvetlen felderítőszázadoknál még meglévő PT–76 úszó harckocsik kivonását. Az UHK rendszeresítése 1962–63-ban kezdődött a Magyar Néphadseregben, és a nyolcvanas évek elejére már a húszéves technika kiszolgálása egyre több nehézségbe ütközött. Igaz, hogy páncélostechnika kiszolgálása még megoldható volt (mivel a BTR–50 PU is rendszerben volt), de a fegyverzete már „egyedülálló" volt... (Szombathelyen, amikor leadásra készítettük elő az úszó harckocsikat, már nem volt a századnál, aki UHK-ismerettel rendelkezett volna. Ezért, mint ezred-felderítőfőnök személyesen vettem részt az „zárolt" úszóharckocsik kimálházásában. Megtapasztalhattam, hogy mennyire „kiszolgálták" már az idejüket, és a lőszerek is milyen kritikus állapotban voltak a sok ki-bemálházástól – S. R.)

[407] HIM KI 204/9/1 247/01/46 40 – A 11. gl. ho. pk. 0046/1983. sz. intézkedése a BMP–1–K3 és BMP–1 harcjárművek felderítőcsapatoknál történő rendszerbeállítására, és a felszabaduló páncélos technika átcsoportosítására, 1–4.

[408] HIM KI 197/40/22 562/21/86 – 74. f. z. HNYTL

[409] HIM KI 197/40/22 562/21/16 – 113. f. z. HNYTL

[410] HIM KI 1/45/72 974/72/96 – 65. gl. e. HNYTL

[411] HIM KI 197/22/10 268/10/4 – 5. HDS pk. Intézkedés a BMP–1–K és BMP–1 harcjárművek felderítő csapatoknál történő rendszerbeállítására és a felszabaduló páncélos technika átcsoportosítására. Nyt. szám: 001045/1983, 14.

A gépesített lövész- és harckocsiezred-közvetlen századok állományában lévő úszóharckocsi-szakasz megszüntetése után három azonos szervezésű felderítőszakaszt terveztek felállítani három-három harcjárművel. A kivonást az átfegyverzés és átcsoportosítás függvényében 1983. december 31-ig hajtották végre. Ennek érdekében a felderítőszázadokhoz 2 darab PSZH–F harcjárművet csoportosítottak át. Az új szervezethez szükséges létszámot belső létszám-átcsoportosítással oldották meg. Az átfegyverzési ütemterv alapján, a módosított szervezetekre vonatkozó szervezési okmányokat folyamatosan adta ki az 5. Hadsereg. Ennek alapján két-két PSZH–F harcjárművet csoportosítottak át a 8/14., a 8/63., a 9/22., a 9/108., a 7/5., a 7/ 37. Budapesti Forradalmi és a 7/62. Gépesített Lövészezredekhez, továbbá a 8/8., a 9/69., a 11/25., a 11/31., a 11/145. és a 7/24. Harckocsiezred tizenhárom felderítőszázadához. Ezenkívül a 11/74. Felderítő Zászlóalj 5 darab ZPSZH–F harcjárművet kapott a korábbi PFUG–I parancsnoki harcjárművei helyett. A további hiányzó harcjárműveket a központi készletből biztosították a magasabbegységek számára, az alábbi elosztásban: a 9. Gépesített Lövészhadosztálynak 18, a 11. Harckocsi Hadosztálynak 10, a 7. Gépesített Lövészhadosztálynak pedig 9 darab PSZH-t adtak át.[412]

1983–84-ben e a harcjárművek közül ZTÖF-i PSZH-ra átépítettek a 9. Gépesített Lövészhadosztálynál 9 harcjárművet (amiből hatot az 54. Felderítő Zászlóalj és hármat a 26. Gépesített Lövészezred felderítőszázada részére); a 11. Harckocsi Hadosztálynál 10 harcjárművet (ezek közül egyet a 74. Felderítő Zászlóalj és hármat-hármat a 25., a 31. és a 145. Harckocsiezred felderítőszázadai kaptak).[413]

A felderítő- (a vezető beosztásban lévők és a kiképzésért felelős) parancsnoki állomány felkészítését 1981-ben a gyalogsági harcjárművek beérkezésével egy időben kezdték meg a szombathelyi 15. Gépesített Lövészezrednél Vámos Sándor őrnagy ezred-felderítőfőnök vezetésével.[414] Intézkedtek a hivatásos, továbbszolgáló, sor-, valamint a tartalékos hadköteles állomány átképzésére is, amit három ütemben hajtottak végre úgy, hogy azokat 1984.március 31-ig be is fejezték.

Az UHK-kiképzési bázis, ami a 24. Harckocsiezred állományában volt, 1983. március 1-jei hatállyal megszűnt, viszont a PSZH-felderítőrajparancsnokok kiképzését továbbra is a 4/24. Felderítő Zászlóalj folytatta.

Az átmeneti időszakban a 15. és 33. Gépesített Ezredeknél képezték ki az I. időszakos BMP-parancsnokokat és -irányzókat, ami biztosította a 15. és a 33. Gépesített Lövészezred, valamint a 42. és a 74. Felderítő Zászlóaljak

[412] Uo. 4–6.
[413] HIM KI 197/22/10 268/10/4 – i. m. 6.
[414] Kiss József visszaemlékezései. Kézirat a szerző birtokában.

BMP-parancsnoki és -irányzói szükségletét (magasabbegységenként 11 rajparancsnok és 15 irányzó). A BMP-vezetők kiképzését a 33. és a 15. Gépesített Lövészezred központilag biztosította. A „teljes centralizáció" szellemében, 1983. szeptember 1-jétől a 42. és a 74. Felderítő Zászlóaljak 2. Csapatfelderítő Századai átvették a hadosztályok felderítőalegységei szükségleteinek megfelelő létszámú BMP-parancsnokok és -irányzók kiképzését.[415]

A felderítőcsapatatok 1983-ban megkapták a 7×40-es EDF távcsöveket, amiket azonban nem sokáig élvezhettek. A kezelésével kapcsolatosan kiadott utasítások szerint az elvesztése, vagy megbontása (a benne lévő tríciumsugárzó anyag miatt) rendkívüli eseménynek minősült. Ezért a távcsöveket elsősorban fegyverszobában, a hivatásos állomány pisztolyaira vonatkozó előírások szerint kellett kezelni (kiadását és visszavételét külön füzetben, aláírással kellett igazolni). Ezek után sok esetben a kiképzési feladatokra megmaradt a régi 6×30–as távcső.[416]

A csapatok érdekében végrehajtott légi felderítés továbbra is gondot jelentett a szakirányító szervezetek részére. Az „M'" esetén a hadsereg alárendeltségébe kerülő szolnoki 101. Önálló Felderítő Repülőezred (MN 1219) állománya lényegében az időszak végéig a már elavult L–29-es gépekkel vett részt a nagyobb méretű gyakorlatokon. 1984. március 31-ével a 00201/26/1983. számú intézkedéssel, a „MÁTRA–IV" előrehozott feladatként az ezred megszűnt.[417] Személyi állományából, technikájából és a beszerzett Szuhoj SZU–22M típusú repülőgépekkel – jogutódjaként április 1-jével új hadrendi elemként – megalakult a 101. Felderítőrepülő Század (MN 1219) Taszáron. Azonban a szervezettel és az új gépekkel sem oldódott meg a légi felderítés problémája, mert hiába állt rendelkezésükre a beszerzett KKR–IT felderítőkonténer, a felderítési feladatok végrehajtására nem alkalmazták azokat.[418]

Gondot jelentett volna azonban a légi felderítési adatok vétele is. A gépesített lövész-, harckocsiezredek szintjén légi felderítési adatok vételére rendszeresített R–313 légi rádió-vevőkészülék csak a felderítőszázad-törzs PFUG–I parancsnoki harcjárművében volt. Ez a harcjármű volt abban az időben az ezred-felderítőfőnök vezetési pontja is. A rendszeresített R–313 légi rádió-vevőkészülékek kezelésére a hetvenes évek második felétől már szervezetszerűen folyt a felderítő-távírászok kiképzése a kiskunfélegyházi zászlóaljnál. A hetvenes évek végétől beérkező új harcjárműveknek (ZPSZH–F,

[415] HIM KI 197/22/10 268/10/4 – 5. HDS pk. Intézkedés a BMP–1K és BMP–1 harcjárművek felderítő csapatoknál történő rendszerbeállítására és a felszabaduló páncélos technika átcsoportosítására. Nyt. szám: 001045/1983, 9.
[416] HIM KI 197/22/2 268/02/76
[417] HIM KI 1/45/72 974/72/148 – 101. f. re. e. HNYTL
[418] Polgár: i. m.17.

a BMP–1K3, illetve a BRM–1K) azonban már nem volt ilyen eszköze, így ezredszinten a légi-felderítési adatokat már nem lehetett venni.[419] Azt is jelezni kell, hogy felderítőberendezések hiányában a vizuális légi felderítés (gondolok itt az L–29 pilótái által biztosított „felderítési adatokra") meglehetősen pontatlan volt.

A „MÁTRA–IV" feladat (1984. július 1.– augusztus 31.)

A 00140/1984. számú „MÁTRA–IV" feladattal folytatódtak az 1980–85. évi ötéves középtávú terv szervezési feladatai, amiket a csapatok 1984. július 1. és augusztus 31. között hajtottak végre. Ez a felderítő-zászlóaljak híradószakaszainak a szervezetét módosította, és egyéb változásokat is hozott: a 8/42. és a 11/74. Felderítő Zászlóaljak szervezetét a beállított gyalogsági harcjárművek rendszeresített lőszer-javadalmazása egy lépcsőben történő szállítása érdekében BMP-lőszerszállító gépkocsikkal egészítették ki;[420]

a 9/54. Felderítő Zászlóalj hadtápállományát átcsoportosították a 26. Gépesített Lövészezredhez, a laktanyahadtáp szervezetébe.[421]

A HM MNVK Szervezési Csoportfőnökség 00275/1984. számú intézkedése alapján (a „MÁTRA–IV" feladat részeként), 1984. december 1. és 1985. március 1. között, valamennyi felderítő-zászlóaljat érintette az úgynevezett „Technikai Integráció". Ennek keretében megszűnt a gépjármű-technikai szolgálat, a fegyverjavító műhely; a raktárosi és a fegyverjavító technikusi, továbbá, a vegyivédelmi tiszthelyettesi beosztás; a gépjárműjavító, valamint, a híradóanyag-javító műhely. Helyette, a zászlóaljaknál létrehozták a fegyverzettechnikai szolgálatot (FVTSZ). A rádió- és rádiótechnikai századnál törölték a technikusi és műszerészi beosztásokat.[422]

A 4/24., a 8/42. és a 11/74. Felderítő Zászlóaljaknál javítószakaszt szerveztek. A 9/54. Felderítő Zászlóaljnál módosították a szakjavítóműhelyek szervezetét és állományát. A 15/67., illetve a 7/113. Felderítő Zászlóalj szakjavítóműhelyek állományát átcsoportosították a 15/103., illetve a 7/101. Rendészeti Komendáns Zászlóalj (a nyíregyházi, illetve a kiskunfélegyházi Laktanya FVTSZ) szervezetébe.[423]

[419] A szerző tapasztalatai alapján.
[420] HIM KI 1/45/72 974/72/13 – 42. f. z. HNYTL
[421] HIM KI 1/45/72 974/72/32 – 54. f. z. HNYTL
[422] HIM KI 1/45/72 974/72/13; 32; 50; 69; 88; 101– 42., 54.,74., 113., 24., 67. f. z. HNYTL
[423] HIM KI 1/45/72 974/72/13; 32; 50; 69; 88; 101– 42., 54.,74., 113., 24., 67. f. z. HNYTL

A „MÁTRA–V" feladat (1985. augusztus 1–31.)

A felderítőcsapatok a 00130/1985. számú intézkedés[424] alapján 1985. augusztus 1. és 31. között végrehajtották a „MÁTRA–V" szervezés feladatot.

Az összfegyvernemi csapatokhoz képest a – sokkal kisebb létszámú – felderítőkötelékek fejlesztése dinamikusabb volt. Igaz, valamennyi harcjármű típusváltása később kezdődött el, de az átfegyverzést következetesen végrehajtották az első lépcsőben lévő felderítőcsapatoknál. A lecserélt eszközökkel „modernizálni" tudták a másodiklépcső-szervezeteket

A nyolcvanas években megkezdték a korszerű, lánctalpas, páncélozott felderítő-harcjárművek és parancsnoki változataik beszerzését. Így azoknál a hadosztályoknál, ahol már rendszerbe állították a gyalogsági harcjárműveket, a hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljaknál is rendszeresíteni tervezték a korszerű felderítő-parancsnoki (BRM–1K) és a felderítőszervek igényeinek megfelelően kialakított gyalogsági harcjárműveket (BMP–1 és BMP–1K3).[425]

Fokozatosan korszerűsítették a hetvenes évektől megjelent a mozgócél-felderítő lokátoralegységeket, amik kezdetben PSZNR–1, majd később PSZNR–5 földi mozgócél-felderítő lokátorállomásokkal voltak felszerelve. Tovább korszerűsödött a rádiófelderítő és rádiótechnikai századok szaktechnikája is.[426]

Ebben az időszakban az állandó készenlétű felderítőtörzsek és -csapatok feltöltöttsége kb. 95%-os volt. A rövidebb készenlétű szervezeteké kb. 57%-os, míg a hosszabb készenlétű kötelékek kb. 19%-os feltöltöttséggel bírtak.[427]

A 8/42., a 9/54. és a 11/74. Felderítő Zászlóaljak állománytábláit ismét átalakították: a gépjárművezetői beosztásokat módosították – akárcsak az 1. és a 2. Csapatfelderítő-századoknál a technikai eszközöket – a beérkező technikának megfelelően. Egyes tiszthelyettesi szakaszparancsnoki beosztást tisztire minősítettek.

A 8/42. Felderítő Zászlóalj állománytáblájában rendszerbe állítottak 5 darab BRM–1K felderítőparancsnoki harcjárművet, miközben a ZPSZH–F parancsnoki járműveket kivonták a rendszerből.[428]

A 9/54. Felderítő Zászlóaljnál az 1. és a 2. Csapatfelderítő-századokat, valamint a mélységi felderítőszázadot BMP–1 harcjárműre fegyverezték át. A csapatfelderítő-századoknál lévő PSZH–F harcjárműveket átcsoportosították a másodiklépcső-csapatokhoz.[429]

[424] HIM KI 204/14/1 270/01/87 – 11. hk. ho. Intézkedés a mozgósítás tervezésére, előkészítésére és végrehajtására a „MÁTRA–V" időszakára
[425] Polgár: i. m. 17.
[426] Uo.
[427] Uo. 16.
[428] HIM KI 1/45/72 974/72/13 – 42. f. z. HNYTL
[429] HIM KI 1/45/72 974/72/32 – 54. f. z. HNYTL

A 11/74. Felderítő Zászlóalj 1. és a 2. Csapatfelderítő-századánál szintén rendszeresítettek 5 darab BRM–1K felderítőparancsnoki harcjárművet, és miután azok beérkeztek az egységhez, a meglévő ZPSZH–F típusokat – akárcsak a 8/42. Felderítő Zászlóalj esetében – átadták a másodiklépcső-csapatoknak.[430]

A 7/113. Felderítő Zászlóalj állománytáblája helyesbítésével, módosították a gépkocsivezetői beosztásokat, és a raktárakat kiegészítették.[431]

A 4/24. Felderítő Zászlóaljnál rendszeresítették a BRM–1K felderítőparancsnoki harcjárművet. Mivel a BMP–1-gyel felszerelt csapatok részére a rajparancsnoki kiképzést már nem a zászlóalj végezte (csak a PSZH-felderítőraj-parancsnokit), ezért csökkentték a kiképzendő rajparancsnoki állomány létszámát. A beérkezett új technika kiszolgálása érdekében kiegészítették a technikai biztosítószakasz állományát.[432]

A 15/67. Felderítő Zászlóalj 1. és 2. Csapatfelderítő-századait átfegyverezték PSZH– F harcjárművekkel, amiket az első lépcső alakulatai adtak át.[433]

1984 utolsó hónapja jelentős változásokat hozott a Honvédelmi Minisztérium vezetésében: az illetékesek december 6-án nyugállományba helyezték Czinege Lajos hadseregtábornok honvédelmi minisztert, illetve ezt követően kinevezték a fegyveres erőket felügyelő miniszterelnök-helyettessé. Ezzel egyidejűleg kinevezték honvédelmi miniszterré Oláh István vezérezredest.

A Magyar Néphadsereg fejlesztése a nyolcvanas évek közepén

A nyolcvanas évek közepére a Magyar Néphadsereg – ezen belül is a szárazföldi haderő – teljesen kitöltötte az engedélyezett szervezeti keretet. Ezért Oláh vezérezredes, mint új honvédelmi miniszter 1985. február 4-én javaslatot tett le a Politikai Bizottság asztalára, amiben – megfelelő politikai és gazdasági felvezetés után – azt javasolta, hogy fogadjon el egy hosszú távú fejlesztési programot az MN minőségi és arányos fejlesztésére – a béke- és háborús létszám növelése nélkül – a jelenlegi haderőnemi struktúrában, a technikai ellátottság további tökéletesítésével.[434] Ennek szükségességét a NATO-tagországok példátlan méretű fegyverkezésén kívül az EFE által 1986–1990-re benyújtott tételes javaslattal is indokolta, ami mintegy 300–320 milliárd Ft-os költségvetést, ezen belül 100–110 milliárd Ft-os, azaz 3,7–4 milliárd rubeles speciális importot (fegyverimportot), 45–50 milliárd Ft-os beruházást és békében 20, háborúban 60 ezres létszámnövelést követelt a Magyar Néphöz-

[430] HIM KI 197/40/22 562/21/86 – 74. f. z. HNYTL
[431] HIM KI 197/40/22 562/21/16 – 113. f. z. HNYTL
[432] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL
[433] HIM KI 1/45/72 974/72/101 – 67. f. z. HNYTL
[434] M. Szabó: A Magyar Néphadsereg fejlesztésének... i. m. 202.

társaságtól (MNK). A miniszter ugyancsak javasolta a szárazföldi hadsereg vezetési, szervezeti struktúrájának korszerűsítését, a korábbiról egy hadtest-dandár-zászlóalj rendszerre való áttérését. A tervezett új struktúrával az alapvető szervezetek békelétszáma 40, a háborús létszáma pedig 23%-kal csökkent, miközben a harcoló állományé 6%-kal nőtt; az azonnali készenlétű dandárok feltöltöttsége 40–50-ről 70–80%-ra emelkedett. A hadsereg alárendeltségében a korábbi 9 magasabbegység helyett csak 3 hadtestet, a 29 ezred helyett csak 18 dandárt kellett felszerelni és vezetni.[435]

Az 1985. áprilisban a Hadműveleti Csoportfőnökség által készített jelentés értékelése szerint a haderő „szervezetét tekintve megfelel alaprendeltetésének, a hadtudomány jelenlegi követelményeinek, lényegében azonos az EFE típusszervezeteivel, alapvetően biztosítja a korszerű technika befogadását és alkalmazását".[436] A meglévő harci technikai eszközök 60%-a korszerű; a harckészültség és a mozgósítási készség megfelelő színvonalú; a felkészítés és kiképzés megfelel a követelményeknek, a 18 hónapos sorkatonai szolgálati idő bevált; a vezetés minden szinten kielégítő – írta a jelentés. Az új miniszter véleményét jelzi az, hogy a megfelel szót idézőjelbe tette, és széljegyzetkén az alábbi kommentárt fűzte hozzá: „Kimerültek a fejl. (szervezeti) extenzív értelmű tartalékai. A keretesítés tűréshatáron!" Alapjában, ebben az iratban fogalmazták meg az MN 1986–1990 közötti fejlesztésének a lényegét: „...a néphadsereg alapvetően minőségi, arányos fejlesztésének folytatása a jelenlegi haderőnemi felépítésben, a béke- és háborús létszám lényeges növelése nélkül; technikai ellátottságának, szervezeteinek és vezetési rendszerének további tökéletesítése; lépéstartás szövetségeseink egyeztetett, valamint a valószínű ellenség fejlesztési ütemével; a hivatásos állományról való fokozottabb gondoskodás és ezzel az utánpótlás javítása."[437]

Ezen belül lényegesnek ítélték meg:

- a szárazföldi haderőnemnél az új hadtest-dandár-zászlóalj felépítésre való áttérést; az új típusú harcászati rakéták rendszerbe állításának megkezdésével (4 készlet „TOCSKA");
- a tábori tüzérség tűzerejének növelését újabb önjáró tarackok, a hazai gyártású 120 mm-es („SZANYI") aknavetők és lövegek beállításával;
- a páncéltörő képesség fokozását újabb rakéta-páncéltörő eszközök (100 mm páncéltörő lövegek) rendszerbe állításával;
- a manőverezőképesség, a páncélvédettség és a tűzerő fokozását további T–72 harckocsik beszerzésével, és a meglévő közepes harckocsik egy részének (400 db T–55A) hazai bázison történő korszerűsítésével;

[435] Uo. 202–203.
[436] Uo. 204.
[437] Uo.

- újabb csapatlégvédelmi rakéták és légvédelmi gépágyúk rendszerbe állítását;
- további lánctalpas gyalogsági és felderítő-harcjárművek (158 BMP–1,–2; BRM–1K) tervezett szervezetbe állításának folytatását, s végül:
- a csapatok mindenoldalú biztosítása feltételeinek javítását korszerű műszaki, híradó, felderítő-, vegyivédelmi, vezetéstechnikai, rádióelektronikai, javító- és hadtápeszközökkel, -anyagokkal.

Azonban a korábban a párt- és állami vezetéssel, valamint az Országos Tervhivatallal (OT) egyeztetett 175 milliárd Ft-os keret helyett (ami már akkor is kompromisszum volt) csak 160,5 milliárdot biztosított az OT. Ez a technikai eszközök beszerzésének 20%-os csökkentését jelentette, aminek következtében sok más harci technikai eszköz mellett a tervezett 270-ből közel 130 db szállító és fegyvernemi páncélozott jármű beszerzése is elmaradt.[438] A csökkentés úgyszintén hatással volt a felderítő-harcjárművek (BRM) beszerzésére, így „csak" gyalogsági harcjárműveket vásárolhattak a felderítőcsapatok részére.

A politikai vezetés elfogadta a honvédelmi miniszternek a javaslatát az új szervezetre való áttéréssel kapcsolatban. Az EFE (különösen a szovjet katonai vezetés) duzzogva bár, de belenyugodott a Magyar Néphadsereg – a Varsói Szerződés típusszervezeteitől eltérő – átalakításába.

A „BAKONY" középtávú fejlesztési terv (1986–1990)

A „BAKONY–I" fejlesztés (1986. augusztus 1.–1987. február 28.)

Az új honvédelmi miniszter által javasolt változások a VII. ötéves tervhez kapcsolódó 1986–1990. évi „BAKONY" középtávú fejlesztési tervben nyertek részletes megfogalmazást, amit három ütemben hajtottak végre. Emellett szerepelt egy másik fedőnév is, ami teljesen megváltoztatta az elmúlt több mint másfél évtizedes „változatlanságot" az MN-en belül, ez pedig a „RUBIN" volt, az MNVKF által kiadott intézkedés.[439]

(Ebben az időben voltam a ZMKA hallgatója, és az egyik régi volt csapattisztkollégám, aki ezen a területen dolgozott – élén a honvédelmi miniszterrel – elmondta, hogy nagyon feszített ütemben végezték el az új szervezeti struktúra kidolgozását és annak várható hatásvizsgálatát. A várható változások átgondolt, sok szempontból való megvizsgálása, és a várható hatások elemzése, azok kiértékelése a végrehajtás minőségén és szervezettségén is látható volt. Sajnos a változások szellemi „szülőatyja" – Oláh István hadseregtábornok – a végrehajtást már nem érhette meg, mert 1985. december

[438] Uo. 203.

[439] MNVK Szerv. Csf-ség 00225/1986 számú intézkedése az MN szárazföldi csapatai új szervezeti felépítésre történő áttérés végrehajtására.

15-én tragikus hirtelenséggel, szívinfarktusban elhunyt. Minisztersége rövid idejű volt, de kiváló katonai-szakmai felkészültsége és akaratereje lehetővé tette, hogy ilyen rövid idő alatt ekkora nagy változást vigyen véghez a Magyar Néphadsereg szervezeti felépítésében.

Ez a változás nem csak szervezeti, hanem a katonai, szakmai ismeretekre is hatással volt. Az új szervezeti forma még önállóbb, kreatívabb gondolkodásmódot igényelt a parancsnokoktól és a törzsbe beosztott tisztjeiktől is. Ezt volt szerencsém megtapasztalni az 1987-es akadémiai első „kísérleti dandár"-gyakorlaton annak törzsében, mint felderítőfőnök.

Ritka lehetőségként, ez a folyamat az új honvédelmi miniszter beiktatása után is folytatódott – S. R.)

1986. augusztus 1-jével megkezdődött az első ütem, a „BAKONY–I" feladat[440] végrehajtása, ami már jelezte a változások közeledtét:
- a 8/42. Felderítő Zászlóalj állománytáblájában növelték a BMP-irányzók báziskiképzési létszámát. Az 1. és a 2. Csapatfelderítő-századokhoz BMP–1K3 felderítőparancsnoki harcjárműveket rendszeresítettek;[441]
- a 9/54. Felderítő Zászlóaljban is növelték a BMP-irányzók létszámát;[442]
- a 11/74. Felderítő Zászlóaljban az 1. Csapatfelderítő-századhoz három, a 2. Csapatfelderítő-századhoz pedig öt BRM–1K felderítő-parancsnoki harcjárművet rendszeresítettek. A zászlóalj állományát kiegészítették egy légvédelmi rakéta-(SZTRELA–2) szakasszal. A BMP-irányzók báziskiképző létszámát növelték;[443]
- a 7/113., a 15/67. és a 4/24. Felderítő Zászlóaljak állománytáblájában a „BAKONY–I" feladat nem hozott változást.[444]

A „BAKONY–II" („RUBIN") feladat (1987. március 1.–június 15.)

A sokat emlegetett „RUBIN"-feladat, gyakorlatilag az 1986–1990. évi „BAKONY" középtávú fejlesztési terv második üteme volt (esetenként „BAKONY–II" feladatként is szerepel,[445] de a következő szervezési intézkedés már a „BAKONY–III" fedőnevet viseli).

A fenti időintervallumban hajtották végre az MNVKF 00225/1986. számú intézkedését, amit egy ütemben, de kettő mozzanatban: az első mozzanatot 1987. március 1-től április 15-ig, a második mozzanatot 1987. április 15-től június 15-ig hajtották végre a szárazföldi csapatoknál.[446]

[440] MNVK Szerv. Csf-ség 00160/1986. számú intézkedése.

[441] HIM KI 197/40/22 562/22/21– 42. f. z. HNYTL

[442] HIM KI 197/40/22 562/21/16 – 54. f. z. HNYTL

[443] HIM KI 197/40/22 562/21/86 – 42. f. z. HNYTL

[444] HIM KI 1/45/72 974/72/69; 101 – 113., 67. f. z. HNYTL

[445] Az MH szárazföldi... i. m. 157–159.

[446] HIM KI 203/24/3 438/03/1 – A 2. g. hdt. pk. intézkedése a „RUBIN" feladat végrehajtására

Az intézkedés jelentős mértékben befolyásolta a Magyar Néphadsereg, azon belül a szárazföldi csapatok szerkezetének alakulását. Igaz, a seregtestszintű vezetési szerv, az 5. HDS (MN 5232) nem változott, és a seregtestközvetlen csapatok is érintetlenül maradtak, de egy teljesen új struktúra jött létre. A szárazföldi haderőt új módon, az ezred- és a hadosztályszintek kihagyásával, raj, szakasz, század, zászlóalj, dandár, hadtest és hadsereg vezetési szintek létrehozásával alakították ki.

A „RUBIN"-intézkedés alapján megszüntették a szárazföldi csapatok addigi nyolc magasabbegység-parancsnokságát, és az új szervezés szerinti állománytáblának megfelelően két új gépesített hadtestparancsnokságot hoztak létre, illetve a korábbi 3. Hadtest Parancsnokságot is átszervezték gépesített hadtestparancsnoksággá.

A 11. Harckocsi Hadosztály Parancsnokság állományából a felszámolt 7. és a 8. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság részeivel kiegészítve hozták létre Tatán az 1. Gépesített Hadtest Parancsnokságot (MN 2284).

A 9. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság állományából – kiegészítve a felszámolt 7. és a 8. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság egységeivel – hozták létre Kaposváron a 2. Gépesített Hadtest Parancsnokságot (MN 7203).

A korábbi 3. Hadtest Parancsnokság átszervezésével, a felszámolt 15. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság részeivel állították fel a 3. Gépesített Hadtest Parancsnokságot (MN 6639) Cegléden, és az addig önálló 3. (ceglédi) hadtest az 5. Hadsereg Parancsnokság alárendeltségébe került.

Az 1979–1986 között meglévő tizennégy lövészezred helyett tizenkettő lövészdandár, a nyolc harckocsiezred helyett öt harckocsidandár alakult meg. A gépesített lövész- és harckocsidandárokba egy-egy tüzérosztályt, és 4+2 gépesített lövész-, illetve harckocsi-zászlóaljat is szerveztek.

A hadsereg állományában ezzel nem emelkedett a zászlóaljak, a harckocsik, valamint a páncéltörő és tüzérfegyverek száma, de az 5-6 zászlóaljjal rendelkező dandár jobban megfelelt a harc feltételezett dinamikájának.

A „BAKONY–II" feladat keretében 1987. március 15. és szeptember 30-a között megszűnt:

- a 4. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 1394) Gyöngyösön (vele azonos MN számon hozták létre a 80. Gépesített Lövészdandárt), s ezzel egyidejűleg felszámolták az 53. Gépesített Lövészezredet (MN 6671) Szabadszálláson;
- a 15. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 7314) Nyíregyházán és alárendeltségében a 44. Harckocsiezred (MN 2520) Abasáron, valamint a 15. Gépesített Lövészhadosztály közvetlen felderítőalegysége, a 67. Felderítő Zászlóalj (MN5328) Nyíregyházán;
- a 7. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság (MN 4127) Kiskunfélegyházán és alárendeltségében a 37. Budapesti Forradalmi Ezred Kalocsán, valamint a 24. Harckocsiezred (MN 1549) szintén Kalocsán. A felszámolt ezred személyi állományát és technikáját a kijelölt csapatok dandárrá történő fejlesztéséhez átcsoportosították az alábbiak szerint: egy-egy gépesített lövészzászlóaljat a 62. Gépesített Lövész- és a 31. Harckocsi Dandárokhoz; egy gépesített lövészzászlóaljat és a felderítőszázadot a 6. Gépesített Lövészdandárhoz; a harckocsizászlóaljat a 33. Gépesített Lövészdandárhoz, míg a tüzérosztályt a 108. Gépesített Lövészdandárhoz. Megszűnt a 7. Gépesített Lövészhadosztály közvetlen felderítőalegysége is, a 113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) Kiskunfélegyháza helyőrségben;
- a 9. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság (Kaposvár) állományából megalakult a 22. Gépesített Lövészezred (MN 8677) Pécsett, (helyette létrehozták a 22. Önálló Tartalék Gépkocsizó Lövészdandárt); a 69. Harckocsiezred (MN 7818) Nagyatádon és megszűnt a 9. Gépesített Lövészhadosztály-közvetlen felderítőalegysége, az 54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) Lenti helyőrségben.[447]

A felszámolt egységek állománya és technikai eszközei átcsoportosításával feltöltötték az újonnan létrehozott dandárszervezeteket. Ezzel a szervezési feladattal megkísérelték a szárazföldi csapatok vezetési rendszerének korszerűsítését, a meglévő eszközök átcsoportosításával pedig a csapatok harci képességeinek javítását és feltöltöttségének növelését.

Az előzetes tervek a csapatok harcértékének megőrzése mellett bizonyos mértékű létszám- és fegyverzetcsökkenést prognosztizáltak. Az átszervezés után a szárazföldi csapatok harcértéke gyakorlatilag nem változott, de nem történt jelentős létszám- és fegyverzetcsökkentés sem.[448]

A szárazföldi csapatok szervezete a „RUBIN"-intézkedés végrehajtása után, a nyolcvanas évek végére az alábbiak szerint állt fel:

Az 5. Hadsereg Parancsnokság (MN 5232) Székesfehérváron változatlan maradt. Alárendeltségébe tartoztak az 1., a 2. és a 3. Gépesített Hadtest Parancsnokságok, melyek vezetése alatt létrehozták az alábbi új szervezetű összfegyvernemi és felderítőcsapatokat:

Az 1. Gépesített Hadtest Parancsnokság (MN 2284) Tatán alakult meg a 11. Harckocsi Hadosztály, valamint a felszámolt 7. és 8. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokságok részeiből. Alárendeltségébe tartozott a 33. Gépesített Lövészdandár (MN 8931) Zalaegerszegen, aminek szervezetét kiegészítették a kalocsai 37. Budapesti Forradalmi Ezred harckocsizászlóaljával; a 37. Gépesített Lövészdandár (MN 3715) Szombathelyen, kiegészítve a nagy-

[447] Az MH szárazföldi... i. m. 159.

[448] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 4/V, A Magyar Néphadsereg 1957–1989. http.//szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

atádi 69. Harckocsiezred (MN7818) egy harckocsizászlóaljával; a Gyöngyösön és Abasáron elhelyezett 80. Gépesített Lövészdandár (MN 1394) a 80. Gépesített Lövészezred „M"-törzséből – ami Egerből Gyöngyösre települt át, és az abasári 44. Harckocsiezredből, egy zászlóalj kivételével – alakult meg. A szervezetét kiegészítették a pécsi 22. Gépesített Lövészezred (MN 8677) két gépesített lövészzászlóaljával és légvédelmi rakétaütegével. A dandár felderítőszázada a pécsi 22. Gépesített Lövészezred felderítőszázada egy részéből alakult meg, és átvette a század két készlet PSZNR–1 földi mozgócél-felderítő lokátorát és szállítójárműveit.[449]

A tatai 25. Harckocsidandár (MN 9935) szervezetének fejlesztését már a „BAKONY–I" feladattal elkezdték. Akkor kapott egy harckocsi- és egy gépesített lövészzászlóaljat, valamint egy Gvozgyika önjáró tarackokkal felszerelt tüzérosztályt.

A 31. Harckocsidandár (MN 9001) szervezetét Rétságon kiegészítették a kalocsai 37. Budapesti Forradalmi Ezred egy gépesített lövészzászlóaljával és a légvédelmi rakétaütegével. Egy harckocsizászlóaljat kapott a szabadszállási 145. Harckocsiezredtől. Új szervezeti elemeként jelent meg egy Gvozgyika önjáró tarackokkal felszerelt tüzérosztály.[450]

Az 1. gépesített hadtest közvetlen felderítőalegysége, a 74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) Győrben volt.

A 2. Gépesített Hadtest Parancsnokság (MN 7103) Kaposváron alakult meg a 9. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság, valamint a felszámolt 7. és 8. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokságok részeiből. Az alárendeltségébe az alábbi csapatok tartoztak: a 14. Gépesített Lövészdandár (MN 4730) Nagykanizsán, aminek a szervezetét kiegészítették a nagyatádi 63. Gépesített Lövészezred (MN 3335) egy harckocsizászlóaljával, a jászberényi 50. tüzérezred egy 122 mm-es gépvontatású tarackos osztályával. A Gvozgyika önjáró tarackokkal felszerelt tüzérosztályát átadta a tapolcai 8. Harckocsidandárnak (MN 6904); a 26. Gépesített Lövészdandárt (MN 6783) Lentiben kiegészítették a szabadszállási 145. Harckocsiezred (MN7818) egy harckocsizászlóaljával; a nagyatádi 63. Gépesített Lövészdandár (MN 3335) szervezete megkapta a nagyatádi 69. Harckocsiezred (MN7818) két harckocsizászlóalját, továbbá egy 122 mm-es gépvontatású tarackos osztály technikáját a központi készletből. A Gvozgyika önjáró tarackokkal felszerelt tüzérosztályát átadta a verpeléti 35. Harckocsidandárnak (MN 7965), a harckocsizászlóalját pedig a nagykanizsai 14. Gépesített Lövészdandárnak (MN 4730); a Baján és Pécsett elhelyezett 108. Gépesített Lövészdandár

[449] HIM KI 203/32/3 477/03/2 – 9. gl. ho. 001101/32/1986 4. sz. mell. Kivonat az 5. HDS „RUBIN" szervezési tervéből, 3., illetve HIM KI 197/40/22 562/21/77 – 80. gl. dd. HNYTL
[450] HIM KI 197/40/22 562/21/73 – 25. hk. dd. HNYTL

(MN 7809) szervezetét kiegészítették a pécsi 22. Gépesített Lövészezred (MN 8677) egy-egy gépesített lövészzászlóaljával és harckocsizászlóaljával, de ide csoportosították át a kalocsai 37. Budapesti Forradalmi Ezred 122 mm-es gépvontatású tarackos osztályát is. Ugyanekkor, a Gvozgyika önjáró tarackokkal felszerelt tüzérosztályát átadta a Szabadszálláson települt 145. Önálló Harckocsidandárnak (MN 7038), egy gépesített lövészzászlóalját pedig a tapolcai 8. Harckocsidandárnak (MN 6904); a tapolcai 8. Harckocsidandárt (MN 6904) kiegészítették a bajai 108. Gépesített Lövészezred (MN 7809) egy gépesített lövészzászlóaljával, illetve a hódmezővásárhelyi 62. Gépesített Lövészezred (MN 4228) harckocsizászlóaljával és a nagykanizsai 14. Gépesített Lövészezred (MN 4730) Gvozgyika önjáró tarackokkal felszerelt tüzérosztályával.[451] A 2. Gépesített Hadtest közvetlen felderítőalegysége, a 42. Felderítő Zászlóalj (MN 9027) Szombathely helyőrségben volt.

A 3. Gépesített Hadtest Parancsnokság (MN 6639) Cegléden alakult meg a 3. hadtest, valamint a felszámolt 4. és 15. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság állományából. Alárendeltségében volt az 5. Gépesített Lövészdandár (MN 7042) Mezőtúron, amit kiegészítettek a szabadszállási 53. Gépesített Lövészezred (MN 6671) egy gépesített lövészzászlóaljával; a 6. Gépesített Lövészdandár (MN 4419) Egerben, kiegészítve a kalocsai 37. Budapesti Forradalmi Ezred egy gépesített lövészzászlóaljával és a felderítőszázadával; a 62. Gépesített Lövészdandár (MN 4228) Hódmezővásárhelyen, ugyancsak megerősítve a 37. Budapesti Forradalmi Ezred egy gépesített lövészzászlóaljával, valamint a 24. Harckocsiezred (MN 1549) egyik harckocsizászlóaljával. Ugyanakkor átadta a harckocsizászlóalját a tapolcai 8. Harckocsidandárnak (MN 6904); a 65. Gépesített Lövészdandár (MN 5125) Nyíregyházán, a 35. Harckocsi Dandár (MN 7965) pedig Verpeléten diszlokált. Ez utóbbi dandár felderítőszázada átvette a 69. Harckocsiezred felderítőszázada két készlet PSZNR–1 földi mozgócél-felderítő lokátorát és szállítójárműveit.[452]

A 3. Gépesített Hadtestközvetlen felderítőalegysége, a 24. Felderítő Zászlóalj (MN 3885) Eger helyőrségben volt.

Az 5. Hadsereg közvetlen alárendeltségébe helyezték a szabadszállási 145. Önálló Harckocsidandárt (MN 7038), aminek a szervezetét kiegészítették a szabadszállási 53. Gépesített Lövészezred (MN 6671) egy gépesített lövészzászlóaljával és harckocsizászlóaljával, továbbá egy-egy harckocsizászlóaljat kapott a kalocsai 24. (MN 1549) és az abasári 44. Harckocsiezredektől (MN 2520), továbbá egy Gvozgyika önjáró tarackokkal felszerelt tüzérosztályt

[451] HIM KI 203/32/3 477/03/2 – 9. gl. ho. 001101/32/1986 4. sz. mell. Kivonat az 5. HDS „RUBIN" szervezési tervéből, 2–6.
[452] Uo.

a bajai 108. Gépesített Lövészezredtől (MN 7809). „Ellentételezésként" egy-egy harckocsizászlóalját átadta a rétsági 31. Harckocsidandárnak (MN 9001) és a Lenti helyőrségben települt 26. Gépesített Lövészdandárnak (MN 6783). A 48. Önálló Gépkocsizó Lövészdandár (MN 8536) Debrecenben szintén hadseregközvetlenként szerepelt a továbbiakban.[453]

A „RUBIN"-intézkedés alaposan megritkította a felderítőcsapatokat is. A korábbi nyolc hadosztályközvetlen felderítő-zászlóalj helyett csak három hadtestközvetlen felderítő-zászlóalj maradt (igaz, a létszám és a technika vonatkozásában is megerősödtek).

A 15/67. Felderítő Zászlóaljat (MN 5328) Nyíregyházán felszámolták. Az állomány további szolgálatot vállaló (és beosztást kapott) részét áthelyezték a 3/24. Felderítő Zászlóalj állományába, ahol folytatta a tevékenységét. Ide csoportosították át a zászlóalj felszerelésének egy részét, míg a többit a meghatározott raktárakba, bázisokra adták le. Jogutódjaként a 24. Felderítő Zászlóaljat jelölték ki.[454]

A 7/113. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) Kiskunfélegyházán szintén megszűnt, a személyi állományát és technikáját átcsoportosították az 1/74. és a 2/42. Felderítő Zászlóaljakhoz. Jogutódja az 1/74. Felderítő Zászlóalj lett.[455]

Nem kerülhette el sorsát a 9/54. Felderítő Zászlóalj (MN 7842) sem Lentiben. A személyi állományát és technikáját átvette az 1/74. és a 2/42. Felderítő Zászlóalj Jogutódjaként az 1/74. Felderítő Zászlóaljat jelölték ki.[456]

A győri 1/74. Felderítő Zászlóalj (MN 9550) a „RUBIN"-feladat végrehajtásakor új 2/1/12. számú állománytábla szerinti szervezetre tért át, ami azt jelentette, hogy egy századdal történő kiegészítésével már három csapatfelderítő-százada lett. A mélységi felderítőszázad állományában lévő csoportok számát hatról kilencre növelték. A rádiótechnikai felderítőszakaszát átcsoportosították a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóaljhoz, szervezetét egy SZTRELA–2M-szakasszal kiegészítették. A megnövelt szervezet feltöltési igényét a felszámolt 54. és 113. Felderítő Zászlóalj átcsoportosított állományával és technikájával elégítették ki. E szervezet, a megszűnt 11. Harckocsi Hadosztály parancsnokának alárendeltségéből az újonnan létrehozott 1. Gépesített Hadtest Parancsnok alárendeltségébe került (ami gyakorlatilag csak szervezeti névváltozást jelentett).[457]

[453] Az MH szárazföldi... i. m. 157–158.
[454] HIM KI 1/45/72 974/72/101 – 67. f. z. HNYTL
[455] HIM KI 197/40/22 562/21/16 – 113. f. z. HNYTL
[456] HIM KI 197/40/22 562/21/16– 54. f. z. HNYTL
[457] HIM KI 197/40/22 562/21/86 – 74. f. z. HNYTL

A szombathelyi 2/42. Felderítő Zászlóalj (MN 9027) a „RUBIN"-feladat végrehajtásakor az új 2/2/12. számú állománytábla szerinti szervezetre tért át. Az eddigi két csapatfelderítő századot kiegészítették még egy századdal; a mélységi felderítőszázad állományában lévő csoportok számát hatról kilencre növelték; a rádiótechnikai felderítőszakaszt átcsoportosították a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóaljhoz; az alegység még egy SZTRELA–2M szakasszal is kiegészült. A megnövelt szervezet feltöltését a felszámolt 54. és 113. Felderítő Zászlóaljtól átcsoportosított állománnyal és technikával egészítették ki. A zászlóalj a felszámolt 8. Gépesített Lövészhadosztály parancsnokának irányítása alól a 2. Gépesített Hadtest Parancsnokság alárendeltségébe került.[458]

Az egri 3/24. Felderítő Zászlóalj (MN 3855) a felszámolt 4. Gépesített Lövészhadosztály Parancsnokság alárendeltségéből a 3. Gépesített Hadtest Parancsnokság alárendeltségébe került. A megnövelt létszámú szervezetét a felszámolt 67. és a 113. Felderítő Zászlóalj állományából töltötték fel.[459]

1988-ban a néphadsereg békelétszáma összesen: 106 800 fő volt. Ebből a Honvédelmi Minisztérium állományában 1200 fő, a szárazföldi csapatok kötelékében 54 700 fő, a légvédelmi csapatoknál 19 800 fő, a légierő állományában 1600 fő, a központi alárendeltségben lévő szervezeteknél (pl. tanintézetek) 23 500 fő, a hadtápszervek és -intézetek állományában pedig 6000 fő volt. A csapatoknál összesen 113 harci repülőgép, 96 harci helikopter, 1435 harckocsi, 2310 páncélozott szállító-harcjármű, 27 tüzérségi rakétaindító, 1750 tábori tüzér löveg, 270 páncéltörő löveg, kb. 500 légvédelmi fegyver és kb. 50 önjáró hídvető állt szolgálatban.[460]

Az országban a nyolcvanas évek végére az ismételten elmélyülő gazdasági, társadalmi, morális válság okozta elégedetlenség szükségszerűen éreztette a hatását a haderőn belül is. Az 1988. májusi pártértekezletet követően, az MSZMP felső vezetésében bekövetkezett változások a honvédelemért felelős minisztériumban is jelentős átalakulásokat készítettek elő. Ezt az átszervezést „TAVASZ–88" fedőnév alatt tervezték meg és hajtották végre.[461]

1989. január 30-án a honvédelmi miniszter bejelentette, hogy 1989-ben és 1990-ben 9%-kal csökkentik a néphadsereg létszámát, ami kb. 9300 katonát, 251 harckocsit és egy vadászrepülő-századot érint.[462]

[458] HIM KI 197/40/22 562/21/86 – 42. f. z. HNYTL
[459] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL
[460] Magyarország a XX. században I... i. m.
[461] Az MH szárazföldi... i. m. 163.
[462] Csendes–Gellért... i. m. 455.

Haderőcsökkentés „BAKONY–III”-feladat keretében
(1989. augusztus 1.– szeptember 30.)

A haderő-átalakítás harmadik üteme az 1989. augusztus 1-jén keltezett 00330/1989. számú HM MNVK Szerv. és M Csf-ség intézkedése alapján a „BAKONY–III” feladattal folytatódott. E dátummal – a korábban bejelentett csapatcsökkentés első lépéseként – felszámolták a szabadszállási 145. Önálló Harckocsidandárt (MN 7038),[463] a másik hadseregközvetlen összfegyvernemi harcászati magasabbegységnek, a debreceni 48. Önálló Gépkocsizó Lövészdandárnak (MN 8536) azonban csak a híradó és tüzéreszközeiben következett be kisebb változás.[464]

A „BAKONY–III" szervezés alapvetően a szervezetek technikai eszközökkel való kiegészítésére, a gépesített lövészzászlóaljak 120 mm-es aknavetői számának növelésére és egyes híradó eszközök cseréjére irányult. Azonban néhány „érdekes" változás is bekövetkezett, ami előrevetítette a későbbi folyamatokat. Így pl. az újonnan létrehozott gyöngyösi 1/80. Gépesített Lövészdandár (MN 1394) békeszervezetét a „BAKONY–III" szervezési feladat első ütemeként – az 1989. február 1-jei 0095/1989. MNVK. Szerv. M. Csf-ség irata alapján – egy gépesített zászlóaljjal csökkentették, majd, az 1989. augusztus 1-jei intézkedés alapján a dandár szervezetét módosították: a 3. Gépesített Zászlóaljat keretesítették.[465]

A nagyatádi 2/63. Gépesített Lövészdandárnak (MN 3335), a „BAKONY–III" szervezési feladat első ütemeként, a fent jelzett MNVK. Szerv. M. Csf-ség irata alapján a békeszervezete egy gépesített zászlóaljjal csökkent.[466]

A 3. Gépesített Hadtest Parancsnokság alárendeltségében lévő 62. Gépesített Lövészdandár (MN 4228) békeszervezete a „BAKONY–III" szervezési feladat első ütemeként, a 0098/1989 MNVK Szerv. M. Csf-ség ügyirata alapján kiegészült egy gépesített lövész- és egy harckocsizászlóaljjal, ami csak egy harckocsiszázaddal rendelkezett.[467]

A szervezési feladat második ütemében a hadtest alárendeltségébe tartozó mezőtúri 5. (MN 7042), a hódmezővásárhelyi 62. (MN 4228) és a nyíregyházi 65. Gépesített Lövészdandár (MN 5125) 1. Gépesített Lövész- és 1. Harckocsizászlóaljának, valamint a kiszolgáló és ellátóalegységeinek feltöltöttségét növelték. A három gépesített lövészdandár felderítőszázadaihoz egy-egy lokátorszakaszt (2 db PSZNR–5 lokátort) állítottak be.[468]

463 HIM KI 197/40/21 562/21/20 – 145. ö. hk. dd. HNYTL
464 HIM KI 197/40/21 562/21/59 – 48. ö. gl. dd. HNYTL
465 HIM KI 197/40/21 562/21/77 – 80. gl. dd. HNYTL
466 HIM KI 197/40/22 562/22/12 – 63. gl. dd. HNYTL
467 HIM KI 197/40/22 562/22/37 – 62. gl. dd. HNYTL
468 HIM KI 197/40/22 562/22/35; 37; 38 – 5., 62., és 65. gl. dd. HNYTL

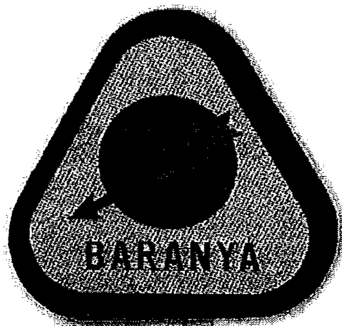
A 62. Gépesített Lövészdandár (MN 4228) 4. Gépesített Zászlóaljának PSZH-it (32 db) kivonták, helyette gépkocsizó zászlóaljat alakítottak ki.[469]

A „BAKONY–III" szervezési intézkedés kizárólag a rádiófelderítő alegységeket érintette. A zászlóaljak rádiófelderítő századainak szervezetében történtek változások, így a rádió-iránymérőállomás parancsnoki beosztását tiszthelyettesire módosították, továbbá, az 1/74. és a 2/42. Felderítő Zászlóalj a rádiófelderítő- és hadműveleti tiszti beosztásokat átadták a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóaljnak. A 3/24. Felderítő Zászlóalj egyes híradástechnikai eszközeit lecserélték, másokat pedig kivontak a használatból.[470]

A Magyar Néphadsereg így jutott el az évtized végéhez, amikor is a hadseregben szintén megkezdődött a módszer- és rendszerváltás. 1989. július 7-én a honvédelmi miniszter bevezette a bajtárs megszólítást,[471] majd november 30-án kinevezték Lőrincz Kálmán altábornagyot az MN parancsnokává, Borsits László altábornagyot pedig az MN vezérkari főnökévé.[472]

Ezzel tovább folytatódott a Magyar Néphadsereg, majd később a Magyar Honvédség létszámcsökkentéssel járó „haderőreformja", aminek következtében napjainkra körülbelül egyötödére csökkent a haderő.

469 HIM KI 197/40/22 562/22/37 – 62. gl. dd. HNYTL
470 HIM KI 197/40/22 562/21/21 és 86; 46 – 42., 74. és 24. f. z. HNYTL
471 Csendes–Gellért... i.m. 461.
472 Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO tagságig (1989–1999), Egyetemi jegyzet, Bp., 2002, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet, Hadtörténelmi Tanszék, 8–9.

MH 42. Baranya Felderítő Zászlóalj

MH 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj

MH 74. Arrabona Felderítő Zászlóalj

MH 34. Bercsényi László Felderítő Zászlóalj

IV.

A MAGYAR HONVÉDSÉG ÉS FELDERÍTŐCSAPATAINAK HELYZETE A MEGVÁLTOZOTT KÖRNYEZETBEN (1990–2000)

A KÜL- ÉS BELPOLITIKAI KÖRNYEZET VÁLTOZÁSAI AZ EZREDFORDULÓIG

A nyolcvanas évek végén a szovjet és az amerikai vezetők máltai csúcstalálkozóján a két „világhatalom" vezetője tárgyalt a német újraegyesítésről, a „kelet-európai" változásokról, a leszerelésről és a jövőbeni együttműködés lehetőségeiről. Ezt követően is folytatódott a szovjet belpolitika megreformálásának kísérlete, melynek során a reformok véghezvitele és a cenzúra felszámolása mellett, az 1989. május-júniusi többé-kevésbé szabad választások után, 1990. februárban a szovjet alkotmányból törölték a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) vezető szerepét.[473]

A szovjethatalom folyamatos térvesztése kihatott a szövetségesek helyzetére is. Az új utak keresésében „élenjáró" Magyarország már megkezdte a Varsói Szerződés (VSZ) kötelékeinek bontását, a lehetőségek kihasználásával hangot adott a saját nemzeti érdekeinek és azokat egyre tudatosabban képviselte. Ez a politikai folyamat – látványosan – az 1989. augusztus 19-i páneurópai pikniken, a vasfüggöny megnyílását kihasználó 600 NDK- (Német Demokratikus Köztársaság) állampolgár „büntetlen átszökésével" kezdődött, és ez indította el a politikai orientáció nyilvános újraértékelését. Ahogy Helmuth Kohl kancellár megfogalmazta: „Ezzel tört ki az első kő a berlini falból."[474]

[473] M. Szabó Miklós: A ZMKA története 1980–89, Bp., 2010, Zrínyi Média, 9.

[474] Uo. 10. Erre emlékezve mondta 1990. augusztus 23-án Helmuth Kohl a Bundestagban, miszerint „Különös hálával szeretnék itt megemlékezni Németh Miklósról, Magyarország akkori miniszterelnökéről. Csaknem pont tizenkét hónappal ezelőtt ígéretet tett nekünk, hogy Magyarország meg fogja nyitni határait az NDK-menekültek előtt. Ezzel tört ki az első kő a berlini falból."

A „szocialista világrendszer" széthullása megkezdődött. „Aki késlekedik, azt megbünteti az élet,"[475] figyelmeztette 1989. október 7-én Mihail Gorbacsov a Német Egyesült Szocialista Párt első titkárát, Erich Honeckert. Ő azonban elégedett volt a „dolgok" állásával, annak ellenére, hogy akkor már egymást érték a tüntetések, aminek betetőzését a berlini fal november 9-i „leomlása" képezte. Ezek a politikai lépések meghatározták a nyugati országok Magyarországhoz való hozzáállását és megítélését.

(Ebben az időben voltam a szombathelyi gépesített lövészdandár felderítőfőnöke. 1989 nyarán, amikor hétvégenként Sopronba utaztam a Trabantommal a szanatóriumban lévő kislányomat meglátogatni, a fő- és mellékutak mentén nagyon sok elhagyott, NDK-rendszámmal ellátott autót láttam. Akkor felvetődött bennem: „Valami nagyon rossznak kell történni az NDK-ban, hogy azt a gépkocsit, amit sok év alatt, sok munka árán szerzett meg a család, egy teljesen bizonytalan, de szabad jövőért otthagyjon az ember". Később a munkásőrség laktanyájában őrizte a felderítőszázad a Szombathely közvetlen környékén otthagyott, több mint 30 darab NDK-s autót – S. R.)

Magyarországon is keresték a politikai és gazdasági hanyatlásból a kiutat.

1988 közepétől már megszűnt a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) által „fémjelzett" egypártrendszer, és egymás után alakultak meg a különböző pártok. 1989 végéig a számuk meghaladta a hatvanat. Ennek következtében, valamint az Németh Miklós vezette kormány november 24-i hivatalba lépésével az Országgyűlés ténylegesen megkezdte működését. Nagy Imre és mártírtársai 1989. június 16-i újratemetése, valamint Kádár János ugyanaz napi halála végleg lezárta a legújabb kori magyar történelem egy fontos korszakát. A nyár folyamán zajló nemzeti kerekasztal-tárgyalások már az újabb periódust készítették elő.[476]

A korabeli külpolitika fontos elemei voltak a NATO tizenhat országa és a VSZ hét tagállama közötti tárgyalások Bécsben a hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek csökkentéséről (CFE). Ezzel egy időben megkezdődött a hazánkban ideiglenesen állomásozó szovjet csapatok létszámának csökkentése, miközben a nemzetközi helyzet is kedvezőbbé vált.

A Minisztertanács felhatalmazta a honvédelmi minisztert a Szovjet Fegyveres Erők Vezérkarával és a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erők Parancsnokságával egyeztető tárgyalások folytatására azért, hogy a Magyar Köztársaság védelme a nemzeti doktrína alapján, de továbbra is a Varsói Szerződés szövetségi rendszerén belül legyen biztosítva. Ugyanakkor előírás volt, hogy az 1991–1995 közötti időszak fejlesztési jegyzőkönyveit csak 1992

[475] Uo. 10.
[476] Uo. 16–18.

végéig terjedően állítsák össze és írják alá. Ezek a jegyzőkönyvek a „Protokoll" megnevezést kapták.[477]

1989. november közepén a Magyar Néphadsereg hivatásos tiszti és tiszthelyettesi állománya fogadalmat tett a Magyar Köztársaságnak a katonai esküjéhez hű szolgálatára.

Az átalakuló biztonságpolitikai tényezők figyelembevételével a haderőreformra vonatkozóan új elgondolásra volt szükség. Az akkori katonai vezetés a fő figyelmet az emberi tényezőnek, illetve a minőség megőrzésének szentelte. „A védelmi doktrína megvalósítása a Magyar Néphadseregben" címmel[478] terjesztette be tervezetét a szaktárca a Németh Miklós vezette kormányhoz. Ebben egyértelművé tette, hogy a hadsereg feladata az ország megvédése, tehát védelmi doktrínát kell kidolgozni, erre kell felkészíteni és alkalmassá tenni a haderőt.

A Minisztertanács az előterjesztés elfogadásával egyidejűleg, 1989. november 30-án elrendelte a Magyar Néphadsereg létszámának, fegyverzeti eszközeinek 1991 végéig végrehajtandó csökkentését 30–35%-os mértékben.[479] 1989. december elsejével megkezdték a Honvédelmi Minisztérium átszervezését, valamint – a korábban jelzett tervezet ajánlása alapján – a Polgári Védelem átadását a Belügyminisztériumnak. Ekkor döntöttek az államigazgatási és a katonai szervezetek irányítási rendjének különválasztásáról, és parancsban rendelkeztek az új Honvédelmi Minisztérium, valamint a Magyar Néphadsereg Parancsnokságának megalakításáról, illetve a politikai szervek megszüntetéséről.[480]

A Minisztertanács egyetértett a sorkatonai idő 12 hónapra való redukálásával, amire a haderő 1991. január elsejével tért át, és 1997. november 12-ig volt érvényben. Jóváhagyta, hogy a hivatásos állomány csökkentése a természetes kiáramlás útján valósuljon meg. (Amihez az elkövetkező évek átszervezései, haderőreformjai, a csapatok újabb helyőrségváltásai és felszámolásai bőséges alkalmat biztosítottak – S. R.) Ugyancsak ekkor döntött a tanács arról, hogy a honvédelmi tárca 1990–92 között 153 milliárd forint támogatást kapjon. Ez a szűk keret csak azt tette lehetővé, hogy a csökkentést a leggyorsabban megvalósítsák, de a harci technikai eszközök állapota tovább rosszabbodott, új beszerzésekre pedig nem került sor.[481]

[477] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO tagságig (1989–1999), Egyetemi jegyzet, Bp., 2002, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet, Hadtörténelmi Tanszék, 12.
[478] Uo. 10.
[479] Uo. 10–11.
[480] Uo. 12.
[481] Uo.

A Németh-kormány által bevezetett haderőcsökkentési intézkedések célja elsősorban a Magyar Néphadsereg felett a demokratikus civil kontroll kialakítása és a haderő védelmi jellegűvé történő átalakítása volt, ami a Varsói Szerződéssel és a Szovjetunióval korábban kialakított szoros kapcsolatok lazításával járt.[482] Felszámolták a hadseregen belüli párt- és politikai szervezeteket, megkezdődött a túlméretezett és túlköltekezett haderő létszámcsökkentése.[483]

1990. március 25-én az első szabad, többpárti választások után a Magyar Demokrata Fórum (MDF) került hatalomra. A Dr. Antall József által vezetett új kormány a Honvédelmi Minisztériumot a kormány stratégiai jelentőségű tárcájának tekintette. A legújabb kori történelmünkben ekkor lett a Honvédelmi Minisztérium dr. Für Lajos miniszter irányításával valóban polgári vezetésű. 1990. június 21-én a honvédelmi miniszter a Magyar Honvédségben a bajtárs megszólítás helyett az úr, illetve hölgyek esetében az úrhölgy, úrasszony megszólításokat vezette be.[484]

Folyamatosan lazultak a katonai kapcsolatok a Szovjetunióval és a Varsói Szerződéssel, hasonló ütemben sikerült a koalíciós jellegű támadó doktrínára felépített, túlméretezett, illetve az állampárt által irányított és ellenőrzött haderőt lebontani.

A kilencvenes évekre Európa keleti felében mélyreható változások történtek. Felbomlott a Szovjetunió, Jugoszlávia és Csehszlovákia. Ennek egyaránt voltak pozitív és negatív következményei is. Az ország a korábbi öt helyett már hét országgal volt határos.

1991-re a déli határon háborús helyzet alakult ki. Jugoszlávia szétesését követően a volt tagköztársaságok közötti etnikai ellentétek, illetve területi igények miatt harcok robbantak ki. A határközeli harci cselekmények kapcsán, a légtérsértések, és az ország szuverenitását veszélyeztető események miatt a honvédség szárazföldi, légvédelmi és repülőszervezeteinél, valamint a Határőrségnél különleges rendszabályokat vezettek be. Az átszervezés, a békekiképzés és a határbiztosítás összehangolt, magas szinten szervezett tevékenységet igényelt a vezető szervektől és a végrehajtó állománytól. A határ közelében élő lakosság aggodalmának és az ország területi integritásának demonstrálására harcjárművel felszerelt határőrjárőrök, figyelő és készenléti szolgálatot ellátó kikülönített katonai alegységek települtek ki és hajtották végre feladataikat a különböző településeken és útvonalakon.[485]

A NATO vezetése kérte a Magyar Köztársaság kormányát, hogy engedélyezze a NATO AWACS felderítőgépeinek járőrözését a magyar légtérben, amit – a társadalom egyetértésével – a magyar kormány engedélyezett. Ez később fontos lépésnek bizonyult a NATO-val történő együttműködés továbbfejlesztése során.

1994. január 10-11-én, a NATO brüsszeli ülésén elfogadta a „Partnerség a békéért" programot (Partnership for Peace – PfP) és az abban foglalt, úgynevezett CJTF- (Combat Joint Task Force/ Összhaderőnemi Alkalmi Harci Kötelék) koncepciót, aminek keretdokumentumát a brüsszeli NATO-központban 1994. február 8-án írta alá a magyar kormány külügyminisztere.[486]

1994-ben a választások után, a Magyar Szocialista Párt (MSZP) és a Szabaddemokraták Szövetsége (SZDSZ) koalíciója alakította meg az új kormányt. Az új honvédelmi miniszter Keleti György lett. A Horn Gyula vezette kormány programjának biztonság- és katonapolitikai fejezete számos területen újraértékelte az ország biztonságával kapcsolatos kérdéseket. Egyértelműen megfogalmazódott, hogy az országvédelem önerőből történő biztosítása mellett prioritást élvez a szövetségi rendszerek (NATO-, EU-) tagságából eredő garanciarendszer megszerzése. Ennek a kitűzött célnak megfelelően új lendületet kapott a NATO-csatlakozás előkészületeinek politikai és diplomáciai menedzselése.[487]

A korábban megfogalmazott honvédelmi és biztonságpolitikai alapelvekből kiindulva a kormány programjában az ország békéjének megőrzését, a háború és a fegyveres konfliktus megakadályozását tűzte ki célul, amit elsősorban politikai, diplomáciai, és nem katonai eszközökkel igyekeztek elérni, az Európa többi országával megvalósuló együttműködés útján. Az ország biztonsági elveiben érvényben maradt az a megfogalmazás, miszerint a Magyar Köztársaságnak nincs ellenségképe, ugyanakkor érdekünkké vált, hogy környezetünk valamennyi állama velünk integrálódjon az európai

[482] Az 1990. évi XVI. Törvény a Magyar Néphadsereg megnevezést Magyar Honvédségre módosította, s ettől kezdődően természetesen a Magyar Néphadsereg Parancsnokságának elnevezése is Magyar Honvédség Parancsnokságára változott.

[483] 1989 elején a Magyar Néphadsereg létszáma a polgári alkalmazottakkal együtt 155 700 fő volt. Ez a létszám 1990-re 143 ezer főre csökkent. Németh Miklós az 1989. december 1-jén megtartott parancsnoki értekezleten bejelentette, hogy a már korábban elhatározott 9 százalékos csökkentés után újabb 25 százalékos létszámleépítést terveznek, aminek 1991 végére kell realizálódni. Bejelentette továbbá, hogy 1991-től 12 hónapos lesz a sorkatonai szolgálat. Kern Tamás: A rendszerváltás utáni haderőreform-kísérletek, Eredmények és kudarcok, Századvégi műhelytanulmányok 7., 10. lj.

[484] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól… i. m. 15.

[485] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 5/II, A Magyar Honvédség a rendszerváltás után 1989–2000. http://szantomihaly.gportal. (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

[486] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól… i.m. 18. és 85.

[487] A NATO vezetése 1994 elején elindította a „Partnerség a békéért" című programot, amely széleskörű katonai együttműködés kialakítását szorgalmazta a szervezet tagállamai, valamint a programba belépő országok között. Magyarország még a Boross-kormány időszakában (1994. február 8.) aláírta a keretdokumentumot, aminek következtében jelentősen megnőtt a diplomáciai és katonai tárgyalások száma, lehetővé vált a NATO-országokban tanuló tisztek számának jelentős növelése, továbbá közös hadgyakorlatok megrendezése.

biztonsági közösségekbe. A Horn-kabinet haderőfejlesztését a NATO-csatlakozás feltételrendszerének kidolgozása mellett nagymértékben a Bokros-csomag védelmi szektort érintő negatív hatása határozta meg. A honvédelemre költött állami támogatás 1995-ben soha nem látott mélypontra, a GDP 1,4százalékára süllyedt.[488]

A szűkös források ellenére az átalakítási program beindult. A kormány 1995-ben benyújtotta a védelmi tárca által kidolgozott haderőreform-tervet az Országgyűlésnek. A törvényhozó testület 1995 nyarán elfogadta a Magyar Honvédség (MH) hosszú, valamint középtávú átalakításának irányairól és létszámáról szóló országgyűlési határozatot (88/1995. OGY-határozat). A koncepció az állomány várható békelétszámát 1998 végére 60 ezer főben maximálta.[489] Ennek a programnak a beterjesztését lehetővé tette a haderő- és fegyverzetcsökkentési egyezmények végrehajtása, a védelmi jellegű doktrínák megfogalmazása és az, hogy a környező országok (Ukrajna kivételével) nem rendelkeztek olyan döntő katonai erővel, ami támadás esetén biztosította volna számukra a feltétlen győzelmet.

Megnyugtató volt az is, hogy az elhúzódó délszláv válság végül 1995 végére a daytoni béke-megállapodás aláírásával látszólag nyugvópontra került.

A végrehajtott létszámcsökkentés ugyan lehetővé tette a védelmi költségvetésben tapasztalható feszültségek pillanatnyi enyhítését, ám az MH kritikus helyzetben lévő haditechnikai és anyagi készleteire, valamint az objektumainak állapotára nem jelentett átfogó megoldást. Ezt az egyoldalú, negatív folyamatot érzékelte az új vezérkari főnök, Végh Ferenc tábornok, aki 1996 júniusában egyértelművé tette a politika számára, hogy a 88/1995. számú OGY-határozatban jóváhagyott feladatok elvégzéséhez a katonai büdzsében csak a financiális keret fele áll rendelkezésre, és el kell dönteniük, hogy valódi hatékonyságú katonaság kialakítását vagy egy „operetthadsereg" felállítását támogatják.[490] Ennek eredményeképpen 1995 közepétől megindult az a folyamat, ami a sorkatonák mellett a szerződéses katonák „hadba állításával" lehetővé tette az MH csapatai részére, hogy nemzetközi műveletekben is részt tudjanak venni.

Ennek első lehetőségét az ENSZ Biztonsági Tanácsának az 1033. számú határozata adta meg, amikor elrendelte a béketeremtés és békefenntartás katonai feladatainak végrehajtását a volt Jugoszlávia területén.[491] Az Országgyűlés hozzájárult ahhoz, hogy az ország szerepet vállaljon az IFOR- (Implementation

[488] Bognár Károly: A Magyar Néphadsereg, majd Honvédség fejlesztése, reformtörekvései és átalakítása 1959-től 1998-ig=Honvédelmi reformok, haderő-átalakítások Magyarországon, 1848–1998, szerk. Ács Tibor, Horváth István, Budapest, 2001.

[489] Kern: i. m 7. és 10.

[490] Uo. 12.

[491] Isaszegi János: A balkáni válságövezet konfliktusai. és háborúi http://www.polgariszemle.hu (A letöltés ideje: 2014. 03. 23.)

Force – Megvalósító Erők) feladatokban 1995. december 5. és 1996. december 20. között. A Magyar Köztársaság biztosította a tizenegy nemzethez tartozó, átvonuló IFOR-erők számára az ország légterének, illetve közúti és vasúti útvonalainak használatát, valamint a Befogadó Nemzeti Támogatás (BNT – HNS – Host Nation Support) keretében bázisokat alakított ki és biztosított az amerikai katonai erők, illetve az amerikai vezetésű többnemzeti hadosztály ellátóerői számára Pécsett, Kaposváron és Taszáron. Kiképzési és felkészülési lehetőséget is biztosítottak a csapatok számára Táborfalván.[492]

A NATO felkérésére Magyarország Magyar Műszaki Kontingens néven az IFOR rendelkezésére bocsátott egy műszaki alakulatot, aminek feladatai között műszaki felderítés végrehajtása, hidak felújítása, pontonhidak építése és azok folyamatos üzemeltetése szerepelt.

Az 1996. december 21. és 1998. szeptember 1. közötti periódusban – az IFOR után – az SFOR (Stabilization Force – stabilizáló erők) vette át a konfliktuskörzet feletti felügyeletet.[493]

Az ország továbbra is teljesítette a vállalt BNT-feladatait, melyek során 1998 közepéig a 12 nemzetből álló SFOR-erők részére mintegy 440 ezer katona; közel 16 ezer repülőgép; több mint 1800 vasúti szerelvény és 103 ezer különböző típusú gépjármű áthaladását tette lehetővé és biztosította. A nemzetközi erők továbbra is igénybe vették bázisként Taszár, Pécs és Kaposvár kijelölt objektumait.[494]

A Magyar Műszaki Kontingens tevékenysége az SFOR-ban már Horvátországon kívül Bosznia-Hercegovina területére szintén kiterjedt. Fő feladatuk továbbra is műszaki jellegű tevékenységek, illetve összekötő feladatok ellátása volt. A kontingens nemzeti biztosítását a Szárazföldi Vezérkar végezte, személyi állományát rotációs alapon váltották.

A kilencvenes években az ország egyik fontos, integrációs célkitűzése volt, hogy hazánkat felvegyék a NATO-ba (ez valamennyi kormány programjában szerepelt). Magyarország 1995 tavaszán kapcsolódott be az un. Tervezési és Felülvizsgálati Folyamatba (PARP – Planning and Revising Process), abba a programba, amit a NATO a partnerországokkal való együttműködéshez dolgozott ki, a haderejük átalakításához, annak tervezési folyamatának támogatása céljából. A Magyar Honvédség részéről ennek érdekében létrehozták az ún. Euro-atlanti Munkacsoportot (EAMCS) Végh Ferenc vezérőrnagy vezetésével, akitől hamarosan Urbán Lajos vezérőrnagy vette át és vitte tovább a csoport igen intenzív munkáját. A munkacsoportban a haderő valamennyi szerveze-

[492] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után. http.//szantomihaly.gportal. (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

[493] Uo.

[494] Uo.

tének képviselői jelen voltak, különböző hazai és külföldi tapasztalatokkal. A Munkacsoport fő feladata az MH törzsei és csapatai kompatibilitási, illetve interoperabilitási követelményeinek, képességeinek és lehetőségeinek megfogalmazása, valamint támogatása szakanyagfordítások kiadásával, előadások és felkészítési rendezvények megtartásával. Ezzel fontos szerepet töltött be az új ismeretek átadásában és a Magyar Honvédség parancsnokságai, illetve csapatai NATO-orientációs foglalkozásvezetőinek felkészítésében.[495]

1995 őszén hajtotta végre a Magyar Honvédség az első PfP-gyakorlatát, a COOPERATIVE LIGHT'95 parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatot, amin a különböző NATO-parancsnokságokon, a Honvéd Vezérkar és Szárazföldi Csapatok Parancsnokságán (SZCSP) szolgálatot teljesítő tisztek vezetésével magyar, brit, német parancsnokságok és csapatok törzsei vettek részt.[496]

COOPERATIVE LIGHT'95 Információs Felderítő Részleg

1996. január 29-én hazánk hivatalosan bejelentette a NATO-hoz való csatlakozási szándékát.[497] 1996 végén már a kijelölt csapatok interoperabilitási készségének megteremtése volt a cél. A NATO és hazánk (illetve a többi csatlakozni szándékozó ország) között (16+1 tárgyalások) végrehajtott tárgyalások eredményeként, az Észak-atlanti Tanács 1997. július 8-án a madridi csúcstalálkozón határozott arról, hogy a csatlakozás első körében a Cseh Köztársaságot, Lengyelországot és a Magyar Köztársaságot hívja meg a NATO szervezetébe. Ekkor döntöttek arról, hogy a Magyar Köztársaság a NATO Szövetséges Fegyveres Erők Dél-európai Főparancsnoksághoz AFSOUTH (Nápoly) kapcsolják, míg Lengyelország és Csehország az északi régióban fog elsődlegesen szerepet vállalni.[498]

[495] A szerző maga is mint az EAMCS Felderítő alesoport vezetője, részt vett ebben a munkában. A NATO-orientációs felkészítés során a NATO-egyezményes jelek és jelzésekről tartott előadást.

[496] A szerző is részt vett a gyakorlat előkészítésében a felderítő szakterület képviselőjeként, majd a gyakorlaton is, mint a gyakorlatvezetőség felderítőrészleg (a gyakorlatra elfogadott megnevezés szerint „Information Cell") vezetője.

[497] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól... i.m. 45.

[498] Rockenbauer Zoltán: A Magyar Országgyűlés és az euro-atlanti integráció=A NATO-tag Magyarország, szerk. Joó Rudolf, Bp., 1999, MK Külügyminisztériuma, 107.

A NATO-csatlakozásról 1997. november 16-án népszavazást tartottak, amin a szavazásra jogosultak 49,24%-os részvétellel, 85,33%-os igennel szavazták meg NATO-ba való belépést.[499] A szavazók 14,67%-a nemmel voksolt.[500]

Az 1998-as választások után az új, Fidesz által vezetett kormány új kihívások elé került. A tárca politikai vezetése a NATO-csatlakozás után elindította az ún. stratégiai védelmi felülvizsgálatot, ami az MH NATO-integrációjának megvalósítását tűzte ki célul.[501] A kormány honvédelmi minisztere a Fidesz-szel szövetséges Független Kisgazda Párt politikusa, dr. Szabó János lett, de a kormány honvédelemi politikáját valójában Wachsler Tamás irányította, aki a kormány megalakulása után a tárca közigazgatási államtitkára lett.[502]

Az új védelmi kabinet csak fokozatosan kezdhetett hozzá programja végrehajtásához, hiszen egyrészt a nagyobbik kormánypárt által jegyzett kormányprogram, valamint a kisgazdák védelmi koncepciója között több ponton feszültség támadt,[503] másrészt közvetlen a kormányváltás után jelentkező elemi csapások (pl. tiszai árvíz) azonnali lépéseket igényeltek, háttérbe szorítva a szisztematikus építkezés lehetőségét.[504]

Végül a stratégiai védelmi felülvizsgálat mérlegének megvonása felvetette a vezető szervek struktúrájának megváltoztatását, hogy az biztosítsa a NATO-parancsnokságok szervezetével való jobb együttműködés lehetőségét egy esetleges válság-, vagy háborús helyzetben. Ekkor fogalmazódott meg egy 45 000 fős haderőösszlétszám kialakítása is, annak valamennyi vonzatával egyetemben.[505]

1998. november 24–25-én a NATO Katonai Bizottsága ülést tartott Brüsszelben a tagállamok vezérkari főnökeinek részvételével. Az ülésen részt vettek a három NATO-csatlakozásra meghívott ország vezérkari főnökei. Magyarország részéről Végh Ferenc vezérezredes vett részt az ülésen.

[499] Uo., Rockenbauer Zoltán: A Magyar Országgyűlés és az euro-atlanti integráció, 63.

[500] Uo. 109.

[501] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól... i.m. 69.

[502] Kern: i. m. 14.

[503] Kern: i. m. 14., 41. lj. 14. Emlékezetes Szabó János miniszternek a minisztérium vezetői előtt tartott bemutatkozásakor 1998. július 8-án, elhangzott kijelentése, miszerint „Mi nem vagyunk a NATO-tagság hívei...".

[504] Kern i.m. 15., 42. lj.: Az országot ért elemi csapások egyértelműen bizonyították, hogy a honvédelmi erők hadrafoghatósági mutatói katasztrofális szinten állnak. A szétszórtan diszlokáló, több esetben a Dunántúlról átvezényelt egységek több tízórás késéssel értek az árvíz sújtotta területre, ráadásul, sokszor nem megfelelő felszereléssel. Ez a tanulság is elemi erővel mutatott rá, hogy a haderő átalakítása kormányzati szintű beavatkozást igényel.

[505] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól... i. m. 69.

A NATO három tábornoki (Nápoly, Verona, Mons) és 73 tiszti, tiszthelyettesi beosztást ajánlott fel a Magyar Honvédség számára.[506]

A Szövetséges Fegyveres Erők Dél-európai Főparancsnokságán (AFSOUTH, Nápoly) 1998. november 24-én megnyílt a magyar összekötő iroda, ahol öt magyar tiszt teljesített szolgálatot.[507]

1999. április 4-én, a NATO létrejöttének 50. évfordulóján tervezték az Észak-atlanti Szerződéshez való csatlakozás aláírását az új tagok. Az élet megint közbeszólt, és a koszovói válság, valamint a tervezett jugoszláviai műveletek miatt a csatlakozásra 1999. március 12-én került sor.[508] A felvétel után már egy héttel a NATO megkezdte első nagyszabású légi hadműveletét Jugoszlávia ellen. Az új tagoknak, köztük hazánknak is, azonnal bizonyítaniuk kellett tagsági alkalmasságukat úgy politikai, mint katonai téren.

Az ország másik integrációs törekvése a Nyugat-európai Unióhoz, illetve az Európai Unióhoz való csatlakozás volt. Ennek a kezdeti időszakban elsősorban politikai vetületei voltak, azonban az ezredfordulóra kezdtek kialakulni a szervezet katonai vonatkozású feladatai is. Az 1994. május 9-én a Luxemburgban tartott tanácskozást követően hazánk társult-partneri státuszt kapott, majd 1995-től lehetővé vált különböző közös humanitárius és mentőakciókban, békefenntartási és -teremtési műveletekben való részvétel.[509] 1996-ban Magyarország aláírta a Nyugat-európai Unióval a Biztonsági Megállapodást. Az Európai Unió állam- és kormányfői 1997. december 12–13-án, a luxemburgi tanácskozáson eldöntötték, hogy a szervezet 1998. március 31-én hazánkkal is elkezdi a felvételi eljárást. 2004. május 1-jén Magyarország kilenc másik európai országgal együtt csatlakozott az Európai Unióhoz.[510]

A huszadik század utolsó évtizedével kapcsolatban elmondható, hogy a Varsói Szerződés részeként a Magyar Néphadsereg (ami az MSZMP irányítása alatt állt) a VSZ támadó doktrínájára felépített tömeghadsereg volt, melynek összlétszáma elérte a 155 700 főt (17 800 tiszt, 12 700 tiszthelyettes, 91 900 sorkatona és 33 300 fő polgári alkalmazott).[511] A rendszerváltást követően azonban ez a szervezet – részben politikai, részben gazdasági okokból – átalakult, felvette a Magyar Honvédség elnevezést és előtérbe he-

[506] A NATO-tag Magyarország… i. m. 115.
[507] Uo. - Az összekötő csoport parancsnoka: Tömböl László ezredes. A szakterületek képviselői: logisztika: Jancsek Tibor őrgy.; hadműveleti-tervező: Somkutas Róbert alez.; légierő: Arnold Ferenc alez.; híradó: Burkus Pál alez.
[508] Kern i.m. 15.
[509] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól… i. m. 46.
[510] A magyar EU-tagság története, http://eu.kormany.hu/a-magyar-eu-tagsag-tortenete, (A letöltés ideje: 2014. 03. 22.)
[511] Csendes László: Hadseregtörténet 1945–1989, Tények és adatok, 1998, Új Honvédségi Szemle Különszám, 136.

lyezte a magyar nemzeti célokat, érdekeket. A rendszerváltást követően az új haderő hivatásos állománya esküt tett az új rend mellett, és józanságával, politikamentességével segítette a társadalmi átalakulás megvalósítását. Így a haderő az Országgyűlés által választott kormány irányítása és ellenőrzése alatt, törvényben meghatározott rend szerint, civil kontroll alatt, lényegesen kisebb létszámmal, kevesebb költségráfordítással és teljesen megváltozott feladatrendszerrel működött.

A rendszerváltás folyamatában a Magyar Köztársaság az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagja lett, amire – mint láttuk – 1999. március 12-én került sor, amikor is a csatlakozási okmányokat letétbe helyezték az USA külügyminisztériumában.

A csatlakozás után folytatódott a felajánlott csapatok és törzsek, valamint a Magyar Honvédség teljes állományának felkészítése a NATO-tagságból fakadó új gondolkodási módra, az ehhez kapcsolódó új műveleti eljárások és módok megismerésére, elsajátítására. Ennek az átfogó képnek a felrajzolását szükségesnek tartottam, hogy a későbbiekben leírt – szinte minden félévben végrehajtott – átszervezések „dzsungelében" valamelyest tájékozódni lehessen. Gyakorlatilag a magyar szárazföldi haderő – ezen belül is az összfegyvernemi és felderítőcsapatok – történetét az ezredfordulóig látom érdemesnek nyomon követni, mivel ezután – leszámítva az egri 24. Felderítő Zászlóalj még néhány éves önálló működését – már a régi értelemben vett felderítőcsapatokról és felderítésről nem beszélhetünk. (A 34. Felderítő Zászlóalj még a mai napig létezik, – hála a hadműveleti és harcászati felderítés felső szintű vezetése „karakán kiállásának"[512] – de mivel ez a kötelék hadműveleti feladatok ellátására volt hivatva, nem tartozik a régi „csapatfelderítés" kategóriájába. Az új rendszer pedig (melyhez a 34. Felderítő Zászlóalj is tartozik) valószínűleg egy új tanulmány tárgyát képezi majd.

ÁTALAKULÁS ÉS HADERŐREFORM MAGYAR NÉPHADSEREGBŐL MAGYAR HONVÉDSÉG

1989. december 20-án az MN vezérkari főnöke és a HM hivatalvezetője aláírásával kiadták a 7/0928. számú „Intézkedés a haderőreform szervezési feladatainak végrehajtására („GERECSE–I") okmányt. Ennek bevezetőjében a kiadmányozó egyértelművé tette, hogy a nemzetközi és hazai politikai életben bekövetkezett változások, illetve az új biztonságpolitikai irányzatok

[512] Halász István ny. ezds. elbeszélése szerint a 2003-as Haderőreform „átalakítási munkálatai alatt" majdnem sikerült ezt a köteléket is felszámolni. Csak a csoportfőnök határozott tiltakozása „mentette" meg az alakulatot.

lehetővé, az ország gazdasági teherbíró képessége viszont szükségessé teszik az MN átalakítását.

Az intézkedés a Minisztertanács 1989. november 30-i határozatára, a 00107/1989. számú honvédelmi miniszteri parancsra, valamint a miniszter által jóváhagyott haderőreform-elgondolásra hivatkozva elrendelte az átalakítás kidolgozását, aminek határideje – az intézkedés szerint – 1990. március 31. volt. Az elkészített tervezetnek megoldást kellett találni a néphadsereg vezetési rendszere átalakítására, a létszám és haditechnikai eszközök 30–35%-os mértékű csökkentésére úgy, hogy végül a haderő struktúrája jobban megfeleljen a meghirdetett védelmi jellegnek. Az intézkedés 6. pontjában meghatározták, hogy a feladat neve: „GERECSE", és az elérendő cél, hogy a szárazföldi HDS hadtestei közel azonos feltöltöttségűek (három gépesített lövész-, egy harckocsidandár és hadtestközvetlen alakulatok) legyenek.[513] A feladat ütemezését lentebb részletezem.

Ennek keretében az első lépések között – immár sokadszorra – módosították a Honvédelmi Minisztérium szervezetét, és létrehozták a Magyar Néphadsereg Parancsnokságát.

A haderőreform

A feladat kiemelkedő fontosságát bizonyítja, hogy már 1989. december 22-én intézkedett az MN 5. HDS törzsfőnöke 0122/1989. számú intézkedésében, hogy a parancsnokságok, valamint a csapatok a parancsnoki és szakkiképzési foglakozásokra biztosított idő egy részét a „GERECSE"-feladat értelmezésére, saját egységüket és alárendeltjeiket érintő követelmények, illetve a legfontosabb szervezési és vezetési kérdések rögzítésére fordítsák. A kapott szervezési intézkedés feldolgozását a HDS-parancsnokságon január 9–10-én, hadtestszinten pedig január 15–16-án rendelte el az elöljáró. A dandároknak, illetve a hadtestközvetlen egységeknek és alegységeknek pedig január 18–19-én kellett végrehajtaniuk a kapott intézkedés feldolgozását.[514] Az előkészítő tevékenységek után 1990. február 1-től indult a feladat.

A csapatokra vonatkozó változások bevezetését a terv szerint négy ütemben, az 1991-ben bevezetendő 12 hónapos sorkatonai szolgálat változásaihoz igazítva tervezték megvalósítani,[515] és az alábbi szervezési feladatokkal, valamint tervezett tartalommal vezették be azokat:

[513] Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár (HIM KI) 1/45/68 974/68/1, Az MNVK és a HM hivatalvezetője 7/0928 sz. „Intézkedés a haderőreform szervezési feladatainak végrehajtására („GERECSE–I")"

[514] HIM KI 197/26/6 341/06/122 – MN 5. HDS törzsfőnöke a 0122/1989. számú intézkedés az 1990. évi parancsnoki és szakkiképzési foglakozások végrehajtásának pontosítására.

[515] HIM KI 1/45/68 974/68/1 idézett hivatkozás

- I. ütem: 1990. február 1-től 1990. július 31-ig („GERECSE–I" 0019/1990. számú szerv. int.): a gépesített hadtestek, a gépkocsizó- és harc- kocsidandárok, valamint a HDS-közvetlenek átszervezése; az összfegyvernemi, a rakéta-, tüzér, és légvédelmi tüzérszervezetek kialakítása, valamint az MN-be nem tartozó Polgári Védelmi (PV) elemek átadása a BM-nek;
- II. ütem: 1990. augusztus 1-től 1991. január 31-ig („GERECSE–II" 00376/1990. számú szerv. int.): a gépesített hadtestek új struktúrájának létrehozása; az 5. HDS, valamint az MN légvédelmi rakéta- és csapatrepülőcsapatai átszervezésének folytatása, továbbá, a Hátországvédelmi Parancsnokság (HÁVP) alárendelt szervezeteinek átalakítása;
- III. ütem: 1991. február 1-től július 31-ig (1991./I. félévi szerv. feladat-0018/1991. számú MH HVK Szerv és Hadkieg. Csf-ség. int.): az 5 HDS, valamint az MN légvédelmi rakéta- és csapatrepülő-csapatai átszervezésének folytatása, a HÁVP alárendelt szervezeteinek átalakítása;
- IV. ütem: 1991. augusztus 1-től 1992. január 31-ig (1991./II. félévi szerv. feladat 0160/1991. számú MH HVK Szerv és Hadkieg. Csf-ség. int.): az MN hadrendje kialakításának befejezése, az annak hadrendjébe nem tartozó, de a HM-tárca által felügyelt szervek kialakítása.

„GERECSE–I" (1990. február 1-től 1990. július 31-ig)

Az MNVK Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 00480/1989. számú „GERECSE–I" intézkedésével megkezdődött a Magyar Néphadsereg és ezen belül is alapvetően a szárazföldi haderő átalakítása. Ennek keretében a szárazföldi haderő harcászati magasabbegységeinél új struktúrát alakítottak ki, ahol a gépesített lövészdandároknál négy gépesített lövészzászlóalj, és egy harckocsizászlóalj, míg a harckocsidandár a négy harckocsizászlóalj mellett egy gépesített lövészzászlóaljat tartalmazott. A dandáron belül az alegységek feltöltöttsége módosult, illetve a létszámuk csökkent.

Az MN szárazföldi harcoló csapatok hadrendje az alábbiak szerint alakult:[516]

- a tatai 1. Gépesített Hadtest (MN 2284): a 33. Gépesített Lövészdandárt (MN 8931) Zalaegerszegen 1989. december 31-ével felszámolták, de továbbra is a hadtest állományában maradt a 37. Gépesített Lövészdandár (MN 3715) Szombathelyen; a 80. Gépesített Lövészdandár (MN 1394) Gyöngyösön; a 25. Harckocsidandár (MN 9935) Tatán és a 31. Gépesített Lövészdandár (MN 9001) Rétságon, amit a korábbi

[516] Az MH szárazföldi csapatainak békehadrendje, Az összfegyvernemi, a harckocsizó és a tüzércsapatok parancsnokainak megnevezésével 1945-től 1990-ig, szerk. Gazsó Imre, Székesfehérvár, 2003, illetve HIM KI 197/41/1 579/10/1 – A Szárazföldi Csapatok Parancsnokának beszámoló jelentése az 1993. évi feladatok teljesítéséről Nyt. szám: 0963/1993.

31. Harckocsidandár szervezetének módosításával négy gépesített lövész- és egy harckocsizászlóaljjal hozták létre;[517]

- a kaposvári 2. Gépesített Hadtest (MN 7203): a 63. Gépesített Lövészdandárt (MN 3335) Nagyatádon 1990. február 1-jével felszámolták, viszont továbbra is a hadtest állományában maradt a 14. Gépesített Lövészdandár (MN 4730) Nagykanizsán; a 26. Gépesített Lövészdandár (MN 6783) Lentiben; a 108. Gépesített Lövészdandár (MN 7809) Baján és a 8. Harckocsidandár (MN 6904) Tapolcán;
- a ceglédi 3. Gépesített Hadtest (MN 6639): itt szintén felszámolták 1990. február 1-jei hatállyal a 6. Gépesített Lövészdandárt (MN 4419) Egerben, de továbbra is a hadtest állományában maradt az 5. Gépesített Lövészdandár (MN 7042) Mezőtúron; a 62. Gépesített Lövészdandár (MN 4228) Hódmezővásárhelyen; a 65. Gépesített Lövészdandár (MN 5125) Nyíregyházán és a 35. Harckocsidandár (MN 7965) Verpeléten.

Felszámoltak hadseregközvetlen magasabbegységeket is, mint például a 48. Önálló Gépkocsizó Lövészdandárt (MN 8536) Debrecenben; a 22. MN és 53. Önálló Tartalék Gépkocsizó Lövészdandárt (MN 7035) Szabadszálláson,[518] valamint az 5. Önálló Deszant Rohamzászlóaljat (MN 6540) Szolnokon, ami 1989. augusztus 1-jén alakult meg.[519]

Az MNVK Felderítő Csoportfőnökség a vezérkari főnök közvetlen alárendeltségében végezte a feladatait. Előzetesen ekkor már jelezték, hogy a „GERECSE"-feladat keretében – a létszámcsökkentésnek megfelelően – a káder- és a tartalékosképzés rendszerét, feladatait módosítani kell.[520] A felderítőcsapatok vonatkozásában ez az okmány taglalta a csapatok változásait is:

- az 1/74. Felderítő Zászlóalj (Győr) és a 2/42. Felderítő Zászlóalj (Szombathely) állománytábláját helyesbítették a csapatfelderítő-, a deszant- és a rádiófelderítő századok szervezetének módosítása miatt. Az alegységek létszáma csökkent;
- a 3/24. Felderítő Zászlóaljnál (Eger) módosították a zászlóalj kiképzőjellegét, és az alegységek létszáma is csökkent;
- az 5/34. Önálló Felderítő Zászlóalj (Szolnok) esetében módosították a mélységi felderítőszázadok szervezetét a szakaszszervezetek létrehozása miatt.

[517] HIM KI 197/40/22 562/21/79 – 31 hk. e. (többször módosított megnevezés) Hadrendi Nyilvántartó Lap (HNYTL)
[518] HIM KI 197/27/2 357/02/13
[519] HIM KI 197/40/22 562/22/ 60 – 5. ö. dt. roh. z. – HNYTL.
[520] HIM KI 3/ 898/01/1 MNVK 2. Csf-ség 001/1990. számú intézkedése a „GERECSE–I" szervezési feladatok végrehajtására, 1990. január 4., 2.

A fenti feladatokat a zászlóaljak 1990. február 1-je és március 31-e között hajtották végre.

A békerendszeresített létszámok (tiszt, tiszthelyettes, sorállomány összesen, melyhez feltüntettük a polgári alkalmazottakat /pa./ is) az alábbiak szerint alakultak a „GERECSE–I"- feladat végrehajtása után (az adott felderítő-zászlóaljak HNYTL-je szerint).

Szervezet	1/74.				2/42.				3/24.				5/34.			
Hadrend	Ti.	Tts.	Sor	Össz.	Ti.	Tts.	Sor	Össz.	Ti.	Tts.	Sor	Össz.	Ti.	Tts.	Sor	Össz.
„BAKONY–III" 1989. 08. 01.	34	54	391	479 +2 pa.	35	55	363	453 +3 pa.	46	23	151	220 +8 pa.	56	41	343	440 +4 pa.
„GERECSE–I" 1990. 02. 01.	39	50	344	433 +2 pa.	40	52	344	436 +3 pa.	39	27	154	220 +7 pa.	60	42	349	451 +4 pa.

A 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj (Szombathely) mint szervezet megszűnt, és az új szervezés szerint 1990. február 1-jével az állományából, illetve a technikájából, valamint a szervezési időszakban megszüntetett 83. Önálló Rádiótechnikai Felderítő Zászlóalj állományából és technikájából újonnan megalakult a 2. Önálló Rádió és Rádiótechnikai Felderítő Zászlóalj Szombathelyen.[521]

Az 57. Felderítő Szakanyag-javító és Ellátó Századot (Szombathely) átalárendelték az 5. Ellátó Dandár parancsnokától az 5. HDS parancsnokhoz. Megnevezése 57. Önálló Felderítő Szakanyag-javító és Ellátó Századra változott.[522]

A haderő megnevezése 1990. március 15-étől megváltozott, és újra a Magyar Honvédség (MH) megnevezést kapta.

Az MH csapatainál megindult névfelvételi folyamatok szabályozását a Magyar Néphadsereg parancsnoka már az 1990. január 23-i 1/1990. számú intézkedésében szabályozta, miszerint „Az MK HM a katonai szervezetek kezdeményezése alapján, esetenkénti parancsban rendelkezik a katonai szervezetek elnevezése kérdéséről." Ebben a parancsban intézkedett arról is, hogy a katonai szervezetek ezeket a névadó ünnepségeket milyen módon és formában hajtsák végre.[523] Így volt lehetséges, hogy március 8-án a 11/1990. számú parancsában Lőrincz Kálmán még MN parancsnokként rendelje el, hogy a hódmezővásárhelyi MN 4228 alakulat május 1-jétől felvegye a „Bercsényi Miklós" Gépesített Lövészdandár nevet.[524] A további ka-

[521] HIM KI 197/40/21 562/21/59 – 5. ö. ráf. és rtf. z. – HNYTL
[522] HIM KI 197/40/21 562/21/72 – 57. ö. f. szakag. jav. szd. – HNYTL
[523] HIM KI 3/34/1 352/01/01
[524] Uo. BL 352/01/11

tonai szervezetek elnevezéséről szóló, 1990. április 18-án kiadott 23/1990. számú parancsot már mint a Magyar Honvédség parancsnoka írta alá.[525]

A „GERECSE–II"-feladat (1990. augusztus 1.–1991. január 31.)

Az MNVK Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 00376/1990. számú intézkedése alapján 1990. augusztus 1-jétől elkezdett „GERECSE–II"-feladat befejezésére a hadtestek alárendeltségébe tartozott összfegyvernemi és felderítőcsapatok az alábbi elnevezéseket kapták:[526]

- a tatai 1. Gépesített Hadtest (MN 2284) alárendeltségében: az MN 3715 Szombathelyen a Savaria Gépesített Lövészdandár; az MN 1394 Gyöngyösön a Török Ignác Gépesített Lövészdandár; az MN 9935 Tatán a Klapka György Harckocsidandár; az MN 9001 Rétságon a Hunyadi János Gépesített Lövészdandár, a hadtestközvetlen felderítőalegysége, az MN 9550 Győrben pedig a Kinizsi Pál Felderítő Zászlóalj nevet vette fel;
- a kaposvári 2. Gépesített Hadtest (MN 7203) alárendeltségében: az MN 4730 Nagykanizsán a Thúry György Gépesített Lövészdandár; az MN 6783 Lentiben, a Bottyán János Gépesített Lövészdandár; az MN 7809 Baján, a Mészáros Lázár Gépesített Lövészdandár; az MN 6904 Tapolcán, a Kinizsi Pál Harckocsidandár, míg a hadtestközvetlen felderítőalegysége, az MN 9027 Szombathelyen pedig a Báró Nádasdi Ferenc Felderítő Zászlóalj nevet kapta;
- a ceglédi 3. Gépesített Hadtest (MN 6639) alárendeltségében: az MN 7042 Mezőtúron a Bocskai István Gépesített Lövészdandár; az MN 4228 Hódmezővásárhelyen a Bercsényi Miklós Gépesített Lövészdandár; az MN 5125 Nyíregyházán a Damjanich János Gépesített Lövészdandár; az MN 7965 Verpeléten (1990 őszétől) a Dobó István Harckocsidandár, a hadtestközvetlen felderítőalegysége, az MN 3855 Egerben pedig a Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj nevet vette fel.

Az új elnevezések szerepeltek már az új szervezési intézkedésekben is. Az évek folyamán egyes szervezetek neveit különböző okok miatt (átdiszlokálás, a duplikált nevek elkerülése stb.) megváltoztatták, de a (megmaradt) csapatok zömének az elnevezése változatlan maradt. Ettől kezdve már nem használták az MN fedőszámokat.

[525] Uo. BL 352/01/23
[526] HIM KI 197/41/10 579/10/1 – A Szf-i csapatok parancsnokának beszámoló jelentése az 1993. évi feladatok teljesítéséről. 1. sz. melléklet 1–10.

A Magyar Honvédség diszlokációja javításának részeként az 5. Gépesített Lövészdandár felkészült áttelepülésének végrehajtására – mezőtúri laktanyájából – a debreceni Bocskai laktanyába. A feladat szervezett végrehajtása érdekében az 5. HDS parancsnoka 1990. október 16-án kiadott intézkedésében elrendelte egy 350 fős előkészítő részleg létrehozását az 5/1. Gépesített Lövészzászlóalj bázisán olyan számvetéssel, hogy az átdiszlokálás feltételei 1991 első félévére biztosítottak legyenek. Az előkészítéssel kapcsolatos feladatok irányítására külön erre a célra egy operatív csoport felállítását rendelte el a HDS TÖF-helyettes vezetésével. Az áttelepülést és a hozzá kapcsolódó feladatokat 1991. december 31-ig kellett befejeznie a kijelölt állománynak.[527]

A „GERECSE–I és –II" szervezési feladatok végrehajtásával felgyorsult az „újraszervezett" Magyar Honvédség karcsúsítási folyamata. 1990 évben az MH katonalétszáma 110 700 fő volt. Ebből 17 300 tiszt, 12 400 tiszthelyettes és a sorállomány létszáma 81 000 fő volt, és még 32 500 polgári alkalmazott segítette a katonák feladatainak teljesítését.[528]

1991-ben a haderő átalakítása mellett folytatódott a haderő képzési feladatainak végrehajtása, miközben az „ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet csapatok" kivonása is megkezdődött.

(A hátrahagyott – addig a szovjetek által használt – laktanyákat sok esetben a felderítőalegységek vizsgálták át, majd ezt követően történt meg „intézményesített formában" azok ellenőrzése műszaki és vegyivédelmi szempontból. Így történt ez a szombathelyi volt szovjet gépesített lövészezred laktanyájával is. Csaknem egy hét alatt sikerült az épületeket és a területet átfésülni, szerencsére eredménytelenül. Érdekes volt látni a hátrahagyott körletekben a fegyelem és a parancsnoki ráhatás nyomait. Az egyik szinten, ahol a tüzérek voltak előtte egy héttel elhelyezve, úgy nézett ki, mintha körletszemlére készültek volna. Tisztaság, rend volt mindenütt, a mosdóban a beépített felszerelési tárgyak jó állapotban, a helyükön voltak. Egy másik szinten, ahol „harcoló" alegység volt, iszonyatos rendetlenség, összetört és összemocskolt körletek fogadtak minket. (Hiába, a parancsnoki követelménytámasztás és a katonák felkészítése a hátrahagyott területeken – pl. gyakorlatok végén a volt táborhely területének állapota – mindig is meglátszódott – S. R.)

Az 1990. március 10-én aláírt egyezmény és annak szigorú betartása eredményeként, 1991. június 16-án Silov altábornagy (a szovjet csapatkivonás felelős parancsnoka) – utolsó szovjet katonaként – a záhonyi Tisza-hídon elhagyta Magyarország területét.

[527] HIM KI 197/27 357/03/67
[528] Csendes: i. m. 139.

A haderő-átalakítás kezdetén a vezetés legfelső szintjén különvált a kormányzati és az államigazgatási tevékenység végzése (HM), illetve a katonai feladatok végrehajtásának közvetlen irányítása. Ezzel egyidejűleg megszűntek a hadseregben a politikai szervek, létrejött a hadtáp- és a fegyverzettechnikai szervek integrációja, valamint megalakult a Katonai Biztonsági Hivatal (KBH), illetve a Katonai Felderítő Hivatal (KFH). A hadseregtagozattól lefelé a csapatok béke- és háborús vezetési rendszere, a haderő-, továbbá Hadrendi Nyilvántartó Lap (HNYTL) a fegyvernemi összetétele alapvetően változatlan maradt.

Az 1991. I. félévi szervezési intézkedés (1991. február 1–július 31.)

Az MNVK Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 0018/1991. számú intézkedése alapján az 1991. I. félévi szervezési feladattal (1991. február 1.–július 31.) folytatódott a haderőreform végrehajtása.[529]

A szervezési időszakban tizenkét hadrendi elem tért át új szervezeti formára, öt szervezetet átalárendeltek és tíz katonai szervezet diszlokált át más helyőrségbe a szárazföldi haderő állományából. Az 5. Hadsereg-közvetlen alegységek közül hat önálló egységet – köztük az 5. Önálló Vegyes Rakétadandárt (az MH egyetlen hadműveleti-harcászati rakétaegységét, fő csapásmérő erejét – S. R.) felszámolták. Ekkor állították fel – új hadrendi elemként – az 5. Önálló Sorozatvető Ezredet Tapolcán a megszüntetett 5. Önálló Vegyes Rakétadandár és a felszámolt tüzéregységek állományából, a meglévő BM–21 sorozatvetők összevonásával. Az ezred rendszerbe állító gyakorlatán a 8. Harckocsidandár felderítőszázada kapott alájátszó szerepet.[530] Az egység később a Csobánc nevet vette fel.

Az 1991. II. félévi előrehozott szervezési feladat (1991. június 1.–szeptember 30.)[531]

1991. június 1. és szeptember 30. között az érintett csapatok végrehajtották az 1991. II. félévi előrehozott szervezési feladatokat annak érdekében, hogy megteremtsék a II. féléves tevékenység végrehajtási feltételeit. Ennek keretében hét új hadrendi elemet hoztak létre, többek között a Központi Lőtérparancsnokságot. A Petőfi Sándor Önálló Vegyivédelmi Zászlóalj ezredszervezetre tért át Kiskőrösön. Nyolc köteléket átalárendeltek (köztük a 133. Tartalékképző Felderítő Zászlóaljat, ami június 1-jétől a Tartalékképző Parancsnokságtól a 3. Gépesített Hadtest Parancsnokság alárendeltségébe került). A veszteségpótló szervezetek vezetését az 5. HDS június 1-jétől vette

[529] HIM KI 197/41/10 579/10/1 A Szf-i csapatok parancsnokának beszámoló jelentése az 1993. évi feladatok teljesítéséről. 1. sz. melléklet. 1–10.

[530] Akkor az 1. Hadtest felderítőfőnök-helyetteseként vettem részt a rendszerbe állító gyakorlaton – S. R.

[531] HIM KI 197/35 588/23/5

át. Négy hadrendi elem diszlokált át más helyőrségbe, köztük a Bocskai István Gépesített Lövészdandár teljes állománya Mezőtúrról Debrecenbe. Ebben az ütemben hét katonai szervezet szűnt meg.

Az 1991. II. félév szervezési feladatai (1991. augusztus 1.–1992. január 31.)

A feladatsorozat a Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 00140/1991. számú MNVKF- és a 00160/1991. számú MNVK- intézkedései alapján folytatódott, mint az 1991. II. félév szervezési feladatainak végrehajtása 1991. augusztus 1. és 1992. január 31. között. Ennek során módosították a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) szervezetét (az oktatási feladatok új követelmények szerinti végrehajtásáról intézkedtek). Visszatértek a négyéves katonai főiskolai képzésre. A hivatásos tiszthelyettesi és tartalékos parancsnoki képzés feladatait a katonai főiskolák vették át, ezért szervezetüket módosították. Az előzőekkel összefüggésben megszűntek a volt kiképző központok.

A szárazföldi haderőnél ebben az időszakban két szervezetet átalárendeltek más parancsnoksághoz, 18 hadrendi elem megszűnt és 7 új szervezet alakult meg. Ezzel a szervezési intézkedéssel hozták létre a hadtestek híradó- és rendészeti komendáns-zászlóaljainak összevonásából – új szervezetként – a hadtestközvetlen vezetésbiztosító zászlóaljakat.

Az intézkedés alapján alakult meg a megszüntetett 133. Tartalékképző Felderítő Zászlóalj utódaként a 133. Felderítő és Mélységi Felderítő Személyi Tartalékképző Zászlóalj.

A hadműveleti-harcászati felderítés szempontjából a legfájdalmasabb veszteség a 101. Felderítő Repülőszázad (Fürkészdarázs) felszámolása volt. A századot mind a béke-, mind az „M"-hadrendből törölték. A Szu–22M típusú repülőgépek, amiket támadási (vadászbombázó) feladatok végrehajtására szereztek be, egyben felderítési feladatok elvégzésére is képesek voltak a rendelkezésre álló KKR–IT felderítőkonténerekkel (habár ritkán alkalmazták a gyakorlatokon azokat). Több száz millió forint költségráfordítással meghosszabbították a Szu–22 repülőgépek üzemidejét, ezt követően takarékossági okokból mégis kivonták azokat a hadrendből. Felújított állapotban átrepültették őket Pápára, és a pápai betonon várták, hogy mikor kerül sor feldarabolásukra.[532] A század személyi állományát átcsoportosították a KAPOS harcászati repülőezred állományába.

(Pedig még jól jöhetett volna a felderítési feladatok végrehajtásakor, akár ott Délen... Ezzel a hadműveleti és harcászati felderítés mélységbe történő „belátása" igen jelentős mértékben csökkent – S. R.)

[532] Magyarország a XX. században, I... i. m.

A Török Ignác Gépesített Lövészdandár Gyöngyösről Verpeléten csatlakozott az ott lévő többi alegységéhez. A Dobó István harckocsidandár Egerből Kalocsára települt át, ahol új szervezeti formában Dobó István Harckocsidandár Előkészítő Törzsként működött tovább. A Damjanich János Gépesített Lövészdandár is átalakul Damjanich János Gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzzsé. Rajtuk kívül még két kiszolgáló csapat tért át zászlóaljszervezetről ezredszervezetre.

1991. év közepére a fenti szervezési feladatok során az 5. Hadsereg békehadrendjében 103-ról 86-ra, a háborús hadrendjében 184-ről 124-re csökkent az alakulatok száma. Ebből 24 katonai szervezet állandó készenlétű, 49 szervezet rövid készenléti idejű és 51 katonai szervezet hosszabb készenléti idejű volt.[533]

A szervezeti változásokhoz igazították a csapatok bázisktiképzési feladatait is. Egy meghatározott létszámban bevezették az összfegyvernemi dandároknál az „M"-tartalékok sorkatonai szolgálat keretében történő kiképzését. Egyes sorkatonai beosztási helyeket engedélyeztek továbbszolgáló katonákkal feltölteni. A hadrend változásaiból fakadó helyőrségváltások nehézségei miatt a hivatásos állomány és hozzátartozói lakhatási, munkahelyi és a gyerekek oktatási intézményekben való elhelyezésének segítésére hívta fel a figyelmet az elöljáró.

A „GAMMA"-elgondolás

Az MH struktúrájának, vezetési és irányítási rendszerének további átalakítását a jóváhagyott „GAMMA"-elgondolás alapján, 1993 végéig tervezték végrehajtani. Ennek a célja[534] az új, alapvetően védelmi jellegű nemzeti haderő létrehozása volt, melynek során mintegy 30–35%-os haderőcsökkentést[535] és más fontos szervezeti változásokat hajtottak végre. Megszüntettek a támadó és a támadó jelleget kiszolgáló szervezetek közül hét összfegyvernemi és egy tüzérdandárt; huszonkét harckocsizászlóaljat és tíz tüzérosztályt; új szervezetként létrehozták a vezetésbiztosító szervezeteket a híradó- és rendészeti komendánscsapatok összevonásával; egy szervezetbe vonták össze a rádióelektronikai felderítő- és zavarószervezeteket; megkezdték a légimozgékonyságú alegységek kialakítását; korszerűsítették a területvédelmi szervezeteket és elkezdték a honvédelmi dandárok létrehozását, valamint végrehajtották az anyagi, illetve technikai ellátást és kiszolgálást végző szervezetek integrációját.

[533] HIM KI 197/30/4 425/04/6 MN 5. HDS Nyt. szám: 0919/1991 Jegyzőkönyv az 5. HDS. törzsfőnöki és parancsnokhelyettesi beosztás átadás – átvételéről

[534] HIM KI 3/50/7 512/7/3 – MHP 00141/1994. HDM A Magyar Honvédség 1990–1993 közötti tevékenységének és az 1994. február végére kialakult helyzetének jellemzői, 9.

[535] Uo. 10.

Az elvégzett szervezeti változások eredményeképpen a „GAMMA"-szervezési feladat végére az MH békehadrendi elemeinek a számát 287-ről 257-re, az „M"-szervezeteinek számát pedig 490-ről 442-re csökkentették. A honvédség költségvetési létszáma a mintegy 150 ezer főről 100 ezerre csökkent. Ezen belül, a katonalétszám 120 ezerről 74 ezerre mérséklődött.[536]

A kívánt átalakítást csak lépésről lépésre, a honvédség költségvetésének folyamatos csökkenése, valamint a meglévő csapatok működőképességének és kiképzési körülményeinek biztosítása mellett kellett végrehajtani, ami igen nagy erőfeszítéseket igényelt valamennyi katonai vezetési szinttől. A „GAMMA"-szervezési feladatot három ütemben, azokon belül is több időszakra tagolva hajtotta végre a Magyar Honvédség.

A „GAMMA–I"-szervezési feladat (1991. október 1.–1992. január 31.)

A „GAMMA–I"-szervezési feladatot az MNVK Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 0212/1991. számú intézkedése alapján 1991. október 1. és 1992. január 31. között hajtották végre. „A Kormány 1991. augusztus 15-ei határozatának megfelelően végre kell hajtani a felső és középszintű vezetőszervek követelményeknek megfelelő átalakítását, folytatni kell a haderő védelmi jellegét jobban tükröző szervezetek kialakítását."[537] – rögzítette az intézkedés.

A szervezetkorszerűsítés feladatainak 1991. II. félévben történő végrehajtására az MH Parancsnoksága 0212/1991. számú intézkedése alapján az MH 5. HDS parancsnoka is megtette a szükséges lépéseket azzal a megszorítással, hogy e feladatokat a harckészültség meghatározott követelményeinek fenntartása mellett kellett végrehajtani.

Az időszakon belül úgy kellett ezeket a lépéseket megtenni, hogy az átalárendelések érvénybelépésének, valamint az újonnan alakuló, és az új szervezeti formára áttérő szervezetek „HKSZ"- és „M"-feladatokra való felkészülésének egységes időpontja 1991. december 9-én 09.00 óra volt. Az alapintézkedéshez csatlakozó szakintézkedéseket október 10-éig kellett kiadni.[538]

A szervezési feladatokat két szakaszban rendeltél el végrehajtani a szárazföldi csapatoknál. Az első szakaszban a szervezési tevékenységben érintett katonai szervezeteknek az intézkedésben meghatározott feladataikra a készenlétet 1991. december 9-ig kellett elérniük. A második szakasz végére – 1992. január 31-ig – kellett befejezniük a szervezési tevékenység egyéb feladatait.

[536] Uo.

[537] HIM KI 197/35/17 588/17/16 – 5. HDS Nyt. szám: 01097/1991, Intézkedés a II. félév szervezési feladatok végrehajtására („GAMMA–I"), 1.

[538] Uo.

Az 5. HDS és a Csapatrepülő Parancsnokság bázisán, a békeszervezetük megszüntetésével kialakították a Szárazföldi Csapatok Parancsnokságát (SZCSP). A gépesített hadtestparancsnokságok bázisán – ugyancsak a békeszervezetük felszámolásával – létrehozták az 1., a 2. és a 3. Katonai Kerületparancsnokságokat. Az új parancsnokságok megalakítását 1991. október 7. és november 1. között írta elő az intézkedés.

Az új „M"-szervezetű háborús vezető szervek kialakítása szintén ebben az időszakban történt meg. Létrehozták a Tábori Hadsereg Parancsnokságot, az 1., a 2. és a 3. Gépesített Hadtest Parancsnokságot, a Területvédelmi Parancsnokságot (TVP), valamint az 1., a 2. és a 3. Területvédelmi Kerületparancsnokságot, továbbá ezek vezetésbiztosító zászlóaljait.

Átvették a Hátországvédelmi Parancsnokságtól a megyei, illetve egyéb rendeltetésű területvédelmi és előkészítő szervezeteket, majd beépítették azokat a meghatározott katonai szervezetek állományába.

Az 1991. II. félév szervezési feladat végrehajtásával összesen megszűnt 10 régi, és létrejött 15 új szervezet, illetve két hadrendi elem tért át más szervezeti formára, 64 katonai szervezetet átalárendeltek más parancsnoksághoz, és 2 hadrendi elem került át új helyőrségbe.[539]

Az önálló alegységeknél, egységeknél és ennél magasabb szintű kötelékeknél – tekintet nélkül a meglévő más parancsnokhelyettesi beosztásokra – a függetlenített törzsfőnök egyben a parancsnok első helyettese (általános helyettese) lett.

A „GAMMA–I"-feladat befejezésére a szárazföldi haderő békehadrendje az 1992. január 31-i helyzetnek megfelelően az alábbi volt:[540] a székesfehérvári 5. Hadsereg Parancsnokság megnevezése Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága lett; a nevek mellett a csapatok egyértelmű azonosítása céljából a korábbi hadrendi számot is feltüntették. Így a tatai 1. Gépesített Hadtest Parancsnokság új békemegnevezése 1. Katonai Kerületparancsnokságra változott, és alárendeltségébe tartozott Szombathelyen a 37. Savaria Gépesített Lövészdandár; Rétságon a 31. Hunyadi János Gépesített Lövészdandár és Tatán a 25. Klapka György Harckocsidandár. A katonai kerületközvetlen felderítőalegység Győrben volt. A korábbi Kinizsi Pál Felderítő Zászlóalj neve 1991. szeptember 1-je után 74. Arrabona Felderítő Zászlóaljra változott.

A kaposvári 2. Gépesített Hadtest Parancsnokság új békemegnevezése 2. Katonai Kerületparancsnokság lett, és az alárendeltségébe tartozott Nagykanizsán a 14. Thúry György Gépesített Lövészdandár; Lentiben a 26. Botytyán János Gépesített Lövészdandár; Baján a 108. Mészáros Lázár Gépesített Lövészdandár és Tapolcán a 8. Kinizsi Pál Harckocsidandár. A katonai kerületközvetlen felderítőalegység Szombathelyen volt. A korábban Báró Nádasdi Ferenc nevét viselő zászlóaljat 1991. szeptember 29-én átnevezték Hollán Ernő Felderítő Zászlóaljra. A szervezési intézkedés alapján a 2. Katonai Kerületparancsnokságnak átalárendelték a korábban 5. HDS-közvetlen 2. Rádiófelderítő és Rádiótechnikai Felderítő Zászlóaljat, valamint az 57. Önálló Felderítő Szakanyag-javító és Ellátó Századot.

A ceglédi 3. Gépesített Hadtest új békemegnevezése 3. Katonai Kerületparancsnokság lett, és alárendeltségébe tartozott Mezőtúron az 5. Bocskai István Gépesített Lövészdandár; Hódmezővásárhelyen a 62. Bercsényi Miklós Gépesített Lövészdandár; Abasáron a 80. Török Ignác Gépesített Lövészdandár (amit az 1. Gépesített Hadtesttől vett át); Nyíregyházán a 65. Damjanich János Gépesített Lövészdandár és Verpeléten a 35. Dobó István Harckocsidandár. A kerületközvetlen felderítőalegység Egerben a 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj volt. Az új szervezés során alárendeltségébe került a korábban 5. HDS-közvetlen 34. Bercsényi László Felderítő Zászlóalj.

1991-ben az átszervezés ideje alatt az ország déli határa mentén dúlt a volt Jugoszlávia egykori tagköztársaságai közötti háború, melynek egyes eseményei magyarországi területeket is érintettek levegőben (lásd Barcs[541]) és szárazföldi harcok során (pl. „a torjánci csata"[542]). A kibontakozó események hatására a Magyar Honvédség kijelölt alakulatai fokozták a készenléti szolgálatukat, és a határ mentén a 2. Gépesített Hadtest irányítása alatt szétbontakoztatták a kijelölt felderítőalegységek állományából létrehozott felderítőrendszert, ami – a határ megsértése nélkül – annak megfigyelését láthatta el. (Talán ezért nem is találunk a változások között olyan intézkedést, ami a felderítőcsapatokat érintette volna, hiszen volt nekik elég bajuk a határnál – S. R.)

A „GAMMA–II/1"-feladat (1992. január 31.–július 1.)[543]

Az MH csapatainak átalakítása a 015/1992. HVK Szerv. és Hadkieg. Csf-ség által kiadott „GAMMA–II/1"-feladattal folytatódott, amit az érintett katonai szervezetek 1992. január 31. és július 1. között hajtottak végre. E szervezési időszakban a szárazföldi csapatok egyik fő feladataként átalakították a háborús hadrendet, felszámolták a 190. Személyi Tartalék Dandárparancsnokságot és a háborús hadrendjébe tartozó csapatokat. Ennek során tíz szervezet új hadrendi elemként alakult meg, és huszonhét hadrendi elem

[539] HIM KI 197/35/17 588/17/16 – 5. HDS Nyt. szám: 01097/1991, Intézkedés a II. félévi szervezési feladatok végrehajtására („GAMMA–I, – II, –III")

[540] Az MH szárazföldi... i. m. 171–172.

[541] Csendes: i. m. 141.

[542] Uo. 142–143.

[543] HIM KI 197/28/1 402/01/13

megszűnt. Új szervezeti formára tér át három katonai szervezet (köztük az abasári 80. Török Ignác Gépesített Lövészdandár megnevezése és szervezete 80. Török Ignác Gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzsre változott), de ezeken kívül újabb átalárendelések, illetve hadrendi megnevezésváltozások már nem történtek.

Azonban a szervezési feladatok végrehajtása után huszonnyolc katonai szervezet új helyőrségben folytatta a munkáját.[544] Ekkor diszlokált át a Hollán Ernő Felderítő Zászlóalj Szombathelyről Pécsre.[545]

A kialakított új szervezetek és a csapatok elhelyezkedésének megfelelően a HVKF 002/1992. számú intézkedése alapján, „DELTA" fedőnéven egy új harckészültségi rendszert dolgoztak ki a Magyar Honvédségen belül, amit 1992. október 1-jei hatállyal bevezettek.[546]

A soron következő szervezési feladatok sikeres végrehajtási körülményeinek megteremtése szükségessé tette a „GAMMA–II/2"-feladat előtt egy előrehozott tevékenység[547] megvalósítását. Ennek megfelelően hat új hadrendi elem alakult meg, és négy szervezet szűnt meg. A 2. Katonai Kerületparancsnokság (KKP) alárendeltségében lévő 2. Önálló Rádió- és Rádiótechnikai Felderítő Zászlóalj, valamint az 57. Felderítő és Szakanyag-javító és Ellátó Század ekkor készült fel, majd hajtotta végre az átdiszlokálást Kiskunfélegyházára, illetve a 3. KKP állományába való átalárendelést. Rajtuk kívül még négy másik szervezet is helyőrséget váltott.

A „GAMMA–II/2"-feladat (1992. szeptember 1.–1993. január 31.)[548]

A „GAMMA"-szervezés soron következő feladatát a HVK Szervezési és Hadkiegészítő Csoportfőnökség által kiadott 0120/1992. számú rendelet alapján a „GAMMA–II/2"-feladat jelentette, amit az 1992. szeptember 1. és 1993. január 31. közötti időszakban kellett végrehajtaniuk az érintett csapatoknak. Ez a korábbi feladatokhoz képest jóval kisebb mértékű volt. Két új hadrendi elem kialakítását tűzték ki célul, ami a csapatok kiképzési lehetőségeinek biztosítása és az „M"-hadrend szempontjából volt meghatározó. Ekkor alakult meg Várpalotán a Központi Gyakorló- és Lőtérparancsnokság (KGYLP), valamint az 1. Összevont Területi Előkészítő Törzs (ÖTET) Békéscsabán.

[544] HIM KI 197/41/10 579/10/1 A Szf-i csapatok parancsnokának beszámoló jelentése az 1993. évi feladatok teljesítéséről, 1. sz. melléklet. 1–10.
[545] HIM KI 197/40/22 562/22/21– 42. f. z. HNYTL
[546] HIM KI 197/28/1 402/01/23 MH SZCSP pk. 023/1992. számú intézkedése a DELTA kidolgozására kijelölt állomány kijelölésére.
[547] HIM KI 197/28/1 402/01/28 – MH SZCSP pk. 028/1992. sz. parancsa (A „GAMMA–II/2" előrehozott feladatai...)
[548] HIM KI 197/28 402/06/6 és 7

A Szombathelyről Kiskunfélegyházára áttelepült 2. Rádió- és Rádiófelderítő Zászlóalj,[549] valamint az 57. Felderítő Szakanyag-javító- és Ellátó Század,[550] mint önálló hadrendi elem megszűnt, mivel „beleolvadt" az 5. Elektronikaiharc Ezredbe.

A Szárazföldi Csapatok a „GAMMA"-szervezési tevékenység végrehajtásával, 1992-ben alapvetően befejezték a katonai szervezetek tervezett struktúrájának kialakítását. Ezzel beállt a „GAMMA–II"-hadrend. (Azonban a seregünkben csak a változás állandó – S. R.)

A „GAMMA–III/1"-feladat (1993. március 1.–július 31.)[551]

Összhangban az MH szervezeti, vezetési és működési rendjére vonatkozó felső szintű elgondolással, a „GAMMA–III/1" fedőnév alatt végrehajtott feladatokat az elért eredmények megszilárdítására, a működéshez szükséges feltételek biztosítására fordították. Ezt a feladatrendszert a HVK Szervezési és Hadkiegészítő Csoportfőnökség 0188/1992. számú, valamint a Szárazföldi Csapatok parancsnoka 080/1993. számú intézkedése alapján hajtották végre.

A szervezési tevékenységet hivatalosan 1993. március 1-jétől kezdték el, azonban a feladatok egy részén már 1993. január 1-jétől dolgoztak, és 1993. július 31-ig el kellett érniük a készenlétet az érintett parancsnokságoknak, illetve csapatoknak az alábbi fontosabb területeken: a szervezési tevékenység keretében az 1., a 2. és a 3. Katonai Kerületparancsnokságok szervezetében a hadműveleti, a területvédelmi és a repülőosztályok átrendezésével létrehozták a Hadműveleti Főnökséget.

Az összfegyvernemi dandárok állományában is változások történtek: növelték a nagykanizsai 14. Thúry György Gépesített Lövészdandár békefeltöltöttségét; az 5. Bocskai István Gépesített Lövészdandár gépesített lövészzászlóalját keretesítették; a 62. Bercsényi Miklós Gépesített Lövészdandár tapasztalatai alapján az 5., a 62. és a 26. Gépesített Lövészdandároknál homogén összetételű gépesített zászlóaljakat alakítottak ki.

Az MH gyorsreagáló erőiként a 34. Bercsényi László Felderítő Zászlóalj 2. felkészítő részleg bázisán kialakították a légimozgékonyságú zászlóalj előkészítő törzsét, illetve kiképzőszázadot állítottak fel. A zászlóaljnál összevontan hajtották végre a SZTRELA–2 légvédelmi lövész beosztásúak kezelőkiképzését. A területvédelmi zászlóaljakat átszervezték ezredekké a megnövekedett őrzési és területvédelmi feladatoknak megfelelően. Az MH professzionális haderővé való átalakítása érdekében megnövelték a sorka-

[549] HIM KI 197/40/22 562/22/60 – 2. ö. Ráf. és rtf. z. HNYTL.
[550] HIM KI 197/40/22 562/22/72 – 57. ö. f. szakag. jav. szd. HNYTL.
[551] HIM KI 197/35/23 588/23/2 – MH SZCSP pk. 080/1993 sz. int. a „GAMMA–III/1" szervezési feladatok végrehajtására.

tonai beosztásokban továbbszolgálók rendszeresített státuszainak számát. A meghatározott szervezeteknél és csapatoknál külön intézkedés alapján létrehozták a humán- és tábori lelkész szolgálatokat. Az „M"-készenlétüket 1983. július 30-ig kellett elérniük úgy, hogy magasabb harckészültségbe helyezés esetén a készenléti idejüknek megfelelően képesek legyenek a rendeltetés szerinti feladataik megkezdésére.[552]

A „GAMMA–III/2"-feladat (1993. szeptember 1.–1994. január 31.)

A szárazföldi csapatok 1993. évben hátralévő szervezési feladatait 1993. szeptember 1-jétől, a HVKF (MHPK I. helyettese) 045/1993. számú intézkedése alapján, a Szárazföldi Csapatok parancsnoka által kiadott 0640/1993. számú „Intézkedés a GAMMA–III/2 szervezési feladatok végrehajtására"[553] szerint bonyolították le. Így a 34. Bercsényi László Felderítő Zászlóalj szervezetében létrehozott előkészítő törzs, valamint a kiképzőszázad bázisán új légimozgékonyságú harcrendi elemként Szolnokon kialakították a 88. Légimozgékonyságú Zászlóaljat, amit légvédelmi rakéta- és páncéltörő fegyverekkel is elláttak. A feladattal összefüggésben kialakították a zászlóalj mélységi felderítőszázadát is.

Az összfegyvernemi dandárok állományában szintén változások történtek: a kiképzés és a vezetés feltételeinek javítása érdekében módosították az 5., a 14. és a 108. Gépesített Lövészdandárok tüzéralegységeinek szervezetét. A 31., a 26., a 62. és a 65. Gépesített Lövészdandárok, továbbá a 25. Harckocsidandár rendszeresített műszaki technikai eszközeinek (harckocsitolólapok, vízközpontok, aknataposó felszerelések) „M"-mennyiségét módosították, illetve cserélték.

Pontosították a 314. Honvédelmi (hv.) Dandár szervezetét, és új hadrendi elemként Békéscsabán létrehozták a 323. Honvédelmi Dandárt.

A 42. Hollán Ernő Felderítő Zászlóalj 1993. május 20-án a 42. Baranya Felderítő Zászlóalj nevet vette fel.

Összességében két új hadrendi elem alakult meg, megszűnt tíz, illetve sok egység szervezetét és technikai eszközeit módosították. Átalárendeltek négy szervet, továbbá egy egységnek megváltozott a hadrendi elnevezése.

Az 1994. I. félévi szervezési feladat (1994. február 1.–július 31.)

Az 1994. I. félévi szervezési feladatot – a Szervezési és Hadkiegészítő Csoportfőnökség 0155/1993. számú HVKF és 01/1994. számú HVK intézkedései

[552] HIM KI 197/35/23 588/23/2 MH SZCSP pk. 080/1993 sz. int. a „GAMMA–III/1"-szervezési feladatok végrehajtására.

[553] HIM KI 197/35/17 588/17/3 MH SZCSP pk. 0640/1993 sz. int. a „GAMMA–III/2"-szervezési feladatok végrehajtására.

alapján – 1994. február 1-je és július 31-e között hajtották végre a szárazföldi csapatok a 0105/1994. számú SZCSPK-intézkedésnek megfelelően.[554]

Az új szervezési ciklus során létrehozták a beérkező technikai eszközök rendszerbe állításának szervezeti feltételeit. A honvédelmi miniszter által meghatározott követelményeknek megfelelően kialakították a humánszolgálat szerveit úgy, hogy azok illeszkedtek a hosszú távú fejlesztési elképzelésekhez.

A 26. és a 62. Gépesített Lövészdandár gépesített zászlóaljai tüzérségeinél 122 mm tarackos ütegeket állítottak be. Az MH állományarányai kedvezőbbé alakítása érdekében az összfegyvernemi dandárok szervezeteiben lévő gépesített lövész- és harckocsiszázadok harmadik szakaszparancsnoki tiszti beosztásait tiszthelyettesire módosították. A gépesített lövész- és harckocsidandárok műszaki századaiba felderítő- és akadályelhárító rajt szerveztek. (Hiába, kezdett elfogyni a sok műszaki alegység, ami esetleg támogathatta volna az összfegyvernemiek harcát – S. R.)

A 88. Légimozgékonyságú Zászlóalj szervezetében a kiképzési feladatainak biztosítása érdekében egy kiképzőbázis-alegységet állítottak be, aminek létszámszükségletét a 34. Bercsényi László Felderítő Zászlóaljtól csoportosították át. A honvédelmi miniszter 14/1993. számú rendeletével létrehozott humánszolgálat kialakítása, struktúrájának és működési feltételeinek megteremtése itt is megkezdődött.

Célszerű áttekinteni, hogy az eltelt közel öt év alatt miként alakultak a megmaradt felderítő-zászlóaljak létszámai:

Szervezet	1/74.				2/42.				3/24.				5/34.			
Hadrend	Ti.	Zls/Tts.	Sor	Össz.	Ti.	Zls/Tts.	Sor	Össz.	Ti.	Zls/Tts.	Sor	Össz.	Ti.	Zls/Tts.	Sor	Össz.
„GERECSE–I" 1990. 02. 01.	39	50	344	433 +2 pa.	40	52	344	436 +3 pa.	39	27	154	220 +7 pa.	60	42	349	451 +4 pa
„GAMMA–I" után 1992. 07. 01.	34	39	269	342 +3 pa.	33	40	272	345 +2 pa.	54	71	277	402 +68 pa.	83	72	495	650 +9 pa.
„GAMMA–III/2" 1993. 09. 01.	34	39	269	342 +3 pa.	33	40	272	345 +2 pa.	57	75	379	511 +75 pa.	58	76	396	530 +8 pa.
1994. 05. 01. (1994. 02. 01.)	35	15/24	269	343 +3 pa.	35	15/24	272	347 +2 pa.	60	16/58	379	513* +75 pa.	60	29/47	393	528* +8 pa.

A táblázat jól mutatja, hogy a két „volt elsőlépcső"-felderítő-zászlóalj létszáma csökkent (egy század M-be), és a nyert létszámmal a kiképzési feladatok zömét ellátó 24. Felderítő Zászlóalj erősödött meg. A 34. Felderítő Zászlóalj

[554] HIM KI 197/35/17 588/17/7 – MH SZCSP Pk. 0105/1994. számú int. az 1994. I. félévi szervezési feladatok végrehajtására.

a légimozgékonyságú alegység kialakításakor megerősödött, majd annak kiválása után a létszáma csökkent.

Ekkor kezdődött el egy újabb haderőreform kidolgozása is, ami „SZEKTOR" fedőnév alatt futott, és a meglévő szervezet további csökkentésével egy esetleges – bármely irányból bekövetkező – konfliktus esetére jobb reagálási lehetőséget kívánt biztosítani az MH-nak szervezeti felépítés és a diszlokáció szempontjából is. (Feltételezésem szerint – mert írásos anyagot nem találtam erről – ezért eshetett ki a „soron következő" 1994. II. félévi szervezési feladat – S. R.)

Az 1995. I. félévi szervezési feladat (1995. február 1.–július 31.)[555]

A vezérkarfőnök 0181/1994. számú intézkedése alapján a 0182/1994. számú, a HVKF Szervezési és Hadkiegészítő Csoportfőnökség által kiadott 1995. I. félévi szervezési feladat február 1-jétől indult. Az MH SZCSP pk. a 069/1995. számú intézkedésében szabta meg az ezzel kapcsolatos feladatokat az alárendeltek részére. E szerint a szárazföldi csapatoknál folytatni kellett – a szervezeti és technikai korszerűsítés feladatai mellett – a meghatározott szervezetek békerendszeresített sorállományának további csökkentését, és meg kellett valósítani az időközben hozott döntésekből adódó feladatokat. A szervezési tevékenységet 1995. február 1-je és július 31-e között hajtották végre. Ennek során: a 26. Bottyán János és a 14. Thúry György Gépesített Lövészdandár, valamint a 8. Kinizsi Pál Harckocsidandárnál a békében meglévő alegységek egy része sorállományát megszüntették, vagy csökkentették; a 25. Klapka György Harckocsidandárnál a felderítő- és a műszaki század sorállományát megszüntették, akárcsak a 29. Elektronikai Századnál és a 9. Jedlik Ányos Légvédelmi Vezetési Századnál; a Türr István Műszaki Ezrednél a békesorállományt csökkentették; a szolnoki 89. vegyes szállítórepülő-dandárnál békeidőre megszüntették a 3. Helikopter-üzembentartó Század (MI–2) sorállományt; a kiképzendő állományt csökkentették a 31., a 37., a 62. és a 108. Gépkocsizó Lövészdandároknál; a 8. és a 25. Harckocsi-; a 93. Páncéltörő Tüzér-, valamint a 60. Műszaki Dandároknál, továbbá az 5. Sorozatvető-; a 93. Vegyivédelmi; a 87. Műszaki Technikai; a 37. Pontonos; a 87. Légvédelmi Tüzér- és az 5. Elektronikai-harc Ezredeknél, illetve a 16. Javítózászlóaljnál és más katonai szervezeteknél. Emellett, az átmeneti feladatokra (üres objektumok őrzése, technikai eszközök tárolása és megsemmisítése) biztosított sorállományt is csökkentették a 65. Gépkocsizó Lövészdandár Előkészítő Törzsénél és a 24. Felderítő Zászlóaljnál, illetve, a 31. Hunyadi János és a 37. Savaria Gépesített Lövészdandár gépesített lövészzászlóaljainak 120 mm-es aknavetőütegeit átfegyverezték 122 mm-es tarackos ütegekre.

[555] HIM KI 197/35/17 588/17/2 MH SZCSP 069/1995 sz. Int. az 1995. első félévi szervezési feladatok végrehajtására.

A szervezeti változásban érintett felderítőalegységek a szaktantermek berendezéseit és a felderítő-szakanyagokat 1995. június 18-a és 25-e között előkészítették leadáshoz, miközben az anyagok összegyűjtését június 15. és 28. között a HVK KFH Hadműveleti és Harcászati Felderítőfőnökség Módszertani Alosztálya elvégezte.[556]

A honvédelmi miniszter július 15-i hatállyal 30/1995. (HK 19.) HM számú utasítást adott ki „Az MH átalakításának hosszú távú programjával és középtávú tervével kapcsolatos feladatokról".[557] Ebben elrendelte a Magyar Honvédség Parancsnokságának, hogy dolgozza ki és jóváhagyásra terjessze fel 1995. szeptember 30-ig az ezzel kapcsolatos dokumentumot. (Szép nyári szabadságot, tervezők! – S. R.)

Az utasítás meghatározta a hosszú távú program tartalmi kritériumait, azaz az értetlenkedések és félreértések elkerülése végett leírták, mi szerepeljen benne. E szerint fel kell terjeszteniük egy elgondolást az MH szervezeti felépítésére, diszlokációjára, a béke- és hadiszervezeteinek számára, létszámára, állományarányaira, technikai eszközeinek összetételére, a harckészültség és mozgósítás rendszerére, az alkalmazási elvekre, a felkészítés és kiképzés rendjére, valamint a hosszú távú haditechnikai fejlesztés prioritásaira.

Ezenkívül dolgozzanak ki elgondolást a fennálló sorozásos rendszer önkéntes és sorozott haderőrendszerre való átállítására, a haderő gazdálkodási rendszerének átalakítására, az MH NATO-kompatibilitásának kialakítására, humán erőforrásokkal való gazdálkodásra, a személyi állomány élet- és munkakörülményeinek javítására, illetve az átalakítással kapcsolatos állománymozgások következményeinek kezelésére.

Hasonló módon meghatározták a középtávú terv tartalmát is, de természetesen részletesebb hadrendi elemenkénti bontásban és részletesen ütemezve, kiegészítve az új diszlokáció objektumigényeinek feltüntetésével, továbbá a felszabaduló, megüresedett objektumokra vonatkozó elgondolással.

Feltüntették az országgyűlési határozatban 1998 végére rögzített 60 ezer főben meghatározott békelétszám elérésének ütemezését úgy, hogy 1995 végére a meglévő létszám nem lehetett több mint 85 ezer, 1996 végén pedig 72 ezer fő, de 1997 végére ezt a létszámot legalább 65 ezer főre kellett csökkenteni, és 1998 végére teljesíteni kellett a maximum 60 ezer fős létszámot. Minden évben közelíteni kellett az Országgyűlés által előírt optimális 15% tiszti, 18% tiszthelyettesi és 13% közalkalmazotti arányhoz.

[556] HIM KI 197/35/17 588/17/2 MH SZCSP 069/1995 sz. Int. az 1995. első félévi szervezési feladatok végrehajtására, 8.

[557] HIM KI 542/3/30 – A honvédelmi miniszter 30/1195. számú (HK 19.) HM utasítása „Az MH átalakításának hosszú távú programjával és középtávú tervével kapcsolatos feladatokról"

Azért „segítségképpen", a szükséges létszám- és objektumcsökkentések elérése érdekében „sugalmazták", hogy a fontosabb katonai szervezetek megszüntetését és átalakítását úgy tervezzék, hogy szűnjön meg 1995-ben legalább két összfegyvernemi és egy fegyvernemi dandár, két ezred és három zászlóalj, továbbá, alakítsanak át egy fegyvernemi dandár-, hat ezred- és tíz zászlóaljszintű szervezetet; 1996-ban pedig legalább két összfegyvernemi dandár, három ezred, két zászlóalj és két légvédelmi rakétaosztály megszüntetésével, további tizenhárom dandár-, tizenöt ezred- és öt zászlóaljszintű szervezet, valamint más repülő- és légvédelmi szervezetek átalakításával (előkészítő törzsek, illetve kiképzőszervezetek kialakításával) számoljanak.

Ennek a csökkentésnek már 1995-ben el kellett kezdődnie, az áttérés feladatainak költségeit az MH 1995. évre jóváhagyott költségvetéséből kellett biztosítani (Azaz „kigazdálkodni" – S. R.).

Amennyiben ez nem lett volna elég, még egy komoly feladat várt az MH Parancsnokságára. Ki kellett dolgoznia – az átalakítás részletes tervével összhangban – a fegyveres és a fegyver nélküli sorkatonai szolgálat idejének 12 hónapról 9 hónapra történő csökkentésére vonatkozó elgondolást, valamint 1996. március 1-ig az ennek megfelelő váltási és kiképzési rend bevezetésére vonatkozó tervezetet. Ezzel egyidejűleg el kellett készíteni a végrehajtáshoz szükséges programokat, valamint egyéb okmányokat is.

A feladatok végrehajtását a Honvédelmi Minisztérium mellett a katonai ügyeket felügyelő helyettes államtitkár ellenőrizte.

Az 1995. II. félévi szervezési feladatok

Ez az időszak – akár – az átgondolatlan kapkodások iskolapéldája is lehet.

Az új szervezési feladatot a honvédelmi miniszter 30/1995. (HK 19.) HM utasítása[558] rögzítette, melyben – mint fentebb láttuk – részletesen meghatározta a feladatokat, a feladatért felelős személyt („A Magyar Néphadsereg parancsnoka") és szervezeteket („A Honvédelmi Minisztérium").

Ennek megfelelően elindult a megszokott mechanizmus, azonban valami gond merülhetett fel. A HVK Szervezési és Hadkiegészítő Csoportfőnökség 0110/1995. számú intézkedése előírta az augusztus 1-jével kezdődő, 1995. II. félévi szervezési feladatokat, amit már augusztus 23-án módosítania kellett az SZCSP parancsnokának, hivatkozva „az időközben bekövetkezett változásokra."[559] Az irat szerint a szervezéssel kapcsolatos tevékenységek befejezési időpontjai változtak. Így, a 74. Arrabona Felderítő Zászlóalj és a 18. Báró Nádasdi Ferenc Műszaki Ezred átalárendelése a 25. Önálló Gépesített Dandárnak 1996. január 31-ére módosult.

[558] HIM KI 1/25/3 542/3/30 – A honvédelmi miniszter 30/1995. számú (HK 19.) HM utasítása a MH átalakításának hosszú távú programjával és középtávú tervével kapcsolatos feladatokról.

[559] HIM KI 197/35/23 588/ 23/3 – MH SZCSP Szervezési feladatok módosítása, kiegészítése, Nyt. szám: 0518/2/1995., Hiv. szám: 026/233/1994. HVK Szerv. és Hadkieg. Csf-ség

Közben, mivel a miniszteri utasítások már akkoriban sem voltak „kőbe vésve", 1995. október 11-én egy újabb intézkedés jelent meg 46/1995. (HK 27.) számon a Magyar Honvédség szervezeti átalakításáról és rendszeresített létszámának csökkentéséről.[560] Ebben „pontosították" a béke-állománytábla szerint rendszeresített és engedélyezett létszámot. E szerint az MH 1995. december 31-én mindösszesen 81 266 fővel rendelkezhetett, amiből 14 368 tiszt, 9713 tiszthelyettes, 37 959 sorállományú és 19 208 honvédségi közalkalmazott vagy köztisztviselő lehetett. (Az irat szerkesztője hiányozhatott néhány számtanóráról, mivel az összeadandók és az összeg „hibádzik". Nekem legalábbis 81 248 „jött ki", így nem tudható, hogy a július 15-én kiadott utasításban szereplő létszámhoz képest 3734, avagy 3752 fővel volt-e kevesebb – S. R.)

A meglepetések elkerülése érdekében az utasítás meghatározta az 1996. év végi kvótát és az állomány összetételét is, miszerint 1996. december 31-én az MH állományában mindösszesen 69 812 fő lehetett. (Ami további 2188 fős csökkentést jelentett a féléve kiadott miniszteri intézkedés adataihoz képest.) Sőt, a létszám megoszlását is előírták – összhangban a korábban már idézett százalékos megoszlás elérése érdekében – mely szerint 11 225 fő tiszt, 10 121 fő tiszthelyettes, 34 385 fő sorállomány és 14 081 honvédségi közalkalmazott, vagy köztisztviselő lehetett.[561]

Közben dúlt a „számháború", melynek során a szárazföldi haderő igyekezett elérni, hogy az új, kialakítandó „SZEKTOR" fedőnevű hadrend létrejötte után a szárazföldi haderő még működőképes legyen. Ezt a felterjesztett, összegzett következtetésekben és javaslataikban fogalmazták meg, melyek között olyan kitételek szerepeltek, mint például: „a kialakított állományarányok több területen működésképtelenséget, más területeken kritikus állapotot fognak eredményezni", vagy „a »SZEKTOR« ez évi (előrehozott) feladataira vonatkozó parancs és szervezési intézkedések késése miatt egyes feladatok végrehajtása... erősen megkérdőjelezhető", illetve „megítélésünk szerint egyes katonai szervezeteknél az átszervezés ideje alatt számolni kell azok több hónapos – akár egy félévig tartó – alkalmazhatatlanságával is /25. ö. gl. dd., 37. kik. dd., 37. mű. e./)." Ezek eléggé szokatlan, éles kritikai észrevételek voltak Telegdi Béla dandártábornok SZCSP törzsfőnök (pk. i. h.) tollából szeptember 22-én.[562] (Lehet, hogy ez

[560] HIM KI 1/25/3 546/3/46. A HM 46/1995. számú (HK 7.) utasítása

[561] Csendes: i. m. 168.

[562] HIM KI 197/35/23 588/23/10 – MH SZCSP, Összegzett következtetések és javaslatok felterjesztése a „SZEKTOR" feladathoz., Nyt.szám: 0616/1995.

is hozzájárult ahhoz, miszerint 1995. december 1-jével, 53 évesen szolgálati nyugállományba helyezték.[563])

Mivel a csapatok vezetését ettől függetlenül biztosítani kellett, a szárazföldi csapatok törzsfőnöke kiadta a szervezési feladatokban érintett katonai szervezetek harckészültségének biztosítására szolgáló 025/1995. számú intézkedést október 24-én, amit később követett a 030. számú utasítás is, ami végül a 042/1995. számú határozattal jutott nyugvópontra.[564] Közben a változó alárendeltségi békevezetési viszonyokat is kiegészítő intézkedésekkel pontosították.[565]

Úgy tűnik a kiadott intézkedésekből, hogy a legfelsőbb szintről időközben valami „előrejelzés" érkezett, így november végén az SZCSP parancsnoka már tudott rendelkezni (029/1995. számon) a haderő-kialakítás 1995-ben kezdődő szervezési feladatai végrehajtásáról.[566]

A haderő-átalakítás szervezési tervei 1995. december 20-i aláírási dátumozással (ami egy szép keddi nap volt a naptár szerint – S. R.) elkészültek Budapesten. Ehhez képest a székesfehérvári szervezési tervkivonatokat már december 28-ával hitelesítve postázták. (Ismerve a csapatszellemet, nekik is szép karácsonyuk lehetett – S. R.)

Az így megérkezett tervek és az MHPK 014/1995. számú intézkedése alapján 1995. december 29-én (végre) kiadhatták a 040/1995. számú határozatot és mellékleteit a szervezési feladatok módosítására, melyek hatályba lépésének ideje 1995. december 20-a volt.[567]

Így például, az MH Továbbképző Központot – ami 1995. december 16-án létrejött újonnan alakul szervezet volt a 2. Katonai Kerületparancsnokság bázisán – december 20-án törölték, és helyette újjászületett 2. Gépesített

[563] HIM KI 197/32/3 452/3/104 MH SZCSP pk. 202/1995. számú parancsa

[564] HIM KI 197/32/1 452/ 01/25. és HIM KI 197/33/4. és 452/04/12. számú intézkedések

[565] HIM KI 197/32/3 452/3/114 MH SZCSP pk. 214/1995. számú intézkedése a békevezetés pontosítására

[566] HIM KI 197/32/1 452/01/29 – MH SZCSP pk. 029/1995. intézkedése a haderő-kialakítás 1995-ben kezdődő szervezési feladatai végrehajtására – Hogy mindez nem volt teljesen rendben, kitűnik az intézkedés bevezető (hivatkozó) szakaszából: „Az Országgyűlés 88/1995. számú (VIII.4.) határozatára, a honvédelmi miniszter 30/1995. (HK 19.) és 46/1995. számú (HK 27.) utasításainak, valamint a T–1406220–221/1994. számú HVK Szerv. és Hadkieg. Csf-ség számon jóváhagyott elgondolásának megfelelően a Magyar Honvédség átalakításáról szóló középtávú tervében meghatározottak szerint – a haderő átalakításának 1995-ben kezdődő feladataként – végre kell hajtani az MH béke és háborús vezetés új rendszerének kialakítását, a szárazföldi erők szervezetei jelentős részének átalakítását és az MH létszámának csökkentését. A haderő-átalakítás 1995. évi szervezési feladatainak a végrehajtására az MHPK 010/1995. számú Intézkedése alapján" adta ki saját utasítását a parancsnok, Preininger Ambrus vezérőrnagy. (Kétségtelenül nem volt könnyű helyzetben. – S. R.)

[567] HIM KI 197/32/4 452/4/11 MH SZCSP pk. 040/1995. számú intézkedés a szervezési feladatok pontosítására.

Hadosztály Parancsnokságként; megszüntették a Területvédelmi Katonai Parancsnokságot (TVKP); a 14. Thúry György Gépesített Lövészdandár békeszervezete átalakult előkészítő törzzsé, megnevezése: 14. Thúry György Gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzs lett, amit átalárendeltek a 2. Gépesített Hadosztály Parancsnoksághoz. Szervezetéből az Anyagellátó Raktárrészleget átcsoportosították a 64. Logisztikai Ezredhez.

Továbbá: a 26. Bottyán János Gépesített Lövészdandár békeszervezete átalakult előkészítő törzzsé, miáltal a megnevezése 26. Bottyán János Gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzsre változott. Mind a béke-, mind az „M"-szervezetét átalárendelték a 2. Gépesített Hadosztály Parancsnoksághoz, akárcsak a 42. Baranya Felderítő Zászlóalj béke- és „M"-szervezetét is 1995. december 16-ával; a 108. Mészáros Lázár Gépesített Lövészdandár béke- és „M"-szervezete a 3. Gépesített Hadosztály Parancsnoksághoz került, viszont a 35. Dobó István Harckocsidandár Előkészítő Törzs béke- és „M"-szervezetét felszámolták, miközben a 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Ezred és a 3. Kiskun Elektronikai-harc Ezred béke- és „M"-szervezetét átalárendelték a 4. Gépesített Hadtest Parancsnoksághoz.

A Magyar Honvédség átalakításának 1998-ig szóló középtávú terve alapján a 4. Gépesített Hadtest parancsnoka is kiadta az intézkedését a hadtestre vonatkozó középtávú feladatok végrehajtására.[568] Ebben tájékoztatta az alárendelteket, hogy a középtávú tervben jóváhagyottaknak megfelelően az átalakítás az 1995. évre előrehozott feladatok végrehajtásával kezdődött.

A szervezeti korszerűsítés keretében a honvédség békevezetése átalakult: 1995. december 16-ával – a vezetési képesség elérésével – megalakultak az új középszintű vezető szervek, így a Szárazföldi Csapatok Parancsnokság megszüntetése után megalakult 4. Gépesített Hadtest alárendeltségébe kerültek a 2. és 3. Katonai Kerületparancsnokságok jogutódjai, a 2. és a 3. Gépesített Hadosztály Parancsnokságok. Az új parancsnokságoknak a teljes készenlétet 1996. március 31-ig kellett elérniük. 1997 elején létrehozni tervezték – az intézkedés szerint – az anyagi, technikai szervezetek vezetésére a Központi Logisztikai Szervezetek Parancsnokságot.

A háborús vezető szervek kialakításával kapcsolatban a békevezetés átalakításával párhuzamosan megszüntették a Tábori Hadsereg Parancsnokságot, a korábbi „M"-szervezetű gépesített hadtestparancsnokságokat, valamint a Területvédelmi Parancsnokságot és a Területvédelmi Kerületparancsnokságokat.

[568] HIM KI 197/33/2 463/2/29 – MH 4. g. hdt. 29/1996. számú intézkedés az MH átalakítása 4. g. hdt.-re vonatkozó középtávú feladatai végrehajtására

A középtávú feladatok megvalósítását az úgynevezett „erő-eszközkoncentrációs program" elgondolással kívánták végrehajtani, ami 1996. december 1-jén vette kezdetét. Az elképzelés szerint az addigi szerkezetet koncentrált reagáló- és fő védelmi erők váltanák fel. Az elsődleges csoportot képeznék a gyorsreagálású hadtestek, másodikként a kiképzőközpontok és a harcbiztosító erők.

Az új vezetési koncepció értelmében a Honvéd Vezérkart a Szárazföldi, illetve a Légierő Vezérkara jelentené. A Székesfehérváron állomásozó szárazföldi vezetés irányítaná a Cegléd és Kaposvár alárendeltségébe tartozó földi erőket, Veszprém pedig a légierőt. A szárazföldi erők gépesített lövészdandárainak fő erőit Tata, Hódmezővásárhely és Debrecen térségében vonnák össze. A felderítők Egerben, a gyorsreagálású zászlóalj erői Szolnokon állomásoznának. A tüzérség bázisa Pécs és Kiskunhalas, a műszakiaké Szentes és Ercsi lenne. A légvédelem fő erői Győrbe és Nagyoroszira kerülnének. A légvédelem vadászrepülő-központját Kecskeméten és Pápán, a szállító- és harci helikoptereket Szentkirályszabadján állomásoztatnák a programtervezet szerint.[569] (Visszatekintve a tervre, az többé-kevésbé meg is valósult, csak aztán az újabb haderőreform oltárán ez is feláldoztatott – S. R.)

Az 1996. I. félévi szervezési feladat (1996. március 1.–július 1.)

A szárazföldi csapatok a HVKF 015/1996. számú parancsában meghatározottak szerint, a 4. Gépesített Hadtest parancsnoka által kiadott intézkedés[570] alapján hajtották végre az 1996. I. félévi szervezési feladatokat 1996. március 1. és július 1. között.

Ennek lényege:

- a tatai 25. Önálló Gépesített Dandár szervezetének végleges kialakítása Tata és Győr helyőrségekben. (Azért ebben a szervezetben van még egy-két lehetőség, ha nyomon követjük a csapat szervezeti változásait napjainkig – S. R.) Ennek keretében a 74. Arrabona Felderítő Zászlóalj és a 18. Báró Nádasdy Ferenc Műszaki Ezred Győr helyőrségben, valamint a tatai 131. Lahner György Javítózászlóalj egyes elemeit beépíttették a dandár szervezetébe. A dandár „M"-szervezetét bővítették egy sorozatvető-üteggel;
- az 5. Gépesített Lövészdandár szervezetének kialakítása Debrecen és Nyíregyháza helyőrségekben, valamint „M"-szervezetének bővítése;
- a 65. Gépesített Lövészdandár megszüntetése;
- a 108. Önálló Gépesített Lövészzászlóalj szervezetének kialakítása a 108. Gépesített Lövészdandár állományából a „SZEKTOR"-létszámra való beállással 1986. március 1. és július 31. között, továbbá, az „M"-szervezetű 108. Gépesített Lövészdandár bővítése;
- a 37. Savaria Kiképződandár szervezetének korrekciója, valamint a 26. és a 37. Gépesített Lövészdandárok „M"-szervezetének bővítése egy-egy harckocsizászlóaljjal;
- a 31. Gépesített Lövészdandár „M"-szervezetének bővítése;
- a 8. Kiképződandár béke- és „M"-szervezetének korrekciója;
- a 88. Légimozgékonyságú Zászlóalj bázisán – az MH Békefenntartó Erők Kiképző Központja (MH BEKK) részeinek beépítésével – új szervezetként létrehozni a 88. Gyorsreagálású Zászlóaljat, a „SZEKTOR"-létszámra beállítva, valamint a 88. Gyorsreagálású Zászlóalj és az 5. Légvédelmi Tüzér Kiképzőezred közötti laktanyacserére való felkészülés;
- az MH BEKK (Budapest) szervezetének megszüntetése, részeinek beépítése a 88. Gyorsreagálású Zászlóaljba.

  1996. július 1-ével (mint önálló hadrendi elem) megszűnt a 74. Arrabona Felderítő Zászlóalj. Már csak két felderítő-zászlóalj (a pécsi 42. és az egri 24.) maradt az MH-ban a „hagyományos csapatfelderítő"-feladatok végrehajtására; valamint
- a 42. és 24. Felderítő Zászlóaljak szervezetének a „SZEKTOR"-létszámra való beállítása;

A rendszeresített békelétszámok a következőképp alakultak (előhozva a 34. Felderítő Zászlóalj adatait*, amit a következő szervezési időszakban állítottak be „SZEKTOR"-létszámra):

Szervezet	42.				24.				34.*			
Hadrend	Ti.	Zls./Tts.	Sor	Össz.	Ti.	Zls./Tts.	Sor	Össz.	Ti.	Zls./Tts.	Sor	Össz.
1994. 05. 01. *(1994. 02. 01.)	35	15/24	272	347 +2 pa.	60	16/58	379	513* +75 pa.	60	29/47	393	528* +8 pa.
„SZEKTOR" 1996. 03. 01. 1996. 09. 16.*	34	51	262	347 +2 pa.	40	43	315	448 +26 pa.	45	74	374	493 +7 pa.

Az 1996. II. félévi szervezési feladatok (1996. szeptember 16.–1997. január 31.)

A szervezési feladatok végrehajtása 1996. II. félévében is folytatódott a 04/1996. számú MHPK VKF intézkedés alapján. Így, a 4. Gépesített Hadtest parancsnoka, az 1996. augusztus 9-én kiadott 018/1996. számú intézkedésében[571] meg-

[569] Csendes: i. m. 174.

[570] HIM KI 197/33/1 463/1/8 – MH 4. g. hdt. 08/1996. sz. int. az 1996. első félévi szervezési feladatok végrehajtására.

[571] HIM KI 197/33/1 463/1/18 – Az MH 4. g. hdt. pk. 018/1996. int. az 1996. második félévi szervezési feladatok végrehajtására.

határozta, hogy a Magyar Honvédség átalakításának 1998-ig terjedő középtávú tervében meghatározottak alapján 1996. második felében is folytatni szükséges a „SZEKTOR"-feladat keretében elkezdett átalakításokat, a katonai szervezetek rendszeresített létszámának további csökkentését, a haderő átalakításához szükséges személyi állomány megtartását, valamint a NATO-kompatibilitás követelményeinek érvényesítését.

A szervezési tevékenység keretében az alábbi fő feladatok végrehajtását rendelte el:
- a 25. Önálló Gépesített Dandár szervezetének korrekcióját (Máris? – S. R.), azaz a dandár második harckocsizászlóalja, valamint a betagozódó felderítő-, műszaki és logisztikai zászlóaljak szervezetének pontosítását, továbbá a gépesített lövész- és harckocsiszakaszok átalakítását az eddigi négyrajos szervezetről háromrajosra;
- a 62. Gépesített Lövészdandár szervezetének módosítását (a T–72M1 harckocsik beérkezésének függvényében, a harckocsizászlóalj struktúrájának átalakítását);
- az 5. Gépesített Lövészdandár szervezetének módosítását (a T–72M1 harckocsik és a BTR-ek beérkezésének függvényében);
- 14. Gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzse (ETÖ) béke- és „M"-szervezetének megszüntetése;
- a 64. Logisztikai Ezred szervezetének módosítása, a nagyatádi és a nagykanizsai laktanyák vagyonvédelmi állománya egy részének átvétele a 14. Gépkocsizó Lövészdandár ETÖ-étől; a 8. Kiképződandár szervezetének módosítása;
- a 88. Gyorsreagálású Zászlóalj átköltöztetése Szolnokon a Rékasi úti laktanyába, a Besenyszögi úti laktanya kiürítése;
- a 37. Kiképződandár létszámának csökkentése;
- a 26. és a 31. Gépesített Lövészdandár ETÖ-k szervezetének módosítása a „SZEKTOR"-létszámra;
- a 108. Önálló Gépesített Lövészzászlóalj létszámának csökkentése;
- a 34. Felderítő Zászlóaljnak a „SZEKTOR"-létszámra történő beállítása; valamint
- az Összevont Területi Előkészítő Törzs (MH ÖTET) megszüntetése, a békéscsabai laktanya átadása a KFH-nak.

1996. november 16-án a honvédelmi miniszter kiadta a 66/1996. HM számú utasítását az MH átalakítása középtávú tervének módosítására, továbbá az 1998–2001. évig terjedő időszakra szóló középtávú terv kidolgozására. Ebben intézkedett arra, hogy a 1998-ra tervezett feladatokat ütemezzék át 1997-re a megadott szempontok szerint, amik szerencsére nem nagyon tértek el az előző utasítás követelményeitől. A feladatokat úgy határozzák meg, hogy a MH 1998. év végéig tervezett átalakítása már 1996. december 1-jével

megkezdődjön, és 1997. év végéig befejeződjön, valamint az új vezetési és szervezeti felépítésre alapozva az 1998–2001. évre vonatkozó feladatok reálisan tervezhetőek legyenek.

Természetesen, néhány „sorvezetőt" is tartalmazott az utasítás. A módosított 88/1996. (VII.6.) számú OGY-határozat alapján a békelétszám ütemezését úgy határozta meg, hogy:
- 1996. év végére ne haladja meg a 62 ezer főt (korábban 72 000);
- 1997. év végére ez a létszám ne haladja meg az 52 ezer főt (korábban 65 000) és
- 1998. év végére maradt az 52 ezer fős létszámkorlát.

1997. december 31-ig az előző utasításban vázolt új vezető szerveknek el kellett érniük a békeidőszaki működőképességüket. A haderő szervezetének kialakításánál felhívta a figyelmet arra, hogy a kormány által jóváhagyott módosításokat kell alapul venni, melyek a szárazföldi csapatok vonatkozásában az alábbiak voltak:
- a 8. és a 37. Kiképződandárok békeszervezetét megszüntetve megalakítani a Dunántúli Kiképző Központot (DKK) Szombathelyen és Tapolcán;
- az 52. Javítóezred béke- és háborús szervezetének megszüntetésével megalakítani az Alföldi Kiképző Központot (AKK) Szabadszálláson és Kalocsán;
- megszüntetni a 26. és 31. Gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzseit; a 108. Önálló Gépesített Lövészzászlóalj, valamint a 42. Felderítő Zászlóalj békeszervezetét;
- ezeken kívül még hét tüzér-, egy híradó-, öt légvédelmi tüzérdandár és -ezred béke- és/vagy hadiszervezetét érintette változás (megszüntették, szervezetét módosították vagy csökkentették).

Az 1996. év végi szervezési feladatok (1996. december 1.–1997. augusztus 31.)

Ilyen előzmények alapján adta ki az 1996. év végi szervezési feladatokra az MHPK VKF a 011/1996. számú intézkedését, amit követett a 4. Gépesített Hadtest parancsnokának 021/1996. számú intézkedése.[572]

Ezeknek megfelelően előírás:
- a 8. és a 37. Kiképződandárok békeszervezetét megszüntetni, és – azok bázisán – Tapolca, illetve Szombathely helyőrségekben a Dunántúli Kiképző Központot felállítani;
- az 52. Javítóezred béke- és háborús szervezetét megszüntetni, majd annak bázisán Szabadszállás és Kalocsa helyőrségekben – békében új hadrendi elemként – megalakítani az Alföldi Kiképző Központot (AKK);

[572] HIM KI 197/33 463/1/21 – Az MH 4. g. hdt. pk. 021/1996. számú intézkedése az 1996. év végi szervezési feladatok végrehajtására

- a 26. Gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzsét 1996. december 31. és 1997. május 31. között felszámolni, a technikai eszközeit pedig átcsoportosítani az MH Dunántúli Kiképző Központ szervezetébe. „M"-megalakulási helye Szombathely legyen;
- a 31. Gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzsét 1996. december 31. és 1997. június 30. között megszüntetni, és a technikai eszközeit átcsoportosítani az MH Alföldi Kiképző Központ szervezetébe. „M"-megalakulási helye Szabadszállás legyen;
- a 108. Önálló Gépesített Lövészzászlóalj békeszervezetét megszüntetni, a technikai eszközeit átcsoportosítani az MH Alföldi Kiképző Központ szervezetébe. A 108. Gépesített Lövészdandár „M"-megalakulási helye Kalocsa legyen;
- a 42. Baranya Felderítő Zászlóalj békeszervezetét megszüntetni, a technikai eszközeit átcsoportosítani az MH Dunántúli Kiképző Központ szervezetébe. AZ „M"-megalakulási helye Szombathely legyen.

Ezzel már csak egy zászlóalj maradt a „hagyományos" harcászati felderítőcsapatokból, a 24. Felderítő Zászlóalj. Ezáltal Eger lett a csapatfelderítés „fellegvára", és úgy tűnt, hogy az örökkévalóságig az is marad... a 34. Felderítő Zászlóaljon kívül (de ez a csapat elsősorban hadműveleti rendeltetéssel bírt).

Az 1997. első félévi szervezési feladatok (1997. március 1.–augusztus 31.)

Az MH 4. Gépesített Hadtest parancsnoka a 01/1997. számú intézkedésében határozta meg az 1997. első félévi szervezési feladatok végrehatásának teendőit.[573] Erre az 1997. március 1. és 1997. augusztus 31. közötti időszakot határozta meg. (Mint itt is látható, folytatódtak a szervezési időszakok „átfedései" – S. R.)

Ennek során módosították a 4. Gépesített Hadtest Parancsnokság béke- és „M"- szervezetét, a 2. és a 3. Gépesített Hadosztály Parancsnokságok békeszervezetét; kialakították az 5. és a 62. Gépkocsizó Lövészdandár új béke- és „M"-szervezetét; a 25. Önálló Gépesített Dandár szervezetét új béke- és „M"-szervezetű gépkocsizó lövészdandárrá alakították át; a 25. Gépkocsizó Lövészdandár győri kihelyezett (műszaki és felderítő-) alegységeit áthelyezték Tatára, ahol a szervezési időszak végére a 3. Gépesített Hadosztály parancsnokának alárendeltségébe kerültek; a 108. Gépkocsizó Lövészdandár „M"-szervezetét módosították; az MH AKK és DKK szervezetében a kiképző hivatásos állomány beépítésével a kiképzés alapvető feltételeit megteremtették, és bővítették a kiszolgálóállományt; a 34. Felderítő Zászlóalj béke-

[573] HIM KI 197/33/1 463/1/1 – Az MH 4. g. hdt. pk. 01/1997. számú intézkedés az 1997. első félévi szervezési feladatok végrehajtására

létszámát csökkentették; a 24. Felderítő Zászlóalj szervezetében egy mélységi felderítőszázadot alakítottak meg; a területvédelmi ezredek a Személyi tartalékképző szervezetekkel együtt (beleértve a 133. Felderítő és Mélységi Felderítő Személyi Tartalékképző Zászlóaljat is) a 4. Gépesített Hadtestparancsnokság (Területvédelmi és Tartalék Erők Parancsnoksága – TVTEP) alárendeltségébe kerültek, s végezetül, a 133. Zászlóaljra vonatkozó részt később módosították a 4. Hadtest parancsnokának intézkedése alapján.

Az 1997. második félévi szervezési feladatok (1997. szeptember 1.–december 31.)

Az MH 4. Gépesített Hadtest parancsnoka 013/1997. számon intézkedett[574] az 1997. második félévi szervezési feladatok végrehatásáról, mely szerint a hadtestnél tovább kellett folytatni az elmúlt években megkezdett átalakításokat, az erőkoncentrációt, illetve a katonai szervezetek rendszeresített létszámának további csökkentését, a haderő átalakításához szükséges személyi állomány megtartását, a NATO-hoz történő csatlakozási szándék és orientációs követelményeinek érvényre juttatását. A szervezési tevékenység kezdetének szeptember 1-jét, befejezésének pedig 1997. december 31-ét határozta meg.

Ennek lényege:

- a feladatok végrehajtása után, 1997 végétől a NATO-elveknek megfelelő vezetési rendszer kialakítása érdekében Székesfehérváron létrejött a Szárazföldi Vezérkar és Veszprémben a Légvédelmi Vezérkar. Ezzel párhuzamosan megszűnt a 4. Gépesített, illetve a 2. Repülő és Légvédelmi Hadtest Parancsnokság;
- a logisztikai szervek vezetésére megalakult a Logisztikai Főigazgatóság, és megszűnt a Központi Rendeltetésű Szervezetek Parancsnoksága, aminek feladatait a Budapesti Helyőrség Parancsnokság vette át;
- létrehozták a NATO-ban alkalmazott J–G–S törzskari struktúrát, ami egyrészt elősegítette az új katonai és filozófiai gondolkodásváltást, másrészt pedig az új katonai paradigmák meghonosítását a leendő katonai stratégiában és a katonai doktrínákban;
- a két kiképzőközpont (MH AKK és DKK) szervezetének véglegesítése után beindították a kiképzést, valamint
- a 88. Gyorsreagálású Zászlóalj szervezetében is korszerűsítéseket hajtottak végre (a támogató század SZPG–9 eszközeinek lecserélése METISZ M típusú irányított páncéltörő rakétákra, és a logisztikai szervezetük átalakítása).

[574] HIM KI 197/33/1 463/1/13 – Az MH 4. g. hdt. pk. 013/1997. számú intézkedése az 1997. második félévi szervezési feladatok végrehajtására

Ezután egy rövid ideig „szervezési szünet" következett, és a csapatok igyekeztek a kialakult szervezeti viszonyokat stabilizálva – lehetőség szerint – a kiképzési feladatokra koncentrálni.

Egy rövid „kitekintésként": 2000. szeptember 14-én, a haderő-átalakítás beindításával kapcsolatosan megtartott vezetői értekezleten az MHPK, VKF bejelentette, hogy egy hosszú előkészítő munka után, megszülettek azok a legfelsőbb szintű döntések, amelyek az egész korszerűsítést meghatározzák,[575] ugyanis kidolgozták a Magyar Honvédség Korszerűsítési Tervet a 2000–2010 közötti időszakra.

A terv célja egy olyan, a meglévőnél lényegesen kisebb, már középtávon is finanszírozható, képesség alapú haderő létrehozása volt, amely a kor színvonalán képes az ország fegyveres védelmére, a szövetséges kötelezettségek teljesítésére és a nemzetközi válságkezeléshez való hozzájárulásra, valamint egyéb, az ország védelmével összefüggő feladatok végrehajtására. A tervet az OGY a 61/2000. (VII. 321.) számú határozatában elfogadta.

A honvédelmi miniszter 2000. augusztus 31-én jóváhagyta a HM, az MH és a HM-szervek átalakításának részletes tervét a 2000. augusztus 1.–2003. december 31-ig terjedő időszakra. Ez magában foglalta az átalakítás rövidtávú feladatait, ütemezését, a vonatkozó erőforrás-szükségleteket, valamint a feladatok végrehajtásának felelőseit.

Az átalakítás ütemterve szerint:

- 2000. október 1-jéig átalakul a Honvéd Vezérkar (HVK), módosul a szervezete és csökken a létszáma, október 31-ére pedig eléri a készenlétet az alaprendeltetési feladatok végrehajtására. Az MH Logisztikai Főigazgatóság (LFI) átalakul MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnoksággá (ÖLTP) és a készenlétét november 30-áig eléri;
- 2000. november 1-jéig átalakul a Szárazföldi, valamint a Légierő Vezérkar, miközben létszáma csökken. Az átszervezés végrehajtását úgy kell tervezni, hogy a két haderőnemi vezérkar a készenlétet 2000. november 30-ig érje el;
- 2000. december 1-jével megszűnnek az MH 2. és 3. Gépesített Hadosztály Parancsnokságok;
- 2000. október 1-jével a kiadott 0016/2000. számú MHPK-i szervezési intézkedés[576] alapján megkezdődik az MH katonai szervezeteinek átalakítása és megszüntetése.

[575] HIM KI 3/50/16 512/16/1 – MHPK VKF Feljegyzés a 2000. szeptember 14-i haderő-átalakítás beindításával kapcsolatos vezetői értekezletről, Nyt. szám: 1966/2000

[576] HIM KI 3/50/16 512/16/1 – MHPK VKF Feljegyzés a 2000. szeptember 14-i haderő-átalakítás beindításával kapcsolatos vezetői értekezletről, Nyt. szám: 1966/2000, 3.

A feladat végrehajtása eredményeként 2001. június 30-ra az MH békehadrendi elemeinek száma a meglévő 136-ról 71-re csökkent, a békerendszeresített létszáma pedig beállt a meghatározott 37 500 főre. Az új helyzetnek megfelelően az MH katonai szervezetei részére 84 db új állománytáblát adtak ki, amik 2000. október 1-jén léptek életbe. (Ezzel – sajnos – ez a haderő-átalakítás sem bizonyult véglegesnek, a korábbi évekhez hasonlóan – S. R.)

Így folytatódott a haderőreform, a stratégiai átvizsgálás, vagy csak egyszerűen a haderő-korszerűsítés véget nem érő anakondája...

Ezek követése – a „történelmi távlat" hiányában – nem célom és nem feladatom.

2004. november 3-án leszereltek az utolsó sorkatonák is, az Országgyűlés pedig november 8-án elfogadta a honvédelmi törvény és az alkotmány módosítását, ezzel teremtve meg a sorkötelezettség eltörlésének törvényi hátterét.[577]

A felderítőcsapatok vonatkozásában annyit azért rögzíteni kell, hogy az ezredforduló után az összfegyvernemi harcászati magasabbegységek számának apadásával a felderítőalegységek száma is csökkent. Végül a dandárok állománytáblájában már „nem volt helyük". 2000-re mindössze egyetlen „harcászati szintű" felderítőalegység maradt meg, a 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj, ami fokozatosan átalakult szerződéses állománnyal feltöltött alegységgé, sok nemzetközi tapasztalattal a különböző NATO-missziók, NATO/PfP és kétoldalú gyakorlatok végrehajtásával, illetve a nemzetközi sportversenyeken végrehajtott megmérettetésekkel.

Azonban a zászlóalj sem kerülhette el sorsát. Hiába vezetett le a kiképzőállomány „különleges lövész-" (ranger-) kiképzést, hiába alakítottak ki a jövőre nézve hasznos HUMINT-képességeket, ez kevés volt az önállósághoz. 2007-ben a 24. Felderítő Zászlóalj mint önálló katonai szervezet megszűnt, az 5. Bocskai István Lövészdandár kötelékzászlóalja lett csökkentett létszámmal és képességekkel. A zászlóalj megmaradt szervezetének átirányítása Debrecenbe számos szakember elvesztésével járt.

Gyakorlatilag eddig tartott a csapatfelderítés és a hadműveleti-harcászati felderítés története.

Sok nehézséggel indult, kialakult, hatékony volt és... elfogyott!

(Nem tudom megállni, hogy ezt a komor dolgot egy apró történettel ne oldjam: két kisgyerek ült a homokozóban. Azt játszották, hogy az egyik kezükből a másikba csurgatják a száraz homokot. Egy idő után összecsapták kis tenyerüket, és azt mondták „Elfogyott!", és lesöpörték a tenyerükről a még rátapadt homokszemeket... Hogy ez miért jutott eszembe? – S. R.)

[577] A honvédelem négy éve 2002–2006, HM Zrínyi Kht. 2006, 188.

Akadályelhárítás, 1958

Oldalkocsis motorkerékpár, 1953

Felderítőjelentés, 1956

Vízi akadály leküzdése, 1956

V.

A CSAPATFELDERÍTÉS KIKÉPZÉSI RENDSZERE

A FELDERÍTÉS KIKÉPZÉSI RENDSZERE AZ 50-ES ÉVEK ELSŐ FELÉBEN (1949–1956)

A kiképzés irányításának kialakulása

Az 1945–1949 közötti időszakban a demokratikus hadsereg kiképzése során a felderítéssel kapcsolatos feladatok végrehajtásához az egykori Magyar Királyi Honvédség Harcászati Szabályzatának elvei és a II. világháború során, a harctéren szerzett tapasztalatok adhatták meg az alapot.

Ez a haderő, az 1949-től kezdődő átalakításával azonban gyökeresen megváltozott, a „szovjetizálás" a haderő életének minden területén megjelent. A szovjet mintájú öltözet, a fegyverzet és a típusszervezetek megjelenése szükségszerűen magával hozta a kiképzési rendszer megfeleltetését az új doktrínának, és az 1948 őszén beérkező szovjet tanácsadók segítségével beindult a honvédség gyors fejlesztése.

A nagymértékű haderőfejlesztés – mint az I. fejezetben részletesen megismertük – 1948 és 1952 között nyolc ütemben valósult meg. A kialakulóban lévő felderítőcsapatok 1949–50-ben a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség háromfős Felderítő Részlege szakirányítása alatt állt.[578] Vezetője Hódi Jenő főhadnagy volt, s a feladatok végrehajtására felderítőtisztként Csuti János főhadnagy került beosztásba, és 1950. augusztus 1-jén érkezett Szőke Ernő hadnagy az egységhez. A részleg a csoportfőnökség többi osztályával együttműködve végezte munkáját a felderítés szakmai irányításának kialakítása érdekében.

Az új ismereteket abban az időben az országba beérkező különböző szovjet szabályzatok és más kiképzési segédletek magyarra való fordításával igyekeztek megszerezni. A részleg a szakmai munkáját az alárendelt magasabbegységek felderítőalosztályain keresztül végezte. Irányította, koor-

[578] Kriska György: A Csapatfelderítés (hadműveleti és harcászati felderítés) fejlődésének története 1945–1980, HM MNVK. 2.Csf-ség, 1985, 7.

dinálta a csapatok felderítőkiképzését, részt vett a káderállomány kiválasztásában és beiskolázásában, illetve segítséget nyújtott az alárendelteknek a kiképzés tervezésében és szervezésében. Az elkészített fordítások sokszorosításával, valamint a csapatokhoz való eljuttatásával igyekeztek elősegíteni a szovjet csapatok által alkalmazott felderítési elvek és gyakorlat, illetve az új ismeretek átadását a felderítőcsapatok személyi állományának.

Ezek között voltak olyan dokumentumok, mint a „Szakfelderítő szabályzat", vagy az „Álcázási utasítás", melyek segítséget adtak a felderítőtiszteknek a felderítés megszervezése és végrehajtása szovjet elveinek megismeréséhez. Több átadott segédlet harctéri példákkal illusztrálta a feladatok teljesítésének mikéntjét, mint pl.: a „Felderítők munkában", „A lesállás", vagy a „A felderítők mozgása és rejtése". Ezek az anyagok egyben irányt adtak a szakkiképzéshez, és jó módszerekkel szolgáltak a parancsnokok foglalkozásokra való felkészüléséhez. A felderítőrészleg is – a kis létszáma ellenére – különböző segédletek (ún. Kék füzetek) megjelentetésével biztosította a szovjet felderítési elvek és harci tapasztalatok átadását.[579]

A szovjet katonai kiképzési anyagokból készült segédletek korlátozott példányszáma miatt gond volt az egyre növekvő szárazföldi haderő új parancsnokai részére a megfelelő szakmai jártasság átadása. Ennek a feladatnak a megoldására a Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökségen belül a Felderítő Részleg is kihasználta azt a lehetőséget, amit a Néphadsereg újság – mint nagy példányszámú belső terjesztésű napilap – biztosított. A folyóiratban a politikai orientáltságú tájékoztatók mellett helyet kaptak a fegyvernemeket és szakcsapatokat népszerűsítő képek, valamint cikkek is. Ilyen publikációk jelentek meg például a felderítőkről is, ahol különböző „tanulságos történeteket" mondtak el a katonák,[580] vagy a szovjet felderítők második világháborús harci tapasztalatait írták le az új szakcsapat tagjainak. Ezenkívül olvasni lehetett a lőkiképzés feladatainak végrehajtásáról, az álcázásról és a terep adta lehetőségek kihasználásáról,[581] vagy éppen a terepen való tájékozódásról. De a képzés eredményes végrehajtását segítő szakmai cikkek is megjelentek, például Hódi Jenő százados tollából.[582]

A Jugoszláviával kialakult feszült helyzet miatt egyre nagyobb jelentőséggel bírt a parancsnokok tájékoztatása a potenciális ellenségről, illetve a törzsek és a csapatok idegenhadsereg-ismereti kiképzésesének következetesebb megszervezése. Ezért elengedhetetlenné vált, hogy a csapatfelderítéssel kapcsolatos feladatok végrehajtására (feltehetően a szovjet tanácsadók javaslatára) létrehozzanak a Magyar Néphadsereg Vezérkarán belül egy megfelelő szervezettel és szakállománnyal rendelkező egységet. Ennek következményeként, a HM átalakítását „beharangozó" dokumentumban azt is bejelentették, hogy „Csapatfelderítő Osztályt állítunk fel a csapatfelderítő-egységek kiképzésének megszervezésére és irányítására. A csapatfelderítés kérdésével eddig nem foglalkoztunk."[583]

A felderítőalegységek egyre nagyobb száma (és a Jugoszláviával való mind aggasztóbb ellenségeskedés) miatt 1950. augusztus 16-án állították fel a Magyar Néphadsereg vezérkarfőnökének közvetlen alárendeltségébe tartozó Önálló Csapatfelderítő Osztályt 16 fővel, aminek vezetőjévé Nádasi Károly századost nevezték ki.[584] Ez a szervezet vette át a csapatfelderítés irányítását, de a faladatok bővülése érdekében a szervezetébe a kiképzési alosztály mellett egy tájékoztató alosztályt is szerveztek. Így már valóban teljesíteni tudták a kiképzés irányításával és ellenőrzésével, valamint a parancsnokok és törzsek tájékoztatásával, a felderítőcsapatok (hadműveleti) feladataival és a felderítőtisztek törzsmunkája segítésével kapcsolatos feladatokat. Ekkor, itt kapott beosztást Lugosi János százados (aki később lövészfőelőadó lett) és Páterka József százados, aki osztályvezető-helyettesként tevékenykedett 1951. októberig, amikor is a Honvéd Akadémia hallgatója lett. Ide került

[579] Uo. 7–9.

[580] Néphadsereg, 1950. november 10., „Felderítők" 4.

[581] Uo. 1950. november 22., 3.

[582] Uo. 1951. február 20., „A felderítő legyen leleményes és sajátítsa el a hadicsel változatos alkalmazását." 3., illetve uo. 1951. szeptember 16., „A figyelés, a felderítés és az összeköttetés sosem szünetelhet." 3. (Mai szemmel nézve is érdekes és szakmailag korrekt cikk volt. Nagy kár, hogy szerzőjét 1951 novemberében – mint „osztályidegent" – nyugállományba küldték – S. R.)

[583] Ehrenberger Róbert: A béketábor magyar hadserege, A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból 1945–1957, Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok. http://mek.oszk.hu/04900/04971/html/ (A letöltés ideje: 2013. 02. 10.) 1950. június 17. a Honvédelmi Minisztérium 1950 júliusában életbe lépett új szervezeti felépítése. Hadtörténelmi Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) VIII. 28. fond Honvéd Vezérkar iratai 0695/HVK–1950. számú (MN 1950/T–4/1. ő. e.) jegyzet.

[584] Nádasi Károly (1925–?) alezredes: 1949-ben hívták be 6 hónapos alosztályparancsnoki tanfolyamra, melynek elvégzése után századosként avatták, majd egy rövid (2 hónapos) lövészszázad-parancsnoki gyakorlat után, 1949. október 20-tól 1950. augusztus 19-ig beiskolázták a Honvéd Törzstiszti Tanfolyamra. Végzésekor kinevezték a HVK Csapatfelderítő Osztály vezetőjének. 1951. november 7-én őrnaggyá, majd 1952. november 7-én alezredessé léptették elő. A HM átszervezése után a Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség kiképzési osztályvezetője lett. 1956 szeptemberében áthelyezték az akkor felállított 4. HDS Parancsnokság törzsébe, mint felderítőosztály-vezetőt. Az októberi események végén arra hivatkozva, hogy a Tiszti Nyilatkozatot nem írta alá (amit nem is látott, mert Budapesttől távol volt, a határt megerősítő csoportnál teljesített szolgálatot), illetve egyéb félreértés miatt tartalékállományba helyezték. 1958-ban az alezredesi rendfokozata a polgári munkahelye „legjobb véleménye" alapján megmaradt. 1964-ben kéthónapos tartalékostiszti továbbképzésen vett részt, és „M"-beosztásba mint magasabb képzettségű tartalékos tisztet a hadsereg-, vagy hadtesttörzsbe tervezték rendelni. – Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár (HIM KI) 67154

a korábbi felderítőrészleg állománya is, amely a „jogfolytonosságot" biztosította: Hódi Jenő százados mint önálló páncéloselőadó, Csuti János főhadnagy és Szőke Ernő hadnagy, aki először 1952. februárig önálló előadóként, majd 1952. októberig mint önálló osztályvezető-helyettes szolgált.

1951 őszén további két felderítőtiszt érkezett a csapatoktól az osztályhoz: Ecetes József és Orosi Mátyás hadnagyok. Az osztály lassan érte el a meghatározott létszámot. A teljes szervezet csak 1952-ben alakult ki, amikor további hét fő érkezett, köztük osztályvezető-helyettesnek Tóth Gábor főhadnagy. A beosztott felderítőtisztek Dombrádi Gyula, Tamási Sándor és Géczi József főhadnagyok voltak, a tüzérfelderítő-tiszt Liszkai József, a műszaki felderítőtiszt pedig Simon Imre főhadnagy volt. Az osztály feladatainak eredményesebb végrehajtása érdekében – felsőbb döntések alapján – az osztályvezető mellé 1952-ben A. A. Lariscsenko ezredes személyében szovjet tanácsadót neveztek ki. A vele való sikeres együttműködés érdekében a tolmácsolási és fordítási feladatok biztosítására tolmácstisztnek Selmeczi Lajos alhadnagyot nevezték ki. A kortársak elmondása, és a különböző feljegyzések utalásai szerint a szovjet tanácsadó nagy szakmai tapasztalattal bírt, és segítőkész volt, komoly támogatást nyújtott a kiképzési feladatok megszervezésében és a magyar felderítőcsapatok feladatainak végrehajtásában. Az osztály munkáját egy rajzoló és egy gépíró is segítette.[585]

Az osztály funkcionális feladatait „Szervi Határozvány" és „Hatásköri Leírás" rögzítette.[586] Ezek alapján hatáskörébe tartozott:

- a lövész-magasabbegységek és -egységek felderítőrészlegeinek, a lövészcsapatok és a fegyvernemi alegységek egy részének (tüzér, műszaki) felderítő-szakkiképzés tervezése, szervezése, szakirányítása és ellenőrzése;
- a csapatfelderítéssel szemben támasztott követelmények figyelembevételével – együttműködve az illetékes VK-szervekkel – a szakirányítása alatt lévő felderítőalegységek szervezeteinek kialakításában, a harci és technikai eszközök biztosításában, valamint rendszeres fejlesztésében való aktív részvétel;
- a harcászati felderítés megszervezésével és végrehajtásával kapcsolatos alapelvek kidolgozása, majd MN-szintű általánosítása;
- a felderítő-káderállomány elméleti felkészítése, valamint
- részvétel a hadműveleti szintű parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok, hadijátékok kidolgozási munkáiban, és ezeken a gyakorlatokon a hadsereg (HDS) felderítőosztályának szerepében való tevékenykedés (kiegészítve az MNVK 2. Csoportfőnökség szaktisztjével).

[585] Varga Sándor ny. százados visszaemlékezései. (A szerző birtokában)
[586] Kriska: i. m. 9.

Az osztály a különböző szakmai segédletek folyamatos kiadásával, a vezető állomány rendszeres továbbképzésével megkezdte és eredményesen végezte a harcászati szintű felderítés megszervezésének, illetve végrehajtásának elvi megalapozását. Hatáskörének és a felderítéssel szemben támasztott elvárásoknak megfelelően kidolgozta a szakkiképzés követelményeit és programjait (egyes területeken közreműködött a kidolgozásban). Tevékenyen részt vett a kiképzés személyi és anyagi-technikai feltételeinek megtervezésében. Rendszeresen segítette és ellenőrizte a kiképzési feladatok végrehajtását, valamint a tiszti állomány és a felderítőalegységek felkészítésének a színvonalát.[587]

Az osztály a szakirányítási tevékenységét közvetlenül a hadtestek felderítőalosztályain keresztül valósította meg. E vonatkozásában szorosan együttműködött a HM fegyvernemi és szakcsapatok vezető szerveivel.

A hadrendi átszervezéseknek azonban – aminek következményeként létrejött az Önálló Csapatfelderítő Osztály is – a csapatfelderítés vonatkozásában árnyoldalai is voltak. Az új szervezeti forma a csapatfelderítéshez kapcsolódó, egységes szakirányítási törekvéseket ugyanis megállította, és a korábbi szakirányítási rendszert is megváltoztatta, széttagolta. Ez abból adódott, hogy az újonnan létrehozott 11. Gépesített Hadtest Parancsnokság és alárendeltjei, beleértve a felderítőkötelékeket is, a teljes körű szakmai irányítását a Páncélos Parancsnokság végezte, a szolgálati elöljárójuk pedig a mindenkori MN páncélos parancsnok volt. Ez a szervezet teljes mértékben felelt: „a páncélos seregtestbe tartozó gépkocsizó lövész, valamint az összes páncélos és rohamtüzéregységek harckészségéért; az alárendelt csapatok és egyéb alakulatok harckiképzéséért, politikai-erkölcsi állapotáért, fegyelmi helyzetéért, mozgósítási előkészületeiért és ütőképességéért, a többi fegyvernem páncélos, gépesített egységeinek szakkiképzéséért, a honvédség páncélos anyaggal való ellátásáért."[588] Nem volt azonban hatásköre a gépesített és páncéloscsapatok felett, így intézkedni sem tudott a csapatfelderítés egységes elvei elérése érdekében. Ez így maradt egészen 1957-ig, a páncélos- és gépesített csapatok alárendeltségének megváltozásáig.

De nem tudtak intézkedni a vegyivédelmi és a légi felderítéssel kapcsolatos komplex feladatokra sem egészen a harcászati és hadműveleti felderítési feladatok integrálásáig. Ettől kezdve az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály már csak a lövész- (és egy rövid ideig a lovas-) kötelékekbe beosztott állománynak volt a szakmai elöljárója, illetve volt lehetősége a csapat-, a tüzér- és a műszaki felderítés feladatainak egységesítésére.

[587] Kriska: i. m. 9–10.
[588] Ehrenberger: A béketábor... i. m. 72. Budapest, 1950. június 17. A Honvédelmi Minisztérium 1950 júliusában életbe lépett új szervezeti felépítése.

Eredményesen közreműködött a szakirányítása alá tartozó szervek és alegységek szervezeteinek kialakításában, valamint a hivatásos felderítőtisztek képzése hiánya miatt a káderállomány lövész- (és más fegyvernemi) tisztekből történő – kiválogatása útján való – biztosításában.

A tiszteknek a csapatfelderítő-kiképzést az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály által kiadott szabályzatok és segédletek alkalmazásával, a második világháborús szovjet harcászati tapasztalatok feldolgozásával, azok adaptálásával, esetleg módszertani foglalkozások megtartásával mutatták be, melyeket a különböző kiadványokban rendelkezésükre bocsátottak.

A parancsnoki állomány megszerette a lövész- és fegyvernemi alegységek kiképzésétől eltérő foglalkozásokat, melyeket esetenként a saját leleményességük, önálló gondolkodásuk és ötleteik alapján kellett megvalósítaniuk. Felsőbb utasításra a felderítőalegységek személyi állományát ki kellett válogatni politikai megbízhatóság és fizikai rátermettség vonatkozásában is, így a kiképzés során a felderítőalegységek (természetesen megfelelő parancsnok mellett) komolyabb szellemi és fizikai igénybevételt is el tudtak viselni.

Nagy lelkesedést váltott ki a kiemelt felkészítés a kiképzendő állományban, amely fáradságot nem kímélve vett részt a bátorságot és erős fizikai erőnlétet igénylő foglalkozásokon. Növelte az állomány érdeklődését a felderítés iránt az is, hogy a szervezetek gépjárművekkel is rendelkeztek, és a felderítők megemelt (2-es) élelmezési normában részesültek.[589] Emellett éppen ez az „önállóság" és kreatív szabadság, az állomány kötetlen kiválogatási lehetősége váltotta ki azt a lelkesedést, ami a csapatfelderítést végrehajtó alakulatokat átsegítette a kezdeti nehézségeken. Az így nyert jó példákat és tapasztalatokat MN-szintű felderítő-módszertani foglalkozásokon történő bemutatással egységesítették.

A kiképzési feladatok meghatározása és végrehajtása a csapatoknál[590]

Az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály a szakirányító tevékenységét a haderőfejlesztés során az 1950 tavaszán felállított 3. Lövészhadtest, majd az 1950 őszén létrehozott 6. Lövészhadtest, illetve az 1951 májusában felállt 9. Lövészhadtest Parancsnokságok felderítőalosztályain keresztül valósította meg. Ezen szervek az alárendelt hadosztályok felderítőalosztályai felé adták ki intézkedéseiket, és megszabták a kiképzés követelményeit. Végrehajtották az alárendelt felderítőtörzsek tisztjeinek szakmai továbbképzését. Részt vettek a parancsnoki és törzsfoglalkozások kidolgozásában, valamint a felderítőkiképzés segítésében és ellenőrzésében. A kiképzés egységesítése érdekében módszertani foglalkozásokat tartottak a magasabbegységek és egységek törzseibe beosztott felderítőtisztek, a század- és szakaszparancsnokok, a felderítő-zászlóaljak parancsnokai és a zászlóaljtörzsekbe beosztott, kiképzéssel foglalkozó állomány részére. Az alárendelteknek kiadott kiképzési intézkedésekben értékelték a csapatfelderítő-kiképzés helyzetét, és szabták meg a felderítőcsapatok kiképzési követelményeit, illetve feladatait.

[589] Kriska: i. m. 10.

[590] Uo. 11.

A csapatfelderítő kötelékek kiképzési rendszere[591]

Az ötvenes években a katonai szolgálati idő kezdetben három-, majd kétéves volt.

A kiképzési rendszert éves ütemezésben szervezték, ami egyesharcos-, majd felderítőraj-, felderítőszakasz- és felderítőszázad-kiképzésből tevődött össze. Ezenkívül megoszlott téli és nyári kiképzési időszakokra. Az egyeskiképzés során a katonák megszerezték a katonai általános ismereteket és a felderítő-alapismereteket (pl.: a figyelő, a terepkutató kötelmei stb.)

A felderítőkatonák a bevonulás után négy-öt hétig egyesharcos-kiképzésben vettek részt, majd a katonai eskü letétele után beosztásba kerültek a felderítőrajokba, melyek létszáma 7–10 fő volt, az állomány 50%-a másodéves, és 50%-a elsőéves katonákból tevődött össze. A kiképzést ezután már közös szervezetekben hajtották végre.

A raj- és szakaszkötelékben elsajátították a felderítés különböző módjait az adott szervezetekben. A századkötelék-kiképzésre a kiképzési év vége felé került sor, aminek fő témakörei a „felderítőosztag" és a „felderítőalegységek vasúton való szállítása" volt.

Az összekovácsolási gyakorlatokat általában az ellenséget jelképező, un. „jelzők" közreműködésével hajtották végre, és a feladat magába foglalta egy folyóakadály leküzdését is a rendelkezésre álló átkelési eszközökkel. A gyakorlat befejező részeként került sor az elegységek vasúton történő szállításának végrehajtására is, a helyőrségekbe történő visszaszállításra. A hadosztály felderítőszázada mint „felderítőosztag" ténykedett, megerősítve páncéltörő üteggel, aknavetőszakasszal és egy rohamlöveg- vagy harckocsiszakasszal. Az ezred-felderítőszakaszok, mint „önálló felderítőjárőrök" hajtották végre az összekovácsolási gyakorlatukat.

Az éves kiképzés téli és nyári kiképzésből, ezen belül I. és II. ütemből tevődött össze. A téli kiképzés az általános és szakkiképzési ágak elsajátítása mellett magában foglalta a felderítőalegységek téli táborozását és a síkiképzést, amelynek végén egy komplex zárófoglalkozást hajtottak végre egy-két napos időtartammal.

[591] Uo. 19–22.

A nyári kiképzés időszakában lehetőség volt a felderítőalegységek eredményesebb összekovácsolására. Ekkor került sor a vízi kiképzésre, amit rendszerint a hadosztály felderítőalosztályának vezetése alatt néhány hetes táborozással oldottak meg.

A rajparancsnokok kiképzését a hadosztály felderítőszázadánál hajtották végre az egyesharcos-kiképzés befejezése után. Ide vonták össze az ezred-felderítőszakaszok részére kiképzendő rajparancsnokokat is, és akik a kiképzés befejezése után vizsgát tettek, s az eredményesség függvényében előléptek tisztessé, illetve visszakerültek alakulataikhoz.

A gépkocsivezetők és a rádiótávírászok a szükségletnek megfelelően a magasabbegységek és egységek keretében szervezett tanfolyamokon, vagy a kiképzés menetében szerezték meg az ismereteiket, és itt vettek részt továbbképzéseken.

A motorkerékpár-vezetők kiképzése magasabbegység-szintű összevonáson zajlott, akárcsak a továbbszolgálatot vállalt vagy hivatásos állományba kerülő tiszthelyetteseké, akik az eredményes vizsga letétele után kerültek szervezetszerű beosztásba.

A felderítőalegységek szakkiképzésének alapját a kiadott kiképzési intézkedések és programok képezték. Ez utóbbiak tartalmazták a felderítőkiképzés fő célkitűzéseit, a módszertani utasítást és az egyes kiképzési ágak tárgyköreit. Ez utóbbiak foglalkozásokra voltak felbontva, és feltüntették a javasolt óraszámokat is. Az egyes tárgyköröknél meghatározták, hogy milyen módszert (pl.: harcászati-alaki, vagy harcászati foglalkozás) alkalmazzanak. Ezenkívül meghatározták, hogy milyen napszakban rendezzék meg a foglalkozást. A szakfelderítő-tárgykörök többségének zárófoglalkozásait éjszaka is levezették.

Az ötvenes évek elején megszüntették a tiszthelyettesképzést, helyette a kiemelkedő szolgálatot ellátók előléptetésével és továbbszolgálatukkal töltötték fel a tiszthelyettesek állományát a Magyar Néphadseregben.[592] (Egy újabb szovjet típusú minta, amit lemásoltunk – S. R.) 1951. május 1-jével a honvédelmi miniszter megszüntette a tisztesi elnevezést. Azokat a honvédeket (az új intézkedés szellemében értsd: honvéd, őrvezető rendfokozatú legénységi állományba tartozó katonák), akik kimagasló eredményeket értek el a kiképzésben, vagy továbbszolgálatot vállaltak, tiszthelyettesekké (tizedestől törzsőrmesterig ugyanis ez a parancs egyben a főtörzsőrmesteri rendfokozatba való további előléptetést „beszüntette" [sic!]) léptették elő. Erre hadosztályparancsnoki, vagy magasabb jogkörrel rendelkező parancsnokok voltak jogosultak. Ha elegendő kiképzőtiszt nem állt rendelkezésre, akkor a tiszthelyettesek egy évre visszatarthatóak voltak. A visszatartás után valós konkrét tiszthelyettesi beosztást nyertek, és annak megfelelő illetményt kaptak. Abban az időben többségük önként vállalta a továbbszolgálatot.

[592] Ehrenberger: A béketábor... i. m. 81. „A honvédelmi miniszter 012. számú parancsa a néphadsereg legénységi állományának átszervezéséről, amely érintette a hivatásos tiszthelyettesi állományt is." (Az indoklás igen „érdekes"volt: „Néphadseregünk legénységi állományának jelenlegi szervezete már nem felel meg hadseregünk fejlődésének. A legénységi állomány eddigi honv., ts., thts-re való tagozódása az alpk-i kart egészségtelenül megosztja. Akadályozza a thts-ek további fejlődését és lebecsüli a tiz. és szkv. alpk-i szerepét." [sic!])

Nagy gond volt az is, hogy a foglalkozásvezetők nem rendelkeztek tapasztalatokkal a kiképzés területén, nem ismerték a szakkiképzés oktatásának gyakorlati fogásait, és nagyfokú leterheltségük sok esetben elfásultsággal párosult, így előfordult, hogy nem készültek fel a másnapi foglalkozásokra, a segítőiket nem készítették fel, és anyagilag sem biztosították a képzés levezetését. Természetesen ezek a foglalkozások nem érték el a céljukat. Ugyanakkor voltak olyan foglalkozásvezetők is, akik nagy akarással, a bemutató foglalkozáson megismert módszereket helyesen párosították a terep adottságaival, és nagy ötletességgel vezették le a képzéseket, és ezért büszkék voltak az elért eredményekre.

A szovjet típusú kiképzés a parancsnokoknak és az oktatóknak is új volt, ezért a tervezett feladatokat szigorúan a terveknek és a kiképzési utasításoknak megfelelően kellett végrehajtani. Meghatározták, hogy a parancsnokok állandóan tanulmányozzák a kiképzési programokat és utasításokat azok mielőbbi elsajátítása céljából. A program minden tárgyköre tartalmazott módszertani előírásokat.

A hadosztályok felderítőalosztályai a kiképzésére vonatkozóan külön írásos intézkedést adtak ki, a főbb feladatokat pedig a hadosztályparancsnok intézkedésében szabták meg.[593] A részfeladatokat a kiképzési időszakok végén megtartott értekezleteken határozták meg.

A hadosztályközvetlen felderítőszázad-parancsnok (ezrednél a felderítőtiszt) a részletes tervezet kiadásakor (heti kiképzési értekezleteken) adta meg a módszertani utasításokat a szakaszparancsnokok és az oktatók részére. Egyes nehezebb tárgykörökből módszertani foglakozásokat tartottak. Az oktatók naponkénti eligazításánál meg kellett győződni azok felkészültségéről, és ellenőrizni a szabályzat szerinti végrehajtást. Ha szükséges volt, akkor begyakoroltatták az adott végrehajtási fogásokat és mozdulatokat addig, amíg készségszinten nem ment. A szakaszparancsnok és az oktató nem vonulhatott ki úgy, hogy ne tudta volna tökéletesen oktatni az előírt anyagot.

A szakaszparancsnokoknak a kiképzési utasításban lefektetett elvek szerint, a foglalkozás levezetése előtt két nappal el kellett készíteniük a gya-

[593] Kriska: i. m. 18.

korlójegyeket és eligazítani az oktatókat, illetve minden délután ismertetni a katonákkal a másnapi foglalkozások anyagát. A katona nem vonulhatott úgy ki, hogy ne ismerte volna általában az aznap átveendő anyagot.

A kiképzésnél kihasználták az újonc magával hozott képességeit, és ehhez mérten foglalkoztak vele, így több idő maradt a gyengékkel való foglalkozásra, és nem vált lélektelenné a foglalkozás az ügyesebbek részére sem.

Az ötvenes évek sajátossága volt a tábori kiképzés. Ez – ahogy édesapám mondta – kezdődött, amikor elolvadt a hó (ekkor ment ki az előkészítő részleg), és befejeződött, amikor leesett az első hó (akkor jöttek vissza a tábor felszámolását végrehajtók és azok, akik az okozott károkat elrendezték az érintett erdészettel, a Termelőszövetkezeti Csoport /TSzCs/, vagy a helyi tanács elnökével). A tábort azért szervezték, hogy mindig a terepen, a kiképzés helyszínén legyen a katona.[594] Ez a szovjet mintájú kiképzés (szolgai) másolása volt, kialakulása a második világháború hosszan elnyúló harcaira vezethető vissza, melynek során a Szovjet Hadsereg katonái állandó mozgásban voltak, így nem alakult ki állandó laktanyai elhelyezési rendszerük, ezért az erre a helyzetre való felkészülés legjobb helyszíne a kiképzőtábor volt, ahol megfelelő módon lehetett szimulálni a háborús körülményeket. Sokáig ezt alkalmazták az „ideiglenesen hazánkban állomásozó" szovjet csapatok is, de 1956 után már laktanyákban helyezték el az „állandó" állományt, és csak a kiképzésre kivonuló vagy beérkező csapatok mentek táborba, elsősorban a bakonyi és az alföldi kiképzési bázisok környezetében, de meglepő helyeken is lehetett táboraikkal találkozni az ország egész területén.

A magyar csapatok vonatkozásában ez nem volt megszokott, mert gyakran voltak a laktanya közelében kiépített kiképzési bázisok, mégis az attól távolabb lévő erdőbe vagy más eldugott helyre kellett települnie az egységnek, és kora tavasztól késő őszig a részére meghatározott táborhelyen oldotta valamennyi feladatát. Azonban a tábor mégis sok embert vont el a kiképzéstől.[595] Minden tábori elhelyezési (szolgálati helyek, hadtápobjektumok, telephely stb.) és kiképzési objektumot (lőterek, gyakorlópályák) a helyszínen kellett kiépíteni, ami újabb elfoglaltságot és extra költségeket jelentett. Az előkészítő, táborépítő részleg eleve kiesett a kiképzésből, de a tábor kiszolgálása is sok katonát vont el az eredeti feladatoktól.

Esetenként az elöljárók is meglátogatták és ellenőrizték a tábort, aminek előkészületei ismét sok ember erőforrásait igényelték. A látogatást megelőzően a kiképzésnél sokkal fontosabb feladatok kerültek előtérbe, mint pl. a híres (hírhedt) „miniszteri út" megépítése, és egyéb „csinosítások" elvégzése. Ha pedig nem az „elvárásoknak" megfelelő rendet talált az elöljáró, akkor annak helyrehozása még több időt emésztett fel.

[594] Hodosán Imre: Cselédkönyvtől a tölgyfalombig. Bp., 1984., Zrínyi Katonai Kiadó, 106.

[595] Uo. 105–108.

Ezek mind negatív hatással jártak. Sok esetben a fellazult katonai fegyelem, és az erkölcs, illetve egyre nagyobb lett a feszültség a hivatásos és a sorállomány között. A katonák elszállásolásán kívül szintén komoly gondot jelentett a megfelelő élelmezés és a jó minőségű ivóvízzel való ellátás.

A családtól való távollét problémáját táborlátogatási szabályok,[596] majd „családi táborok"[597] bevezetésével kívánták feloldani. Végül egyetlen megoldás született erre, a hosszantartó katonai táborozások befejezése.

A kitelepülés elhúzódó jellege, a kiképzési objektumok és a felszerelés hiánya rányomta bélyegét a kiképzés minőségére. Hetente hajtottak végre hosszabb (45 kilométeres) meneteket, és a táborozás általában harcászati gyakorlattal fejeződött be.[598] Sok esetben az új állomáshely elfoglalását a HM, vagy az elöljáró törzs által kidolgozott „harcászati gyakorlat", illetve menet végrehajtásával „álcázták", és az éves gyakorlat végrehajtásának befejező mozzanataként hajtották végre.[599]

A felderítőalegységek kiképzési ágai[600]

A harcászati kiképzés zömében az ellenség beállításával, kétoldalú gyakorlatként vagy jelzők alkalmazásával, a terep gondos megválasztásával folyt. Nagy hangsúlyt helyeztek az önállóságra nevelésre, ezért az újoncot rendszerint egyéni feladat elé állították. Minden foglalkozás keretében példákat kellett

[596] Ehrenberger: A béketábor... 93. A honvédelmi miniszter 010. számú parancsa a hozzátartozók látogatásának rendjéről az alakulatok nyári táborhelyein. Bp. 1952. április 7.

[597] Hodosán: i. m. 108–109.

[598] Uo. 85.

[599] Ehrenberger: A béketábor... i. m. 108 Budapest, 1954. január 26. Összefoglaló jelentés a Néphadsereg 1953. évi átszervezésének végrehajtásáról és a kiképzési év beindításáról (részlet): „A szervezés csapatmozgásainak végrehajtása: A szervezés folytán új helyőrségbe áttelepült csapatok az áttelepülést 1953. 10. 09.–11. 02-ig hajtották végre. Új helyőrségbe települt át 63 alakulat. A csapatmozgásokat a csapatok és a törzsek az ütemterv által meghatározott időben végrehajtották. Azonnal megállapítható volt, hogy törzseinknek még mindig gyenge oldala a csapatszállítások megtervezése és megszervezése. A törzsek a berakásoknál, szállításoknál és kirakásoknál elhanyagolták a harci biztosítás megszervezését (közelharc-biztosítás, légvédelem, álcázás). Ezek a jelenségek felhívják a figyelmet a közlekedési kiképzés színvonalának megjavítására. A Vezérkar az átszervezéssel járó nagy csapatmozgásokat a hadosztálygyakorlatok, valamint a táborból való bevonulás idejére tervezte meg. Ezzel az egyébként is nagyarányú mozgással megnehezítettük az új diszlokáció feltárását. Intézkedtünk a titoktartás és éberség megerősítésére. Az elhárító szervek intézkedtek, hogy a be- és kirakási körletektől távol tartsák a külföldi diplomatákat és idegeneket."

[600] Kriska: i. m. 13–15.

felhozni a szovjet felderítők hősi tetteiből. A figyelés gyakorlása szempontjából fontos volt, hogy az újonc minél többet mozogjon ismeretlen terepen. Erre a célra felhasználták a gyakorlótereken kívüli terepet is, mezőgazdasági károk okozása nélkül.

A lőkiképzés keretében tudatosították az újoncokkal, hogy ezek a fegyverek a hős Szovjet Hadsereg tulajdonát képezik, amelyekkel a világtörténelemben páratlan győzelmet aratott a fasizmus felett. A foglalkozásokon példákat hoztak fel a szovjet mesterlövészek eredményeiből. A felderítőalegységek fegyverzetét a szovjet gyártmányú – majd később a licenc alapján a magyar hadiipar által előállított – 7,62 mm-es 1910M Maxim géppuskák (amiket később kivontak a géppuskás szakaszok megszüntetésével), a 7,62 mm 48M golyószórók, a 7,62 mm 48M géppisztolyok, valamint a lovas-felderítőszakasz beosztottai részére az 1948M karabélyok,[601] illetve a parancsnoki állomány részére rendszeresített és 7,62 mm 48M pisztolyok képezték. Az előkészítő pályán addig kellett gyakorolni az adott lövészeti feladatot, amíg azt az újonc képes volt tökéletesen végrehajtani. Mindent szemléltetően oktató falitáblák, metszetek stb. segítségével hajtottak végre. Ebben az időben a lövészetek „megszervezése" kicsit egyszerűbb volt és kevesebb „papírmunkával járt" (lövészeti kiértesítés, parancsba tétel stb.), mint mostanában. A lőszer az alegység rendelkezésére állt, és az állomány tagjait valóban megtanították lőni. Ne feledjük el, akkor igen komolynak tűnt a „Béketábor" és Jugoszlávia ellentéte!

(Most is eszembe jut, amit a szüleim meséltek a ritka piliscsabai „szabadnap" történetéről, amikor is az erdőben a gombaszedés helyett „hasalás" volt, mert aznap a lőtéren nem volt szó lövészetről – ahol háborítatlanul nőttek a gombák –, de azért jöttek az éles lövedékek rendesen – S. R.)

Az alaki kiképzésen a már egyszer oktatott mozdulat, fogás helyes végrehajtását más foglalkozások alatt is állandóan ellenőrizni és helyesbíteni kellett. Így elérték, hogy a katonák nem csak vezényszóra teljesítették szabályosan és fegyelmezetten a mozgásokat, fogásokat, hanem máskor is (pl.: ha a parancsnok vagy oktató magához szólított egy honvédet, ellenőrizni kellett, hogyan áll vigyázzban, hogyan tiszteleg, hogyan fordul stb.), és a helytelen végrehajtást minden esetben helyesbíteni kellett. A kiképzés első öt hetében a hangsúlyt az alaki kiképzésre helyezték, majd utána a fő irány a harckiképzés volt.

A testnevelésre igen nagy gondot fordítottak a felderítőcsapatoknál. A reggeli tornagyakorlatoknál senki sem hiányozhatott, a foglalkozást vezető oktatók is végrehajtották a feladatokat. Ezenkívül hetenként egy-egy óra testedzést írtak elő, ahol rugalmassági és izomerősítő gyakorlatokat végeztek „A felderítők testnevelése és testedzése" c. utasítás szerint az egyeskiképzés első felében minden másnap, a második felében minden nap terepfutást végeztek, és a távolságot fokozatosan növelték. Az egyeskiképzés végére el kellett érni, hogy az újoncok minden megerőltetés nélkül képesek legyenek 1 km-t futni.

[601] A 7,62 mm 1948M karabély a szovjet 1944M karabély licence, mely az 1948M puskával azonos szerkezetű, ki- és behajtható szuronnyal szerelt, 213 mm-rel rövidebb csövű, 0,60 kilogrammal könnyebb modifikációja. Papp Péter: Erőltetett fegyverzettechnikai fejlesztés 1945–1950, http://www.mkle.net/products/szaktortenet, 2013/1. (A letöltés ideje: 2013. 02. 24.), 212.

Az akadályok leküzdésére állandóan edzeni kellett, amire minden alkalmat és lehetőséget fel kellett használni (a ki- és bevonulások során, valamint a gyakorlótéren is). A testnevelési foglalkozásokon gyakorolták a rohampálya leküzdését.

A decemberi hónapokban minden héten egyszer – januárban minden héten kétszer – a reggeli torna alatt végig kellett menni a rohampályán, ahol erre lehetőség volt. Ha a rohampálya a laktanyán kívül helyezkedett el, akkor annak leküzdését a ki- és bevonulás alkalmával kellett végrehajtani. A kiképzési feladatokon kívül nagy jelentőséget kaptak az edzések a különböző versenyekre is, melyekre egységeken belül januárban, az egységek között februárban került sor.

A harci riadók végrehajtása nagyon fontos része volt a kiképzésnek, ami esetenként egy adott feladat vagy gyakorlat kiindulási mozzanatát is képezte. Az alegységparancsnokok feljegyzéseket készítettek a riadógyakorlatok végrehajtásáról. Rögzítették, hogy mikor, melyik alegység, milyen öltözetben, mennyi idő alatt hajtotta végre azokat. Az egyenkénti kiképzés végére el kellett érni, hogy a szakasz 15, a század 20 perc alatt tudjon felszerelni (járművek nélküli).

A napirend pontos betartása mellett a parancsnokoknak törekedniük kellett az idő tervszerű és gazdaságos kihasználására. A tartalék- és őrszolgálati napokat elsősorban az elmaradt foglalkozások pótlására kellett fordítani, valamint azon anyagok ismétlésére, amit nem tudtak tökéletesen elsajátítani. A foglalkozások tartalmát az alegységparancsnokok az elöljáróiknak jelentették, akik kötelesek voltak a tervszerű végrehajtást ellenőrizni.

A téli időszakban a felderítőalegységek kéthetes téli kiskihelyezést hajtottak végre, melynek sajátosságaira, a hideg ellen való védekezésre, a védő szerek (fagykenőcs stb.) használtára az előkészítés időszakában kellett felkészíteni az újoncokat. A síkiképzés érdekében – még a kihelyezés megkezdése előtt – „száraz" edzéseket tartottak, hogy megtanulják a sielés alapjait. A kihelyezés célpontját a hadosztály felderítőalosztályának vezetője minden egységnek külön, a kihelyezést megelőzően tíz nappal jelentette az elöljáróknak.

A felderítőalegységek is hajtottak végre menetgyakorlatokat. Ezekre az egész kiképzési évben rendszeresen – különböző távolságok megtételével – készültek: december hónapban 20 km-t, a téli kiképzési időszak végére 25–30 km távolságon kellett végrehajtani.[602]

[602] Kriska: i. m. 15.

A felderítőalegységek kiképzési nyilvántartása, okmányai[603]

A kiképzési feladatok értékelésének végrehajtásához szükség volt az egyes katonák és az alegységek kiképzési feladatait nyilvántartó előjegyzések vezetésére, melyekből következtetni lehetett azok kiképzettségi szintjeire.

A szakaszparancsnoknak a szakasz- és rajnévjegyzékek pontos vezetésével el kellett érnie, hogy az állandóan tükrözze minden katonának az elért eredményeit és az egyesharcos-kiképzés végén lehetővé tegye az újoncok – azt követő felderítő- és a tiszthelyettes-képzésére való alkalmasság szempontjából történő – kiválogatását, elbírálását.

A századparancsnoki névjegyzék a századhoz beosztott tiszthelyettesekről és oktatókról ugyanezt a célt szolgálta.

A lőelőjegyzés vezetését a kiadott „Emlékeztető" szerint hajtották végre. A találati lapon feljegyezték a lövő hibáit, hogy azok a következő foglalkozásokon kiküszöbölhetőek legyenek.

Az alegységparancsnok előjegyzést vezetett az elmaradt foglalkozásokról. Ezt minden héten felterjesztette az elöljárónak, feltüntetve az elmaradás okát, valamint a pótlás idejét és módját.

Az alegységszintű okmányok vezetettségének állapotáról az elöljáró parancsnokoknak kellett meggyőződniük az ellenőrzéseik során.

A hadosztály felderítőalosztály-vezetője a hadosztályhoz tartozó felderítőalegységek összes tisztjéről vezetett névjegyzéket, és nyilvántartotta előmenetelüket.

A jelentések rendje[604]

Az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály meghatározta az alárendeltek (hadosztályok- és a hadtestek felderítőszolgálatai) részére a felterjesztendő jelentések tartalmát és rendjét. Több példányban készült beszámoló, amiből az elöljáró is csatolt egyet a vezető szervhez.[605]

Az ezred-felderítőtiszt és a hadosztályközvetlen századparancsnok rendszeresen jelentett a hadosztály felderítőalosztály vezetőjének a kiképzési feladatok teljesítéséről és eredményéről, az esetleges elmaradásáról és annak tervezett pótlásáról. A hadosztály felderítőalosztályának vezetője szintén jelentett minden hónap 28-áig a hadtest felderítőalosztályának vezetőjének a hónapban végrehajtott ellenőrzések eredményeiről, a következő hó 5-éig pedig felterjesztett egy kimutatást az elmaradt foglalkozásokról a fentiek szerint, és itt ismertette a gátló körülményeket is. Ezt a folyamatot a hadtest felderítőalosztályának vezetője „vitte tovább": az MNVK Önálló

[603] Uo. 15–16.
[604] Kriska: i. m. 16–18.
[605] Hodosán: i. m. 68.

Csapatfelderítő Osztály vezetőjének (majd az 1954 őszi átszervezés után a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség szervezetében lévő Csapatfelderítő Osztály vezetőjének) jelentett minden hónap 28-áig a következő hónapban megtartandó parancsnoki kiképzés idejéről (és gondolom: a tárgyáról – S. R.), minden hónap 30-áig pedig a hadtestnél a felderítőcsapatokat érintő ellenőrzések végrehajtásáról. Ebben a jelentésében a hadtest felderítőparancsnoka (majd későbbi nevén felderítőfőnök) összegezte a hadosztály felderítőalosztályának vezetői által felterjesztett jelentéseket is, így egy átfogó képet terjeszthetett fel a szakirányító szerv vezetőjének a hadtest csapatfelderítő-szervezeteiről. Ezenkívül fel kellett terjeszteni a hadtest háromhavi ellenőrzési tervét is.[606]

A felderítőtörzsek és -tisztek kiképzése

MN-szinten a felderítőtörzsek és -tisztek kiképzése egységesen két részből tevődött össze: az összfegyvernemi és szakkiképzésből.

Az összfegyvernemi kiképzésen a felderítők a parancsnok, illetve a törzsfőnök szakcsoportjában vettek részt (az adott szervezetnek megfelelően a felderítőparancsnok a parancsnoki, a felderítőtisztek a törzsfőnöki csoportban).

A szakmai kiképzés az elöljáró szerv szaktovábbképzési csoportjában történt, amit évente egy-két alkalommal hajtottak végre 3–4 napos időtartamban az alárendelt tiszti állomány bevonásával.[607]

Felkészülési, kiképzési okmányok és segédletek

1952–53-ra az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztálya a felderítőalegységek részére már tartalmas „Harckiképzési Programokat"[608] dolgozott ki, amik nemcsak a tárgykört és a ráfordítható óraszámokat adták meg, hanem módszertani segítséget is nyújtottak.

A szakkiképzésben bővült a szovjet haderő részéről rendelkezésre bocsátott segédletek mennyisége, melyek az általános szabályzatokon kívül segítségül szolgáltak a foglalkozások levezetéséhez. Ilyen segédletek voltak (Eredeti helyesírással – S. R.): a Harctéri példák a felderítésből; a Felderítés figyeléssel; a Csapatfelderítő kiképzés módszere; a Vállalkozások megszervezése és végrehajtása; a Felderítés a magas hegységben; a Derítsük fel az ellenséget; a Példák a sí csapatok alkalmazására; a Felderítők mozgása és rejtése; a Felderítők mozgása terep felderítésekor; a Felderítés különleges viszonyok között; a Közelharc kiképzési szabályzat; a Szakfelderítő szabályzat; a Felderítés városban; a Felderítés átszeldelt terepen; a Felderítés télen;

[606] Kriska: i. m. 18.
[607] Uo. 18.
[608] Uo. 18.

a Felderítés nyáron; a Felderítés figyeléssel; az Álcázás, figyelés; a Küzdd le az ellenséget; a Felderítés módjai, illetve a Felderítés fogolyszerzéssel stb.[609]

A felderítősegédletek felbecsülhetetlenül értékesek voltak, azonban az volt a gond, hogy csak korlátozott mennyiségben álltak rendelkezésre, így mindössze az oktatói állomány tanulmányozta. Annak érdekében, hogy a felderítőkatonák (de az oktatói állomány) szintén újabb ismeretekkel gyarapodhassanak, továbbra is a Néphadsereg újság segítségével biztosították ezt a fajta tudásátadást. Így ismertették meg szélesebb nyilvánossággal (rövid elbeszélés, vagy riport formájában) a felderítőalegységek szakfeladatait, ahol mindig történt utalás a tevékenység helyes vagy helytelen végrehajtására, illetve képekkel, képsorozatokkal erősítették a felderítőkatonák „szakmai büszkeségét", és példákat állítottak a kiváló szakaszok, katonák, felderítők bemutatásával. Ezeken kívül hasznos tereptani, lőkiképzési, műszaki tárgyú cikkeket is közöltek a (természetesen) meghatározó politikai tájékoztatás naprakészségét biztosító cikkek mellett. Különböző ötleteket szintén adtak a tábori élet javításához, vagy akár a kiképzést segítő eszközök készítéséhez.

A felderítőalegységek alapvetően elegendő kiképzési segédlettel rendelkeztek a lőkiképzés és a harcjármű-vezetői kiképzés oktatásához is, de ha szükség volt rá, maguk szintén készítettek segédeszközöket (például az éjszakai figyeléshez).[610]

Az alkalmazott felderítőszervek az ellenség mélységében az R–10 és az R–20 típusú rádiókat használták, a távírászok kiképzéséhez (valószínűleg) a közvetlen híradóalegységek nyújtottak segítséget. (Sajnos ezzel kapcsolatosan nem találtam információt, de a hetvenes években ez már tökéletesen így működött – S. R.)

A felderítőalegységek technikáinak kiszolgálása mindig is gondot jelentett. Nagy problémát okozott hadrafoghatóságuk biztosítása, mivel a rendelkezésre álló járművek többsége már használt állapotban került az alakulatokhoz. Külön nehézség volt a javításhoz szükséges anyagokkal való ellátás, valamint a szakszerelői állomány biztosítása.

A felderítési feladatok végrehajtására szolgált a kezdeti időszakban az amerikai gyártmányú Dodge Weapon, vagy hivatalos nevén 48M félrajgépkocsi és könnyű vontató.[611]

Ezt váltotta fel később a magyar gyártmányú Csepel D–130 rajgépkocsi. Az anyagszállítási feladatokra a felderítőszázadnál a Csepel D–350 típusú

[609] Uo. 26.

[610] Uo.

[611] Ehrenberger: A béketábor... i. m. HL MN VIII. 1. fond HM Törzsanyag (1945–1949) iratai 43 301/ eln. kfcs. III.-1945., Budapest, 1948. december 24. A Dodge Weapon terepjáró tehergépkocsi[118] rendszeresítése a hadseregben.

3 tonnás közúti tehergépkocsit rendszeresítették. Az alegységek szervezetébe szovjet gyártmányú IZS szóló és M62 típusú oldalkocsis motorkerékpárokat is beépítettek.

A technikai eszközök részére megállapított alacsony kilométer-kiszabat megkövetelte a legmesszebbmenő takarékosságot. A gépjárműveket csakis kiképzési célokra lehetett használni. Az egyenkénti kiképzés alatt gépjárművek használatát csak kivételes esetben engedélyezték, pl. a kiképzési eszközök kiszállítására, ha a kiképzés végrehajtásának a helye nagy távolságra volt, vagy a kiképzési anyagok és segédeszközök súlya miatt indokolt volt a gépjárművel történő szállítás (pl. éleslövészet stb.). A gépjárművekkel kapcsolatos alaki fogásokat a laktanya udvarán, álló gépjárműveken gyakorolták. A gépkocsivezetők a szakmai kiképzésen kívül részt vettek az alegységek kiképzésein is.[612]

A kiképzést a rendszeresített eszközökkel hajtották végre, amikor azt a szűkös kilométer-kiszabat lehetővé tette, és ez még jobban motiválta a végrehajtókat.

Azonban voltak „huncutságok" is: a technikai szolgálat rendszeresen ellenőrizte a technikai eszközök üzemanyag-fogyasztását, így a Dodge Weapon járművekét is. A többi technikai eszközzel minden rendben volt, de ezek a kis rajkocsik mindig a „túlfogyasztó" kategóriába estek. A kiképzési igénybevételüket előre meghatározott kilométer-kiszabattal határozták meg, de az ellenőrzés során a fogyasztásuk soha nem felelt meg az előírásokban szereplő adatoknak. Nem értették, mi történt... Napjainkban – az akkori századparancsnok – Horváth Sándor ny. százados kuncogva tette hozzá ehhez a történethez, hogy ez teljesen természetes, és az magyarázat is egyszerű: az ellenőrzők – az előírásoknak megfelelően – az adott gépkocsi kilométeróra-állása alapján ellenőrizték a kiképzési feladatok teljesítését... De ezek amerikai kocsik voltak, és a „kilométerórájuk"mérföldet mutatott, ami igencsak eltérő volt a kilométerben tervezett futáshoz képest.[613]

Módszertani foglalkozások az egységes kiképzés megvalósítása érdekében

Az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály a kezdetektől fogva igyekezett egységes kiképzést megvalósítani a felderítőcsapatoknál. Megalakulását követően hamarosan megkezdte a tevékenységét ennek érdekében.

1951 tavaszán hajtották végre a felderítőalegységek első MN-szintű központi összevonását Zalaháláp–Diszel körzetében. Ez a kiképzési rendezvény nagyon fontos állomás volt a vezető- és kiképzőállomány számára a csapat-

[612] Kriska: i. m. 22.

[613] Horváth Sándor ny. százados szóbeli visszaemlékezései. (Feljegyzésben rögzítve – a szerző birtokában).

felderítés elvei, valamint gyakorlati végrehajtásának egységesítése szempontjából. Szabványosította a felderítő-harccselekményeket, az egyes felderítési módok megszervezésének és végrehajtásának elveit, a gyakorlatok módszereit, elsősorban az önálló felderítőjárőr és a felderítőosztag tevékenységét. Értelmezte a „vállalkozás" és a „lesállás" megszervezésével és végrehajtásával kapcsolatos alapvető kérdéseket.

A feladat teljesítéséhez nagy segítséget nyújtott a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökségről az osztályhoz vezényelt Makó Péter százados[614]. A sikeres módszertani bemutatót további központi bemutatók és foglalkozások követték az elkövetkező években, amik szintén segítették az egységesítést.[615]

Mielőtt megkezdődött volna a nyári kiképzés az elméleti bevezető foglalkozások után a felderítőjárőr tevékenységét mutatták be. A bemutató sajátossága volt, hogy azt az előző évben felállított 1. Lovashadosztály alárendeltségébe tartozó felderítőalegységek (hadosztályközvetlen 23. Lovas Felderítő Század és az ezredközvetlen lovas felderítőszakaszok) hajtották végre, a jellegzetességek és eltérések kihangsúlyozásával.

A lovas felderítőegységek esetében a terepkutató szolgálat végrehajtására három fő lovas felderítőkatonát kellett kijelölni, ugyanis abban az esetben, ha lakott helységet, tereptárgyat kutattak át, a harmadik felderítő addig tartotta a lovakat, majd utána lóra szállva folytatták a feladat teljesítését. A különböző harcmódokat lóról leszállva hajtották végre. Ebben az esetben a lovakat hátul hagyva a terepfedezetek mögött (pl.: lesállás végrehajtásánál), a csatlós vezetőkkel is meg kellett szervezni az összeköttetést, és a csoportokon belül is. Az adott feladat befejezése után előrehozták a lovakat, és a felderítőjárőr lovon folytatta tovább a felderítést a meghatározott irányban. A felderítés eredményeit lovas futár útján jelentették a kiküldő parancsnokhoz.

A lovasalegységek bemutatóját követően a 4. Lövészhadosztály alárendeltségébe tartozó 20. Felderítő Század által egy lesállás végrehajtása következett a felderítőjárőr tevékenysége során kiküldött járőrrel. Nagy érdeklődéssel figyelték a jelenlévők a nappali vállalkozás megszervezését és végrehajtását, melynek során egy hevenyészett védelemben lévő ellenséges figyelő kiemelését bonyolították le a saját tüzérség és aknavetők tűztámogatása mellett. Az ellenség műszaki akadályt képező dróthengerén nem nyitottak rést, hanem a felderítők nádpallógöngyöleg átfektetésével jutottak át az ellenséges területre, és szereztek foglyot.

[614] Makó Péter százados (később ezredes) legendás alakja volt az ötvenes-hatvanas éveknek. Róla tartották azt, miután rohamra vezényelte a harckocsialegységét és a szovjet tanácsadó azt az utasítást adta, hogy állítsa meg őket, a következőt válaszolta: „Ha ezek rohamra indultak, akkor csak a jó isten állítja meg őket".

[615] Kriska: i. m. 29.

A második napon a délutáni foglalkozáson került sor a figyelőhely kiépítésével kapcsolatos feladatok bemutatására, majd ezt követően az ellenség mélységében kiépített rejtett figyelőtevékenységre.

A módszertani bemutató foglalkozásaival sikerült tovább egységesíteni az egyes felderítési módokat és fogásokat, valamint a foglalkozások felkészülési és levezetési módszereit a részt vevő állomány aktív közreműködésével. A feladatok jobb megértését a konzultációk megszervezésével segítették.

A téli kiképzés megkezdése előtt, 1953. október 9–10-én ismét központi módszertani bemutatót szerveztek. A bevezető előadások ismertették a felderítés jelentőségét, a felderítésre bevonható erők mennyiségét, beleértve a különböző fegyvernemi felderítőerőket és -eszközöket. Külön figyelmet fordítottak az ellenség megerődített védelmi körletekben való tevékenységének, az erődök és erődcsoportok felderítésének módjai és lehetőségei bemutatására. Az elvek szerint minden erőd egy-egy felderítendő objektumot képezett. (Ne felejtsük el, hogy abban az időszakban Jugoszláviával még igen feszült viszonyban volt a „Béketábor", és a közös határ mentén az erődépítés „gőzerővel" folyt mindkét fél részéről – S. R.) További oktató-módszertani foglalkozás volt 1954. május 10–12. között Várpalotán, de ennek részletei nem ismertek.[616]

A központi módszertani bemutató foglalkozások meghatározóak voltak a kiképzés módszereinek tökéletesítése és annak hatékonyságága fokozása szempontjából. Az itt bemutatott feladatok tapasztalatait és módszereit továbbvitték a hadtest és hadosztály felderítőalosztály-vezetői szintekre, de ezeken a foglalkozásokon már az alárendeltségükben lévő teljes oktatói állomány részt vett.

A foglalkozások témája a következő kiképzési időszakra még tovább bővült újabb tárgykörökkel és feladatszabásokkal. A gyakorlati módszertani foglalkozások végrehajtását az is szükségessé tette, hogy a kiképző felderítőtiszti állomány körében nagy volt a fluktuáció, mivel a tiszti iskolán felderítőtisztképzés nem folyt, így a parancsnoki állományt lövész- és fegyvernemi tisztekből válogatták. Sok esetben a talpraesett felderítőszakasz-parancsnokokat a törzsparancsnok, vagy az egységparancsnok „elcsábította" hadműveleti tiszti, vagy más törzsbeosztás betöltésére.

[616] HIM KI 11286 – Géczi József (akkor) főhadnagyként a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség szervezetében lévő Csapatfelderítő Osztály felderítőtisztjeként az említett rendezvény előkészítésében és végrehajtásában nyújtott kiemelkedő teljesítményéért kapott csoportfőnöki dicséretet és jutalmat.

A felderítőalegységek felkészültségének értékelése

A felderítőalegységek 1948-tól kezdve részt vettek a megrendezett díszszemléken. A kezdetekben Dodge Weapon gépjárművekkel és szóló motorkerékpárokkal, majd ezt követően, minden évben az április 4-i (vagy ha úgy esett a május 1-jei) díszszemlén a szóló, majd az oldalkocsis motorkerékpárjaikkal a Néphadsereg díszelgő csapatai között.

Az igazi megmérettetés azonban a gyakorlatokon és a különböző szintű kiképzési ellenőrzéseken történt.[617] Az 1950-es évet értékelő és feladatmegszabó intézkedés[618] pl. megállapította, hogy a kecskeméti 3. Lövész Hadtest felderítőalegységei az 1950-ben végrehajtott csapatgyakorlatokon igen gyenge eredményeket értek el. Ennek okait a vezetés a nem elég hatékony kiképzés mellett abban látta, hogy a parancsnokok a felderítőalegységeket nem az alaprendeltetésüknek megfelelően alkalmazták. Így több esetben előfordult, hogy a felderítőket a harcálláspontok őrzésére, jelzőalakulatok kiegészítésére osztották be. A helyőrségekben is sok, a kiképzéssel ellentétes feladatot oldottak meg. Ezért a felderítőalegységek kiképzettségi foka nem érte el a meghatározott szintet. Az intézkedés egyértelműen kiemelte és aláhúzta a parancsnokok felé a felderítőkiképzés fontosságát. Meghatározta, hogy a parancsnok az eredményes csapatfelderítő-kiképzés érdekében köteles biztosítani:

- a megfelelő emberanyagot az MNVKF 043/1950. számú intézkedése 2. pontja szerint;
- olyan oktatói keretet (állományt), amely politikai és szakmai képzettség, testi és szellemi rátermettség szempontjából is megfelel a felderítő-követelményeknek;
- a szükséges kiképzési segédleteket és segédeszközöket a felderítőalegységek számára;
- nagy súlyt helyezzenek a felderítőalegységek kiképzésére és irányítására;
- hogy minimálisra csökkenjen a felderítőalegységek egyéb célra (kiszolgálás, őrszolgálat stb.) való igénybevétele. (Tisztelt volt kollegák, nem ismerős a helyzet? – S. R.)

A felderítőalegységek egyik első csapatgyakorlatai közé tartozott az (akkor már) kiskunhalasi 12. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 1709) és csapatai részére 1950. szeptember 13. és 21-e között levezetett harcászati gyakorlat, amit a honvédelmi miniszter vezetett le a Duna–Tisza közén.[619] A 9/1. Felderítő Századot (Pf. 2600) az előrevetett csapatokkal együtt vonták előre a határövezetbe. Az alkalmazás során a század parancsnoka a feladat megkezdése után 24 óra elteltével sem vette fel a kapcsolatot az előrevetett osztaggal, és a már harcban lévő határőr-alakulatok parancsnokával. Összeköttetése nem volt az elöljáró parancsnokkal sem, minden ténykedése abban nyilvánult meg, hogy a műutakra három felderítőjárőrt küldött ki, álló figyelési feladatok végrehajtására. A felderítőszázad-parancsnok tájékozatlanabb volt az ellenség tevékenységével kapcsolatban, mint az előrevetett alegység parancsnoka, akinek viszont a beérkezés első pillanatától kezdve megbízható adatok álltak rendelkezésére az ellenség akciói vonatkozásában. Az összeköttetés hiányában a hadosztálytörzs sem tudott utasításokat továbbítani a felderítőalegységek felé, így azok a támadóharc megszervezése időszakában az ellenség tevékenységéről felderítési adatokat nem biztosítottak. Előfordult az is, hogy a támadás megindulása előtti éjszaka során a „KÉK" fél a csapatait hátravonta az első állás területéről, amit az alkalmazott felderítőerők nem észleltek, így a „PIROS" fél a tüzérségi előkészítést üres állásokra hajtotta végre.

Az 1949/50-es kiképzési évre vonatkozó honvédelmi miniszteri értékelés felderítéssel kapcsolatos része megállapította, hogy a parancsnokok és a törzsek nem tulajdonítottak kellő jelentőséget az ellenség szakadatlan (folyamatos) felderítésének, és azt az ellenőrzések tapasztalata szerint nem is szervezték meg. A kiképzési év eredményeit elemezve, a felderítőkiképzés vonatkozásában azt is megállapították, hogy a gyenge eredményekért nem csak az alegységek, hanem az összfegyvernemi és felderítőtörzsek is felelősek voltak, akik nem rendelkeztek megfelelő tapasztalatokkal a kiképzés és a csapatgyakorlatok végrehajtása területén. Több esetben tapasztalható volt ugyan a helyes intézkedések és utasítások kiadása, azonban a gyakorlati végrehajtás, a követelménytámasztás, a segítés és ellenőrzés nem volt elég hatékony.[620]

Az 1951 őszén megtartott HM-felügyeleti szemlén már komoly javulás volt tapasztalható: a szakkiképzés értékelése során megállapítást nyert, hogy a felderítőalegységek feladataikat helyesen és jól oldották meg. Jól ismerték a terep kihasználását és az álcázás lehetőségeit, valamint a vállalkozások végrehajtását. Itt már érezhető volt az 1951. elején kiadott – felderítőtiszteket toborzó – miniszteri felhívás hatása, mert már tudtak a hivatásos állományból rátermett, kreatív kádereket válogatni felderítőbeosztásokra. A kiválasztott tiszteket a hadtestnél összevonás keretében felkészítve küldték már a csapatokhoz.[621]

Az értékelés során a nyíregyházi 4. Önálló Lövészhadosztály (Pf. 8317) állományába tartozó nyíregyházi 20. Felderítő Század (Pf. 8193) „kiváló", a (akkor még Marcali helyőrségben lévő) 17. Lövészhadosztály (Pf. 7203)

617 Kriska: i. m. 22–37.

618 Uo. 11.

619 Uo. 22–23.

620 Uo. 23.

621 Uo.

alárendeltségébe tartozó szintén Marcaliban állomásozó 57. Felderítő Század (Pf. 7842) pedig „jó" értékelést kapott. A helyzet érdekessége az volt, hogy mind a két ellenőrzött század, akárcsak a hadosztályok, a „KOSSUTH"-hadrend keretében, a HM. 02500/50. számú szervezési intézkedés alapján 1950. november 1-jével alakultak meg. Az elért eredmény a parancsnokok és az állomány fáradságot nem kímélő munkájának volt köszönhető.

1952. év tavaszán újabb HM-szemlét hajtottak végre, s az MNVK összefoglaló jelentése alapján az elért eredmények általában megfelelőek voltak a harci és politikai kiképzés területén. A szemlén „Jó" értékelést kapott a 17. Lövészhadosztály (Pf. 7203) Marcaliban állomásozó 57. Felderítő Százada, valamint a 4. Lövészhadosztály Nyíregyházán települt 20. Felderítő Százada, akárcsak az ezredközvetlen felderítőalegységek közül a 4. Lövészhadosztály nyíregyházi 52. Lövészezrede (Pf. 8529) és a debreceni 48. Lövészezrede (Pf. 8736), valamint a Kalocsára áttelepült 12. Lövészhadosztály bajai 25. Lövészezred (Pf. 2760) felderítőszakaszai. „Nem megfelelő" értékelést kapott viszont a 17. Lövészhadosztály kaposvári helyőrségben állomásozó 14. Lövészezred (Pf. 7462) felderítőszakasza.

Az értékelés kitért arra, hogy a főbb hiányosságok már a harckiképzés megtervezéséből adódtak. Sok esetben helytelen arányokat határoztak meg az egyes tárgykörök átvételére. Voltak olyan tárgykörök, amiket nem terveztek be, más tárgykörökre viszont aránytalanul sok óraszámot biztosítottak. Példaként említették az 57. Felderítő Századot, ahol a „Szakasz védelemben" c. tárgykört az előírt 14 óra helyett 45 órában vették át, ugyanakkor speciális felderítőtárgyköröket elhanyagoltak, vagy kevesebb óraszámot biztosítottak azok átvételére. Sok esetben hiányos volt a foglalkozások anyagi biztosítása, nem volt megfelelő a terep kiválasztása és nem gyakorlatiasan vezették le a foglalkozásokat.[622]

A csapatfelderítő-kiképzés legfőbb hiányosságának az idegenhadsereg-ismereti kiképzést értékelték, aminek az okát abban látták, hogy a parancsnokok nem szervezték meg ezen ismeretek oktatását. (Már akkor sem – S. R.)

Az MNVKF-nek az 1951/52-es kiképzési év végrehajtása eredményeiről szóló jelentésében szintén értékelte a felderítőcsapatok teljesítményét.[623] A jelentés elemezte a 050. számú HM parancsot (ami valószínűleg az éves kiképzési feladatok végrehajtását előíró parancs lehetett – S. R.), melynek tükrében az összfegyvernemi magasabbegységek felderítőszázadait „Megfelelőre", míg a 11. Gépesített Hadtest felderítő-zászlóaljait „jóra" értékelte. Nem hajtotta végre viszont a parancsban meghatározott feladatokat a kecskeméti 5. Lövészhadosztály- (Pf. 2918) közvetlen 2. Felderítő Század (Pf. 1739) Kecskemét helyőrségben. A jelentés szerint a hadtestek, hadosztályok és ezredek törzseinél emelkedett a felderítőkiképzés színvonala, gyakorlatra tettek szert a felderítőalegységek módszertani felkészítésében. (Úgy látszik, kezdett beérni az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály munkája – S. R.) Esetenként azonban súlyos hiányosságok is előfordultak, pl.:

- egyes magasabbegység-törzseknél és alárendeltjeiknél az idegen hadseregek tanulmányozására vonatkozó parancsot hiányosan hajtották végre. Így például az őszi felügyeleti szemle alkalmával a kiskunfélegyházi 27. Lövészhadosztály Parancsnokság (Pf. 3519) törzse és az alárendeltségébe tartozó hódmezővásárhelyi 34. Lövészezred (Pf. 3207), valamint a szegedi 17. Lövészezred (Pf. 3727) törzse idegenhadsereg-ismeretből „nem megfelelő" értékelést kapott. A kecskeméti 5. Lövészhadosztály (Pf. 2918) alárendeltségében lévő szabadszállási 49. Lövészezred (Pf. 2563) és a 27. Lövészhadosztály 31. Lövészezrede (Pf. 3343) Kiskunmajsán, illetve Szegeden a 17. Lövészezrede (Pf. 3727) állományában idegenhadsereg-ismeretből a 68 fő (szakasz-, század- és zászlóaljparancsnoki beosztásban lévő személyek) közül 52 tiszt „nem megfelelő" értékelést kapott;
- esetenként a hadosztály- és ezredtörzsek parancsnokai (értsd: törzsfőnökei) ahelyett, hogy törekedtek volna a felderítés megjavítására, sokszor saját maguk is akadályozták a felderítőalosztály-vezetők és felderítőtisztek munkáját azzal, hogy nem a szakterületüknek megfelelő feladatokat adtak nekik. Helyette inkább forgalomszabályozónak, összekötőnek, saját csapatok hollétének megállapítására, vagy jelző csapatokként alkalmazták őket. „Elrettentő példaként" szolgált a jelentésben, hogy a nyíregyházi 4. Lövészhadosztály (Pf. 8317) kötelékében lévő debreceni 48. Lövészezred (Pf. 8736) parancsnoka az őszi manőverre nem vitte ki az ezred felderítőtisztjét, hanem az állandó elhelyezési körletben hagyta karbantartás és szolgálat ellátására;
- a magasabbegységek és egységek parancsnokai, törzsparancsnokai nem fordítottak kellő figyelmet a felderítőalegységek személyi állományának kiválogatására. Voltak olyan esetek, amikor a felderítőalegységekhez szolgálatra alkalmatlan személyeket osztottak be. Például a 4. Lövészhadosztály 20. Felderítő Századában öt, politikai szempontból egyáltalán nem megbízható katona teljesített szolgálatot (akik nyíltan tettek demokráciaellenes kijelentéseket). Ugyanebben a században voltak olyan katonák is, akik egészségi állapotuknál fogva alkalmatlanok voltak felderítőszolgálatra;
- helyenként a szovjet hadsereg csapatfelderítő-tapasztalatait nem tanulmányozták eléggé. A meglévő segédleteket a foglalkozások előkészítésénél és levezetésénél nem használták fel.[624]

[622] Uo. 23–24.
[623] Uo. 24.

[624] Kriska: i. m. 25.

A vezérkarfőnöki jelentés után az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztálynak még nagyobb lehetősége nyílt a felderítéssel kapcsolatos (beleértve a kiképzési, idegenhadsereg-ismereti és békevezetési) problémák felvetésére, valamint az alárendeltek felé a magasabb szintű feladatvégrehajtási követelmények meghatározására.

Az 1952/53-as kiképzési évre vonatkozó 04. számú HM utasítás ismételten áttekintette a felderítés helyzetét. Az értékelő részében megállapította, hogy a törzsek gyengén ismerik az idegen hadseregek szervezeteit és hadműveleti-harcászati tevékenységeik elveit. Az ellenséget nem értékelik reálisan, elgondolásait és szándékát csak hiányosan fedik fel. A felderítési adatok megszerzésére tett intézkedések mindössze formálisak. Mindennek következményeként az ellenség értékelése nem kielégítő. A „megparancsolom" részben egyértelművé tette a következő év feladatait ezen a szakterületen: „A tábornokok és tisztek fordítsanak nagyobb figyelmet az idegenhadseregek (sic!) tanulmányozására. Sajátítsák el az ellenségről szóló adatok megszerzésének és értékelésének módját. Az ellenség elgondolását és szándékát ismerjék fel idejében, és vonják le a megfelelő következtetéseket. Szervezzék meg az ellenségre vonatkozó felderítési adatok megszakítás nélküli összegyűjtését".[625]

1952 őszén a haderőfejlesztés anakronizmusaként a Magyar Néphadseregben felállították az 1. Önálló Lovashadosztályt, ahol magasabbegység- és egységszinten is létrehozták a felderítőszervezeteit. A lovas felderítőalegységek megjelenése újabb gondokat vetett fel a kiképzés területén. A probléma összetettségét mutatja, hogy a különböző származású, előképzettségű újoncokból először is lovasembert kellett nevelni, majd ezt követően lehetett elkezdeni a kiképzést, hogy lovas felderítő legyen belőle.

Élve a felderítők számára biztosított válogatás lehetőségeivel, az alegységek részére biztosítva volt a megfelelő állomány. Ennek a szemléletmódnak a figyelembevételével kellett az oktatói állomány részére a módszertani foglalkozásokat megszervezni, majd a kiképzés során további segítségre volt szükség a helyes oktatás kialakításához.

Hasonló ténykedésre kellett felkészíteni a lovasosztályok nem szervezetszerű felderítőszakaszait is. A lovas felderítőcsoportok feladatrendszere és felkészítése megegyezett az összfegyvernemi felderítőtörzsekével. A lovas felderítőalegységek két évig folytatták a kiképzést. Az első évben a hadosztályt visszafejlesztették ezredszintre, így egy lovas felderítőszakasza maradt. Az adott lehetőségek figyelembevételével, nagy akarattal és lelkesedéssel hajtotta végre az állomány a felderítőfoglalkozásokat, -gyakorlatokat, és ezen felül más kiképzési ágakban is megfelelő, illetve jó eredményeket értek el.[626]

[625] Uo. 27.
[626] Uo. 25–28.

Az 1952/53. kiképzési év HM-felügyeleti szemléinek eredményei is bizonyították, hogy a felderítési módszertani foglalkozások elérték céljukat, nevezetesen a felderítőalegységek egységesen, az elvárásoknak megfelelően értelmezték és alkalmazták a feladataikat. Ez lehetővé tette, hogy a felderítőalegységek zöme jó eredményeket érjen el az ellenőrzéseken és a HM-felügyeleti szemléken.[627]

A kiképzési év során, a felügyeleti szemléken 27 alegységet ellenőriztek. Közülük három alegység „kiváló" (11%); tizennégy „jó" (51%); öt „megfelelő" (30%) és két alegység „nem megfelelő" (8%) értékelést kapott. Ez utóbbi „balsiker" az esztergomi 7. Gépesített Hadosztály esztergomtábori 33. Harckocsiezred (Pf. 6581) Felderítő Szakaszáé volt lőkiképzésből, illetve az 5. Lövészhadosztály kecskeméti 2. Felderítő Századáé (Pf. 1739) a katonai fegyelem állapota miatt.

Az ellenőrzők az alábbi fő hiányosságokat tapasztalták a felderítőalegységeknél:

- a lövészhadosztályok és az -ezredek politikai helyettesei nem fordítottak kellő figyelmet a felderítőalegységek politikai nevelésére, a politikai munkások az alegységek harcászati kiképzésén általában nem vettek részt;
- a harcászati kiképzés területén sok volt a könnyítés és a feltételezés. A foglalkozások többségét a motorkerékpárok üzemképtelen állapota miatt gyalog hajtották végre (Lassan bekövetkezett az az állapot, amit később, az ötvenes évek végén az IZS szóló motorkerékpárokra használt mondás jól jellemez: „megyizs, meg nemizs" – S. R.);[628]
- a lövészezredek felderítőszakaszainál előfordult, hogy csak egy motorkerékpár és egy tehergépkocsi volt üzemképes, így a résztvevőket az egyik mozzanat helyszínéről a másikra kellett átszállítani (Ilyen körülmények között lehetetlen volt elképzelni egy felderítőjárőr tevékenységének oktatását.);[629]
- a felderítőalegységek gyengén voltak ellátva álcaruhával, gyakorlólőszerrel, rádióval és rakétával;
- a HM parancs ellenére a nyári hónapokban nem az alaprendeltetésnek megfelelően alkalmazták a felderítőalegységeket. Nagy volt a foglalkozásokról hiányzók aránya, előfordult, hogy egyes alegységeknél a foglalkozásokon a részvétel csak 60%-os volt;

[627] Uo. 30–35.
[628] Szabari Ferenc ny. alez. szóbeli visszaemlékezései (rögzítve feljegyzésben – a szerző birtokában).
[629] Kriska: i. m. 31.

– alacsony színvonalú volt a csapatoknál a felderítőállományról való gondoskodás, ellátás vonatkozásában nem biztosították a II-es élelmezési normát, ami hatással volt az erkölcsi-politikai állapot alakulására is.

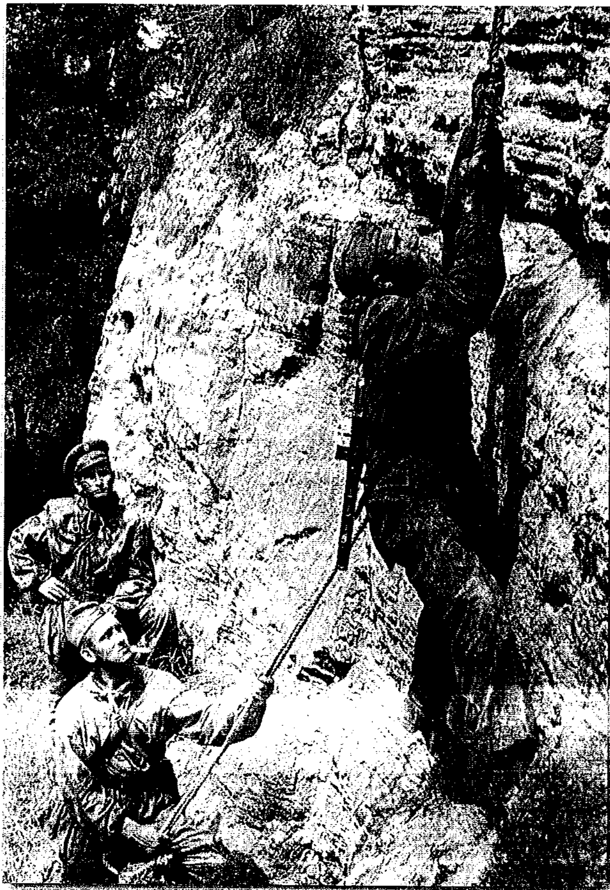
Az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály 1954. április 16-án kelt jelentése jól tükrözte a csapatfelderítő-képzés helyzetét a téli kiképzés időszakában végrehajtott ellenőrzésekről.[630]

Ennek főbb megállapításai az alábbiak voltak:

– a felderítőalegységek erkölcsi-politikai állapota, fegyelmi helyzete alapvetően megfelelő volt. Kivételt képezett a 9. Lövészhadosztály-közvetlen 6. Felderítő Század (Pf. 5833) Keszthelyen, ahol szökés történt. Nem volt kielégítő a felderítőtisztek fegyelmi helyzete, előfordult, hogy ittasság miatt meg kellett fenyíteni a kecskeméti 2. Felderítő Század (Pf. 1739) parancsnokát, illetve a mezőtúri 35. Lövészhadosztály Parancsnokság felderítőalosztály-vezetőjét több;

– a felderítőtisztek fegyelmi helyzetét befolyásolta a HM Szü. Fcsf-ségnek az átszervezésnél végzett felületes munkája, amely során olyan felderítőtisztek kerültek magasabb beosztásba, akik már előző beosztásukban is „nem megfelelően" dolgoztak. Ezzel szemben kiválóan dolgozó tiszteket alacsonyabb szintre helyeztek. Ez a körülmény természetesen nem kis mértékben befolyásolta a felderítőtisztek munkáját;

– a hadosztály-felderítőtörzsek a felderítőalegységek részére a havi kiképzési terveket lényegében helyesen állították össze, kivéve a 4. Lövészhadosztály

Hegyi kiképzés Egerben, 1953

[630] Kriska: i. m. 32.

Pf. (8317) felderítőalosztályát, ami már a kiképzési év kezdetén harcászati foglalkozást állított be;

– a felderítőszázad-parancsnokok heti kiképzési tervei megfelelőek voltak, azonban előfordult, hogy a 32. Lövészhadosztály-közvetlen pápai 39. Felderítő Századnál (Pf. 2031), vagy a 4. Lövészhadosztály-közvetlen nyíregyházi 20. Felderítő Századnál (Pf. 8193) az éjszakai tárgyköröket nappalra, az alaki kiképzés foglalkozását pedig éjjelre tervezték. Egyes tárgyköröket kétszer is beütemezték, ugyanakkor „A raj mint felderítő járőr" című tárgykör átvételét elhanyagolták.

Hiányosságok voltak a foglalkozások anyagi biztosításában és a foglalkozás végrehajtásához szükséges megfelelő terep kiválasztásában is:

– a gyakorlóterekre való ki- és bevonulásokat nem használták ki oktatás céljára. Az alparancsnokok az előírt tárgykörök átvételére szorítkoztak, és nem törekedtek a minőségi munkára. A foglalkozásokat mechanikusan vezették le;

– a harcászati foglalkozásokat nem a valóságnak megfelelően állították be. A legtöbb esetben arra hivatkoztak, hogy nincs megfelelő gyakorlótér, holott azok hiányát ki lehetett volna küszöbölni kiskihelyezések végrehajtásával. Különösen a kiskunfélegyházi 27. Lövészhadosztály felderítőalosztálya kezelte felületesen a kiképzés tervezését és megszervezését, még a központilag megküldött felderítősegédletek kiadását is elhanyagolta. Az ezred-felderítőtisztek sok esetben passzívan álltak hozzá a kiképzés tervezéséhez, ami a foglakozások elmaradásához és egyes foglalkozások hiányos átvételéhez vezetett;

– a legnagyobb hiányosság a tiszteskiképzés tervezésénél mutatkozott. Egyes századparancsnokok nem értették ennek célját. Nem volt egységes a felderítőtisztes-iskolák kiképzésének tervezése. Például a debreceni 9. Lövészhadtest összevont tisztesiskoláján a kiképzést nem a kiadott utasításoknak megfelelően hajtották végre. Helyette a hadosztály-felderítőszázadnak kiadott kiképzési terv szerint vezették le a foglalkozásokat, ezáltal a kiképzés nem adott alapos ismereteket a hallgatóknak, és nem biztosította az oktatási módszerek elsajátítását sem. Nem volt elegendő szabályzat és segédlet, így nem volt biztosítva az a követelmény, hogy a hallgatók megtanulják a szabályzatok vonatkozó pontjait és a rajparancsnokok kötelmeit;

– a harcászati kiképzés a felderítőalegységeknél igen alacsony színvonalon állt. A gyakorlatok a valós helyzetekhez képest elvontak és egyszerűsítettek voltak. Az alapvető hiányosság a foglalkozásvezetők rossz felkészültségéből és gyenge elméleti tudásából adódott. A hiányosság fő oka az volt, hogy a szakasz- és rajparancsnokok nem ismerték a szabályzatokat, és nem készültek fel kellőképpen a foglalkozások levezetésére;

- nem szemrevételezték a foglalkozások terepét, a jelzőket és a rajparancsnokokat nem igazították el, a gyakorlótereket nem rendezték be;
- a harcászati kiképzés terén a legfőbb hiányosság az volt, hogy a végrehajtó parancsnokok nem a szabályzat szerint, hanem elméletből vezették le a foglalkozást. Ez különösen megmutatkozott a 12. Lövészhadosztály alárendeltségébe tartozó kalocsai 9. Felderítő Századnál (Pf. 2600), ahol rossz volt e foglalkozási jegyek összeállítása, a felderítőkatonák a terepen csak csúsztak-másztak céltalanul. Menetvonalvázlatot, térképet, tájolót és távcsövet a harcosok nem kaptak. A felderítőcsoport feladatot és nem kapott, a foglalkozás nem érte el a célját;
- egyes felderítő-szaktiszteknek fogalmuk sem volt, hogy miként lehet gépkocsiról figyelést és motorkerékpárról lőgyakorlatot oktatni. Ezt tapasztalták a 9. Lövészhadosztály alárendeltségébe tartozó keszthelyi 6. Felderítő Századnál. Ezért az adott helyzetben a felderítő-szakkiképzés gyenge, „megfelelő" minősítést kapott.

A téli kiképzés első időszakában a felderítőalegységek a lőkiképzésben megfelelő eredményeket értek el, de sok hiányosság volt tapasztalható a lőgyakorlatok végrehajtásánál. Egyes parancsnokok nem fordítottak gondot a tüzelési testhelyzetek helyes oktatására, és nem követelték meg a lőtérfegyelmet. A lőgyakorlatok esetében a lőtereket nem a szabályzatnak megfelelően rendezték be, nem fordítottak kellő gondot az előkészítő pályák kialakítására és az azokon való gyakorlásra, lebecsülték a célra tartás jelentőségét. Igen komoly hiányosság volt, hogy a lőkiképzést az egyes alegységeknél a harcászattól elvontan oktatták, például a 12. Lövészhadosztály alárendeltségébe tartozó kalocsai 9. Felderítő Századnál (Pf. 2600).

Gyakori volt, hogy egyes parancsnokok a szabályzattól eltérően, engedélyezték a könnyítéseket olyan akadályok esetében, amelyeket a harcosoknak egyedül kellett volna leküzdeniük. Különösen megmutatkoztak ezek a hibák a debreceni 9. Lövészhadtest felderítőalegységeinél, valamint a 18. Páncélos Hadosztály-közvetlen gyöngyösi 12. és a 7. Gépesített Hadosztály-közvetlen esztergomi 83. Felderítő Zászlóaljaknál.

A motorkerékpár-kiképzés meghatározó jelentőséggel bírt a felderítőcsapatok képességei tekintetében, ezért ezt magasabbegység-szintű összevonás keretében hajtották végre, azonban ezek minősége nagy szórással bírt. A jelentés jó példaként említette a motorkerékpár-vezetői képzésben igen kiemelkedő munkát végző kalocsai 12. Lövészhadosztály felderítőalosztályvezetőjének munkáját. Nem kielégítőnek ítélték viszont a békéscsabai 8. és a mezőtúri 35. Lövészhadosztályok, valamint a székesfehérvári 6. Lövészhadtest felderítőalosztály-vezetők tevékenységét. Helytelenül szervezték meg a motorkerékpár-vezetői kiképzést pl. a 18. Páncélos Hadosztály gyöngyösi 12. Felderítő Zászlóaljánál, mert emiatt – a politikai kiképzésen kívül – minden kiképzést leállítottak.

Az ellenőrzés eredményeként a felderítőalegységek alaki kiképzése „megfelelőre" volt értékelhető. Ennek ellenére előfordult, hogy a szakasz- és rajparancsnokok nem készültek fel egyes foglalkozásokra, azzal a jelszóval, hogy már sokat csinálták, ismerik a fogásokat. Így történt a 32. Lövészhadosztály pápai 39. Felderítő Századánál, ahol a rajparancsnokok nem követelték meg az alaki fogások szabályzat szerinti végrehajtását, és nem ismerték a helyes vezényszavak kiadását sem, a végrehajtás során pedig könnyítéseket engedélyeztek.

A belrend-belszolgálat összességében megfelelő volt, nagy gondot jelentett azonban, hogy az alegységek komoly helyiséghiánnyal küzdöttek. Pl. a 9. Lövészhadosztály 6. (Pf. 5833) és a 25. Lövészhadosztály 8. Felderítő Századai (Pf. 3847) nem rendelkeztek tantermekkel, kultúrtermekkel, raktárakkal és fegyvertisztító helyiségekkel. Mindezek nagymértékben befolyásolták az egységes belrend kialakítását. (Ezeket a tantermi hiányokat úgynevezett „nyári tantermekkel" igyekeztek pótolni, a laktanya egy csendesebb, lehetőség szerint árnyékosabb részén földből és megfelelő pallókból ülések kialakításával, „nyitott tantermet" hoztak létre, hogy az elméleti előadásokat – ami viszonylag kevés volt, mert a gyakorlati kiképzésen volt a hangsúly – katonás rendben, de ülve hallgathassák meg a katonák. 1976-ban a tapolcai harckocsiezred laktanyájában még találkoztam ezekkel a „tantermekkel". Szerencsére akkor már két /felderítő- és UHK-/ tanterme is volt a felderítőszázadnak – S. R.)

A harckészültségi tervek általában megfelelőek voltak, legtöbb hiányosság ezek nem naprakész állapotában leledztek. Egyes felderítőalegységeknél motorkerékpár-hiányok következtében az alegységek csak részben voltak mozgásképesek.

Az MNVK Önálló Csapatfelderítő Osztály jelentése végén az összegzésben a felderítőalegységek állapotát „megfelelőre" értékelte, majd javaslatot tett a felderítőszakasz-parancsnoki állomány 10–14 napos összevonására, amire a tiszti iskolák állományából egy-egy tanár meghívását is javasolták.

Az 1953 szeptemberében elindított nagy haderő-leszervezéssel és a nemzetközi helyzet enyhülésével (ezen belül is a Jugoszláviával megindult párbeszéd, illetve a koreai „háború közvetlen veszélyének" elmúlásával) a felderítés szerepe is jelentősen csökkent.

(A katona elgondolkodik, hogy akkor, amikor végre kialakult egy képesség, ami már kezdett működni és eredményeket elérni, miért kellett az egyik pillanatról a másikra megszüntetni. Ráadásul ez a képesség – „vészhelyzetben"– nem állítható azonnal vissza, pedig már egy konfliktus kialakulásának kezdetén azonnal szükség lenne, hogy megláthassuk, mi készül ellenünk. Úgy tűnik, ez akkor sem volt fontos! – S. R.)

A csapatok leszervezésével együtt megkezdték a HM újjászervezését is, így a csapatfelderítést irányító felső szintű vezető szerv sem kerülhette el a sorsát. Az 1954 őszi átszervezéskor a Magyar Néphadsereg Vezérkara Önálló Csapatfelderítő Osztálya megszűnt, és ezzel átmenetileg (1957-ig) HM-szinten nem volt önálló irányító szerve a csapatfelderítésnek. A megmaradt felderítőcsapatok „szakirányítását" a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség szervezetében „eldugva", egy négy főből álló Csapatfelderítő Osztály vette át, amely vezetőjének Tóth Gábor századost nevezték ki, beosztottjai pedig Ecetes József, Orosi Mátyás és Géczi József főhadnagyok voltak, akik korábban az önálló osztályon is együtt dolgoztak. Az osztály tovább folytatta a kiképzési módszerek egységesítési törekvéseit, illetve a kiképzés ellenőrzési feladatait, de a korábbihoz képest jóval korlátozottabb jogkörrel és lehetőséggel. Ennek ellenére feladatait az 1956-os eseményekig folyamatosan végezte.[631]

Oktató-módszertani foglalkozást tartottak 1955. július 27–28. között Kalocsán, de ennek részletei még nem ismertek.[632]

A kaposvári 17. Lövészhadosztálynál HM-felügyeleti szemle volt 1955. augusztus 22–26. között.[633] Ennek során ellenőrizték a hadosztályközvetlen kaposvári 57. Felderítő Századot (Pf. 7842) és a nagykanizsai 29. Lövészezredet (Pf. 7314) is. Az 57. Felderítő Századnál végrehajtott ellenőrzés főbb megállapításai az alábbiak voltak: a részükre meghatározott tárgyköröket átvették, de az ellenőrzés során végrehajtott gyakorlatok azt mutatták, hogy az ismeretek mennyiségi természetűek; a tisztek, tiszthelyettesek és a harcosok csak ez alapvető információkat sajátították el, így ténykedésük még nem minden esetben volt tudatos és átgondolt. A végrehajtott gyakorlatok eredménye alapján a század kiképzése „megfelelő" volt.

A 29. Lövészezred ellenőrzésének felderítéssel kapcsolatos főbb megállapításai az alábbiak voltak: a lövészalegységek parancsnokai hiányosan voltak felkészítve a felderítési feladatok megszervezésére és végrehajtására; a tisztek és tiszthelyettesek hézagosan ismerték a felderítési feladatokat, de a gyakorlatokon felderítést folytatni a szabályzatok szerint nem tudtak, így az ezred felderítőkiképzésének értékelése „nem megfelelő".

1956. március 27–29. között a budapesti 9. Lövész Hadtest (Pf. 1717) részére kétfokozatú gyakorlatot vezettek le, aminek ellenőrzésében a Csapatfelderítő

[631] A (csapat-) hadműveleti és harcászati felderítő szolgálat HM-szintű szakirányításának története (1949–1972-ig), Nyt. szám: 700/091 – KFH, MNVK 2. Csf.-ség, 1983, Múzeum, 10.

[632] HIM KI 11286 – Géczi József (akkor) századosként, a HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség szervezetében lévő Csapatfelderítő Osztály felderítőtisztjeként az említett rendezvény előkészítésében és végrehajtásában nyújtott kiemelkedő teljesítményéért kapott általános csoportfőnök-helyettesi dicséretet és jutalmat.

[633] Kriska: i. m. 36.

Osztály is részt vett. Az értékelés[634] szerint a felderítőalosztály a gyakorlatra jól felkészült. Kidolgozták a grafikus okmányokat, azonban az alárendeltek felé az intézkedéseket nem tudták időben eljuttatni. Ez nagyban befolyásolta a békéscsabai 8. Lövészhadosztály (Pf. 2353) felderítőalosztályának tevékenységét is, mivel az okmányok egy részét időre nem tudták elkészíteni, és az alárendeltektől beérkezett jelentéseket nem értékelték következetesen. Mindezek ellenére a felderítőalosztály tevékenységét összességében „jóra" minősítették.

A keszthelyi 9. Lövészhadosztály 1956. augusztus 15–16-i törzsvezetési gyakorlatán a felderítőalosztály tevékenységét az alábbiak szerint értékelték: a hadosztály felderítőfőnöke (FEF) az ellenség csoportosítását helyesen ítélte meg, a hadosztály parancsnokának tett jelentése elfogadható volt; az ellenség hadtesttartalékának a tevékenységét azonban egyoldalúan értékelték, mivel annak alkalmazását csak egy irányból várták; a felderítés megszervezése megfelelő volt, azonban a végrehajtást kétségessé tette, hogy a harcintézkedést a tapolcai 38. Lövészezred (Pf. 5097) részére későn adták ki. A későbbiek folyamán a FEF az ellenségről kapott valamennyi felderítési adatot helyesen értékelte, és munkáját nagy akarattal, szakképzettséggel végezte, így az alosztály tevékenységét „jóra"minősítették.[635]

1956 nyarán folytatódott az MN-ben a csapatok leszervezése. Ennek megfelelően az érintett felderítőalegységeket is felszámolták. A személyi állományt, a fegyverzetet és a harci technikát átcsoportosították. Az októberi forradalmi események egyes felderítőalegységeket már felszámolás közben értek.

Az év végén megkezdődött – a korábban már kifogásolt – vezetési struktúra megoldásaként a 4. Hadsereg Parancsnokság (Pf. 5475)[636] felállítása. Az új hadműveleti szintű parancsnokság létrehozásának célja az volt, hogy átvegye a Honvédelmi Minisztérium katonai vezetői feladatait, és közvetlen irányításával egyszerűsítse a vezetést, valamint megfeleljen a Varsói Szerződés (VSZ) elvárásainak. Ennek szükségességét már az I. fejezet végén jelzett, 1956-ban végrehajtott gyakorlatok is megmutatták, mert a VSZ-gyakorlaton részt vevő hadsereg-parancsnokságot „ad hoc" jelleggel a HM, az akadémia és a 2. Csoportfőnökség állományából (esetleg a magasabbegység parancsnokságok szaktisztjeivel megerősítve) alakították meg. A tábornokok és tisztek szakmai ismeretei meglehetősen eltérőek voltak, hiszen senki sem dolgozott még hadseregtörzsben, mivel ilyen parancsnokság nem volt az MN-ben és nagy valószínűség szerint a törzs összekovácsoltsága sem volt teljes.

[634] Uo. 37.

[635] Uo.

[636] Az MH szárazföldi csapatainak békehadrendje. Az összfegyvernemi, a harckocsizó és a tüzércsapatok parancsnokainak megnevezésével 1945-től 1990-ig, szerk. Gazsó Imre, Székesfehérvár, 2003, MH Szárazföldi Parancsnoksága 67.

A parancsnokságot Budapesten állították fel Uszta Gyula vezérőrnagy vezetésével, törzsfőnöke pedig Kovács Imre vezérőrnagy volt. A 4. Hadsereg törzsébe egy felderítőalosztályt állítottak be. A HDS felderítőfőnöke Nádasi Károly alezredes,[637] a Tájékoztató Alosztály vezetője pedig Dombrádi Gyula százados lett. (Ez a szervezet azonban a forradalmi megmozdulások következtében, majd azt követően egy ideig nem az „összfegyvernemi hadsereg-parancsnokság" feladatát látta el valójában, hanem az MN újjászervezését, a karhatalmi szervezetek irányítását végezte, így 1957 tavaszán – a HM és az MNVK újjászervezésének befejeztével – formálisan is megszűnt a hadsereg-parancsnokság, mint szervezet.[638]

A CSAPATFELDERÍTŐ-SZERVEZETEK KIKÉPZÉSI RENDSZERE AZ ÚJJÁSZERVEZETT MAGYAR NÉPHADSEREGBEN (1957–1970)

A felderítőkiképzés újraindítása

1957 tavaszára a Magyar Néphadsereg csapatai, szervezetei szétzilálódtak. Ez egyrészt az előző évben félbehagyott szervezési feladatok miatt következett be, másrészt mert a forradalom leverésében részt vevő szovjet csapatok beözönlésükkor sok alakulat laktanyáját elfoglalták, és az ott lévő csapatok állományát a lefegyverzésük után „szélnek eresztették". A szervezetek felbomlása után megmaradt hivatásos állomány jó része karhatalmi feladatok végrehajtásában vett részt, akárcsak az a néhány egység, amelyik szervezett kötelékben megmaradt. A Magyar Néphadsereget szervezetileg és létszámilag is – mint korábban láttuk – jelentős mértékben csökkentették. 1957 első hónapjaiban még élt az 1956 őszén kiadott békehadrend, de a csapatok szanálásának előkészítése és végrehajtása volt a fő feladat. 1957. február 5-étől megindult a Magyar Néphadsereg átszervezése, és ezzel kezdetét vette az MN újjászervezése.

A 0025/57. számú szervezési intézkedés alapján a Magyar Néphadsereg szárazföldi csapatainak fő erői három összfegyvernemi hadosztályból és egy tüzérdandárból álltak. A gépkocsizó lövészhadosztályok állományába (az összfegyvernemi csapatok vonatkozásában) három gépkocsizó lövészezredet és egy harckocsiezredet, valamint a csapatfelderítés vonatkozásában egy felderítőszázadot szerveztek, melyek létszáma a korábbihoz viszonyítva kisebb volt.

A HM újjászervezése során figyelembe vették az MN csökkentése mértékét is. Ennek megfelelően a HM Kiképzési Csoportfőnökségén belül létrehoztak

[637] HIM KI 67154 – Nádasi Károly.

[638] Az MH szárazföldi... i. m. 67.

egy ötfős Önálló Csapatfelderítő Alosztályt, aminek állománya az alábbi volt: Dombrádi Gyula százados, alosztályvezető, Juhász Béla és Spala István százados, valamint Mihócza Antal és Schneider Elemér főhadnagy, felderítőkiképzőtisztek. Az osztály 1957 őszétől változatlan állománnyal, az 5. HDS-törzs megalakulásáig (1961-ig) funkcionált.[639]

Dombrádi Gyula, a HM Kiképzési Csoportfőnökség Önálló Csapatfelderítő Alosztály vezetője

Az Önálló Csapatfelderítő Alosztály a kis létszámánál fogva csak a felderítőcsapatok Összkövetelményi Programjainak összeállítására, a katonai tanintézeti képzés szakirányú segítésére, a különböző HM-szintű ellenőrzések megszervezésére és végrehajtására, valamint a fejlesztési munkálatokban való közreműködésre volt képes.[640]

A szervezési intézkedés szerint az MN-ben három hadosztály alakult meg. A hadosztálytörzsekben a felderítőosztályokat a korábbi törzsek és a felszámolt szervezetek állományából hozták létre, amely a korábbi évek során értékes tapasztalatokat szerzett, a felderítőalegységek kiképzésének megtervezésében és irányításában járatos, a tapasztalatok átadására képes; a felderítő-értékelő munkában, a jelentések összeállításában, a harc megszervezése és végrehajtása során ismereteket szerzett tisztekből tevődött össze. A hadosztályok felderítőalosztályai részére a szakmai továbbképzéseket HM-szinten rendezték. A hadosztálytörzsek felderítőalosztályai a szakmai irányításukat a hadosztályközvetlen felderítőszázadok parancsnokain, illetve az ezred-felderítőtiszteken (ha a beosztás egyáltalán fel volt töltve) keresztül gyakorolták.

A hadosztályok felderítőfőnökei – a korábban megszerzett tapasztalatoknak megfelelően – módszertani foglalkozásokat szerveztek a kiképzési időszakok megkezdése előtt, ahol hadosztályszinten egységesítették a módszereket, fogásokat, és meghatározták a következő időszak főbb követelményeit. A csapatkiképzés területén továbbra is nagy jelentősége volt a hadosztályszintű téli

[639] MNVK 2. Csf-ség. A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m. 10.

[640] Kriska: i. m. 40–41.

és nyári táborozásoknak, ahol meg lehetett valósítani a felderítőkiképzés egységes irányítását és ellenőrzését a hadosztályok felderítőalosztályai által.[641]

A hadosztályközvetlen felderítőszázadok szervezete 1957–1960 között az alábbi volt:[642] századtörzs, egy motorkerékpáros felderítő- és két gépkocsizó lövész felderítőszakasz, valamint egy iskolaszakasz, ami a tiszteskképzést végezte. Az MNK honvédelmi minisztere az 1961. augusztus 3-án kiadott 0022/61. számú parancsában elrendelte az 5. Összfegyvernemi Hadsereg Parancsnokság felállítását.[643] A seregtesttörzs állományába egy ötfős felderítőosztályt szerveztek. Ez a felderítőcsapatok szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírt, mert a magasabbegységek felderítőtörzsei és a felderítőcsapatok hadműveleti szintű elöljárót kaptak, ezáltal vezetettségük és irányításuk problémája megoldódott.

A Felderítő Osztály vezetője Tóth Gábor alezredes, helyettese Géczi József őrnagy lett. Felderítőtisztekként Spala István, Rejtő József és Ludman Ferenc szolgált. 1962 őszén Széplaki János százados és Schneider Elemér főhadnagy érkezett az osztályhoz, amelynek állományába tartozott még egy rejtjelző részleg, valamint egy-egy rajzoló és gépíró.

Az osztály a kezdeti összekovácsolás után nagy igyekezettel közvetlen segítséget adott a szakirányítása alá került felderítőtörzseknek, és hatékonyan tevékenykedett a kiképzés szervezése, irányítása területén is.[644] Az általuk elvégzett munka hatékonyságát a későbbiek folyamán a felderítőtörzsek és csapatok által elért eredmények is bizonyították. Az osztály képes volt pótolni azokat a hiányosságokat, amelyeket a VK 9. Önálló Osztály felállásáig a központi szerveknek (a nagyon korlátozott lehetőséget biztosító létszám miatt) nem sikerült.[645]

Az 5. Hadsereg alárendeltségébe tartozó hadosztálytörzsek állományába háromfős felderítőalosztályt szerveztek. A felderítőfőnöki hely már katonai akadémiai végzettséghez kötött pozíció volt, és mellette felderítőfőtiszti és felderítőértékelő-tiszti beosztást is létrehoztak. Ebben az időszakban a hadosztályok felderítőfőnökei Stuhán János őrnagy (4. gl. ho.), Rácz Lajos őrnagy (7. gl. ho.), Budai Gyula őrnagy (8. gl. ho.), Decsi István százados. (9. gl. ho.), Fejes Sándor őrnagy (11. hk. ho.) és Kriska György őrnagy (15. gl. ho.) voltak.

[641] Uo. 43.
[642] Uo. 41.
[643] Az 5. Hadsereg története (1961. augusztus 1.–1980. december 31.), Székesfehérvár, 1986, MN 5. HDS Nyt. szám: 00438/86 Hatálytalanítva, 1. sz. mell.
[644] Kriska: i. m. 45.
[645] Polgár Ervin: A csapatfelderítés fejlődése és helyzete az 1945–1985-ös években, Egyetemi jegyzet, Bp., 2001, 11–12.

1961. szeptember 1-jén a Kiképzési Főcsoportfőnökséggé átalakult Csoportfőnökség magába olvasztotta a megszűnő MN fegyvernemi parancsnokságokat. A Főcsoportfőnökségen belül a csapatfelderítés irányító szerveként már csak egy négy főből álló felderítőosztályra „futotta". A felderítőosztály állományába – mint korábban láttuk – Dombrádi Gyula őrnagy osztályvezető, Zaják András, Juhász Béla és Mihócza Antal századosok tartoztak.[646]

Ebben az átmenetinek minősíthető időszakban a működő szervezet funkcionális feladatai és hatásköre, a korábbi évekhez viszonyítva lényegesen lecsökkentek. Az osztály tevékenysége – a kiképzés HM-szintű szerveinek rendeltetésével összhangban – alapvetően a gépkocsizó lövész-, harckocsi-magasabbegységek és -egységek csapatfelderítő-alegységei szakkiképzésének tervezésére, rendszeres ellenőrzésére, szakirányítására; a felderítő-káderállomány biztosítására és felkészítésére, valamint a felderítőalegységek szervezeti és technikai fejlesztésében való közreműködésre korlátozódott. Mindezek mellett különös figyelmet fordítottak a tanintézetek állományának képzésére.

A felderítőcsapatok szervezeti kereteinek és kiképzési feladatainak bővülése

1957 első negyedévében a karhatalmi alegységek megszüntetésével, az így felszabadult tiszteket visszairányították a csapatokhoz, hogy megteremtsék a kiképzéshez szükséges feltételeket.

A szervezési feladatok kiadása után napvilágot látott az úgynevezett „csonka" kiképzési évre szóló kiképzési intézkedés, ami 1957. május 8-tól október 31-ig tartott. Április 12–23-a között megtörtént a sorállomány behívása is.[647]

1957. október 25-én a 7. Gépkocsizó Lövészhadosztálynál kiképzési értekezletet tartottak, ahol értékelték a csapatfelderítő-alegységek munkáját. Megállapították, hogy a felderítőalegységek a Kiképzési Programban meghatározott feladatokat alapvetően végrehajtották, amit alátámasztottak az időszak összesített eredményei is: Politikai kiképzés: 5; Lőkiképzés: 4; Harckiképzés: 4; Alaki kiképzés: 4; Katonai testnevelés: 4; Műszaki kiképzés: 4; Vegyivédelmi kiképzés: 4; Felderítőkiképzés: 4; Gépjármű- és vontatóvezetés: 4; Fegyelmi helyzet: 4; Gépjármű- és anyagi technikai ellátás: 4; Belrendbelszolgálat: 4. Az alegységek összesített értékelése: „4" volt.[648]

Az ötvenes évek végén, hatvanas évek elején a felderítőcsapatok szervezetei még csak kialakulóban voltak. A hadosztályközvetlen felderítőszervezetek 1957-ben századszervezetben alakultak meg, és ebben a formában folytatták a kiképzést a „csonka kiképzési év" befejezése után.

[646] A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m.
[647] Csendes László–Gellért Tibor: Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990, Bp., 1993, HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 204.
[648] Kriska: i. m. 41–42.

A felderítőcsapatok bázisképzésének megteremtése érdekében a kiskunfélegyházi 7. Gépkocsizó Lövéshadosztály állományába tartozó 42. Felderítő Század 1958. szeptember 1-jétől kiképző-felderítőszázaddá alakul át, majd átalárendelték a Békéscsabán megalakult 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály Parancsnokságnak (MN 3010), ami a Magyar Néphadsereg három hónapos tartalékos-kiképzésének végrehajtását kapta feladatul. A kiképző-felderítő-század itt folytatta tovább tevékenységét.[649]

A 001000/62. számú szervezési intézkedésnek megfelelően a gépkocsizó lövész- és a harckocsihadosztály-közetlen felderítőalegységek felderítő-zászlóaljakká alakultak, melyekből ekkor öttel rendelkezett az MN. A felderítőalegységek új szervezete a beérkezett szovjet BRDM-harcjárműveket és az új technikai eszközöket alkalmazta a tevékenységének megtervezési-megszervezési feladataihoz.

A honvédelmi miniszter 1962-ben kiadott 0063. számú parancsa értékelte a felderítőcsapatok által végzett munkát.[650] Ebből a legfontosabb megállapítások az alábbiak voltak:

- a felderítőalegységek a raj- és szakaszkötelékben végrehajtandó felderítési feladatok elsajátításában eredményeket értek el;
- a légi szállítású felderítőcsapatok (mélységi felderítők) kiképzése is elkezdődött;
- az idegenhadsereg-ismeret területén sikerült fejlődést elérni az ellenség szervezése, harceljárásának és technikájának megismerése területén.

Azonban hiányos volt a felderítőcsapatok közötti együttműködés, az összeköttetés fenntartása és lassú volt az adatok továbbítása. Ez elsősorban a beérkezett BRDM- harcjárművek és a motorkerékpárok közös alkalmazásával, illetve a rendszeresített híradó eszközökkel kapcsolatos problémákra utal.

A tanintézetekben – mint korábban is láttuk – tovább folytatódott a felderítőtiszt- és -tiszthelyettes-képzés. Az Egyesített Tisztiiskola 1960-ban és 1962-ben egy-egy újabb növendéki felderítőszakasz oktatását kezdte meg. Ekkor már négyéves tiszti képzés történt. A sikeres államvizsgák után 1964-ben 12 fő, 1966-ban pedig 13 fő frissen avatott tiszt került ki a csapatokhoz, ami jelentősen csökkentette a hiányokat. A frissen avatott tisztek már az újonnan rendszeresített technikai eszközöket is megismerhették a négyéves tanulmányaik során.

Ez a Felderítő Osztály igényes, követelménytámasztó munkájának köszönhető, aminek következtében jelentős mértékben emelkedett a felderítőtiszti növendékek felkészítésének a színvonala. Már akkor megfogalmazták követelményként a harmadévesek gyakorló csapatszolgálatát. Az első osztály ennek megfelelően 1960. december 10–23. és 1961. április 6–19. között két alkalommal, az 54. Felderítő Századnál Kaposváron hajtotta végre ezt a feladatot.[651] A magyar hadsereg történetében az első felderítőosztály 1961-ben végzett.[652] Ekkor kezdték meg a felderítőtiszti pályájukat, közülük többen magas rendfokozatot és beosztást értek el, évtizedekig a felderítőszolgálat sikeres és elismert tagjai voltak.[653]

[649] HIM KI 1/45/72 974/72/13 – 42. f. z. Hadrendi Nyilvántartó Lap (HNYTL)
[650] Kriska: i. m. 46–47.

Mint korábban láttuk, 1962. április elején „DUNA”-fedőnevű gyakorlatsorozat zajlott hazánkban a szovjet Déli Hadseregcsoport (DHDCS), a magyar 5. Hadsereg és egy szovjet hadtest részvételével.[654] A harcászati gyakorlatot is magában foglaló eseményen korábban nem látott létszámú csapat vett részt.[655] A gyakorlat sok sürgősen megoldandó problémát vetett fel, többek között a harckészültség (HKSZ) és a mozgósítási („M")-készség, de a csapatok vezetettsége és a felderítés vonatkozásában is.[656] Az értékelésben megfogalmazott problémák elemzése és azok megszüntetésére tett intézkedések jótékonyan hatottak a későbbiekben a csapatfelderítés fejlődésére.

A felmerült problémák megfelelő szintű megoldása érdekében – mint a II. fejezetben már röviden utaltunk rá – a Szűcs Ferenc vezérőrnagy vezette magyar küldöttség 1962. november 15–23. között konzultált a szovjet vezérkar 2. (Felderítő) Főcsoportfőnökségével (GRU) Moszkvában. A tárgyalás során erőteljes támogatást kaptak, amikor a szovjet fél hangsúlyozta, hogy feltétlenül helyesnek tartja a magyar vezetés álláspontját, miszerint a felderítőszerveket már békében fel kell állítani a háborús szükségleteknek megfelelően.[657]

A tárgyalások eredményeként megkezdődött egy új, korszerű felderítési rendszer kiépítése, ami ha nem is integrálta, de kapcsolatot hozott létre a hadászati felderítés, valamint az éppen „megszülető" hadműveleti és harcászati felderítés között.

[651] Oroszi Antal: Az Egyesített Tiszti Iskola története (1957–1967) I, Bp. 2005. ZMNE, 305.
[652] Dr. Füzesi Ottó: Felderítő Tisztképzés... i. m.
[653] Uo. Az első osztály névsora: Czeglédy Lajos, Dobos Ferenc, Dombi Lőrinc, Dósa István, Farkas István, Glotz József, Kecskés László Kész István, Kis Lajos, Mándoki Sándor, Nagy József, Pataki Ferenc, Pintér Lajos, és Suri Imre hadnagyok.
[654] Az 5. Hadsereg története... i. m. 16–17.
[655] 30 ezer fő, 600 harckocsi és páncélozott jármű, több ezer gépkocsi, 150 repülő és helikopter vett részt. Dr. Okváth Imre: Adalékok a magyar katonai felderítés történetéhez 1956–89, Felderítő Szemle, VII, Emlékszám, Budapest, 2008, 79–80.
[656] M. Szabó Miklós: A ZMKA története (1961–1968), Bp., 2008, Zrínyi Kiadó, 56–57.
[657] Dr. Okváth: Adalékok... i. m. 83.

Ennek megfelelően:

- lépéseket tettek, hogy valóban „a felderítés valamennyi ágában korszerűsítéseket tegyünk, és áldozatokat hozzunk azok megjavítására”[658];
- intézkedéseket foganatosítottak a hadműveleti tartalékok és eszközök már békében történő megalakítására, mert az ország csapásmérő erői („atomeszközei, -rakétái”) „megfelelő felderítés nélkül... soha nem rendelkeznek megfelelő célponttal”[659];
- újragondolták a felderítőalegységek létrehozását, mégpedig úgy, hogy ne „M”-kor kezdjék el, hanem „M”-re már hadrafoghatóak legyenek;
- megkezdődött az 1950-es évek közepén megszüntetett csapat- és légi felderítés központi vezető szervei, valamint alegységei helyreállításának előkészítése;
- előkészültek a vezérkaron belül egy önálló csapatfelderítő osztály felállítására; továbbá
- megindították a szervezést a csapatoknál, az összfegyvernemi ezredeknél egy felderítőszázad, a hadosztályoknál egy felderítő-zászlóalj, hadseregközvetlen egységeként egy felderítő- (diverziós) zászlóalj felállítására (ami a már létező 34. Felderítő Század négyszázados zászlóaljjá való bővítése lett).

1963. augusztus 15-én az MN legfelsőbb szintű vezetése újbóli átalakításával az MN Kiképzési Csoportfőnökség szervezetében „eldugott” Felderítő Osztály megszűnésével egy időben felállt a VK-közvetlen 9. Önálló Osztály a HM 0481. számú parancsa alapján.[660] Valószínűsíthető, hogy létrejöttében közrejátszottak a „DUNA”-gyakorlat által felvetett problémák, majd az azt követő konzultációk és megoldáskeresések is. Az osztály állománytábla szerinti létszáma összesen nyolc tiszt és egy polgári alkalmazott (gépíró) volt.

A kezdeti időszakban a „jogfolytonosságot” Dombrádi Gyula őrnagy és a csoportfőnökség megszüntetett osztályáról vele együtt érkezett munkatársai biztosították. Az osztály funkcionálisan hadműveleti és kiképzési alosztályra tagozódott. Az osztály szervezeti struktúrája, összetétele már követte a középszintű felderítő vezető szerveknél és a csapatoknál megindult korszerűsítési folyamatot, és jobban megfelelt a rendeltetéséből adódó funkcionális feladatoknak. Állományának összetétele és létszámviszonyai azonban elmaradtak a követelményektől, mivel egyes felderítési nemek szakirányítását

[658] Uo. 80.

[659] Jelentés a felderítés állapotáról a „DUNA” alapján a Magyar Néphadseregben, 1962. szeptember 13. ÁSZTLKFH 6. d.I–A–554 80.

[660] MNVK 2. Csf-ség. A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m. 11–13.

(szakember hiányában) nem tudta felvállalni.[661] A felállított Önálló Osztályon a kezdetben a nyolc beosztásból csak öt volt feltöltve. A hadműveleti alosztályvezető Zaják András őrnagy volt, és még három felderítőfőtiszti/-tiszti hely volt feltöltve Juhász Béla őrnagy, Mihócza Antal őrnagy és Rejtő József őrnagy által. Az MNVK 9. Önálló Osztály állománytábla szerinti feltöltése csak 1964 őszén fejeződött be.

Berencsi József, az MNVK 9. Önálló Osztály vezetője

1964. augusztus 15-én nevezték ki az osztály élére Berencsi József alezredest, aki a szovjet Vezérkari Akadémiát akkor fejezte be kiváló eredménnyel. Berencsi alezredes maga is részt vett a „DUNA”-gyakorlaton (ahol a kiemelkedő munkája elismeréseként a VKF-től tárgyjutalmat is kapott)[662] és a kinevezését megelőzően a 2. Csoportfőnökségen dolgozott, így, kellő felkészültséggel vehette át ezt a beosztását.

1964. november 1-jén nevezték ki kiképzési alosztályvezetőnek Kriska György őrnagyot, és ekkor került felderítőtiszti beosztásba Ludman Ferenc őrnagy is.[663] Az Önálló Osztály állománya részletekben történő feltöltése után csak 1966-ig maradt állandó. Ezt követően a személyek folyamatos változása az osztály egész fennállása alatt jellemző volt.

Az osztály elhelyezésileg a VK 2. Csoportfőnökséghez került, ami jelentős mértékben elősegítette a hadműveleti és harcászati felderítéssel kapcsolatos tervezési, szervezési és irányítási feladatok eredményesebb végrehajtását. Az osztály állományának összetétele, létszámviszonyai azonban messze elmaradtak a központilag meghatározott funkcionális feladataitól, így azokat nem volt képes maradéktalanul végrehajtani. A szakirányító tevékenységet a hadsereg-felderítőfőnök (majd 1966-tól az akkor felállított 3. hadtest felderítőfőnöke), valamint a ZMKA és a KLKF felderítő tanszékeinek vezetői látták el.[664]

[661] Uo. 12.

[662] HIM KI 64396 – Berencsi József szü. anyaga

[663] MNVK 2. Csf-ség. A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m. 12.

[664] Kriska i.m. 52–53.

A VK 9. Önálló Osztály rendeltetését a Magyar Néphadsereg Vezérkara Szervi Határozványa rögzítette. Az osztály, mint a vezérkar szerve, felelős volt az MN felderítőcsapatainak szakirányításáért, valamint a gépkocsizó lövész- és harckocsicsapatok felderítő-kiképzésének irányításáért.[665] Alapvető feladata volt a felderítés irányításának tervszerűbbé, szervezettebbé tétele; a Vezérkar és a HM Kiképzési Főcsoportfőnökség részéről kiadott követelmények megvalósítása. Kiemelt figyelmet fordítottak a csapatok átszervezésével, feltöltésével, az új felderítőtechnikai eszközök beszerzésével és rendszerbe állításával, valamint a felderítőtisztek felkészítésével kapcsolatos feladatok eredményes végrehajtására. A szervezet létrehozása és későbbi működése egyértelművé tette, hogy a csapatfelderítés központi irányítására, egy VK-közvetlen szervre van szükség, amely képes a felderítőerők béke- és háborús feladatainak tervezésére, szervezésére, irányítására.[666] Bár az Önálló Osztály szervezetileg a vezérkarhoz tartozott, de a rendeltetéséből adódóan, funkcionális feladatainál fogva továbbra is jelentősen kötődött a Kiképzési Csoportfőnökség különböző szerveihez (pl.: anyagi, tanintézeti vonalon stb.).

Az MNVK 9. Önálló Osztály tevékenysége alapvetően hadműveleti és kiképzési kérdésekkel kapcsolatos területekre összpontosult, mellyel szervezeti tagozódása megközelítőleg összhangban volt.

A hadműveleti feladatok végrehajtásához tartoztak a szervezési és mozgósítási („M"), a fejlesztési, a harckészültségi (HKSZ), valamint a parancsnokok és törzsek felkészítéséből, a gyakorlatok előkészítéséből eredő feladatok. Ide kapcsolódott a HM Direktívákhoz, -intézkedésekhez és VKF-i utasításokhoz szükséges szakjavaslatok kidolgozása, valamint a HM- és VK-szervek által kiadott – a felderítőcsapatokat érintő – különböző utasítás-tervezetek szakvéleményezése.

A szervezési feladatokat tekintve a „BOTOND" (illetve az azt követő „RÁBA") fejlesztési tervek keretén belül kidolgozta az ezred, a hadosztály, és a hadsereg felderítőerőire és eszközeire vonatkozó fejlesztési javaslatokat, szervezeti struktúrákat, a felderítőalegységek és -egységek állománytábla-javaslatait, a fejlesztési feladatok megvalósításának programját és ütemezését, amit a következő öt évben tovább folytattak.

A két időszakban a felderítőcsapatok szervezeti összetételére, technikai fejlesztésére kidolgozott javaslatok tízéves távlatra határozták meg az átalakítás irányait és feladatait, melyek alapján minden szinten korszerű, a követelményeknek megfelelő felderítőszervezeteket hoztak létre.

A felderítőkiképzés szakirányítása volt az osztály másik funkcionális munkaterülete. A kiképzés feladatainak komplexumába tartozott a felderítőalegységek kiképzési rendszerének kialakítása, követelményeinek meghatározása, a kiképzési programok kidolgozása és kiadása, a bekövetkezett változásoknak megfelelő korrekciók végrehajtása, továbbá a felderítőkiképzés hatékonyságát elősegítő kiképzési segédletek és segédeszközök kialakítása, majd a csapatok ezen eszközökkel való ellátása, ezekenkívül a „HM-felügyeleti szemlék" követelményeinek kidolgozása és a felderítőcsapatok HM-szemléinek, valamint bizottsági és célellenőrzéseinek végrehajtása.

[665] MNVK 2. Csf-ség. A (csapat-) hadműveleti és harcászati... i. m. 13.

[666] Polgár: i. m. 12–13.

A felderítőalegységek kiképzése általános rendjének kialakítása

A felderítőcsapatok személyi állományának kiképzését mindenkor a kiképzést irányító központi HM-szerv (HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség, majd az átszervezést követően az MN Kiképzési Főcsoportfőnökség) intézkedései alapján szervezték meg és hajtották végre. Ez a szerv határozta meg a kiképzés rendszerét, „az összfegyvernemi csapatok felderítőkiképzésével kapcsolatos feladatokat, valamint a fegyvernemi és szakcsapatok általános kiképzési óraszámait. Úgyszintén az alapkiképzés egységesítése érdekében módszertani foglalkozásokat rendeztek a fegyvernemi főnökségek és parancsnokságok kiképzéssel foglalkozó tisztjeinek."[667]

Az 1960-as évekig a sorállomány kiképzését két évre tervezték: éves, féléves és havi kiképzési tervek alapján. Az 1960-as évek első felében – elsősorban a kubai válság által kiváltott háborús veszély miatt – megnőttek a csapatok harckészültségével és hadrafoghatóságával összefüggő követelmények. Ezek tették szükségessé a 3×8 hónapos kiképzési rendszer kidolgozását és bevezetését a felderítőcsapatoknál is. A rendszer lényege az volt, hogy az azonnali készenlétű csapatok a magasabb harckészültségi fokozat (vagy „M") elrendelése után R+12 óra múlva képesek legyenek elvonulni és felkészülni feladatok végrehajtására. Ennek a bevezetése a felderítőcsapatoknál elsősorban azért okozott gondokat, mert a felderítő-harcjárművek, illetve a különböző rádiótechnikai berendezések kezelőállománya nem, vagy csak létszámnöveléssel volt harmadolható. Ezért a felderítőalegységeknél először a 2×9 hónapos kiképzést vezették be.[668]

A felderítőcsapatok részére a szakkiképzési követelményeket, a kiképzési programokat a vezérkar szakirányító szerve (Felderítő Osztály, majd a VK 9. Önálló Osztály, illetve a nyolcvanas évektől a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat) állította össze és adta ki a szakmai irányítása alatt lévő (alárendeltségébe tartozó) felderítőfőnökök, illetve csapatok részére.[669]

A felderítőalegységek kiképzése a központilag kiadott kiképzési követelmények és programok alapján készült éves, féléves (időszakos), havi bontású

[667] Polgár: i. m. 29–30.

[668] Uo.

[669] Uo. 30.

kiképzési tervek szerint, tantermi komplexumokban, gyakorló- (lő-) tereken, kiképzési objektumokban (különböző gyakorlópályákon) és egyéb összevonásokon (hegyi, vízi, ejtőernyős- stb.), valamint harcászati és felderítőrendszer-gyakorlatokon.

Ahogy korábban már ismertettük, a D–442 típusjelű felderítő-úszógépkocsit (FUG) az MN részére 1963. szeptember 1-jével rendszeresíttette a honvédelmi miniszter. Így a felderítőalegységek egyik fő feladata lett a parancsnoki állomány felkészítése az új technika fogadására és a felderítési feladatok kimunkálása. Az új technikai eszközök megismerése érdekében különböző összevonásokat rendeltek el és vezettek le, az ezredek és hadosztályok felderítőfőnökei, valamint a felderítő-zászlóaljak vezető állománya kapott kiképzést. Később ezen a tanfolyamszerű kiképzésen a század- és szakaszparancsnoki állomány is részt vett, aminek végén pl. a Wilhelm Pick Járműipari Műveknél (a későbbi Rába Művek) a sikeres és eredményes vizsgát a gyár által kibocsátott igazolással tanúsították.

A csapatoknál szervezett összevonások a rendszeresített új technika megismerésén túl, az új technikához igazodó felderítési módok kialakításában és egységesítésében is jelentős szerepet töltöttek be. Ezeken bemutatták más fegyvernemek, szakcsapatok felderítőtechnikáját is (pl.: tüzér, műszaki, vegyivédelmi). Az állomány nagy érdeklődéssel vett részt a foglakozásokon, és tapasztalataival segítette a lehető legjobb módszerek kialakítását, azon túl, hogy maga is tapasztalatokat szerzett annak kezelésében és karbantartásában.[670]

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG

ZABARI FERENC hdgy. aki, 1939. év október hó 18. nap. Jászapáti
nyja: Miklós Erzsébet, 1964. év. január hó 13. naptól, 1964. év. febru
ó 13. napig a W.P. Járműipari Műveknél megtartott D-442 gépjármű
anfolyamon részt vett és a tanfolyam anyagából a vállalat bizottsága
redményes vizsgát tett.

yőr, 1964. február 13.

vizsg.biz.elnök vizsg.biz.tag

WILHELM PIECK JÁRMŰIPARI MŰVEK
GYŐR

vizsg.biz.tag váll.oktatási felelős

A D–442 tanfolyam vizsgaoklevele

Folytatódott a hadosztály-közvetlen felderítő-zászlóaljak korszerűbb technikai eszközökkel való ellátása is. Ez azzal járt, hogy a korábban csak gépkocsikkal ellátott alegységeknél már harcjárművek és könnyű harckocsik is megjelentek. Természetesen ez többszörös kihívás volt a parancsnoki állomány számára. A kezdeti időszakban a BRDM- harcjárművek voltak a parancsnoki járművek, a FUG-ok pedig a rajok harcjárművei. 1961–65 között érkezett be az országba az a 80 darab PT–76B úszó harckocsi,[671] amik a felderítőcsapatok korszerű eszközeiként jelentős manőverezőképesség és tűzerő mellett már figyelőműszerrel való felderítést tettek lehetővé nappal és éjjel. Ezek már egy 76 mm harckocsiágyúval és egy 7,62 mm KGKT géppuskával is rendelkeztek, melyek jelentős tűzerőt képviseltek.

[670] Kriska: i. m. 57.

Először a felderítő-zászlóaljak úszóharckocsi-századait látták el, majd a gépkocsizó lövész- és harckocsiezredeknél, amikor a felderítőszakaszok századdá történő fejlesztése megtörtént (1966–67-ben), egy UHK-szakaszt szerveztek a két FUG-szakasz mellé.

Ezt a fejlesztést az is lehetővé tette, hogy az 1964-ben végzett, az első négyéves képzésen részt vett növendéki állomány, így a 11 frissen végzett hadnagyból 10 egyből UHK-szakaszparancsnoki beosztásba került, de ez nem jelentett gondot nekik, mert valamennyien szerették ezt az új technikát. A kiválóan végzett osztálytársuk pedig a felderítőtiszthelyettes-képzés során adta át tudását.[672] (Nevük a felderítő szakmán belül és azon túl is jól ismert. Sok frissen végzett fiatal tisztnek segítettek tapasztalataik átadásával – köszönet érte – S. R.).

Az úszó harckocsik megjelenésével a felderítőalegységek kiképzése még összetettebb lett. A szakkiképzés kiegészült az úszóharckocsi-szakkiképzéssel, melyen belül olyan, eddig nem ismert kiképzési ágakkal kellett foglalkozni, mint a páncélos-lőkiképzés, a harckocsitechnikai és harckocsivezetési ismeretek. A harckocsi rendszeresített éjjellátó és éjszakai irányzóberendezései már lehetővé tették a felderítő-harctevékenységek tűzzel való biztosítását akár éjszaka is. Ehhez azonban a kiképzés során el kellett az állománynak sajátítani a harckocsiágyúval és géppuskájával végrehajtandó fogásokat, beszabályozásokat és végrehajtandó lőgyakorlatokat. A felderítőtiszteknek is ismerniük kellett a Pc/56 szabályzat előírásait.

Problémát jelentett az UHK-lövészetek levezetése, mert úszóharckocsi-lőtérrel az MN nem rendelkezett. A meglévő harckocsilőterek biztosították

[671] Magyar autógyárak katonai járművei... i. m. (A beérkezett PT–76 UHK-k száma több helyen más adattal van jelölve. Ez a számadat akár helyes is lehet, ha az 5. HDS állományába rendszeresítettek (68 db) mellé hozzáveszünk 12 darabot, mint központi tartalékban lévő mennyiséget. Mindez további pontosítást igényel! – S. R.)

[672] A haza és a felderítés szolgálatában! Bevonulásunk 50. évfordulójára, 1950–2010, CD Album az ETI 1960–64 között végzett felderítőszakasznak – köszönettel a készítőknek. Az 1964-ben végzett tisztek névsora: Héjja István, Hoffman Béla, Kelemen István, Kiss Tibor, Ledács Kiss Jenő, Móricz István, Munkácsi József, Szalay Elemér, Tóth Elek, Varga Béla és Vámos László hadnagyok.

a „hagyományos" harckocsiágyús lőgyakorlatok végrehajtását, de ezeken a bázisokon nem lehetett vízi lőgyakorlatot végrehajtani, ami szintén előírás volt az UHK-alegységek részére.

A HM megkeresésére a szovjet csapatok Esztergomtáborban rendelkezésre bocsátottak egy UHK-lőteret, és átadtak 2 db 27 mm-es betétcsövet is végleges használatra a feladatok végrehajtásához. Ez utóbbi azt a célt szolgálta, hogy miután az UHK lövegcsövébe beszerelték, minden további tevékenységet az ágyús lövészetnek megfelelően kellett végrehajtani, csak a lőszer volt jóval olcsóbb (és könnyebb), mint a 76 mm-es gránát. Ráadásul 76 mm-es gránátokban csak hadilőszert tudtak használni, mert ebből (a közepes harckocsiknál alkalmazottaktól eltérően) nem készült lőtéri gránát. Azonban a betétcsövek, azok gyakori alkalmazása miatt rövid időn belül elhasználódtak.[673]

Szintén gondot okozott a lőtér igénybevételének megosztása, ami egyébként is csak ideiglenes megoldást biztosított a magyar csapatok részére. A páncélos-lőkiképzés végrehajtásánál probléma volt, hogy a békehelyőrségtől távol (általában a hadosztály egyik egysége bázisán), összevonáson tudták megszervezni az előkészítő lőgyakorlatokat, és ezt követően csak megfelelő harckocsilőtéren lehetett végrehajtani az ágyús, illetve az úszó harckocsik részére előírt vízi feladatot. Ezek után született meg a döntés, hogy a kalocsai harckocsilőtér mellett (Csornapusztán) az úszó páncélozott harcjárművek vízi lőgyakorlatainak végrehajtására épüljön meg egy vízi lőpálya.

A fentiek következtében 1968-ban átadták a vízi lőteret az MN IV. számú bázison,[674] ami az igen bonyolult körülmények (építő vállalat, vízbiztosítás, vízátemelés stb.) miatt nagy költségkihatással, kb. 2,5 millió forint ráfordítással járt. Ettől kezdve az úszó harckocsik rendszerből történő kivonásáig (de talán még a BMP-harcjárművekkel is) minden évben ide „zarándokoltak" a felderítőalegységek, és hadosztály-összevonás keretében itt hajtották végre a harckocsiágyús lőgyakorlatok közül a 4/a (harckocsi egyéni) és a 4/c vízi lőfeladatokat.

Technikai oldalon kihívást jelentett az is, hogy az addig csak benzines technika (a szovjet IZS és M–62 motorkerékpárok, az NDK-s LO–1800[675] és

[673] Kriska: i. m. 66.

[674] A bázis parancsnoka (1967–1984 között) Loczki Sándor alezredes volt, aki 1961–67 között maga is felderítőbeosztásokat töltött be. A lőteret csak „Loczki birtokként" emlegettük, utalva arra, hogy „gazdája" könyörtelenül behajtotta az ott kiképzést végrehajtó alegységektől a kiképzési főfelügyelő által előírt egynapos bázismunkát. Addig nem tudtuk elhagyni a kiképzési bázist, míg az adott napra kiszabott feladatot nem végeztük el, és azt a bázisparancsnok át nem vette – S. R.

[675] LO 1800A/1801A léghűtéses, összkerék-meghajtású, benzinüzemű, 2 tonnás tehergépkocsik voltak. Az NDK iparának remekei, amik igazán jól működtek sík terepen, de a dombos terepet már „nem szerették" az elégtelen léghűtés miatt.

a szovjet BRDM-harcjárművek) mellett megjelentek a gázolajat fogyasztó dízelmotor-meghajtású D–442 FUG harcjárművek, illetve a PT–76 úszó harckocsik is. Ezáltal a zászlóalj üzemanyag-ellátása, illetve az eszközök technikai kiszolgálása újabb szervezeti bővítést és szakembereket igényelt. Fegyverzettechnika vonatkozásban szintén újabb szakemberekre volt szükség, akik értettek a harckocsiágyúk, az optikai berendezések és a technikai eszközökkel megjelenő infraeszközök beszabályozásához, illetve javításához.

A felderítő-zászlóalj kiképzési feladatai bővültek a beérkezett új technika miatt. A korábbi szakmai felderítőfeladatok a harcjárművekkel kapcsolatos felderítő-alkalmazási, technikai, és lövészeti ismeretek elsajátításával gyarapodott. A parancsnokságnak, valamint a törzsnek meg kellett tanulni a felderítőszervek vezetésével, a szerzett adatok gyűjtésével és a megjelenő új híradó eszközökkel kapcsolatos, illetve az új szabályzatok és utasítások által előírt ismereteket, azok készség szintű alkalmazását.

1964–65-ben az első lépcsőben alkalmazásra tervezett csapatok megkapták a felderítőparancsnoki úszó gépkocsikat (PFUG), amik a BRDM-harcjárművek helyére léptek. A csapatok fejlesztésnek felderítő-szakmai kihívása az volt, hogy meg kellett találni a rendszerbe állított új eszközök optimális alkalmazási módját, az összeköttetés és együttműködés kérdéseinek kimunkálását.

A szervezetek kialakításával, az új technikai eszközök rendszerbe állításának megfelelően, a felderítő-harcmódok kialakításában igen eredményesen tevékenykedett az 5. HDS Felderítő Osztály, amely időben felismerte a problémát, és oktató-módszertani foglalkozásokkal, összevonásokkal igyekezett a kiképzésben jelentkező feszültségeket feloldani. A felderítőalegységek kiképzésénél nehezen ismerték fel az új technikában rejlő lehetőségeket, és ehhez kellett az elöljárói segítség.

Az 5. HDS parancsnoka az 1963. év végi kiképzési értekezleten a felderítő-szakkiképzést így értékelte:[676] „A felderítő alegységek személyi állománya jó eredményeket értek el az ellenség mélységének felderítése területén, különösen a mélységi felderítő csoportoknál a rájuk háruló feladatok végrehajtásában. Ha lassú is, de megindult a felderítő alegységek szervezetének és kiképzésének korszerűsítése, a felderítő-harccselekmények végrehajtásához az új módszerek és utak keresése". (Eredeti helyesírással – S. R.)

A kiképzési év során végrehajtott többnapos komplex gyakorlatok tapasztalatai alapján a felderítőalegységek állománya képes volt a felderítőszervekben – különösen felderítőcsoport-kötelékben – több napig a saját csapatoktól távol ténykedni. Alkalmazásuk mélységét azonban a rendelkezésre álló rádiókészülékek maximálisan 15–20 km-re korlátozták.

[676] Kriska: i. m. 47.

Az UHK-val rendelkező felderítőalegységek személyi állománya eredményeket ért el az új technikai eszközök megismerésében, a rendelkezésre álló idő arányában megtették a kezdeti lépéseket az UHK-alegységek harci alkalmazásának elsajátításában.

Az elért eredmények ellenére azonban még mindig alacsony volt a felderítőalegységek kiképzettségének színvonala. Az eredményességet gátolta a követelményeknek megfelelő híradó eszközök hiánya is.

A rajparancsnokok nem rendelkeztek kellő jártassággal a különböző felderítőszervek személyi állománynak felkészítésében és vezetésében, valamint a rájuk háruló parancsnoki munka végzésében. Így, a felderítőalegységek személyi állománya nem sajátította el kellő alapossággal a felderítendő célok (objektumok) pontos koordinátái meghatározásának szabályait, ezért gyakori jelenség volt, hogy az adatok 0,5–1,5 km eltérést mutattak.

Lassú volt a felderítés eredményeinek egyértelmű jelentésformában történő rövid megszövegezése, rejtjelzése és rádión való továbbítása.

A harckiképzés területén fennálló hiányosságok alapvető oka az volt, hogy a felderítőtisztek nem ismerték fel a „Harckiképzési Programok" újszerűségét, nem alakították ki a felderítő-harccselekmények végrehajtásának új módszereit, különösen a tömegpusztító eszközök felderítését, valamint a felderítőszervekben való tevékenységet.

Az idegenhadsereg-ismereti kiképzés területén gyakori jelenség volt, hogy a katonákat nem arra tanították meg, amire adott esetben szükségük lett volna. Ennek oka az volt, hogy a szakaszparancsnokok sok esetben nem készültek fel ez idegenhadsereg-ismeret oktatására, megelégedtek a szabályzati pontok vagy segédletek vonatkozó meghatározásának felolvasásával.

1963. november 27-én a honvédelmi miniszter is értékelte a kiképzés – ezen belül pedig a felderítőkiképzés – helyzetét:[677] „A felderítő alegységek gyakorlatot szereztek a légi szállítású MFCS-k feladatainak végrehajtásában és a felderítő-úszóharckocsi alegységek kiképzésében. A felderítő szervek tevékenysége ez eredmények ellenére elmaradt a korszerű követelményektől. A felderítő kiképzés módszerei és formái nem voltak kellő összhangban a követelményekkel, a technika nyújtotta lehetőségekkel." (Eredeti helyesírás szerint – S. R.)

Ennek kiküszöbölésére a kiképzési intézkedés megparancsolta, hogy a korszerű harc követelményeinek megfelelően a felderítőalegységek feladataik végrehajtását elsősorban erdős-hegyi terepen és (feltételezett) magas sugárszintű körletekben gyakorolják. Gyarapítsák az ellenségre, elsősorban a rakéta-atomeszközök felismerésére és felderítésére vonatkozó ismereteiket.

[677] Uo. 49.

1964. augusztus 20-án a budapesti dunai vízi parádén bemutatták az újonnan rendszeresített felderítőtechnikát, ahol nagy sikert aratott a jól felkészült felderítőalegység vízi felvonulása, amit az MNVK 9. Önálló Osztály és az 5. HDS Felderítő Osztály együttes irányítótevékenységével készítettek elő.[678]

Az 1964–65-ös kiképzési évek alapvetően a rendszerbe állított felderítőtechnika megismerésével és alkalmazásának kimunkálásával telt.

A csapatfelderítő-alegységek kiképzési anyagokkal való biztosítása érdekében szükségessé vált a szolgálatnak olyan bázis megteremtése, ami csak a felderítőalegységek kiképzése érdekében tevékenykedik. Így került sor – mint a szervezési résznél röviden láthattuk – a „Felderítő Kiképző Központ" (FKK) felállítására 1966-ban a 24. Felderítő Zászlóalj állománytáblájában és annak bázisán Egerben. Az FKK összlétszáma 24 fő volt, és szervezetébe parancsnokságot; kutatási és kiképzés fejlesztő csoportot, valamint kivitelezőcsoportot szerveztek.[679]

Az FKK feladatait az MNVK 9. Önálló Osztály vezetője határozta meg, anyagi ellátása azonban a Kiképzési Főcsoportfőnökség anyagi osztálya alá volt rendelve.

Az FKK részére a következő feladatokat határozták meg:

- az érvényben lévő kiképzési programok és irányelvek alapján hatékonyabb felderítőkiképzést biztosító módszereket és eljárásokat dolgozzon ki, majd általánosítsa azokat;
- kísérletezzen ki új kiképzési eszközöket, oktatástechnikai berendezéseket, valamint ezek sikeres kipróbálása után lássa el ezekkel a felderítőcsapatokat;
- dolgozzon ki tankönyveket és módszertani utasításokat a rendszerbe állított, új kiképzési segédeszközök gyakorlati felhasználásának biztosítására;
- különböző folyóiratok felhasználásával állandóan tanulmányozza az idegen hadseregek harceljárásaiban, harci technikai eszközeiben bekövetkezett változásokat, és lássa el a felderítőcsapatokat az eszközök fotóival, modelljeivel;
- dolgozzon ki audiovizuális programokat a hatékonyabb kiképzés érdekében, és folyamatosan lássa el ezekkel az alakulatokat;
- végezze el a különböző segédletek és okmányok nyomdai elkészítését;
- hajtsa végre a különböző központi jellegű át- és továbbképzések, illetve tanfolyamok szervezését és levezetését.

Az FKK megalakulása után komoly erőfeszítéseket tett feladatai eredményes végrehajtása érdekében. Rövid időn belül kialakították a felderítőkabinetek prototípusát a felderítő-zászlóaljak és az ezredközvetlen felderítőszázadok

[678] Uo. 58.

[679] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL

részére. A harcászati gyakorlóterek berendezéséhez legyártottak különböző imitációs eszközöket, az idegen hadseregek harci-technikájának bemutatására pedig különböző maketteket. Ezeket központi módszertani foglalkozásokon ismertették, ahol részletezték felhasználásuk, alkalmazásuk hatékony módszereit is.[680]

A kiképzési feladatokhoz tartozott a hivatásos, illetve tartalékostiszti és -tiszthelyettesi kiképzés, valamint továbbképzés szakirányítása is, ezen belül a kiképzés rendszerének kialakítása, követelményeinek és tartalmának meghatározása. Ezért erre az MNVK 9. Önálló Osztály kiemelt figyelmet fordított, akárcsak a tanintézeti felderítőhallgatói állomány részére a tantárgyprogramok előkészítésével kapcsolatos követelmények kidolgozása, a kiképzés folyamatának ellenőrzése és segítése, valamint a kibocsátó állam-vizsgák végrehajtása tekintetében.

A kisebb volumenű, de szintén jelentős kiképzési feladatok között kell említeni az osztálynak a Magyar Honvédelmi Szövetséggel (MHSZ) kapcsolatos tevékenységét. Követelményeket dolgozott ki a felderítő-sorállomány és a leszerelt felderítőkatonák elő- és utóképzését illetően.

Ezenkívül rendszeresen részt vett a díszszemlék és az augusztus 20-i rendezvények előkészítésében, valamint végrehajtásának irányításában. [681]

A csapatok és az alárendelt felderítőtörzsek korszerűsítése ellenére az osztály szervezete változatlan maradt, s így szervezeti struktúrája, összetétele és lehetőségei egyre kevésbé feleltek meg az elvárt követelményeknek. Ezért az osztály vezetője 1966-ban javaslatot terjesztett fel a vezérkari főnöknek az osztály szervezetének korszerűsítésére. Ebben az osztály állományának páncéloskiképző, rádiófelderítő és légitechnikai felderítőtisztekkel történő kiegészítését javasolta. A kialakuló hadműveleti és harcászati felderítés hatékonyabb irányításának megvalósítása érdekében kezdeményezte, hogy az Önálló Osztályt a hadászati felderítést irányító 2. Csoportfőnökség alá helyezzék. Ennek megvalósulása után az osztály a HM Balaton utcai épületéből áttelepült a Csoportfőnökség Bartók Béla úti körletébe. Az osztály önállósága megmaradt, de javultak az élet- és munkakörülményei, komoly szakmai segítséget kapott a csoportfőnöktől és a csoportfőnökség egyes szerveitől a hatékonyabb munkavégzéshez.

A VK 9. Önálló Osztálynak nemzetközi feladatai megszaporodtak, és rendszeressé váltak a VSZ-hadseregek felderítőszolgálataival való találkozások, illetve tapasztalatátadások. 1966 áprilisában került először sor a Szovjetunióban a Varsói Szerződés tagállamai hadseregeinek olyan központi szekcióülésére, ahol csak a csapatfelderítés kérdéseit tárgyalták meg. A szekcióülé-

[680] Kriska: i. m. 69–71.

[681] Kriska: i. m. 72.

Géczi József, az 5. HDS felderítőosztályának vezetője

sen referátumok hangzottak el, és elismerést váltott ki a magyar delegáció vezetőjének jelentése, ami bemutatta az MN csapatfelderítő erői kiképzésének helyzetét és a perspektivikus erőfeszítéseket a felderítés hatékonyságának növelése érdekében. Ezeknek a találkozásoknak a gyakorlati eredménye az új felderítőtechnikai eszközök, módszerek és segédletek megismerése, valamint azok átvétele, adaptálása volt.[682]

Az 5. HDS Felderítő Osztálya[683] a hatvanas évek közepétől már kellő jártassággal irányította a közvetlen és a szakmai alárendeltségében lévő felderítőtörzsek felkészítését és tevékenységét, a végrehajtott parancsnoki és törzsvezetési, valamint csapatgyakorlatokon.

Feladata volt az összfegyvernemi és fegyvernemi törzsek, valamint alegységek felderítőkiképzésének további javítása, az elért eredmények megszilárdítása és továbbfejlesztése. Egyik fő feladatának tekintette a szakmai ismeretek további növelését, a felderítőalegységek képességeinek maximális kihasználását, valamint a harcászati szabályzatok alapján a felderítés végrehajtásának módszertani fejlesztését.

Rendszeresen tájékoztatta az összfegyvernemi és fegyvernemi törzseket az idegen hadseregekben beállott változásokról, előadásokat, tanulmányokat és segédleteket dolgozott ki, majd adott ki. A végrehajtott komplex harcászati gyakorlatok és különböző összevonások tapasztalatainak közreadásával segítséget nyújtott a felderítőtörzsek és -alegységek felkészítésének, illetve kiképzésének megjavításához.

Hadseregszintű összevonásokkal és tanfolyamokkal, a beérkező korszerű technikai eszközökkel folyó felderítés elvi és gyakorlati kérdéseinek, illetve

[682] Uo. 56.

[683] Az MN 5232 Székesfehérvár Felderítő Osztály (majd későbbi elnevezése szerint Felderítő Szolgálat) vezetője Tóth Gábor őrnagy, majd alezredes, tőle vette át a beosztást helyettese, Géczi József őrnagy/alezredes. 1963–69 között (különböző időszakokban) az állományába tartoztak: Schneider Elemér, Széplaki János, Csörgő Lajos, Stuhán János, Budai Gyula, Mikula János és Rózsa Ferenc tisztek. HIM KI Személyi Adatlapok

az egyes fontosabb harcászati tárgykörök módszertani feldolgozásával egységesítette és megszilárdította a felderítőkiképzés elért eredményeit.

A Felderítő Osztály hadseregszinten már érvényesítette és megszilárdította fegyvernemi felderítést koordináló-irányító tevékenységét, segítséget nyújtott a gépesített és harckocsihadosztályoknál a centralizált összfegyvernemi felderítés megteremtéséhez, mert ott ezt akkor még nem sikerült megvalósítani. Az új harcászati szabályzatok alapján a felderítés tervezésével és vezetésével kapcsolatos elméleti, illetve gyakorlati kérdések feldolgozásában jelentős munkát végzett, de a gyakori vezénylések miatt (az osztály 42–56%-a volt tartósan vezényelve) csak részben volt képes vezető szerepet betölteni. A Felderítő Osztály kiképzést irányító és ellenőrző munkájára negatív hatással volt, hogy az új szakfelderítő- (rádiófelderítő[684] és a felderítőrepülő-) alegységek irányítására alkalmas szaktisztek hiánya.

A HDS FEF továbbképzésén előtérbe került a különböző „M"-feladatok végrehajtása, a beosztott század- és szakaszparancsnokok havi kétnapos továbbképzései, valamint a harcászati foglalkozások levezetésének módszerei. Gondot jelentett az idegenhadsereg-ismeret alapos elsajátítása. A csapatok új szervezeti struktúrájának bevezetésével módosultak a seregtest és a magasabbegységek felderítőszolgálatainak szervezetei. Az 5. Hadsereg felderítőtörzsében a korábbi beosztások kiegészültek tájékoztató és csapatfelderítő főtiszti, csapatfelderítő alosztályvezetői, tájékoztató operatív csoportfőtiszti beosztásokkal.

A hadosztályok felderítőtörzsében a felderítőfőnök és helyettese mellett megjelennek a felderítőértékelő-, majd a felderítőkiképző-tiszti beosztások.

Az ezred-felderítőtiszti beosztás ezred-felderítőfőnöki beosztássá „emelkedett", és akadémiai végzettséget igénylő beosztássá vált.

Új szabályzatok, tankönyvek és segédletek

Az MNVK 9. Önálló Osztály 1966-ban kidolgozta – a II. fejezetben ismertetett – „BOTOND"-feladat felderítőkre vonatkozó részét. Megszervezték az 5. HDS egységes felderítőrendszerét a kiadandó új VKF-i harckészültségi utasítás alapján. Annak érdekében, hogy a követelmények egységesen megvalósulhassanak, segédletek és utasítások kiadásával segítették a csapatok, illetve a törzsek tevékenységét. Ebben az évben kiadták az ezred- és hadosztályszintű felderítőtörzsek tervező-szervező tevékenységének segítésére a „Felderítés az ezred-hadosztály harcában" című segédletet, ami továbbfejlesztette a harcászati felderítés elveit, és összehangolta azokat az 1964-ben kiadott harcászati szabályzattal. A kidolgozás során figyelembe vették a várható hadszíntér befolyásoló tényezőit, és új alapokra helyezték az ellenség mélységébe kiküldött harcászati szintű felderítőszervek alkalmazási elveit.

A korábban a harcászati szinten alkalmazott „Felderítő Osztag" és „Önálló Felderítő Járőr" kifejezések helyett hadosztály- és ezredszintű csapatfelderítő-szervek esetében a „Felderítő Csoport", az összfegyvernemi csapatok vonatkozásában pedig a „Harcfelderítő Járőr" kifejezéseket vezették be.

Ezt erősítette meg (az EFE ajánlás alapján kidolgozott) a „Harcászati Felderítő Utasítás", amit az MNVK jóváhagyásával 1968-ban adtak ki, s ezzel tisztázták a harcászati felderítés elvi kérdéseit, hozzájárulva a felderítés rendszerének szabályozásához és megértetéséhez, valamint a felderítőszervek alkalmazásának egységes értelmezéséhez.

1967-ben a kiképzési év végére készült el a „Tankönyv a felderítő alegységek kiképzéséhez" (Tervezet) című kiadvány, amit a Kiképzési Csoportfőnökség adott ki. A szerkesztők felderítő-szakemberek voltak, és a lektorálási feladatokat az MNVK 9. Önálló Osztály hajtotta végre.[685] A tankönyv a kiképzési programnak megfelelően rögzítette a tárgykörök tartalmát, azok oktatási kérdéseit, a foglalkozások levezetésének egy-egy célszerű változatát, valamint a foglakozások ellenőrző kérdéseit. A tankönyvekkel ellátták – korlátozott példányszámban – az MN felderítőtörzseit, alegységeit és a tanintézeteket, valamint az összfegyvernemi egységeket. (Ezt a tankönyvet mi csak „Nagy Indián Könyvnek" neveztük, mert minden benne volt – a PSZH-k kivételével – amire egy tisztességes foglakozási jegy megírásához szükség volt. Ráadásul a századnál volt elég példány ahhoz, hogy a rajparancsnokok is tanulhassanak belőle – S. R.)

Az MNVK 9. Önálló Osztály – mint korábban is utaltunk rá – részt vett az „Általános Málházási Utasítás" felderítő-szakanyagának a kidolgozásában is. 1968-ban kiadták a „Málházási Utasítás a Felderítő csapatok részére" című kiadványt, ami a továbbiakban jelentős mértékben megkönnyítette az alegységparancsnokok munkáját a harcjárművekben lévő egységes rend kialakításában.

A Felderítő Kiképző Központ (FKK) bevonásával kialakították a felderítőszakkiképzés korszerű tartalmának és a beérkezett új felderítőtechnikának megfelelő kiképzési segédeszközöket, létesítményeket, illetve megkezdték a csapatok ezekkel való folyamatos ellátását.

[684] Ezt később 1967 áprilisában Rózsa Ferenc őrnagynak a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóaljtól történő áthelyezésével oldották meg.

[685] Szerzői: Dombrádi Gyula alez., Sohajda Béla alez., Schneider Elemér őrgy., Kocsis István őrgy., Havas Mihály őrgy., Kámvási János szds., Véman István szds.; lektorszerkesztők Stuhán János alez. és Deres László őrgy., ellenőrző-szerkesztő Harmath Ádám alez. volt.

A felderítőcsapatok új rendszerű kiképzésre történő áttérése

1966-ban a kiképzési év elején a kiképzési főcsoportfőnök által kiadott intézkedés elrendelte a Magyar Néphadsereg kiképzésének átállítását a 2×1 éves rendszerről a 3×8 hónapos váltási és kiképzési rendszerre.[686] Az új rendszer bevezetésétől a kiképzés hatékonyságának növekedését és a harckészültségi feladatok jobb ellátását várták.

Ez a nagy létszámmal bíró összfegyvernemi és fegyvernemi kötelékeknél könnyebben végrehajtható volt, azonban a kis létszámú szervezetek és vegyes kiképzést folytató alegységek a sok kísérletezés után sem tudták a 3×8 hónapos kiképzést átvenni báziskiképzés nélkül.

A kiképzési rendszert az 5. Hadsereg Parancsnokság felderítőosztálya dolgozta ki, mert ezt a feladatot a VK 9. Önálló Osztálya nem tudta megoldani.[687] 1965. december 1-től megkezdték az MN 3×8 hónapos kiképzési és váltási rendjének bevezetését, melyben a felderítőcsapatok részéről a 113. Felderítő Zászlóalj (MN 1914) vett részt.

1966 őszén szervezetten megkezdődött a kísérleti kiképzés. A harc- és gépjárművezetők, valamint az első időszakos híradóállomány kiképzése a korábbi gyakorlatoknak megfelelően a magasabbegység bázisán történt. A kiképzés tervezése ugyan bonyolultabbá vált, de a hatékonysága a korábbi évekhez viszonyítva határozottan nőtt.[688]

A báziskiképzés új létszámnövekedést igényelt, ami létszám hiányában nem látszott teljesíthetőnek. Ezért a felderítőalegységeknél először 2×9 hónapos kiképzési rendszert alkalmaztak. Ennek lényege az volt, hogy az első időszakos állomány egy alegységnél megkezdte a felderítő-szakkiképzést egyszerűsített formában. A második időszakos állomány továbbfejlesztette ismereteit, foglalkozásait komplex kiképzések formájában, melyek alapján a második időszak végére a katonák jól képzett felderítőkké váltak.

A 3×8 hónapos kiképzés végrehajthatóságát sok nehézség gátolta, de végül sok kísérletezés után, az új rendszerre való átállás csak 28 fős létszámkiegészítéssel és a bázisrendszerű kiképzés bevezetésével vált lehetővé, ami központi segítséggel megoldódott. Így, 1967-ben már a felderítőcsapatok is az új rendszerű kiképzést folytatták, és kialakultak az első időszakos állomány báziskiképzésének feltételei.

MN-létszámfedéssel, bázisokon történt a csapatfelderítő-alegységek részére a felderítőharcjármű-parancsnokok, a felderítőraj-parancsnokok, a harcjárművezetők, az úszóharckocsi-parancsnokok és -vezetők kiképzése. A héthónapos báziskiképzés befejezése után kerültek az alakulatokhoz, ahol elfoglalták beosztásaikat. Az MN-létszámfedés gyakorlatilag azt jelentette, hogy a bázisra vezényelt állomány nem terhelte a harcoló csapatok létszámát (annak ellenére, hogy ezeknek az egységeknek az érdekében folyt a kiképzés), hanem egy központi „dublőr"-létszámot hoztak létre.

[686] Kriska: i. m. 73.
[687] Polgár: i. m. 29–31.
[688] Kriska: i. m. 73.

A felderítőraj-parancsnoki állomány báziskiképzése a 24. Felderítő Zászlóalj kiképzőszázadánál, az úszó-harckocsizók vonatkozásában – 1967. július 15-étől – a 24. Harckocsiezred UHK-századánál történt meg. A vezetők kiképzését hadosztályszinten oldották meg.

A csapatoknál harcjárművön és alegységen belüli harmadolással folyt a II. és III. időszakos, valamint a nem báziskiképzésben részesült állomány I. időszakos kiképzése. Az alegységeken belüli harmadolás lényege az volt, hogy az alegységen belüli kötelék (csoportok, szakaszok, századok) egyharmada I., II., vagy III. időszakos kiképzést folytatott.

A hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljak csapatfelderítő-századait szintén harmadolták.

Az alegységenkénti harmadolás esetében egy adott alegység II. vagy III. időszakos kiképzést folytatott. Ezen alegységek teljes I. időszakos állományát bázisokon képezték ki. Ilyen rendszerben folyt a kiképzés a felderítőlokátor-alegységeknél, valamint a gépkocsizó lövész-, harckocsiezredek felderítőszázadainál.

Ebben a rendszerben a váltás rendje hadosztály- és hadseregszinten volt kialakítva. Ez a rendszer bonyolult volt, és ezért több évre volt szükség, hogy a kiképzést tervező, szervező és végrehajtó hivatásos állomány teljes egészében megismerje azt.

A HVK 9. Önálló Osztály az 5. Hadsereg felderítőszolgálatával együttműködve folytatta a kísérleti kiképzés rendszeres segítését, ellenőrzését, a tapasztalatok gyűjtését a 7. Gépkocsizó Hadosztálynál és azon belül a 113. Felderítő Zászlóaljnál. A szerzett tapasztalatokat feldolgozták és hasznosították a programok kidolgozása során, annak érdekében, hogy valamennyi csapatfelderítő-alegységnél a 3×8 hónapos kiképzésre történő áttérés zökkenőmentesen valósuljon meg. A rendszer bonyolultsága és a kezdeti nehézségei ellenére azonban az 1970-es évekre maradéktalanul biztosította a kitűzött célok elérését.

Csapatfelderítők vonatkozásban a 3×8 hónapos kiképzési rendszert először „élesben" a 9. Gépesített Lövészhadosztály alárendelt felderítőcsapatainál vezették be. A kiképzési feladatok kialakításával egy időben dolgozták ki az önálló kiképzési programokat az ezredközvetlen felderítőszázadok, valamint a báziskiképzésben részesülő első időszakos állomány részére. A kiképzési feladatok jobb megértésére, szemléltetésre – és valljuk be, egy kicsit a felderítőszakma népszerűsítésére is – oktatófilmek készültek, amikből nemcsak a sor-, de a hallgatói és hivatásos állomány is tanulhatott.

Ennek szellemében készültek el a „Csapatok előtt" és a „Sergeant akció" című filmek. A szövegkönyveket az MNVK 9. Önálló Osztály és az 5. HDS Felderítő Osztály készítették el. Az MNVK 9. Önálló Osztálynak részéről ez volt az első kísérlet önálló oktatófilmek létrehozására. A filmek költségeit a Kiképzési Főcsoportfőnökség anyagi osztálya biztosította, az elkészítését az MN Honvéd Filmstúdió hajtotta végre.

A forgatáshoz szükséges személyi állományt, valamint technikát a 113. és a 24. Felderítő Zászlóalj, a kellékeket és egyéb segítséget pedig az FKK biztosította. A filmek az adott kiképzési programok és követelmények figyelembevételével készültek el, melyekben sikerült bemutatni egy vegyes összetételű felderítőcsoport és egy mélységi felderítőcsoport tevékenységét támadó harc során.

Ezek a filmek nagyban segítették a felderítőtisztek és -tiszthelyettesek elképzelésének formálását a felderítőszervek tevékenységéről. De a sorállomány is izgalommal nézte a filmet, hiszen könnyen bele tudták magukat képzelni a szereplők helyébe, ugyanis a kiképzés során korábban oktatott előírások, kiadott vezényszavak és feladatvégrehajtások már ismerősek voltak számukra. A filmek nagyon sokáig aktuálisak maradtak, és segítették az oktatói állomány munkáját a nagy ütemet követelő kiképzési feladatok végrehajtásában.

A beérkezett új technikai eszközök úszóképessége, mozgékonysága és egyre növekvő tűzereje, ezen új tulajdonságok kiaknázására ösztönözte a felderítés szakirányítását végző szervezeteket. A VSZ-értekezleteken és az ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet csapatokkal való konzultációk alapján bővült a felderítőalegységek felkészítési tematikája.

A csapatfelderítő-alegységek a hegyi és vízi kiképzést rendszerint a rendelkezésre álló MN-bázisokon hajtották végre néhány hét időtartamban, a hadosztály- (hadtest-) felderítőfőnökök szervezésében. A bázisjellegű kiképzések jelentősen javították az állomány kiképzettségét, ezek nélkül az alegységek nem lettek volna képesek feladataik eredményes végrehajtására.

Vízi kiképzés

A felderítőkiképzés minden időben hagyományosan fontos területe volt a vízi akadály felderítése. Ezért a vízi kiképzés mindig is része volt a felderítő-szakkiképzésnek, amit a csapatok magasabbegység-szintű összevonások keretében hajtottak végre.

Az új, úszóképes technikai eszközök megjelenése még fontosabbá tette a vízen járás szabályainak elsajátítását, annak technikai sajátosságaival kiegészítve. A már korábban bevált módszernek megfelelően, hadosztályszintű vízi összevonások keretében hajtották végre a csapatok a vízi kiképzés feladatait, kiegészítve a vízi akadályok harcjárművel való leküzdésével, illetve a harcjármű- (úszóharckocsi-) vezetők és a parancsnoki állomány vízi vezetési gyakorlatával. A vízi kiképzés során megtanulták a folyó mentén, védelemben lévő ellenség felderítésének sajátosságait, a különböző méretű vízi akadályok leküzdésének módszereit, a felderítő-harctechnika alkalmazását a vízi akadályok leküzdésére.

Vízi kiképzés

Ezek helyszíne változatos volt. Így például a 8. Gépesített Lövészhadosztály felderítőalegységei a Rába folyót használták e célra Pápoc, vagy Rum községek térségében; a 9. Gépesített Lövészhadosztály felderítői a Duna jobb oldali ága mellé települtek, míg a 11. Harckocsi Hadosztály felderítőalegységei a Kis-Duna Győr környéki szakaszát használták fel kiképzésre. A 4. és a 15. Gépesített Lövészhadosztályok felderítői a Tiszát, Tímár körzetét vették birtokba. A kiképzés napi 8–10 órában folyt, és sokat segített a csapatok kiképzettségi szintjének emelésében, új ismeretek megszerzésében és a katonák úszásoktatásában.

Hegyi kiképzés

A felderítőcsapatok kiképzésének másik „hagyományos" területe a hegyi kiképzés volt. Ez már csak az „új" hadászati irányváltás miatt is indokolt volt, hogy a felderítőalegységek feladataik végrehajtását elsősorban erdős-hegyes terepen gyakorolják. A felderítőalegységek a lehetőségeik és a környezetükben megtalálható természetes tereptárgyak adta lehetőségeknek megfelelően, igyekeztek ennek eleget tenni.

A Varsói Szerződés feladataiból fakadóan követelményként jelent meg, hogy az összfegyvernemi csapatoknak szintén legyen módjuk a megfelelő hegyi kiképzésben részesülni. Ennek érdekében 1966. szeptember 20–27. között, az MN kiképzési főcsoportfőnök vezetésével kétoldalú konzultációt tartottak a jugoszláv partnerekkel, melyen szó volt a magashegyi kiképzéssel kapcsolatos kérdésekről is.[689] A delegációban részt vettek az MN központi szerveinek kiképzési alosztályvezetői és az 5. HDS kiképzési osztályának képviselője.

[689] Kriska: i. m. 68–69.

A hegyi kiképzéssel kapcsolatos konzultációt a ljubljanai hegyihadtest hegyidandáránál hajtották végre. Ennek során tapasztalatokat kívántak szerezni az ott folyó magashegyi kiképzés rendszeréről, felépítéséről, tartalmáról; a különleges és hagyományos alakulatok szervezési és hadműveleti alkalmazásával kapcsolatos kérdésekről, továbbá tanulmányozni akarták a hegyi terep sajátosságait, azok befolyását a különböző harccselekményekre; megtekinteni a jugoszláv partner rendelkezésére álló hegyi eszközöket, kiképzési bázisokat, szabályzatokat, kiképzési programokat. Megállapították, hogy az ott folyó magashegyi kiképzés tapasztalatai és eszközei (kellő értékelés után az MN viszonyait figyelembe véve) nálunk is alkalmazhatóak. A konzultáció végén a delegáció rendelkezésére bocsátottak a fontosabb kiképzési tervekből, szabályzatokból és felszerelésekből egy-egy példányt. A Kiképzési Főcsoportfőnökség lefordíttatta a fenti tervezési anyagokat, és a felszerelésekből a kiképzési bázisok részére 1967 tavaszára biztosította a szükséges felszereléseket.

Az MNVK 9. Önálló Osztály ezek alapján kezdte meg a felderítők hegyi kiképzése alapjainak lerakását és megszervezését, majd 1967 nyarán az egri Felderítő Kiképző Központ (FKK) nekilátott az oktatói állomány kiképzéséhez a Bükk hegység alkalmas körzeteiben. A tevékenységek bemutatása során komplex gyakorlatot hajtottak végre egy magashegyi körzetben való ténykedéssel. Ezt követően az FKK vezette a kijelölt felderítőállomány kiképzését, amíg a Keszthelyi-hegység nyugati peremén létre nem hozták az MN-szintű kiképzési bázist, amit minden katona csak „Rezi" néven ismert.

A „Rezi-bázison" a felderítő-alegységek és a tanintézetek felderítőhallgatói váltásos rendszerben vettek részt a kiképzésben a gépesített lövészalegységekkel egy időben, majd később már hadosztályszintű hegyi összevonások keretében. Ez utóbbiakon megtanulták a különböző terepakadályok leküzdésének módszereit (hegymászás, akadálypálya), az útakadályok elhárítását és a hegyes terepen való felderítés sajátosságait. Gyakran e gyakorlatok során pótolták azon kiképzési órákat is, melyek a lakanyában elmaradtak.

Hegyi kiképzés

Felderítők kötelék-lőgyakorlatai

A beérkezett új harcjárművek technikai lehetőségei miatt igényként jelentkezett egy új szaklőgyakorlat (kötelék-lőgyakorlat) kidolgozása a felderítőalegységek számára.

Az új harcászati felderítőutasítás a hagyományos felderítési módok mellett már foglalkozott a felderítőszervek „aktívabb" felderítőtevékenységével. A felderítőalegységek új szervezete pedig lehetővé tette, akár ezredszinten is egy vagy két vegyes felderítőcsoport létrehozását, melyek az összfegyvernemi csapatok támadó harcának végrehajtása során – ha ez szükségessé vált – az ellenség mélységében a feladatukat akár tűzcsapással is végrehajthatták.

Ez lett a kiinduló alapja a felderítőalegységek első kötelék-lőgyakorlata kialakításának, a megfelelő szervek sajátosságainak a figyelembevételével. A felderítőalegységek addig a lövészalegységek előkészítő, iskola- és kötelék-lőgyakorlatait (egyesharcos, vagy szakasztámadásban stb.) hajtották végre. Ezért ekkor szükségessé vált egy különleges szaklőgyakorlat kimunkálása, ami megfelelt a felderítőalegységek várható alkalmazása során esetlegesen végrehajtható feladatoknak. Így kidolgoztak a felderítőcsoportok részére egy különleges lőgyakorlatot,[690] amit felderítőkötelékben kellett végrehajtani a csapatok kiképzési rendszerébe illesztve.

A lőgyakorlatot az MNVK 9. Önálló Osztály dolgozta ki, és vezetésével a 113. Felderítő Zászlóalj állománya módszertani foglalkozás keretében mutatta be 1966 nyarán a tázlári lőtéren. Az elgondolás szerint a lőgyakorlat egy dinamikai harchelyzetből indult ki. A felderítőcsoport ennek a helyzetnek a felvételére legalább 5–10 kilométeren a felderítő harcászati komplex gyakorlat elemeit hajtotta végre jelzők ellen, és így érkezett ki a lőgyakorlat helyszínére. A lőtér egy Honest John harcászati rakétaüteg indítóállás-körletének megfelelően volt kiépítve, a felderítőcsoport fő feladata pedig a rakétaeszköz harcképtelenné tétele volt. A feladat végrehajtásához szükséges célanyagokat ennek megfelelően gyártotta le az egri FKK. A felderítőcsoport a lőtér területére való beérkezés után kapta meg az éleslőszert, a lövészeti biztonsági előírások figyelembevételével. Minden harcjárműben döntnök volt, aki ellenőrizte a lőszer átvételét, a feladat végrehajtását és

[690] Kriska: i. m. 66–68.

a tűzbeszüntetés terepszakaszán a fegyverek ürítését, azok ellenőrzését és a megmaradt lőszerek leszedését. Értékelte a kezelőszemélyzet tevékenységét. A lőgyakorlatot a felderítő-zászlóalj törzse vezette.

A csoportparancsnok megszervezte a célok megsemmisítését, a csoporton belüli együttműködést és tűzvezetést. A lőgyakorlat feltételezte a rakéta közvetlen indítás előtti helyzetét. A felderítőcsoport-parancsnok a tűzcsapás után jelentette a kiküldő parancsnokoknak a végrehajtott feladatot, majd folytatták tovább a felderítést.

Később, a kötelék-lőgyakorlatok végrehajtásának rendjét és módszerét tökéletesítették, illetve az élethűbb végrehajtás érdekében különböző maketteket gyártottak le. Ezek eredményeként jelentősen nőtt a tűzvezetés és a tűzzel való megsemmisítés (rongálás) hatékonysága.

A kísérletek és a gyakorlati tapasztalatok értékelése után a lőgyakorlatot 1966 őszén bedolgozták a lőkiképzési szabályzatba. A parancsnokok nem szerették ezeket a lőgyakorlatokat, mert igen sok munkát és szervezést igényeltek. A nehézségekre való hivatkozással igyekeztek elhagyni, vagy jogtalan engedményeket tenni (pl. nem vezették le a komplex harcászati részt, a fontosabb célokat rövidebb távolságról, de az előírt távolságra meghatározott lőszerrel hajtották végre).

Az 5. HDS felderítőfőnökének az 1966. kiképzési év feladatai végrehajtásáról szóló jelentése[691] szerint a felderítőalegységek kiképzésének színvonala javult. Kiemelte, hogy a felderítőtörzsek és alegységparancsnokok megértették a kiképzési intézkedésekben, valamint a programokban meghatározott feladatokat, és azokat eredményesen hajtották végre. A felderítőtörzsek és -alegységek részéről nagy erőfeszítést igényelt a kiképzés feladatainak teljesítése. A legfontosabb feladatokat táborozásokon és kiskihelyezéseken oldották meg, jelentős munkatöbblettel.

Az erkölcsi-politikai állapot ennek ellenére tovább szilárdult és realizálódott a kiképzés eredményeiben. Emellett azonban jelentkeztek nem kívánatos jelenségek is (pl.: fokozott igénybevétel, a családtól való sok távollét, a technikai javítás feltételeinek a hiánya stb.), amik sok esetben türelmetlenséget, idegességet váltottak ki a parancsnoki állománynál, és esetenként a beosztottakkal szembeni nem megengedhető bánásmódban, valamint áthelyezési kérelmek felvetésében jutottak kifejezésre. Különösen jellemző volt ez az újdörögdi 8/42. és a tatai 11/74. Felderítő Zászlóaljak tiszti és tiszthelyettesi állományára.

Fegyelmi téren hiányos és lassú volt a fejlődés. Az év során 19 rendkívüli esemény (RES) és 3 esemény (ES) volt (ebből 6 gépkocsibaleset, 6 őrszolgálati bűntett, 2 önkényes eltávozás, 5 egyéb). A rendkívüli események

[691] Kriska: i. m. 73-77.

emberéletet nem követeltek, zöme azonban a szabályzatok maradéktalan betartásával megelőzhető lett volna.

A harckészültség magas szintje biztosított volt. A személyi állomány beosztásának megfelelően ismerte és begyakorolta a reá háruló feladat végrehajtását a különböző harckészültségi fokozatokban. Javult a hadosztály-felderítőtörzsek segítő tevékenysége. Hátrányosan befolyásolta az alegységek hadrafoghatóságát az oldalkocsis motorkerékpárok javítóanyag-hiánya, a FUG-harcjárművek központi javítóbázison történő javításának hosszú átfutási ideje, valamint a hadosztály javítóműhelyeinek szűk javítási kapacitása. További gátló körülmény volt, hogy a felderítő-zászlóalj HKSZ-anyagai mindig központosítva és nem felderítőszervenként voltak készletezve, illetve tárolva.

A szakkiképzés színvonala javult. A csapatfelderítő-alegységek a rendszeresített harci technikával képesek voltak kezelőszemélyzet-, csoport-, vagy vegyes összetételű csoportkötelékben felderítő-harccselekmények végrehajtására különböző harcmódokban nappal és éjszaka, hagyományos és tömegpusztító fegyverek alkalmazásának viszonyai között. A kiképzés területén tovább fejlődött az új harci technikai eszközökben rejlő lehetőségek kihasználása. A módszertani foglalkozásokon kialakított elvek és gyakorlati fogások a kiképzésben kezdtek megvalósulni.

A felderítőalegységek valamennyi harcászati komplex gyakorlatot erdőshegyes terepen hajtottak végre, javult a foglalkozások tervezése és a harcászati foglalkozások színvonala.

Nem szervezték tudatosan az idegenhadsereg-ismereti kiképzést. Annak ellenére, hogy segédeszközökkel már rendelkeztek, az oktatás keretén túl azokat nem vették igénybe. Gyenge volt az ellenség objektumai őrzés-biztosítási rendjének felismerése. Továbbra is gondot okozott, hogy az idegenhadsereg-ismereti foglalkozásokat nem kötötték a harcászati foglalkozásokhoz, és az ott elsajátított ismereteket nem láttatták, szemléltették a terepen végrehajtott foglalkozás során.

Előrelépés történt az úszó harckocsival felszerelt alegységek kiképzésében. A páncélos-lőkiképzés tárgyköreinek elsajátításával az állomány képessé vált az UHK fegyvereivel nappali és éjszakai tüzelésre álló helyzetből, mozgás közben és rövid megállásból stabilizátor alkalmazásával. Az előírt lőgyakorlatokat jó eredménnyel hajtották végre. Hátrányosan befolyásolta a páncélos-lőkiképzés eredményességét, hogy az UHK-alegységek a lövészetet csak távoli helyőrségben, összevonáson tudták végrehajtani.

Hiányos volt a kezelők ismerete az UHK fegyverzetének szétszedése és összerakása terén, gyenge volt a parancsnokok tűzvezetési készsége és a vezényszavak kiadása, valamint nem volt kielégítő a lövészetek során az alaki fellépésük.

A személyi állomány páncélostechnikai ismerete javult. Jártasságot szereztek a technika igénybevétele, kiszolgálása és javítása területén tábori viszonyok között, télen és nyáron napszaktól függetlenül. Hátrányosan befolyásolta az UHK-kiképzést az oktatótablók és a különböző szerkezeti elemek metszeteinek hiánya.

Az előírt harckocsivezetési gyakorlatokat végrehajtották, jártasságot szereztek az UHK nagy sebességgel való vezetésében bonyolult terepviszonyok között, erdős-hegyes terepen, természetes és mesterséges akadályok leküzdésében, vízi vezetésben nappal és éjjel. Hiányosság volt, hogy az UHK-vezetők az éjjellátó készülékek alkalmazásában nem szereztek kellő jártasságot.

A felderítőalegységek megismerték a rendelkezésre álló éjjellátó és felderítőeszközök telepítését, működését, karbantartását és a harci alkalmazásuk elemeit. Képesek voltak azokat eredményesen alkalmazni a feladatok megoldása érdekében.

Ezek alapján a hadsereg-felderítőfőnök a felderítőkiképzést hadseregszinten „megfelelő”-re értékelte.

1967-ben megkezdték – mint korábban láttuk – a tisztképzés korszerűsítési lehetőségének vizsgálatát, melyben az MNVK 9. Önálló Osztály is részt vett. Ennek kapcsán javaslatokat dolgoztak ki a felderítőtisztek főiskola szintű képzésére, személyi és oktatási feltételeinek megteremtésére. A javaslatok alapján, 1967 őszén a különböző tanszékek állományába tartozó 2–3 fős tantárgybizottságok helyett – az MN történetében először – 9. Önálló Felderítő Tanszéket hoztak létre a felállított Kossuth Lajos Katonai Főiskolán, ami most már lehetőséget biztosított arra, hogy a felderítőtiszt-képzés magasabb szinten valósulhasson meg.[692]

Az osztály erőfeszítéseket tett a hivatásos felderítőtiszthelyettes-képzés önálló bázisra történő elhelyezéséért is, annak érdekében, hogy az megfeleljen az egyre magasabb szintű követelményeknek. Hasonlóan aktív volt a tartalékos sor- és tiszti állomány felkészítési és elhelyezési feltételeinek javítása terén is, mely állomány zömének kiképzése a 3. hadtest felderítőosztálya irányítása alatt az egri 24. és a nyíregyházi 67. Felderítő Zászlóaljaknál történt. A kiképzés végrehajtásához szükséges „Összkövetelményi Programokat” az önálló osztály dolgozta ki.[693]

Gyakorlatilag 1967 végére a hadosztály-, illetve az ezredközvetlen csapatfelderítő-alegységek szervezete kialakult. A továbbiakban a fő figyelmet a rendelkezésre álló technikai eszközök minél jobb megismerésére, a felderítési feladatok végrehajtása szintjének emelésére és az alegységek összekovácsolására fordították.

[692] Dr. Füzesi: i. m. 25–26.
[693] Kriska: i. m. 81–82.

Akkor még senki sem tudta, hogy hamarosan a felderítőalegységeknek „élesben” is bizonyítaniuk kell a felkészültségüket és józan ítélőképességüket.

1968-ban ez is eljött a „ZALA”-gyakorlat keretében, ami éles bevetést takart. Az akkori terminológiával élve ez volt a „Csehszlovák Szocialista Köztársaság részére nyújtott internacionalista segítségnyújtás”, de a szép kifejezéseket lebontva a csupasz tényekről, ez bizony Csehszlovákia megszállása volt, annak érdekében, hogy ne hagyja el a „szocialista tábort”. Ennek eseményeit és a felderítéshez kapcsolódó vetületét – a téma terjedelme és a könyv szűkös lehetőségei miatt – sajnos nem tudom itt elemezni.

1968 áprilisában az MNVK 9. Önálló Osztály vezetője Berencsi József ezredes tragikus halála után,[694] az osztály vezetésével – átmenetileg – Stuhán János alezredes, osztályvezető-helyettest bízták meg. Az 1968. évi kiképzési feladatok értékelése során a megbízott osztályvezető megállapította, hogy „Az MNVK 9. Önálló Osztály tevékenysége a 0070. számú HM Direktívában és a VKF-i Irányelvekben meghatározott célkitűzések elérésére irányult. Az osztály megteremtette az új kiképzési rendszerre való áttérés befejezésének feltételeit, valamint a kádermunka szervezettebb végrehajtásának lehetőségeit.”[695]

Az osztály tovább folytatta a felderítőkiképzési anyagok, technikai eszközök korszerűsítését, a kiképzési bázisok kialakítását. Rendszeresen ellenőrizte az alárendeltek harckészültségi és kiképzési színvonalát, segítséget nyújtott a hibák kijavításában, és tapasztalatokat gyűjtött. Új kiadványokat biztosítottak a csapatoknak és törzseknek, mint például a korszerű harcászati elveket tartalmazó „Harcászati Felderítő Utasítást” (Tervezet), valamint a „Légideszant kiképzés módszertana” című segédletet. Elemző felmérések alapján elkészült az MN hadműveleti és harcászati felderítőcsapatainak 1971–75. évi fejlesztési terve.[696]

Tovább javult az együttműködés az egyes HM- és VK-szervekkel, de több esetben zavarta a munkát a rövid határidők meghatározása. Azonban az osztály 75%-os feltöltöttsége, az osztályvezető halála és a kettős alárendeltség nagy gondot okozott. A feszültséget továbbra is a feladatok és a rendelkezésre álló munkaerő közötti nagyfokú aránytalanság képezte; a „BOTOND”-szervezéssel a felderítőalakulatok száma jelentősen megnövekedett, a KLKF és a ZMKA felderítő tanszékeinek létszáma is megnőtt, ettől függetlenül az Osztály 1963 őszén létrehozott szervezetében nem történt változás, valamint nem volt kellő előrehaladás az egységes felderítőrendszer megteremtése te-

[694] HIM KI 64396 – Berencsi József
[695] Kriska: i. m. 82.
[696] Büki Béla: A hadműveleti és harcászati felderítés jelenlegi helyzete és távlati fejlesztésének irányelvei, MNVK Fcsf-ség, 1979, 29. HIM KI 7/10 773/016/1

rületén sem, ami továbbra is hármas vezetés alatt állt (MNVK 2. Csoportfőnökség, Önálló Osztály, és a fegyvernemek vezetői). Ezek mind kihatottak az osztály teljesítményére.[697]

1969 végén Polgár Ervin ezredes került az osztály élére, aki az 5. HDS-nél teljesített szolgálatot, annak 1961 augusztusi megalakulása óta mint törzsfőnökhelyettes, de az esetek túlnyomó többségében mint (ki nem nevezett, esetenként meg nem bízott) hadseregtörzsfőnök.[698] (Erre van egy szép angol kifejezés, az „actingchief of staff", ami jobban lefedi ennek a „köztes" állapotnak a lényegét, mivel nem volt más, Ő tevékenykedett ebben a szerepben – S. R.) Az új vezető határozott, de emberséges módon rendezte az Önálló Osztály szétzilált sorait, melynek állománya végül 1972-re stabilizálódott.[699] Ennek eredménye hamarosan láthatóvá és tapasztalhatóvá vált a felderítőberkekben, de aztán lassan-lassan az összfegyvernemi körökben is.

Az 5. HDS felderítőfőnökének 1969. I. kiképzési időszaki értékelésében az alárendelt felderítőcsapatok végzett munkáiról az alábbi megállapítások hangoztak el:[700]

- az időszakra a HDS pk. 0019. számú parancsában intézkedett arról, hogy a kiképzési feladatok csökkentett ütemével egy időben építési feladatokat is hajtsanak végre a csapatok, amit a parancsnoki állomány elfogadott;
- tovább szilárdult a felderítőtörzsek és -alegységek politikai állapota, fegyelmi helyzete, ami a kiképzés eredményeiben, az alegységek HKSZ-feladatai végrehajtásában, valamint a rendkívüli események csökkenésében is megfigyelhető volt;
- az időszak sajátos feladatai a szocialista versenymozgalom (SZVM) helyzetét alapvetően nem befolyásolták, bár nőtt a követelményeket el nem érők száma a csökkentett kiképzést folytató alegységeknél. Kiemelkedő helyet foglalt el viszont, a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj, ahol a teljes személyi állomány részt vett az SZVM-ben, és minden század elérte a „kiváló" szintet;
- a hivatásos állomány leterheltsége ebben az időben sem csökkent elsősorban a felderítőkiképzés sajátosságai, a családtól való gyakori és huzamos távollét (ejtőernyős-, hegyi, nyári stb. összevonások) a nagyfokú tiszti és tiszthelyettesi hiányok, valamint az alegységek kedvezőtlen elhelyezése (Pl. a 42. Felderítő Zászlóalj) következtében;

[697] Kriska: i. m. 82.
[698] Ezeket az érdekes adatokat a vele folytatott beszélgetésem során tudtam meg – S. R.
[699] A (csapat-) hadműveleti és harcászati… i. m. 26–27.
[700] Kriska: i. m. 85–90.

- az eredmények ellenére még magas a rendkívüli események száma;
- az alegységparancsnokok a többirányú feladatok végrehajtása mellett is folyamatosan biztosították a felderítőalegységek harckészültségbe helyezését, illetve az „M" naprakészségét és összhangját;
- az állománytáblák módosításával tovább javultak a gépkocsizó lövész- és harckocsihadosztályok felderítő-zászlóaljainak HKSZ-be helyezési mutatói. A szállító járművek számának növelésével lehetővé vált a zászlóaljak eddigi hátrahagyott anyagainak egy lépcsőben történő elszállítsa;
- a felderítőalegységek kiképzésének tervezését nagymértékben befolyásolta és meghatározta a harckészültségi, a kiképzési, valamint az építési feladatok összehangolása;
- a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj és a gépkocsizó lövész-/harckocsihadosztály-közvetlen zászlóaljak rádió- és rádiótechnikai felderítőszázadai, valamint a felderítőalegységek első időszakos állománya (a kiképzési bázisok kivételével) eltérő ciklusokban folytattak kiképzést;
- a 42. Felderítő Zászlóalj öthónapos, a 74., a 113. és az 54. Felderítő Zászlóaljak pedig háromhónapos kiképzést hajtottak végre;
- az alegységek fejlődést értek el elsősorban az ellenség atomeszközeinek felderítésében, késleltetésében, rongálásában és megsemmisítésében. Az előző időszakhoz viszonyítva eredményesebben sajátították el az ellenség vezetési pontjainak és rádiólokátor-eszközeinek a felderítését. Fejlődés volt tapasztalható a többnapos harcászati gyakorlatok megtervezésében és levezetésében;
- lassú volt viszont a fejlődés az idegenhadsereg-ismeret és az alegységek tereptankiképzése területén;
- a szerteágazó és decentralizált felderítőkiképzés a háromhónapos kiképzési időszakra is meghatározott hegyi, vízi és ejtőernyős-összevonások, valamint a hadosztályszintű összevonások végrehajtása feszültséget okozott a hivatásos állomány körében;
- a felderítőtisztek és -törzsek munkájában egyre jobban érvényesült a központi elgondolásnak megfelelő önálló alkotótevékenység;
- fejlődött a törzsek vezetőkészsége, elsősorban a napi élet irányításában, valamint a kiképzési feltételek biztosításában. Különösen a 74. és a 113. Felderítő Zászlóaljak, valamint a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj törzse ért el jó eredményeket;
- javult a parancsnokok és törzsek ellenőrzőtevékenysége, a tervezett feladatok döntő többségét végrehajtották. Előfordult azonban, hogy az ellenőrzési feladatokat általánosan határozták meg, így azok sok esetben nem voltak következetesek és nem nyújtottak kellő segítséget a fennálló hiányosságok kijavításához;

– a szakmai továbbképzéseket megfelelő és jó eredménnyel hajtották végre. A felderítőtisztek tovább növelték és elmélyítették szakharcászati ismereteiket, és végezetül
– a felderítőalegységek új váltási rendszere 1970-re kialakult, és azt az 5. HDS valamennyi alárendelt felderítőegységére és -alegységére érvényes lett.

A felderítőkiképzés oktatástechnikai biztosítása[701]

A felderítőalegységek kiképzettségi színvonalának emeléséhez jelentős mértékben hozzájárult – a korábban, már említett – az 1967-ben létrehozott Felderítő Kiképző Központ (FKK), majd ennek utódszervezete, a Felderítő Módszertani Alosztály (FMA). Az általuk megtervezett, legyártott és felszerelt felderítő-tantermi komplexumok, valamint különböző akadálypályák, továbbá a felderítőszervek és -alegységek közvetlen harc előtti felkészítéséhez szükséges segédletek olyan sikert arattak, hogy e módszereket átvették más fegyvernemi alegységek is, valamint a VSZ felderítőszolgálatainak egy része.

Egy-egy felderítő-zászlóalj alaprendeltetésének megfelelően az 1970-es évek második felétől általában 6–8 (a tanépület kapacitásától függően) olyan – a felderítőkiképzés fő ágainak megfelelő – kiképzési segédeszközzel, audiovizuális oktatógépekkel berendezett tanteremmel rendelkezett, amelyek lehetővé tették a kiképzési tervekben meghatározott követelmények elméleti-szemléltető elsajátítását.

Az ezredközvetlen felderítőszázadok általában 1-2 szakkabinettel (egy harcászati és egy idegenhadsereg-ismereti), és ha szerencsés volt az alegység, egy UHK-szakkabinettel is rendelkeztek. (Mint ahogy a 8. Harckocsiezred felderítőszázada, ami „megörökölte" az újdörögdi Felderítő Zászlóalj UHK-százada szaktantermi anyagát – S. R.)

Külső kiképzési objektumként az állomány fizikai állóképességének növelésére felderítő-harciösvényt és a földi ejtőernyős-előkészítés végrehajtása érdekében ejtőernyős-gyakorlópályákat építettek.

A felderítőalegységek kiképzése az 1970-es évektől lényegesen megalapozottabbá és hatékonyabbá, a kiképzési foglalkozások pedig a jól felkészült hivatásos állomány tapasztalatának, jártasságának, elhivatottságának köszönhetően egyre tartalmasabbá váltak. Ennek köszönhetően a felderítőalegységek az összfegyvernemi egységeknél és magasabbegységeknél minden vonatkozásban az élvonalba kerültek.

1969-ben az FKK személyi feltöltöttsége jelentősen bővült, a legfontosabb beosztásokat már elfoglalták. Emellett komoly anyagi ráfordítással megkezdődött a központ ellátása munkagépekkel. Növekedtek az FKK lehetőségei, a kísérleti és kutatómunka személyi és anyagi feltételei.

[701] Kriska: i. m. 124–129.

Jól mutatja a felderítőcsapatok kiképzettségének fejlődését, hogy amíg az '50-es, '60-as években a különböző felmérések során gyakori volt a „nem megfelelő" értékelés, addig az 1970-es és '80-as években ezek zömében „jó" és „kiváló" értékelést kaptak. (Nem volt ritka az „élenjáró" cím elnyerése sem egy-egy alegységnél és felderítő-zászlóaljnál.)

Ugyanez nem mondható el az ezredközvetlen felderítőszázadokról, amelyeket az összfegyvernemi törzsek gyakran a kiképzési feladatokból kivonva, más jellegű tevékenységgel (őrség, kiszolgálás, építés stb.) terheltek. Az ezredtörzsfőnökök „szívesen" alkalmazták ezt a módszert, mert ezen alegységek emberállományának összetétele, színvonala messze megelőzte a lövész- és harckocsialegységekét. Ezért ezen alegységek a szakmai kiképzettséget alapvetően a különböző összevonások és kihelyezések során érték el, ahol általában „megfelelő" értékelést kaptak.

(Végiggondolva az eddig leírtakat, tényleg a felderítőcsapatok mintha mostohagyerekek lettek volna a Magyar Néphadseregben annak ellenére, hogy a felderítőalegységek teljesítették feladatukat, megbízhatóak voltak, illetve az adott kötelék "jó" értékelést nem is kaphatott, ha a közvetlen felderítőalegysége nem érte el a „jó"minősítést. Mégis „fondorlelkületű felderítőknek" véltek minket, ahogy az egyszeri egységparancsnok helyettese mondta nekem, amikor épp ott felderítőfőnöki beosztást töltöttem be főhadnagyként – S. R.)

A CSAPATOK KIKÉPZÉSÉNEK KORSZERŰSÍTÉSE TÖREKVÉS A HADMŰVELETI ÉS HARCÁSZATI FELDERÍTŐSZOLGÁLAT LÉTREHOZÁSÁRA (1970–1980)

Kísérletek a centralizált hadműveleti és harcászati felderítés megvalósítására

A csapatfelderítés felső vezetésében bekövetkezett változások után az osztály újra fokozatosan növelte a szakirányítás hatékonyságát. Annak kívánt mértékű megvalósítása azonban a felderítés MN-szintű megosztott vezetése miatt továbbra is akadályokba ütközött.

A hetvenes évek elején (az MSZMP Politikai Bizottság 1970. október 20-i határozata alapján) a Honvédelmi Minisztérium szervezeti felülvizsgálata eredményeként, 1971-ben elkészült a „SZINKRON"-fedőnevű tudományos munka, ami meghatározó volt az MN felső szintű vezetésének korszerűsítése szempontjából.[702]

A széleskörű döntéselőkészítési folyamat következtében megszűnt a Kiképzési Főcsoportfőnökség, melynek feladatrendszerét a helyette létrehozott Kiképzési Főfelügyelőség vette át, melyen belül Általános Gépkocsizó

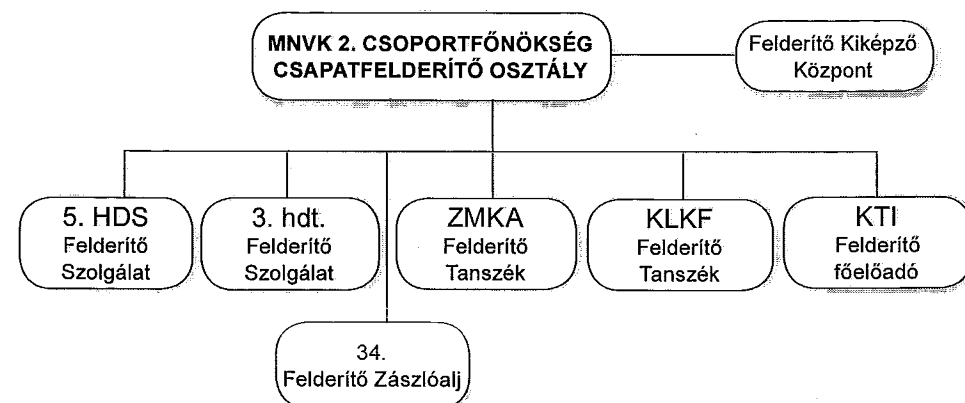
[702] Szani Ferenc: Néphadsereg 1957–1989, Bp., 1999, Honvéd Kiadó, 99.

Lövész; Harckocsizó, valamint Tiszti és Tiszthelyettesi Csoportfőnökséget állítottak fel. A Vezérkar Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökségéből szétválasztva Szervezési Csoportfőnökséget és Mozgósítási Csoportfőnökséget hoztak létre.[703]

A „SZINKRON"-feladat végrehajtása keretében 1972 augusztusában megszüntették a korábbi MNVK 9. Önálló Osztályt és a csapatfelderítéssel kapcsolatos feladatok irányítására létrehozták az MNVK 2. Csoportfőnökségen a Csapatfelderítő Osztályt. Az új szervezet állománya 4 fő szaktiszttel bővült, így már 12 fő tiszt és 2 fő polgári alkalmazott dolgozott az egységben. Az osztály a korábbinál jobb körülmények között folytatta a munkáját, azonban működése szempontjából továbbra is problémát jelentett, hogy szervezeti adottságai nem feleltek meg az újonnan jelentkező, megnövekedett funkcionális feladatoknak, és még mindig nem tudták megvalósítani a szolgálat centralizált vezetését sem, mert a különböző felderítési nemekhez tartozó csapatok szakirányítása különböző szervezeteknél maradt.[704]

A hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat szakirányítási rendje

A Csapatfelderítő Osztály volt a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat vezető szerve békében. Szakirányítása alá tartozott az 5. Hadsereg- és a 3. Hadtesttörzs felderítőszolgálata, a ZMKA felderítő tanszéke, a KLKF felderítő tanszéke, a KTI felderítő főelőadója, valamint az FKK mint közvetlen alárendelt. Továbbá az MNVK 2. Csoportfőnökség megbízásából az osztályra hárult a Vezérkarközvetlen 34. Önálló Felderítő Zászlóalj tevékenységének békevezetése és kiképzésének irányítása. (Lásd az alábbi szervezési sémát!)

[703] Csendes–Gellért: i. m. 345

[704] Büki: i. m. 35.

A szakirányítása alá tartozó szervek vezetői hetenként személyes bejelentkezés alapján jelentették az elmúlt hét eseményeit, a végrehajtott főbb feladatokat, eredményeket, problémákat és javaslatokat. Az időszaki és éves tevékenységről írásbeli, vagy szóbeli jelentést tettek.

A Csapatfelderítő Osztály az éves terveknek megfelelően, a hadsereg és a hadtest felderítőfőnökeivel összehangolt tervek alapján a felügyeleti ellenőrzések különböző fajtáival segítette a törzsek és parancsnokok szakfeladatainak végrehajtását.

A hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat háborús vezetési rendje

Az MN hadműveleti és harcászati felderítőrendszer szétbontakozása esetén a Csapatfelderítő Osztály az MNVK 2. Csf-ség háborús tagozódásában települt, ahol a tervezett feladatai az alábbiak voltak:

- a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat háborús feladatokra való áttérésének irányítása;
- a különleges felderítőalegységek (-szervek) alkalmazásának előkészítése;
- az elvonuló felderítőalakulatok alkalmazásával, feltöltésével kapcsolatos esetleges problémák rendezése;
- a felderítőcsapatok helyzetéről szóló folyamatos tájékoztatás;
- a felderítőtörzsek és -csapatok háborús tapasztalatainak folyamatos gyűjtése, feldolgozása;
- a felderítőtörzsek és -alegységek személyi, valamint anyagi utánpótlásának irányítása; továbbá
- a tartalékképző alakulatok és tanintézetek háborús feladatokra való felkészítésének előkészítése.

A hadműveleti és harcászati felderítőerők háborús vezetését a hadrakelt seregtest, magasabbegységek és egységek felderítőtörzsei tervezték a rendelkezésre álló híradó eszközökkel.

Együttműködés a VSZ-országok hadműveleti és harcászati felderítőszolgálataival

Az MNVK 2. Csoportfőnökség Csapatfelderítő Osztály – együttműködve a VSZ tagországainak felderítőszolgálataival – megkezdte a kiképzés elvi, szervezeti, technikai és gyakorlati egységesítését. Ennek érdekében törekedtek egy tervszerű konzultációs és tapasztalatcsere-rendszer kialakítására, ami nagyon sok esetben egy-egy eszköz, jó módszer, vagy akár segédlet átvételével járt.[705]

Ennek eredményeként 1970-től hatékonyabbá, rendszeresebbé vált a VSZ tagállamainak hadműveleti és harcászati felderítőszolgálataival a kapcsolattartás, és szorosabb lett az együttműködés is. Erre elsősorban a felde-

[705] Polgár vezérőrnagy személyes visszaemlékezései alapján. (Feljegyzés a szerzőnél)

rítő-csoportfőnökökön és -helyetteseken keresztül, azok éves értekezletén, a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálatok évenkénti szekcióülésein, valamint a kétoldalú konzultációk során volt lehetőség.

A találkozók során kicserélték tapasztalataikat, illetve segítséget kaptak a felderítőalegységek korszerű és (megközelítően) egységes szervezeteinek kialakításához; az egységes harci okmányok kidolgozásához; a felderítőkiképzés hatékonyságának növeléséhez és a kiképzési segédeszközök korszerűsítéséhez. Közösen törekedtek a felderítőtörzsek vezetésének fejlesztésére és a technikai megoldások színvonalának emelésére. Az új, korszerű felderítőtechnikai eszközök alkalmazási elveinek és módszereinek megismeréséhez megosztották a rendelkezésükre álló különböző segédleleteket, tankönyveket és leírásokat.

Az MNVK 2. Csoportfőnökség Csapatfelderítő Osztály az együttműködés során sok segítséget kapott:[706]

- a Szovjetunió Vezérkara Felderítő Csoportfőnökségétől és alárendeltjétől (Déli HDSCS Felderítő Osztályától) pl. átvették a „Harcászati Felderítő Utasítást", hogy kidolgozzák annak magyar változatát és az „Ejtőernyősdeszant-szakasz tevékenysége az ellenség hátában" című segédlelet;
- a DHDSCS felderítőosztályától segítséget kapott a szovjet kiképzőbázison a PSZNR–1 kezelőállományának átképzésére (5 napos tanfolyam Székesfehérváron);
- a Lengyel Néphadsereg felderítőszolgálata segítségével megismerhették az általuk készített egységes felderítői harci okmányokat, amelyeket a VSZ tagállamainak hadseregeiben az Egyesített Fegyveres Erők főparancsnoka (EFEF) 1985-ben bevezetett; megismerték a felderítőtörzsek vezetési és gépesítési lehetőségeinek néhány elképzelését, a javasolt módszereket és eszközöket; tapasztalatokat szereztek a felderítőegységek és -alegységek kiképzésének tervezéséhez és szervezéséhez, valamint a korszerű kiképzési segédeszközök alkalmazásához;
- a Csehszlovák Néphadsereg VK Felderítő Csoportfőnöksége és alárendelt szervei segítségével megismerték a „Zarzse" hordozható földi felderítőlokátort, amit 1975-ig rendszerbe kívántak állítani a mélységi felderítőalegységeknél (ez nem valósult meg);
- a Bolgár Néphadsereg VK Felderítő Csoportfőnöksége és alárendeltjeitől információkat szereztek a felderítőegységek és -alegységek szervezeteinek korszerűsítéséhez; megismerkedtek a felderítőkiképzés tervezésnek módszereivel; hasznos segítséget kaptak a különböző korszerű oktatási segédeszközök kialakításához, valamint tapasztalatokat szereztek a mélységi felderítőalegységek ejtőernyős-kiképzése hatékonyságának növeléséhez;

[706] Kriska: i. m. 129–132

- a Német Nemzeti Néphadsereg Főtörzse Felderítő Csoportfőnökségével és alárendeltjeivel a „Fegyverbarátság"-gyakorlat során közös kísérleteket folytattak a felderítői harci okmányok korszerűsítése és a törzsek vezetésének gépesítése érdekében, valamint hasznos ismereteket gyűjtöttek a felderítőtörzsek munkamódszereinek kialakításához.

A megszerzett tapasztalatok és a kapott segítség nagymértékben hozzájárultak a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat, a felderítőegységek és -alegységek korszerű szervezetinek, felszerelésének kialakításához, továbbá a kiképzés hatékonyságának növeléséhez.

A „RÁBA"- fejlesztési időszak (1970–75) hatása a felderítő-harctevékenység korszerűsítésére

A III. fejezetben részletesen bemutatott „RÁBA"-fejlesztési időszak áttekintéséből egyértelműen kitűnt, hogy jelentős technikai és szervezeti változások történtek a hadosztály- és az ezredközvetlen felderítőalegységeknél, melyek következtében tovább nőtt a felderítés hatékonysága, azonban ehhez még további lépésekre volt szükség.

Mint korábban láttuk, 1970-ben elkezdődött a gépkocsizó lövészegységek ellátása páncélozott harcjárművekkel. Ezeket a lövészjárműveket „adaptálni" kellett a felderítőcsapatok részére, mert az eredeti formában nem feleltek meg az MNVK 9. Önálló Osztály által megfogalmazott harcászati követelményeknek. Így, az egri Felderítő Kiképző Központ (FKK) feladatul kapta, hogy dolgozza ki és tegyen javaslatot a lövészek számára elkészített páncélozott szállító harcjárművek átalakítására. Az alapjármű felépítésének megváltoztatása nélkül úgy alakítsák ki a felderítőváltozatot, hogy az feleljen meg a hatfős felderítőrajok felszerelésének és fegyverzetének elhelyezésére, illetve a rendeltetéséből fakadó feladatai végrehajtására. Ennek alapján készüljön el a PSZH-k felderítőváltozata, a PSZH–F.[707]

A javaslatok szerint a PSZH–F harcjármű az alábbi módosításokat tartalmazta: a hátrafelé történő figyelés érdekében forgatható periszkópot építettek be; a küzdőtérben az ülések elhelyezését úgy módosították, hogy az lehetővé tegye a hatfős felderítőraj részére a biztonságos elhelyezést, és biztosítva legyen a harcjárművön belülről történő figyelés minden irányban; kialakították a felderítőraj által a harcjárműbe málházandó lőszerek, anyagok rögzítettségét biztosító konzolokat és rögzítőfüleket; az RPG–7 részére rögzítőbilincset szereltettek be; az ajtókra belső fogantyúkat szereltettek fel, valamint a lőrések felett – a harcjárműből való biztonságos tüzelés

[707] Kriska: i. m. 110–112.

érdekében – karabinereket építettek be.[708]

Az FKK részt vett a kialakított felderítő-harcjárművek csapatpróbáinak végrehajtásában és a rendszeresítési eljárások lefolytatásában is.

A PSZH–F külsőleg csak a harcjárműtoronyba szerelt forgatható periszkópjában különbözött a lövészváltozattól. A forgatható periszkóp komoly segítséget nyújtott a harcjárműből történő figyeléshez.

A küzdőtérben kialakított konzolok és rögzítési lehetőségek biztosították a málházott anyagok rögzítettségét a harcjárművekben, és nem okozhattak balesetet még nehéz terepen való menet során sem. Ugyanis egy esetleges harckészültségi ellenőrzéskor (vagy esetleges „éles" alkalmazás esetén) a felderítőszerveknek a teljes anyagi készletét be kellett málházniuk a saját harcjárművükbe (a katonák egyéni fegyverzetét és felszerelését, a teljes ládázott lőszer-javadalmazást és az egyéb kiegészítőfelszereléseket), mivel a század anyagos kocsija, csak a század kiegészítő felszerelési anyagát szállította.

Felderítőgyakorlat Egerben, 1976

Az így létrehozott PSZH–F halk üzemmódja miatt páncélvédettségével, mobilitásával, a toronyban meglévő figyelőműszereivel és fegyverzetével megfelelő felderítő-harcjárműve lett a csapatfelderítő-alegységeknek. Ugyanakkor a PSZH–F mint új technikai eszköz, újabb kihívást hozott magával mind a kiképzés, mind a technikai kiszolgálás területén. Például a felderítőraj-parancsnokok és a harcjárművezetők kiképzése már megoldódott a báziskiképzés beállításával (ezáltal a felderítőcsapatok már kiképzett II. időszakos rajparancsnokokat és harcjárművezetőket kaptak), így ezekre a beosztásokra való felkészítést a PSZH-technika csak kisebb mértékben befolyásolta, hiszen a korábbiakban alkalmazottak szerint folyt továbbra is a kiképzés. Viszont változás állt be a toronylövészek felkészítésében. Ezt – az átmeneti időszakban – hadosztályszinten megtartott felderítőirányzói

[708] Uo. 111.

összevonáson végrehajtott kiképzéssel oldották meg. Hasonlóképpen történ később az RPG–7-irányzók és a mesterlövészek kiképzése is.[709]

A felderítő PSZH-k megjelenése a harckocsiezredeknél bizonyos gondot okozott, amikor felderítőszázada szervezetébe négy darab „nyuszibusz" került. Ez nemcsak századszinten lett probléma, hanem az ezred technikai kiszolgálásért felelős személyek számára is. A felderítőszázad állománytáblájában ugyanis nem volt technikus tiszthelyettes, ezért a századparancsnoknak kellett rendkívüli módon odafigyelnie (vagy megbízni valakit) a technikai feladatok ellátására.

(A tapolcai harckocsiezrednél századparancsnok koromban igen sokat szenvedtem emiatt, mivel az anyagok kiírását, felvételét, az eszközök javításra adását és átvételét a századparancsnoknak (vagy a helyettesének – aki nem volt) kellett végeznie. Szerencsémre az ezred technikai helyettese – Vida László őrnagy – „megkönyörült" rajtam, és a századparancsnoki PSZH vezetőjét „kinevezte" századtechnikussá, és ettől kezdve gyorsabban tudtuk a technikai jellegű ügyeket intézni – nagyon sokat segített nekem ezzel – S. R.)

A fent részletezett hatalmas munka mellett az FKK megkezdte a PFUG–I felderítőparancsnoki úszó gépkocsik leváltását biztosító, egy később gyártandó felderítőparancsnoki harcjármű követelményeinek a megfogalmazását is.

Az MNVK 9. Önálló Osztály a csapatfelderítés elvi alapterületeinek a korszerűsítése érdekében új utasításokat, segédleteket és tankönyveket adott ki. Az új kiképzési rendszernek megfelelő új Összkövetelményi Programokat tett közzé. Célul tűzte ki a seregtest, a magasabbegység és az egységek felderítőtörzsei tervező-, szervező- és irányító-tevékenységének javítását, a munkafolyamatok és az információáramlás gépesítéssel való korszerűsítését a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat eredményességének növelése érdekében.

A felderítői káderállomány képzésének korszerűsítése, képzési színvonalának emelése

Az osztály a 2. Csoportfőnökség rendszerébe való beilleszkedése mellett megkezdte a különböző szakterületek vezetésére alkalmas szakemberállomány tudatos kinevelését a legfelsőbbtől a legalsóbb szintig. Mint a korábbi fejezetekben láthattuk, komoly lépések történtek annak érdekében, hogy a különböző tanintézetek megfeleljenek ezeknek az elvárásoknak.

[709] Ezeket az összevonásokat általában a hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljnál hajtották végre – S. R.

Így, a hatvanas évek végétől a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián rendszeressé vált a háromévenként indított csapatfelderítő osztály megszervezése, majd később külön rádiófelderítő osztály is megkezdhette tanulmányait. Az osztályok létszáma általában 15 fő volt.[710]

A Kossuth Lajos Katonai Főiskola csapatfelderítő szakán 1969-től kezdődően folyamatosan minden évben indult egy új osztály (és ez így volt több mint 20 éven keresztül). A kibocsátott tisztek létszáma általában 15–19 fő között volt, ami biztosította a csapatok tiszti igényeinek 85–90%-os kielégítését.[711] A főiskolai képzés négy év volt, amiből 1972–73-ig egy évet töltöttek a hallgatók a főiskolai tanbázison, ahol először öthónapos sorkatonai kiképzésben részesültek. Az ezt követő félévben az egri tanárképző főiskola tanárai vezetésével főiskolai képzésben részesültek, illetve megszerezték a „B" és „C" kategóriás jogosítványt, illetve elsajátították az UHK, a PSZH és a FUG vezetésének alapjait is. A főiskolára való bevonulás után további hat tanulmányi félévet tanultak. Ez a rendszer 1973-ban annyiban módosult, hogy az első félévet Mezőtúron töltötték az 5. Gépkocsizó Lövészezred tanzászlóaljánál. Ez később az alapkiképzés végrehajtásának időszakára korlátozódott. 1980-ban ez a rendszer is megváltozott, az induló évfolyam már a főiskolára vonult be, és a kijelölt osztályfőnök szakaszparancsnokként tevékenykedett az alapkiképzés során a tisztjelöltek mellett.[712] A képzés fontos része volt a csapatgyakorlat, ami ekkor a harmadéveseknek két hónapig, a negyedéves hallgatóknak egy hónapig tartott, de jó alkalom volt, hogy gyakorolhassák a diákok a leendő beosztásában való tevékenykedését. [713]

(A főiskolai felderítőosztályok több gyakorlaton is részt vettek a különböző felderítő-zászlóaljakkal. Így, 1973 őszén az újdörögdi zászlóaljjal vettünk részt egy harcászati feladaton Újdörögd–Tótvázsony–Nyirád térségében. Akkor jártam először ezen a környéken, gondoltam is, „csak ide ne kerüljek végzés után...". Ehhez képest 1976-ban a tapolcai ezrednél kezdtem munkámat szakaszparancsnokként...

1975 nyarán a kiskunfélegyházi 113. Felderítő Zászlóaljnál vettünk részt egy zászlóalj harcászati gyakorlaton. Ennek során láthattuk a felderítőszervek alkalmazás előtti felkészítését, ami jóval később nagy segítséget nyújtott számomra, amikor a 8. Hadosztály módszertani foglalkozása keretében (amit egy hajnali, váratlan – csak a felderítőszázadomra érvényes – harckészültségi riadó előzött meg) be tudtam mutatni ennek a feladatnak a végrehajtását. Az is nagy élmény volt számunkra, hogy részt vettünk a harcjárművek folyó-

[710] Kriska: i. m. 115.
[711] Kriska: i. m. 115.
[712] Dr. Füzesi: i. m. 60–61.
[713] Uo. 58–60.

akadály leküzdése előtt végrehajtandó technikai felkészítésében, és a harcjárművekkel végrehajtottuk a széles vízi akadály (azaz a Duna) előterének felderítését és leküzdését.

1976 kora nyarán is a kiskunfélegyházi 113. Felderítő Zászlóaljnál vettünk részt gyakorlaton, de akkor a zászlóaljtörzsben jutott nekem feladat, és mint „zászlóaljtörzsfőnök" tevékenykedhettem. Ez az ismeret később a szombathelyi zászlóaljnál köszönt vissza és volt hasznomra.

A főiskola utolsó félévében – hála az emelt szintű tisztképzésnek – elég magas óraszámban kaptunk ismereteket az ezred-felderítőfőnök munkájáról, azon belül is az ellenség értékelésének módszeréről és gyakorlati fogásairól. Ezt a tárgykört a felderítő tanszék vezetője, Dombrádi Gyula alezredes tanította nekünk, és a téma az egyik kedvencem volt. Nem gondoltam volna, hogy avatásom után négy évvel, mint felderítőszázad-parancsnoknak, már „élesben" kell megmutatnom, mit tanultam, mivel felderítőfőnököm nem volt akkor már. Majd újabb két évig – akadémiai végzettség nélkül – tölthettem be ezt a felelős beosztást a szombathelyi ezrednél főhadnagyként.

(A második év végén, már harmadéves hallgatóként, majd a következő évben zászlósi rendfokozatban eltöltött egy-egy hónapos csapatszolgálat – amit a bajai lövészezred felderítőszázadánál abszolváltam – sok tapasztalatot adott nekem az állománnyal való foglalkozás, a felkészítés és a katonák ügyeinek kezelése, illetve a kiképzés vezetése területén... – S. R.)

Az MN felderítőalakulatai részére szükséges hivatásos tiszthelyettesi állományt – mint korábban is láttuk – a Központi Tiszthelyettes Iskolán (KTI) Békéscsabán képezték a feltöltendő (UHK-, PSZH-szakaszparancsnoki és mélységi felderítőcsoport-parancsnoki) szakbeosztásoknak megfelelően. A KTI felderítőszakára 8 általános, vagy magasabb végzettséggel rendelkező, illetve felderítőalegységnél továbbszolgáló, esetleg sorállományból jelentkezett fiatalokat vettek fel. A képzés ideje 2 év volt, ami 4 hónapos sorkatonai és 3 tanulmányi féléves tanintézeti kiképzésből állt. A tanintézeti képzés időszakában a hallgatók 6 hetes csapatszolgálaton vettek részt felderítőalakulatoknál. A kiképzés végén záróvizsgát tettek, és tiszthelyettessé történő előléptetés után központi elosztás szerint a végzettségüknek megfelelő beosztásba helyezték őket.[714]

A már megismert „VELENCE–II"-feladat alapján megszűnt a KTI, így, a hivatásos gépkocsizó lövész- és felderítőtiszthelyettes-képzés az 1973-as tanévtől átkerült a 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály alárendeltségébe tartozó 65. Gépkocsizó Lövészezredhez. A kiképzés irányítására kiképzési osztályt szerveztek, melynek állományában egy felderítő-szakcsoportot hoztak létre. Az 1973-ban ide került kiképzendő felderítőállomány tagjai már nem

[714] Kriska: i. m. 117–118.

úszóharckocsi-, hanem PSZH-kiképzésben részesültek, így végzéskor már gépjárművezető és -karbantartó szakmunkáslevelet is kaptak a katonai képzettségük mellé. Az első osztály végzésekor (1975-ben) 16 jól felkészült felderítő-tiszthelyettes állt a csapatok rendelkezésére.[715]

Az alakulatoknál is megkülönböztetett figyelmet fordítottak a hivatásos felderítőtisztek továbbképzésére, amit az adott beosztásnak megfelelően hajtottak végre. Ezek az alábbi továbbképzések voltak: hadműveleti-harcászati; szakkiképzési összevonások; törzsfoglalkozások és hadijátékok; törzsvezetési és harcászati gyakorlatok, valamint módszertani összevonások és továbbképzések.[716]

Alegységparancsnoki vonatkozásban (szakaszparancsnok, felderítőcsoport-parancsnok, századparancsnok) a hivatásos állomány magasabb szintű szakmai továbbképzését (6 hónapos időtartamban) meghatározott időszakonként, a KLKF-en szervezték meg.[717]

A tartalékos felderítőtisztek kiképzése és továbbképzése kétéves (3×8 hónapos) és rövidített (3×5 hónapos) tartalékostiszti, valamint 4 hónapos magasabb képzettséget biztosító tanfolyam keretében történt. A 2 éves tartalékostiszt-képzésre az érettségizett sorköteles fiatalok közül kiválasztott személyek kerültek. A hallgatók az első 8 hónapot a kiképzési bázison, majd 2×8 hónapot csapatszolgálatként a felderítőcsapatoknál, konkrét (szakaszparancsnoki, felderítőcsoport-parancsnoki) beosztásokban töltötték.[718]

Az 5 hónapos rövidített tanfolyamra általában azok kerültek, akik egyetemet, vagy főiskolát végeztek, de katonai kiképzésben nem részesültek, 3 hónapos tanfolyamra pedig azok, akik rövidített (11 hónapos) sorkatonai szolgálatot teljesítettek.[719]

A magasabb képzettséget biztosító tartalékostiszti tanfolyamra azok a tartalékos felderítőtisztek kerültek, akik korábbi kiképzési eredményeik és magatartásuk alapján képessé váltak századparancsnoki, vagy felderítőzászlóalj- és ezred-felderítőtörzsekben különböző beosztások ellátására. A képzés időtartama századparancsnoki szinten 3 hónap, ettől magasabb szinten pedig 4 hónap volt.[720]

A fentieken kívül került sor a tartalékos tisztek rendszeres tovább- (utó) képzésére, egyrészt a Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) keretében, másrészt indokolt esetben (pl. új harci technikai eszközök rendszerbe állítása, új felderítő-harceljárások és felderítési módok bevezetése stb.) 2 héttől

715 Kovács László ny. alez. visszaemlékezései (kézirat a szerző birtokában).
716 Kriska: i. m. 115.
717 Uo.
718 Uo. 116–117.
719 Uo. 116.
720 Uo. 116–117.

3 hónapig terjedő időtartamban a csapatoknál, illetve a kiképzőbázisokon az MN személyügyi főcsoportfőnök vonatkozó intézkedése alapján.[721]

A tartalékos felderítőtisztek báziskiképzése és továbbképzésére – a kiképzés minden formáját beleértve – a nyíregyházi 15/67. Felderítő Zászlóaljnál került sor, majd annak megszűnése után a feladatokat az egri 24. Felderítő Zászlóalj vette át. [722]

Nyelvi kiképzés is folyt a felderítőtisztek és -tiszthelyettesek részére, külön terv szerint. [723]

A felderítőalegységek kiképzéstervezésének rendszere[724]

A Magyar Néphadsereg kiképzési feladatainak alapdokumentuma a kiképzési főcsoportfőnök által ötévenként kiadott Kiképzési Utasítás volt. Ezt a dokumentumot a tervezési ciklusoknak megfelelően kétévenként (évenként) kiegészítő intézkedéssel, és időszakonként a tervezéshez szükséges tájékoztatókkal pontosították.

A különböző rendeltetésű felderítőalegységek részére azok sajátosságainak és a Kiképzési Utasításban megfogalmazott követelményeknek megfelelően dolgozta ki a 2. Csoportfőnökség Csapatfelderítő Osztálya az Összkövetelményi Programokat (ÖKP). Ezekben az ÖKP-kban határozták meg az adott alegységek által végrehajtandó kiképzési ágakat, azok lebontását tárgykörökre és foglalkozásokra, meghatározva a végrehajtás idejét (nappal/éjjel), valamint körülményeit.

Az 5. Hadsereg- (illetve a 3. hadtest-) parancsnokság ötéves, illetve annak lebontásaként kétéves munkatervet készített, melyhez két évre szóló kiképzési intézkedést adtak ki. A soron következő kiképzési időszak (8 hónap) feladatait kiegészítő kiképzési intézkedésekben pontosították.

A magasabbegységek is elkészítették a saját munkaterveiket, melyekben tovább részletezték a seregtest által meghatározott kiképzési feladatokat, és éves intézkedésben pontosították annak hadosztályszinten történő megvalósítását.

Az egység- (felderítő-zászlóalj, gépesített lövész-/harckocsiezred-) szintű terveket a kiképzés 8 hónapjára a parancsnok vagy törzsfőnök vezette tervezőcsoport dolgozta ki havi lebontásban. Az ezrednél a felderítőfőnök feladata volt a felderítőszázad időszaki tervének elkészítése, és bedolgozott az összfegyvernemi alegységek felderítőkiképzésébe, illetve a törzs továbbképzésének felderítéssel és idegenhadsereg-ismerettel kapcsolatos területeibe

721 Uo. 117.
722 Uo.
723 Uo. 115.
724 Uo. 120–121.

is. A terveket a szakmai elöljáró hozzájárulása után az adott kötelék szolgálati elöljárója hagyta jóvá.

A kiképzési időszak során ennek a tervnek a mintájára adták ki a századparancsnokok részére a havi kiképzési tervet, amiből elkészült a század részletes kéthetes kiképzési terve, amit a zászlóaljparancsnok vagy a felderítőfőnök hagyott jóvá.

A századparancsnok által kidolgozott kiképzési terv adta meg a foglalkozásvezetőknek az alapadatokat a foglalkozási jegyek elkészítéséhez és a foglakozások előkészítéséhez, illetve az arra való felkészüléshez. A jól elkészített kiképzési tervnek tartalmaznia kellett (többek között): a foglalkozás idejét (éjjel, vagy nappal); a kiképzési ág megnevezését, tárgykörét, foglakozását, annak címét, oktatási kérdéseit (az Összkövetelményi Program szerint); a foglalkozás során végrehajtandó normagyakorlatokat (felderítő, VV stb.), valamint a foglakozás helyszínét, anyagi-technikai biztosítását, a kilométer-kiszabatot (ha technikával hajtják végre), illetve a lőszer- és imitáció-felhasználást.

Természetesen azt is feltüntették, hogy ki(k) a foglakozásvezető(k), és melyik alegység részére készült.

Ez csak egy adott foglalkozáshoz szükséges bejegyzés volt, és nem beszéltünk a napi élettel kapcsolatos és egyéb tevékenységek feltüntetéséről...

A felderítőcsapatok sorállományának kiképzése[725]

A sorállományú katonák kiképzése, ahogy már korábban említettük – összhangban az MN többi csapataival – 3×8 hónapos rendszerben történt. Ennek az volt a lényege, hogy a katonák a kétéves szolgálati idejük alatt fokozatosan új ismereteket szereztek, illetve a korábban megszerzett tudást jártassággá, majd készséggé fejlesztették.

A 8 hónapos időszakból konkrét kiképzésre 6-6 hónapot terveztek szánni. Ezen belül az I. időszakos katonák (újoncok) alapkiképzésére 1 hónapot fordítottak, míg ezt az időt a báziskiképzésben részesülők esetében szakalapkiképzésre használták. A fennmaradó 2 hónapban az alegységek a kiképzés előkészítésével és biztosításával kapcsolatos feladatokat hajtották végre, mint például a harci technika felkészítése, a módszertani foglalkozások levezetése, az új kiképzési objektumok felépítése, a már meglévő objektumok karbantartása, népgazdasági munka stb.

A báziskiképzést folytató alegységeknél 7 hónapig tartott a kiképzés. A bázisokon un. „létszámráfedéssel" és vezényléssel történt a fontosabb beosztású, bonyolultabb harci technikai eszközöket kezelő felderítőkatonák kiképzése. Ennek megfelelően bázisokon zajlott a felderítőraj-parancsnokok

[725] Kriska: i. m. 120–123.

(PSZH-), az UHK-parancsnokok, az UHK-vezetők, a speciális távírászok és rádiótechnikai felderítők felkészítése.

A bázisrendszerű kiképzés során az I. időszakot a katonák MN- (vagy HDS-) bázison töltötték, ahol felkészítették őket beosztásaik ellátására, a rendszeresített fegyverzet és harci technikai eszközök szakszerű kezelésére és alkalmazására. Itt a kiképzési idő 7 hónap és átlagosan havi 20 kiképzési nap volt.

A báziskiképzés befejezése után kerültek a katonák az alakulataikhoz, ahol megkapták a beosztásukat. Ezzel biztosítva volt, hogy a csapatoknál a fontosabb feladatköröket már kiképzett, technikát jól ismerő és kezelő személyek látták el. A csapatoknál folyt a II., a III. és a nem báziskiképzésben részesülő I. időszakos katonák kiképzése harcjárművön (rajon) és alegységen belüli harmadolással. A harcjárművön (rajon) belül voltak az I., a II. és a III. időszakos katonák. Ilyen rendszerben folyatták a kiképzést a „RÁBA"-szervezetre áttért csapatfelderítő- (PSZH-, UHK-) alegységek.

Az alegységeken belüli harmadolás lényege az volt, hogy a csoportok, a szakaszok és a századok egyharmada I., II. vagy III. időszakos kiképzést folytatott. Ilyen rendszerben zajlott a kiképzés az akkor még „BOTOND"-szervezetben lévő hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljaknál (FUG-, UHK-századok), valamint a mélységi felderítőalegységeknél. Ezen alegységek teljes I. időszakos állományát bázisokon képezték ki. Ilyen rendszerben folytattak kiképzést a rádió- és rádiótechnikai felderítő-, a PSZNR–1- alegységek, valamint a „BOTOND"-szervezetben lévő gépkocsizó lövész- és harckocsiezredek felderítőszázadai. Ez utóbbiak részére az I. időszakos állomány kiképzése a felderítő-zászlóaljak FUG-századainál zajlott.[726]

A váltás rendjét HDS- és hadosztályszinten alakították ki: a FUG-század és egy ezred-felderítőszázad II. időszakos, míg három ezred-felderítőszázad III. időszakos kiképzést folytatott.

Az Összkövetelményi Programokban a legtöbb óraszámot a szakkiképzésre, ezen beül a szakharcászati kiképzésre írták elő. Két év alatt a katonák kiképzésére 2100 órát határoztak meg. Ebből 1400 órát szakkiképzésre, 700 órát politikai és általános kiképzésre fordítottak, tehát a kiképzési idő 67%-át szak- és 33%-át általános kiképzésére.[727]

A szakkiképzést az alegységek harcászati-alaki, harcászati foglalkozás, illetve harcászati gyakorlatok és csapatgyakorlatok módszerével hajtották végre. Ez úgy realizálódott, hogy az egyes témakörökből több 4–6 órás harcászati-alaki foglalkozást tartottak, majd a fontosabb tárgykörökből egy összefüggő harcászati gyakorlatot vezettek le. Ezeket kiegészítették az összekovácsolási feladatok, amelyeket a kiképzés elején hajtottak végre. Minden kiképzési

[726] Uo. 122.
[727] Uo.

időszak egy 3–4 napos szakharcászati gyakorlatot tartalmazott, amit felderítőcsoport- (FCS), mélységi felderítőcsoport- (MFCS), vagy rádiófelderítő század-kötelékben hajtottak végre. Ezek a harcászati gyakorlatok lehetőség szerint az összfegyvernemi és rakétacsapatok gyakorlataira épültek, biztosítva a reális helyzet minél jobb megközelítését. A rádiófelderítő alegységek esetenként részt vettek a határ menti feladatok teljesítésében is.[728]

A fentieken kívül a felderítőalegységek részt vettek a csapat (ezred/hadosztály) harcászati gyakorlatokon, amik rendszerint minden második évben zajlottak.

A gyakorlati tapasztalatok azt bizonyították, hogy a felderítőkatonák és -alegységek kiképzettségi színvonala megfelelő volt, és mennyiségük biztosította a legfontosabb objektumok felderítését.[729]

A legfontosabb MFCS-k és felderítőszázadok korszerű technikával voltak ellátva, és a felderítési adatokat képesek voltak az elöljáró felderítőfőnöknek jelenteni. Mindezek ellenére a rakétacsapatok koordinátameghatározási igényeit csak korlátozott mértékben tudták kielégíteni. Ennek egyik fő oka az volt, hogy az ellenség mélységében működő szervek nem rendelkeztek kellő műszerezettséggel. A célpontok és objektumok koordinátáinak megállapításához gyakorlatilag csak a távcső állt rendelkezésre.[730]

Az összfegyvernemi és más fegyvernemi csapatok felderítőkiképzése[731]

Az összfegyvernemi csapatok harcászati kiképzésében a felderítés megfelelő szerepet kapott. Az ÖKP-ban meghatározott felderítőjellegű tárgykörök tartalma és óraszáma (82 óra) biztosította a követelmények teljesítését. Ekkorra a gépesített lövészcsapatok egy része már rendelkezett PSZH-kal, ami megnövelte a felderítés hatékonyságát, és lehetőséget nyújtott az összfegyvernemi csapatok felderítésbe történő bevonására.

Az összfegyvernemi katonák és alegységek megtanulták a főbb felderítési módokat (figyelés, fülelés, lesállás, rajtaütés, vállalkozás); a figyelőőrsben, a mozgó figyelőőrsben, a harcfelderítő járőrben és a felderítőcsoportban való ténykedést. A harcászati foglalkozásokon, harcászati és csapatgyakorlatok során sajátították el a felderítési feladatok végrehajtásának mikéntjét, a figyelőőrsben és a harcfelderítő járőrben való ténykedést.

Idegenhadsereg-ismeretből átvették az ellenség legfontosabb fegyvereinek és harcászati rakétaeszközeinek felismerési jeleit, a felderítéssel kapcsolatos elveket és a felderítés elleni harc rendszabályait.

[728] Uo. 123.
[729] Uo.
[730] Uo.
[731] Uo. 124–125.

Kiadtak egy, az összfegyvernemi alegységek részére szerkesztett tankönyvet is, ami tartalmazta a felderítéssel kapcsolatos leglényegesebb ismeretanyagot.

A fegyvernemi csapatok és szolgálati ágak felderítőkiképzését a fegyvernemi és szolgálatiág-főnökök szervezték.

A fegyvernemi felderítőalegységek kiképzése hasonló rendszerben folyt, szakmai és általános kiképzésük aránya általában megegyezett az összfegyvernemi felderítőalegységekével. A kiképzés színvonala megfelelő volt, rendelkeztek azon alapvető eszközökkel, amelyekkel feladataikat eredményesen tudták megoldani. Minden fegyvernem elsősorban a saját szakmája és feladata ellátásához szükséges felderítőkiképzést oktatta katonáiknak. Az idegenhadsereg-ismereti kiképzésük azonban sem tartalomban, sem óraszámban nem érte el a kívánt szintet.

A „SOPRON–72"- gyakorlat

Az 1972-ben végrehajtott „SOPRON–72" fedőnevű „M"-összekovácsolási gyakorlat első volt az MN csapatfelderítő-alegységeinek felkészítésében, ahol ezt parancsnoki szintenként hajtották végre.[732] A gyakorlat jól tükrözte a második lépcsőben lévő felderítőegységek és -alegységek kiképzettségének helyzetét, valamint szintjét.

A gyakorlatra az 1972. évi ellenőrzési tervek alapján, HM-felügyeleti szemle keretében került sor. A 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály felderítőszolgálatát két ütemben ellenőrizték.

Az I. ütemben az „M"-összekovácsolási gyakorlat 1972. március 11–24-e között a békeelhelyezési körletben, majd 24–27-e között a 3. Hadtest Parancsnokság és törzse által vezetett hadosztályszintű harcászati gyakorlat során történt meg.

Az ellenőrzés II. ütemét a kiképzés menetében a 67. Felderítő Zászlóaljnál, 1972. május 2–13-a között lefolytatott felderítő-szakkiképzés és a tartalékos tisztek 15–16-i vizsgáztatásának végrehajtása során – a békeelhelyezési körletben – hajtották végre.

A hadosztály felderítőalosztálya a részére meghatározott alapvető tervezési követelmények figyelembevételével lényegében helyesen értelmezve készítette el a felderítőalegységeknek a tisztek 6 napos, a tartalékos legénység 7 napos kiképzési tervét, és a tervezés során figyelembe vették az állomány kiképzettségi színvonalát. Az elkészített tervek alapvetően biztosították a felderítőalegységek számára az összekovácsolás elé tűzött feladatok teljesítését, és néhány pontosító korrigálás után jóváhagyták azokat.

A századok kiképzési tervei és a foglakozási jegyek megfeleltek a követelményeknek.

[732] Kriska: i. m. 132.

A tartalékos állomány összekovácsolásának megszervezésére az altisztek és a tiszthelyettesek megfelelően felkészültek.

A hadosztály felderítőalegységeihez biztosított tiszti állomány 70%-a, a tiszthelyettesi állomány 80%-a tartalékos volt. A részükre szervezett és végrehajtott foglalkozásokon megfelelő mértékben sikerült felfrissíteni a korábbi ismereteiket a felderítés legfontosabb elveiből és a rendszeresített fegyverek és technikai eszközök alkalmazása, illetve kezelése terén.

A sorállomány behívására a parancsnokok felkészítésének befejezését követően került sor úgy, hogy a behívottakat már a szervezetszerű parancsnokok fogadták. A tartalékos legénységi állomány összekovácsolását a jóváhagyott terveknek megfelelően hajtották végre. A tervezett szakkiképzési foglalkozások tartalmukat tekintve összhangban voltak a bevonult állomány kiképzettségi színvonalából adódó ismeretigénnyel és összességében biztosították a behívott állomány felkészítését. A tartalékos legénységi állomány összekovácsolási kiképzése – különösen a felderítő-zászlóaljnál – irányítottan és szervezetten folyt. A végrehajtott foglakozások az állomány összekovácsolását, a hadosztálygyakorlatra (-harcra) való felkészítést szolgálták.

Bebizonyosodott, hogy a következőkben a harcászati felkészítés fő módszerének a harcászati-alaki foglalkozást kell tekinteni. A tapasztalatok alapján a felkészítés e módszere helyesnek és szükségesnek bizonyult. Azonban nagyobb gondot kellett volna fordítani a felkészítés gyakorlati tényezőinek (parancsnoki munka, vezényszavak, terepen végzett munka stb.) erősítésére, és a kiképzés tervezésénél jobban figyelembe venni a bevonuló, illetve a meglévő (ht.) állomány képzettségében fennálló különbséget.

Az egyedi beosztásokra való felkészítés a zászlóalj keretei között kevésbé volt hatékony.

A hadosztályszintű harcászati gyakorlatra a felderítőfőnök (FEF) és a törzse felkészült. A FEF jelentése megfelelő alapot adott a döntés meghozatalához. A tervezőmunka színvonala és a kiadott harcintézkedések tartalmilag megfeleltek az elvárásoknak. Tovább kellett fejleszteni az elemző-értékelő munka színvonalát, az alárendelt felderítőfőnökök és az alegységek felé a követelménytámasztást, továbbá a rendszeres tájékoztatást.

A felderítőzászlóalj-parancsnok és törzse képes volt a reá háruló feladatok szakszerű végrehajtására. A felderítőszervek felkészítése is megfelelő volt. Az alkalmazott felderítőcsoportok azonban az adatok ismertetését a kis hatótávolságú rádióeszközök miatt csak a közeli harcászati mélységig tudták biztosítani.

A felderítés üteme és folyamatossága a harcjárművek (FUG-ok) gyakori meghibásodása miatt lassú volt. A gyakorlat folyamán az MFCS-k működése, tevékenységük folyamatossága, az általuk jelentett felderítési adatok mennyisége és minősége megfelelt a követelményeknek.

Összességében az „M”-összekovácsolási gyakorlat ezzel a módszerrel történő előkészítése és végrehajtása hatékonyan biztosította a 15. Gépkocsizó Lövészhadosztály alárendelt felderítőtörzsei és -alegységei összekovácsolását, valamint a felderítési feladatok végrehajtására való felkészültségét.

Megállapítást nyert, hogy az előző felügyeleti szemléhez viszonyítva a felderítő-zászlóalj fejlődött, a harckiképzés színvonala és eredményessége alapján képes volt a részére meghatározott feladatok eredményes végrehajtására. Ezért a 67. Felderítő Zászlóalj értékelése „Megfelelő” volt.

A felderítőcsapatok HKSZ- és „M”-helyzete

A szervezeti és technikai korszerűsítések következtében békében 13,5%-kal, „M”-ben 23%-kal emelkedett a szárazföldi csapatok felderítőerőinek harci állománya. Az állandó készenlétű felderítőcsapatok feltöltöttsége 93%-os, a rövid készenlétűeké 58%-os, a hosszabb készenlétűeké pedig 15%-os volt.[733]

A szervezeti és technikai korszerűsítéssel párhuzamosan központi intézkedés alapján, a követelményeknek megfelelően új harckészültségi és mozgósítási terveket dolgoztak ki. Korszerűsítették és differenciálták a tartalékképző felderítő-zászlóaljak (csapatfelderítő, mélységi, rádió- és rádiótechnikai felderítő) szervezeteit.

Intézkedtek a tartalékos tisztek, tiszthelyettesek és katonák át-, illetve továbbképzése hatékonyságának emelésére, kijelölték a tartalékos át- és továbbképzést folytató alakulatokat, valamint biztosították a feladatok végrehajtásának szervezeti feltételeit. Emelték a követelményeket, és javították a kiképzési körülményeket.

A feladatok sikeres teljesítése érdekében új Összkövetelményi Programokat dolgoztak ki és adtak közre. Ennek eredményeként az új szervezetek létrehozásával, és az új technikai eszközök rendszerbe állításával nőttek a felderítőcsapatok képességei, harci lehetőségei, emelkedett a felderítés hatékonysága, nőtt a csapatok kiképzési, harci és mozgósítási készsége is.[734]

Az új Összkövetelményi Programok kiadása

A hatvanas évek végén bevezetett kísérleti kiképzés, majd az új kiképzési rendszerre való átállás miatt, a korábban – 1967-ben – kiadott Összkövetelményi Programok (ÖKP) mellé több kiegészítés kiadására volt szükség, ami megnehezítette annak használatát. A felderítőcsapatok szervezetében bekövetkezett változások, valamint a felderítőerők alkalmazásának fejlődése is megkövetelte az ÖKP-k új, egységesített tartalmú kiadását. Így jelent meg

[733] Kriska: i. m. 148–149.
[734] Kriska: i. m. 149.

1973-ban a korrigált Összkövetelményi Program, ami új alapokra helyezte a megváltozott rendszerű kiképzést.[735]

A program magába foglalta mindazokat a követelményeket, amelyeket az MN Politikai Főcsoportfőnökség és az MN Kiképzési Főfelügyelő Kiképzési Utasításai, az MN szabályzatai a felderítőkatonák és -alegységek részére a fegyveres harcban folytatandó eredményes tevékenység érdekében meghatároztak. A különböző rendeltetésű felderítőalegységek részére készült program azt az elvet követte, hogy a felderítőkatonák és -alegységek a legrövidebb idő alatt képesek legyenek elérni a hadrafoghatóságot, amire a korszerű harc viszonyai között a felderítési feladatok eredményes végrehajtásához szükség volt.

Az alegységekkel (PSZH- és felderítőrajokkal, -csoportokkal, -századokkal) szemben támasztott követelmények egyik sajátossága volt, hogy a három időszak (két év) feladatait egy egységben határozták meg.

Az új Összkövetelményi Program három fejezetből állt:

- az I. fejezet tartalmazta az alapszabályzókat. Ebben felsorolták mindazon szervezési utasításokat, rendszabályokat, amelyek az alegységparancsnokok számára a kiképzés tervezését, szervezését, irányítását és végrehajtását – az alegységek és katonák számára pedig az egyéb tevékenységet – meghatározták;
- a II. fejezet az alapkövetelményeket rögzítette. Ebben a részben előírták beosztásonként, időszakonként, alegységenként az alapkövetelményi szinteket és célkitűzéseket, s végül
- a III. fejezet tartalmazta a kiképzési feladatokat. Az ÖKP legnagyobb terjedelmű része, kiképzési áganként, tárgykörönként, foglalkozásonként, oktatási kérdésekre lebontva meghatározta a harckiképzés tartalmát és a foglalkozások végrehajtásának célszerű módszereit.

Az Összkövetelményi Programban megszabott előírások és tárgykörök a szabályzatokra és a segédletekre épültek. A foglalkozások sorszámokkal (1., 2., 3. stb.), az oktatási kérdések pedig az ABC kisbetűivel (a., b., c. stb.) voltak jelölve. Azt is feltüntették, hogy a foglalkozások végén – amik normákhoz voltak kötve – mely normagyűjtemény mely pontjának követelményeit kellett a katonáknak vagy az alegységnek teljesíteni.

A felderítőalegységek részére kiadott ÖKP ilyen formában való megjelentetése nagymértékben könnyítette az alegységparancsnokok munkáját. (Ez a formátum sokáig megmaradt a felderítőkiképzési programok vonatkozásában, ezáltal a később kiadott változatok is „ismerőseknek" tűntek a parancsnokok számára, ezzel is könnyítve a kiképzéstervezés nagy odafigyelést igénylő munkáját – S. R.)

735 Uo. 135.

A kiképzési feladatokra az MN PSZH/FUG- (első lépcsőben történő alkalmazásra tervezett) felderítőalegységeinél a három időszakra összesen 2106 kiképzési órát biztosítottak az ÖKP szerint. A kiképzési idő megoszlása – az általános kiképzésen belül – az alábbi volt: politikai oktatás 108, politikai tájékoztató 72, testnevelési kiképzés 204, alaki kiképzés 55, tömegpusztító fegyverek (TÖPFE) elleni védelem alapjai 56, szabályzatismeret 33, műszaki kiképzés 45, karhatalmi kiképzés 41 és hadtáp- (egészségügyi) ismeret 20 óra.

A felderítőkiképzésen belüli harckiképzés 361, a lőkiképzés 219, az idegenhadsereg-ismereti kiképzés 123, a katonai tereptan és környezetismeret 115, a technikai kiképzés 50, a szakkiképzési komplex tárgykör 216, a felderítő-szakkiképzés pedig 192 órában volt meghatározva. Ezenkívül a kiképzési időszak végén a felmérő ellenőrzésre, a szocialista versenymozgalom- (SZVM) vizsgákra további 108 óra, a csapat- és felderítő-rendszergyakorlatokra pedig 96 óra volt tervezhető.[736]

A különböző rendeltetésű felderítőalegységek részére készült többi ÖKP is hasonló felosztást határozott meg, de természetesen a szakterületnek megfelelően változott a kiképzési ág és esetenként az óraszám is. Ez szintén könnyítést jelentett a parancsnokok számára, hiszen egyszerűbben tudtak tájékozódni a programban, ha esetleg elsőlépcső-alakulat után hosszabb készenléti idejű (vagy fordítva) csapathoz kerültek.

A harckiképzés tervezésének rendje, okmányai, valamint a beszámoltatások, értékelések és továbbképzések rendje lényegében nem változott.

Az új Harcászati Felderítő Utasítás (F/34) kiadása[737]

Az előző, 1968-ban kiadott F/32 Harcászati Felderítő Utasítás megjelenése óta végbement szervezeti és technikai fejlesztések megkövetelték, hogy tisztázzák, majd tegyék egyértelművé azokat az elvi meghatározásokat, megnevezéseket (és tartalmukat), valamint alkalmazási elveket, melyek alapját képezték a felderítőtörzsek tevékenységének a felderítés megtervezésében és végrehajtásában, békében, illetve háborúban – az új viszonyok között.

Az új Harcászati Felderítő Utasítás (HFU) – aminek elkészítéséhez felhasználták a szovjet vezérkar Felderítő Csoportfőnöksége által átadott felderítő utasítást – 1973-ban az MN vezérkarfőnök jóváhagyásával F/34 jelzéssel jelent meg. A HFU hadosztály- és ezredszinten tisztázta, majd egyértelművé tette a felderítéssel kapcsolatos valamennyi tevékenységet, beleértve a csaptatok és törzsek feladatait különböző harctevékenységek végrehajtása során. Az utasítás összhangban volt az MN-ben érvényben lévő harcászati szabályzatokkal és a törzsszolgálati utasítás előírásaival. Mindezek mellett

736 Kriska: i. m. 137–142.
737 Uo. 142.

már „kompatibilis" volt a VSZ-en belül a szovjet csapatok által alkalmazott felderítés elvi és gyakorlati megvalósításával is.

Az új utasítás egységes értelmezést adott a szolgálat tisztjei számára a felderítés tervezésével, szervezésével és végrehajtásával kapcsolatos kérdésekben, egységes rendszerbe foglalta a harcászati felderítést, kiemelve annak alrendszereit, a felderítés nemeit, a felderítést végrehajtó csapatokat, a felderítőszerveket és a felderítés módjait. Egyértelművé tette az összfegyvernemi törzsek parancsnokai és törzsfőnökei számára, hogy milyen feladatokért felel a felderítőfőnök és mik a vele szemben támasztott követelmények (ezáltal „oltalmat" is adott a FEF-nek bizonyos törzsön belüli konfliktus esetén).

A felderítőalegységek, -szervek harc előtti közvetlen felkészítése[738]

A hetvenes évek elején fokozatosan kimunkálták a felderítőcsapatok alkalmazásával kapcsolatos részletkérdéseket. 1973-ban ennek keretében mutatták be a felderítőalegységek (-szervek) harcfeladatra történő közvetlen felkészítését, ami időszerű volt, mivel MN-vonatkozásban azt még nem egységesítették. Ezt a módszert a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat dolgozta ki, melynek alapvető célja volt a kiképzési hiányosságok felszámolása, a szakfeladatok végrehajtása eredményességének növelése.

A témát központi bemutató során dolgozták fel, egy csapatfelderítő-század bevonásával. E rendezvény magában foglalta a felderítőcsoportok erkölcsi-politikai, harcászati, hadtáp- és híradó-felkészítését, valamint mindennek ellenőrzését, valamint a feltárt hiányosságok kijavítását. Ezzel a csapatfelderítést szakirányító felső vezetés egységesítette a feladat értelmezését és a gyakorlati teendők végrehajtását. Ez utóbbinak a folyamata és módszere – fő vonalakban – az volt, hogy az elöljáró előzetes felderítő-harcintézkedésének vétele után – amikor egyértelművé vált a felderítőalegység (-szerv) részére a harcfeladat – az adott kötelék törzse (felderítő-zászlóalj, felderítőfőnök, felderítőszázad), parancsnoka – az elöljáró felderítőfőnök intézkedésének megfelelően – kijelölte a feladat végrehajtásához szükséges felderítőerőket és eszközöket, majd ezek felkészítésére tervet készített.

A felkészítési terv magában foglalta azokat a teendőket, amik a feladat eredményes végrehajtásához szükségesek. Ebbe beletartozott az elméleti és gyakorlati foglalkozások köre, amiket külön kijelölt helyeken, körletekben, terepasztalon, a felderítőszervek parancsnokaival, állományával megismertettek, begyakoroltak.

A felkészítés előkészítése, megszervezése és végrehajtása során, folyamatosan érkeztek az elöljárótól a konkrét harcfeladattal kapcsolatos adatok, így a végrehajtás idejére lényegében egyértelművé vált a konkrét feladat

[738] Uo. 148.

az előkészítésben részt vevő parancsnokok előtt. Különös figyelmet fordítottak valamennyi, a gyakorlatba bevont felderítőalegységnél és -szervnél a kapott harcfeladat megítélésére, a feladat végrehajtásának körülményeire és módszereire.

A csapatfelderítő-szerveknél nagy figyelmet fordítottak a felderítő- és a harci technika, illetve a híradóeszközök üzemképességének biztosítására: az esetleges meghibásodások elhárítására; a mozgási irányok és menetvonalak kijelölésére; az ellenséggel való találkozás eseténi teendőkre; a kiküldő parancsnokkal való összeköttetés fenntartására, valamint a bejelentkezések és jelentések rendjére. Az alkalmazott felderítőszervek tájékoztatást kaptak a felderítési sávjukban tevékenykedő, más alárendeltségben lévő felderítőerőkről, azok felismerési jeleiről.

Az ezredeknél – sajnos – nem egyszer előfordult, hogy a személyi állomány ezeken a foglalkozásokon tanulta meg a felderítési feladatok gyakorlati módszereit. Ez a felkészítés viszont biztosította a lehetőséget, hogy a szakmai feladatokra összpontosíthassanak a felderítőalegységek.

A módszertani bemutató foglakozás alapján segédletet is kiadtak azzal a céllal, hogy az segítséget nyújtson a felderítőfőnököknek, parancsnokoknak és -tiszteknek a FCS-ok harcfeladatra történő felkészítéséhez. Ezt követően a harcászati gyakorlaton részt vevő felderítőalegységek (-szervek) esetében – alkalmazásuk előtt – mindig végrehajtották a harcfeladatra történő közvetlen felkészítést.

Felderítőkiképzési bázisok, segédeszközök[739]

A csapat és mélységi felderítőalegységek kiképzésének egy részét külön erre acélra kiépített bázisokon seregtest- és magasabbegység-szintű összevonásokon oldották meg. Az alábbiakban felsoroltak alapvetően a dunántúli felderítőcsapatokra vonatkoznak.

A hegyi kiképzés – mint korábban már utaltunk rá – a „Reziben" felépített kiképzési bázison folyt, ahol a különböző hegyi akadályok (füves hegyoldal, löszfal, sziklás terep, folyóakadály) leküzdése mellet lehetőség nyílt drótkötélpályák kiépítésére, sziklamászásra, hegyi akadálypálya leküzdésére, de hegyi lőgyakorlatok és hegyi vezetési gyakorlatok végrehajtására is.

A magasabbegység-szintű összevonás lehetővé tette, hogy egy-egy foglalkozási hely kiépítése után az alegységek forgószínpad-szerűen végigmenjenek a berendezett foglalkozási helyeken, ahol jól felkészült foglalkozásvezetők (felderítőfőnökök, századparancsnokok, törzstisztek) irányításával, az alegységparancsnokok közreműködésével az alegységek végrehajtották a kiképzést.

[739] Kriska: i. m. 125–128.

A vízi kiképzőbázis Győrben volt. Itt gyakorolták a folyóakadályok felderítését és leküzdését, valamint az azok mentén védelemre berendezkedett ellenség felderítését, a vízi akadály szükségeszközökkel, valamint harcjárművel történő leküzdését.

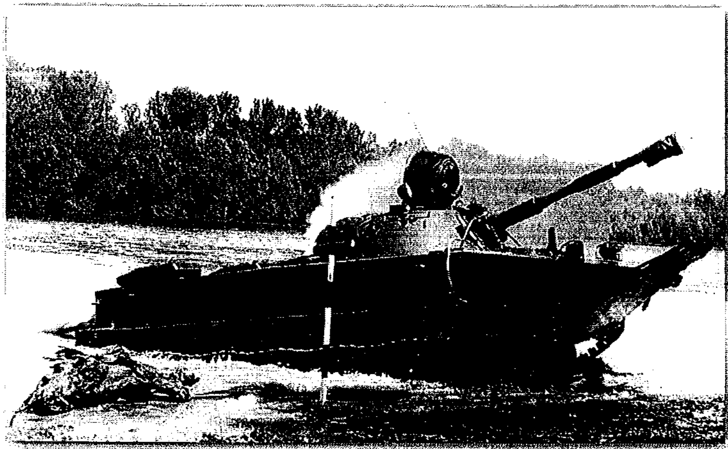
A téli kiképzés általában a „Rezi bázison" végrehajtott hegyi kiképzés keretében történt meg, ha volt hó. Ha a helyőrség domborzati viszonyai lehetővé tették, akkor ott is folytathattak téli kiképzést a csapatok.

A Csapafelderítő Osztály komoly erőfeszítéseket tett a felderítő- és az összfegyvernemi alegységek felderítőkiképzésének anyagi-technikai biztosítása, valamint a felderítőtörzsek és az alegységek szabályzatokkal, tankönyvekkel, segédeszközökkel való ellátása érdekében. A szakkiképzés oktatásához tankönyveket adtak ki, így valamennyi kiképzési ág esetében megfelelő mennyiségű tankönyv és segédlet állt a katonák, illetve az oktatók rendelkezésére.[740]

Az FKK bevonásával a szakkiképzés oktatása érdekében kidolgozták az idegenhadsereg-ismereti oktatás audiovizuális formáit, és ezen anyagokkal ellátták a felderítő- és összfegyvernemi csapatokat.

Az elméleti kiképzés hatékonyságának növelése érdekében a FUG-, az UHK-, az MF- és az összfegyvernemi felderítőalegységek részére felderítőszaktantermeket alakítottak ki. A tantermek kiegészítéseként diavetítőket, filmvetítőket és az audiovizuális oktatáshoz vezérlőasztalokat biztosítottak.

A gépkocsizó lövész- és harckocsiezred-közvetlen felderítőszázadok egy, a hadosztályközvetlen felderítőszázadok pedig hat tanteremmel (harcászati, rádiófelderítő, technikai, UHK-, FUG-, híradó-, mélységi felderítő) rendelkeztek. Minden hadosztályközvetlen felderítőalegység kapott ejtőernyős földi előkészítő pályát.

Vízi vezetés Győrben

[740] Uo. 126.

A felderítő-zászlóaljak részére kialakítottak egy-egy készlet harcászati gyakorlóberendezést, ami a feltételezett ellenség főbb technikai eszközeinek makett formájában történő megelevenítését szolgálta.

A Kiképzési Főcsoportfőnökséggel közösen gépkocsizó lövészezred-típusú kombinált elektromos harcászati gyakorlóteret alakítottak ki, ahol az ellenség katonáit és harceszközeit ábrázoló maketteket helyeztek el. Ez a típusú gyakorlótér nagymértékben növelte a felderítő- és összfegyvernemi alegységek felderítőkiképzésének hatékonyságát.

A felderítőalegységek ezenkívül igénybe vették az általános és egyéb kiképzési objektumokat, lőtereket, elektromos lőelőkészítő-pályákat és a légi célok leküzdést szolgáló gyakorlópályákat is.

Ebben az időszakban – mint korábban már jeleztük – az egri Felderítő Kiképző Központ (FKK) megnevezése és szervezete Felderítő Kísérleti és Fejlesztési Bázisra (FKFB)[741] változott, ami jobban takarta a szerv tulajdonképpeni alaprendeltetését. Ez utóbbi, a tevékenységével jelentősen hozzájárult a felderítőkiképzés hatékonyságának további növekedéséhez. Folytatták a felderítőcsapatok kiképzési lehetőségeinek szélesítését (felderítő-harciösvény építése), korszerűsítették a meglévő tantermi eszközöket a hadosztály- és az ezredközvetlen felderítőalegységeknél. 60 órás audiovizuális kiképzési programot készítettek és adtak ki használatra a csapatoknak. Ezenkívül a felderítő-zászlóaljak részére harcvezetői berendezést, földi mozgócél-felderítő lokátorimitátort, a felderítőalegységek részére idegenhadsereg-ismereti és harcászati falitabló-sorozatokat, idegenhadsereg-ruházati és atomaknamakett-sorozatot, illetve rakétamakett-komplexumot készítettek.

Felderítő-rohampálya Szombathelyen

A parancsnoki állomány részére A, B, C (Rajparancsnoki, FCS, MFCS,) típusú felderítővezetési készleteket gyártottak, ezzel megoldódott

[741] HIM KI 1/45/72 974/72/88 – 24. f. z. HNYTL.

a felderítőparancsnoki állomány terepen végzett munkájának a szükséges eszközökkel való ellátása.

Az A-típusú vezetési készlet tulajdonképpen egy felderítőraj-parancsnoki láda volt (fából, zöld színre lefestve) olyan praktikus méretezéssel, hogy elfért benne az A/5 méretű füzet, a figyelőnapló, a színesceruza-készlet, a parancsnoki vonalzó és a tájoló. Ezután már könnyebb volt a figyeléssel, vázlatkészítéssel kapcsolatos feladatokat megkövetelni, mert a felszerelés most már rendelkezésre állt. Csak vigyázni kellett a készletre, és pótolni a fogyóanyagokat, hogy sokáig használható legyen. Tudomásom szerint más szakirányító szerv nem biztosított ilyen feltételeket a csapatainak.

(1976–81 között voltam a tapolcai harckocsiezred felderítőszakasz-, majd -századparancsnoka. Tanúsíthatom, hogy ezek az oktatástechnikai eszközök igen használhatóak voltak, ráadásul a főiskolán már megismertük azokat, így nem okozott gondot alkalmazásuk. Arról nem is beszélve, hogy a foglakozási jegyeket így nem kellett írni idegenhadsereg-ismeret, katonai tereptan és egyes harcászati tárgykörök bevezető elméleti előadásaiból, mivel ezek hivatalosan jóváhagyott előadások voltak megfelelő audiovizuális anyaggal, ha a felderítőkabinet eszközei karbantartottak voltak. Mi vigyáztunk rájuk – S. R.)

A felderítőcsapatok helyzete a hetvenes évek közepén[742]

A „RÁBA"- fejlesztési időszak (1970–75) „VELENCE–I–III" fedőnevű feladatai jelentős változásokat hoztak az MN felderítőcsapatai számára, amiket korábban megismerhettünk. Így, az ebben az időszakban a felderítőalegységek részére kiadott új ÖKP-k már összhangban voltak az új szervezeti változásokkal. A felderítőalegységek az alkalmazásuknak megfelelő szervezetben (felderítőcsoport – FCS) folytatták kiképzésüket, illetve gyakorolták lehetséges feladataikat, ezáltal alkalmazásuk és vezetésük egyszerűbbé vált, akárcsak a technikai eszközök egységesebb jellege miatt a felderítő-zászlóaljak harci technikájának karbantartása és technikai kiszolgálása.

A felderítés vezetése, a felderítőszervek irányításának hatékonysága, a működési távolságuk növelése, adatok továbbításának meggyorsítása érdekében nagyobb teljesítményű RH- és URH-rádióállomásokat rendszeresítettek. Tovább javultak a felderítőalegységek híradásának feltételei, ezáltal a szabályzatokban előírt kiküldési távolságban (ezrednél 30, hadosztálynál 50 km) már RH-rádióval képesek voltak összeköttetést tartani a kiküldő elöljáróval.

A fegyvernemi szakcsapatok felderítőalegységeinél is változások történtek a fejlesztési időszak alatt. Így, pl. a tüzércsapatoknál megszüntették a hadsereg- és a hadosztályközvetlen tüzérfelderítő-alegységeket és azokat a tüzérezredekhez (hangfelderítő szakasz) és a gépkocsizó lövész-/harckocsihadosztály rakétaosztályaihoz (időjárásjelző állomás) szervezték. Megnövekedett a tüzérfelderítő műszerek mennyisége is. Az időszakban megkezdték a gépkocsizó lövész- és harckocsiezredek FUG-ba szerelt tüzérségi mozgó figyelőpontokkal való ellátását.[743]

[742] Kriska: i. m. 143–147.

A műszaki csapatok vonatkozásában, az 5. HDS műszaki dandáránál egy műszaki felderítőszakasszal növekedett a műszaki felderítőalegységek száma. A mélységi műszaki felderítőszakasz az 5. Hadseregközvetlen 27. Önálló Felderítő Század állományába került. A hadosztályok műszaki felderítő-alegységeinek állománya két műszaki felderítőrajjal bővült.[744] A műszaki felderítő-alegységeket korszerű búvárfelszereléssel (AVM–3K) látták el.[745]

A vegyivédelmi csapatok vegyi-sugárfelderítő alegységeit korszerű automata sugárszintmérő (IH–31) és az atomrobbanás paramétereit meghatározó (WS–67) műszerekkel szerelték fel. Új vegyi felderítő laboratóriumok (VLGCS, VLG–71) kerültek a rendszerbe.[746]

A hadosztály felderítő-rendszergyakorlat megszervezése és levezetése

A Varsói Szerződéshez tartozó hadseregek vezérkarai felderítő-csoportfőnökei által az 1972-es várnai értekezleten elfogadott ajánlásoknak megfelelően, az MN előkészített és 1974 augusztusában bemutatott egy hadosztályszintű komplex felderítő-rendszergyakorlatot,[747] mivel a hadműveleti és harcászati felderítéssel szemben támasztott új minőségi követelmények szükségessé tették a különböző szintű és rendeltetésű felderítőtörzsek, illetve -csapatok felkészítésének-vezetésének korszerűsítését, a felderítőrendszerek összekovácsolását.

A bemutató célkitűzése a hadosztályszintű felderítő-rendszergyakorlat megszervezése és levezetése egy változatának bemutatása volt, egy harcászati gyakorlat rendszerébe illesztve. Így, a komplex felderítő-rendszergyakorlat alapvető célja a hadosztály- és az ezred-felderítőtörzsek, illetve -csapatok teljes összekovácsolásának a biztosítása, a parancsnokoknak és a törzseknek a felderítés megszervezésében, valamint vezetésében, a végrehajtó felderítőegységeknek (-szerveknek) pedig, a felderítés végrehajtásában való gyakoroltatása volt. Ennek érdekében a gyakorlaton részt vettek a hadosztály állományában lévő összes felderítőerők és -eszközök.

[743] Uo. 145.
[744] Uo. 149.
[745] Uo. 144–145
[746] Uo. 144.
[747] Uo. 149–154.

A gyakorlat egyik törekvése a hadosztály-felderítőrendszer vezetése legcélszerűbb változatának, ezen belül is elsősorban a felderítő-zászlóaljak törzsei helyének és szerepének a megtalálása volt a vezetésben. Ennek érdekében a felderítőzászlóalj-törzsből létrehoztak egy 4-5 fős vezetési csoportot (zászlóaljparancsnok; a parancsnok rádiófelderítő, mélységi felderítő helyettesei, valamint híradófőnök), amit bevontak a hadosztály felderítőalosztály állományába. Így biztosították a hadosztály felderítőerőinek centralizált vezetését a hadosztály vezetési pontjáról.

A felderítő-zászlóalj visszamaradt törzse hajtotta végre a gyakorlatba bevont felderítőalegységek (-szervek) mindenoldalú felkészítését, valamint az államhatár mentén szétbontakozott felderítőalegységek (-szervek) mindenoldalú ellátását.

A zászlóaljtól bevont vezetési csoport részére a hadosztály-harcálásponton megfelelő elhelyezési és munkafeltételeket kellett létrehozni. Ehhez rendelkezésre állt 2 darab törzsbusz – összeépíthető sátorral. Így, a felderítőalosztály részére 3 részből álló munkahelyet biztosítottak, ahol feladatainak eredményes végrehajtása érdekében 3 munkacsoportot hoztak létre.

Az 1. sz. munkacsoport a hadosztály-felderítőfőnök vezetésével, az egyik törzsbuszban a felderítés tervezését, a felderítőtörzsek és -alegységek irányítását, valamint az elemző-értékelő tevékenységet végezte.

A 2. sz. munkacsoport a felderítőfőnök-helyettes vezetésével a másik törzsbuszban a felderítés megszervezésével kapcsolatos kidolgozói tevékenységet végezte.

A 3. sz. munkacsoport pedig a felderítőzászlóalj-parancsnok vezetésével az oldalsátorban, a felderítőalegységek (-szervek) közvetlen vezetését hajtotta végre.

Ez a munkacsoportosítás lehetővé tette a támadó harc megtervezésével és megszervezésével kapcsolatos feladatok egy időben történő végrehajtását, valamint a határ mentén szétbontakozott felderítőszervek (-alegységek) vezetését.

A tapasztalatok szerint a hadosztály felderítőerői és -eszközei az államhatár megsértése nélkül a vezetésnek megbízható felderítési adatokat tudtak szolgáltatni, mégpedig, a figyelőőrsök kb. 3–5, a helikopterek kb. 30–35, míg a légi felderítés kb. 50 km mélységből.

Az államhatár mentén szétbontakozott felderítőerők és felderítőeszközök vezetése a hadosztály harcálláspontjáról, illetve a helyzet éleződése után a hadosztály-harcálláspontokról és az ezred-harcálláspontokról centralizáltan történt.

A határbiztosítás időszakában az információ továbbításának alapvető módját a vezetékes összeköttetés képezte, felhasználva a határőrség békében kiépített vezetékes rendszerét is, amit URH-rádióeszközökkel dublíroztak.

Bizonyítást nyert, hogy a határbiztosítás időszakában, ha a harctevékenység vezetése ideiglenesen a hadosztály előretolt harcálláspontjáról történik, a felderítőfőnöknek magával kell vinnie a vezetési csoportját és a szükséges híradó eszközöket.

A támadó harc során a felderítőrendszer vezetésére a hadosztály-felderítőfőnök részére mintegy 12 rádióforgalmi rendszert hoztak létre az alkalmazott felderítőszervek függvényében. Az ezred-felderítőfőnökök egy-egy RH-rádióhálót hoztak létre a kiküldött felderítőcsoportok vezetésére.

A fentieken kívül a légi felderítő rendszerben a légi felderítő- (összfegyvernemi) alrendszert a gépkocsizó lövész- és harckocsiezredektől felfelé; az atomcsapás-biztosító alrendszert a hadosztály-rakétaosztálytól felfelé; a légi vegyi-sugárfelderítő alrendszert pedig a hadosztálytörzstől felfelé telepítették, illetve aktivizálták.

A felderítő-rendszergyakorlat során szerzett főbb tapasztalatok:

- igazolták az ellenség főellenállási terepszakasza időbeni felderítésének fontosságát, a harcfelderítés során működő összes felderítőerő centralizált vezetésének előnyeit;
- bebizonyosodott, hogy az első lépcsőben támadó ezredek elővéd zászlóaljai előtt, vagy azokkal egy időben, a főellenállási terepszakaszra kijutott felderítőszervek a harcfelderítést végrehajtó összfegyvernemi alegységekkel, a fegyvernemi csapatok felderítőerőivel viszonylag rövid idő alatt képesek voltak megbízható felderítési adatokat szolgáltatni az ellenségről, az első lépcsőben lévő támpontokról;
- általános tapasztalat volt, hogy a főellenállási terepszakaszhoz kijutott felderítőszerveknek csak egy kis része (öt felderítőcsoportból csak egy) tudott a roham végrehajtása előtt kijutni az ellenség mélységébe. Ezért az ellenség közeli harcászati mélységében lévő erők és tartalékok felderítését elsősorban a mélységi felderítőcsoportok és a légi felderítés hajtotta végre, valamint
- a gyakorlat igazolta annak fontosságát és jelentőségét is, hogy az ellenség mélységében működő felderítőszerveket fel kell készíteni a felderített rakéta-atomeszközök esetleges megsemmisítésére is. A feladatot a bemutató során egy ezred-felderítőcsoport eredményesen oldotta meg.

A hadosztályszintű komplex felderítő-rendszergyakorlat a célját elérte.

A bemutató ráirányította az MN parancsnoki állományának a figyelmét a felderítés fontosságára, és módszert adott a későbbiekben levezetendő hasonló gyakorlatokhoz, amit a VSZ-tagállamok képviselőinek jelenléte még jobban megerősített.

A gyakorlatot végrehajtók részére lehetővé vált az összfegyvernemi parancsnokok és törzsek részére a felderítéssel kapcsolatos ismeretek felfrissítése, kötelmeik begyakorlása. A hadosztályszintű komplex felderítő-rendszergyakorlat a felderítőtörzsek és -csapatok számára szakmai képzésük

legmagasabb szintjét képezte, biztosította a felderítőtörzsek és -alegységek háborús feladatainak begyakorlását, a teljes összekovácsoltság elérését.[748]

A hadműveleti és harcászati felderítés fejlődése a „TISZA–80"-fejlesztési időszakban[749]

1975–76-ban az első lépcsőben történő alkalmazásra kijelölt 42., 54. és a 74. Felderítő Zászlóaljak, valamint a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj a „MARCAL"- feladat keretében végrehajtották az átdiszlokálását az új helyőrségekbe, majd megkezdték a helyszínen a kiképzés és harci alkalmazás feltételeinek a megteremtését. A helyőrségváltással járó nehézségek miatt néhány személy (főleg a 2. Önálló Rádiófelderítő és az 54. Felderítő Zászlóalj állományából) a hivatásos állományi viszonyáról való lemondását választotta.[750]

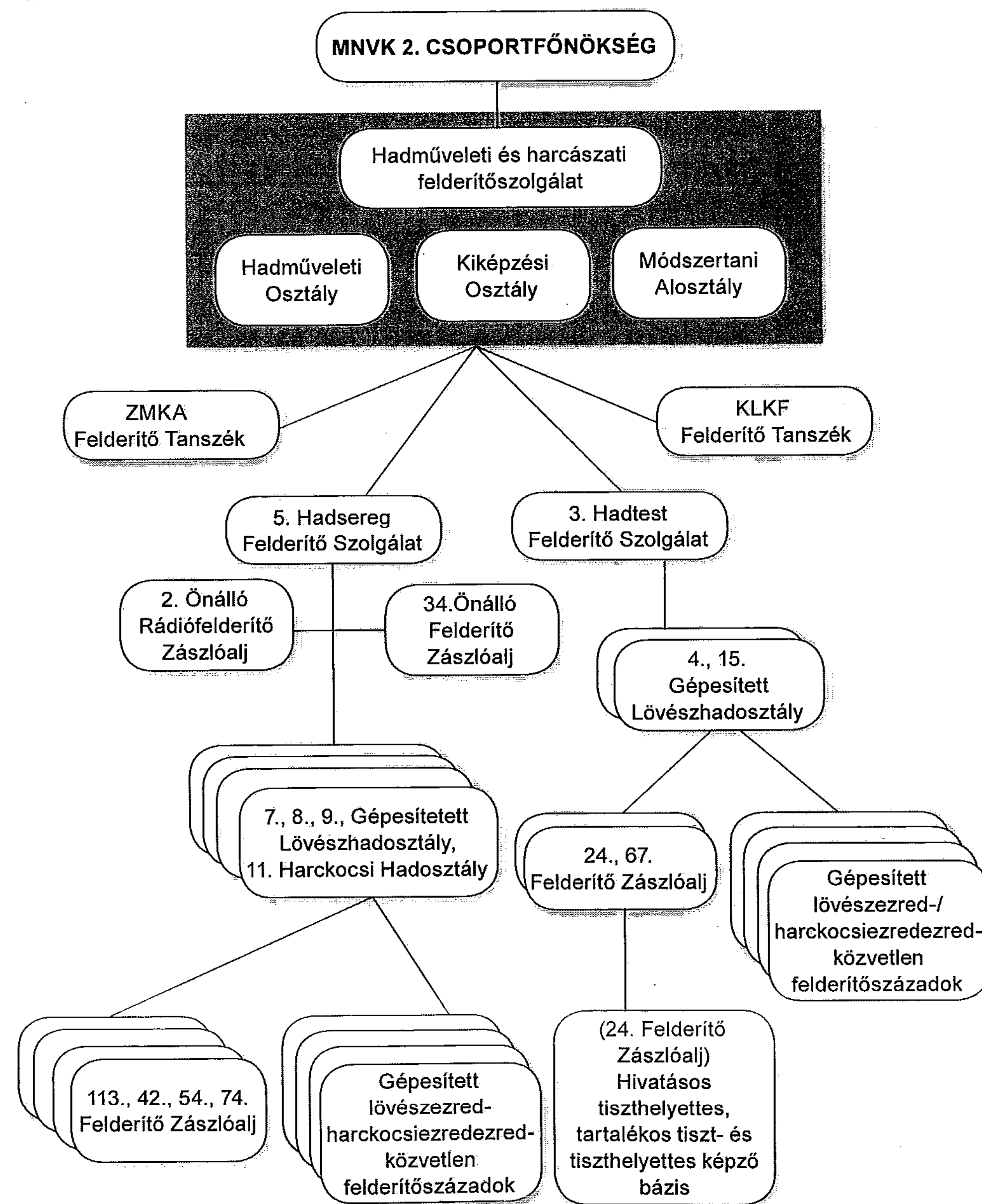
Valamennyi zászlóalj az átdiszlokálást követő egy év alatt kiépítette a harckészültség és a kiképzés feltételeit, áldozatos munkával nagy értékű kiképzési bázisokat, szaktantermeket hoztak létre az új helyőrségekben. Kiemelkedően nagy munkát végzett a 24. Felderítő Zászlóalj alárendeltségébe tartozó, de az MNVK 2. Csf-ség Csapatfelderítő Osztály közvetlen irányítása alatt álló Felderítő Kísérleti és Fejlesztési Bázis (FKFB) annak érdekében, hogy a korábbiaknak megfelelő kiképzési feltételeket teremtsen a három új helyőrségben a négy felderítő-zászlóalj (és a 15. Gépesített Lövészezred felderítő százada) részére.

Az 1977. augusztus 1-jén kiadott 0025/110/77. számú intézkedés alapján,[751] sok más változás mellett – mint korábban felvillantottuk – a 24. Felderítő Zászlóalj állományába tartozó Felderítő Kísérleti és Fejlesztési Bázis (FKFB) megszűnt, és ezzel egyidejűleg megalakult az MNVK 2. Csoportfőnökség közvetlen Módszertani és Kivitelező Alosztálya (MKA). Ez a változás a szervezettel szemben támasztott főfeladatokat változatlanul hagyta, és 1978-ban megbízta az MKA-t – a felderítőtisztek részére szervezett 10 hónapos – német nyelvtanfolyam megszervezésével, irányításával, majd ugyanebben az évben az alosztály nevét Módszertani Alosztályra (MA) módosították. A szervezeti módosítások az alosztály tevékenységét pozitívan befolyásolták, hiszen minden tekintetben bekerült az alosztály az MNVK 2. Csoportfőnökség szervezetébe, ami az alosztálytól minőségileg jobb és intenzívebb munkát követelt.[752]

Ebben az időszakban is tovább folytatódott a modern elektronikát képviselő oktatástechnikai berendezések kifejlesztése, majd rendszeresítése. Új

[748] Kriska: 149–154.
[749] Uo. 154–162.
[750] Uo. 154–155.
[751] Uo. 159.
[752] Uo. 158.

oktatótablókat készítettek a beérkezett új technikai eszközök bemutatására (KT–83 lézertávmérő, MRP–4 rádiótechnikai felderítőberendezés), és az idegen hadseregek eszközeiben bekövetkezett változások követésére. Különböző technikai eszközökkel, kiképzési programok, segédletek, tankönyvek

készítésével és kiadásával segítették a felderítőcsapatok kiképzését. Ezenkívül az alosztály számos komplex munkát végzett el, mint a katonai főiskola és a szolnoki felderítő-zászlóalj felderítő-szaktantermeinek elkészítését stb. Az alosztály részt vett az 1980-ban megtartott EFE kiképzési eszközeit bemutató kiállításon, ahol eredményesen szerepelt.[753]

Mint a fenti táblázatból – amely az eredeti helyesírást követi – is kitűnik, a Csapatfelderítő Osztály által végzett sok munka eredményeként 1977. december 1-jén az MNVK 2. Csoportfőnökség kötelékében Hadműveleti-harcászati felderítőszolgálattá fejlődött. Állományába egy hadműveleti és egy kiképzési osztály, valamint egy módszertani alosztály tartozott.[754] A szolgálat vezetője a csoportfőnök hadműveleti és harcászati felderítőhelyettese lett. A két osztály a csapat és a mélységi felderítés szakirányításán kívül fokozatosan átvette a hadműveleti és harcászati rádió- és rádiótechnikai felderítés szakirányítását is.[755]

A csapatok HKSZ- és „M"-készségének fejlődése

Jelentősen javult a felderítőcsapatok harckészültsége és „M"-készsége. Az állandó készenlétű felderítő-zászlóaljak helyőrségváltása biztosította, hogy a teljes harckészültség (THKSZ) végrehajtása után 4–6 órával, képesek legyenek a háborús feladataik ellátására. A megvalósult fejlesztési feladatok és a meglévő létszámok racionális átcsoportosítása következtében békében 6,45%-kal, „M"-ben pedig 3,37%-kal növekedett a hadműveleti és harcászati felderítőcsapatok állománya. Az állandó készenlétű felderítőcsapatok feltöltöttsége 94,4%-os, a rövid készenlétű csapatoké 56,6%-os, a hosszabb készenlétűeké viszont 19,2%-os volt. A rövid és hosszabb készenlétű felderítő-zászlóaljaknál biztosítva volt a legfontosabb beosztások békében való feltöltöttsége.[756]

A szervezeti és technikai korszerűsítéssel párhuzamosan a diszlokációval összhangban új, a követelményeknek jobban megfelelő HKSZ-i és „M"-i intézkedéseket, illetve terveket dolgoztak ki, és az ezekben foglaltakat a törzsek, valamint a csapatok begyakorolták.

A szervezetek korszerűsítésével és a technikai fejlődéssel párhuzamosan tovább tökéletesedtek, egységesebbé váltak a hadműveleti és harcászati felderítés elvei. E kérdések kiműveléséhez felhasználták a tudományos kutatómunka eredményeit, a saját és a VSZ-tagállamok hadseregeinek tapasztalatait, illetve a nemzetközi tanácskozások ajánlásait. Az új Harcászati Felderítő Utasítás (HFU), majd az EFE-törzs ajánlásai alapján átdolgozták

[753] Uo. 160.
[754] Polgár: i. m. 19.
[755] Büki: i. m. 35.
[756] Kriska: i. m. 161.

és kiadták a felderítő harci okmányokat, amik az ezredtől a hadseregszintig bemutatták a megfelelő szinteken kidolgozandó és alkalmazandó munka-, nyilvántartó- és kiegészítő okmányokat. A kiadmány minden felderítőtörzstiszt második bibliája lett (az első – természetesen – a HFU volt). A kiadott harciokmány-minták lehetővé tették, hogy egységes felfogás és végrehajtás legyen a hadsereg hadműveleti és harcászati felderítésén belül.[757]

Kimunkálták a rendszerbe kerülő új felderítőalegységek és technikai eszközök alkalmazásának alapelveit a hadosztály, illetve hadsereg felderítőrendszergyakorlatok elvei alapjait. A különböző fokozatú törzsvezetési és felderítő-rendszergyakorlatok fejlesztésének következtében javult a háborús vezetési tevékenység színvonala.

A felderítőtörzseknél és -csapatoknál jelentős előrelépés történt a felderítőalegységek és -szervek harcfeladatra történő közvetlen felkészítésének alapelvei és egységes gyakorlati végrehajtásának kimunkálásában. A felderítés elvi és gyakorlati kérdéseinek jobb megértése érdekében több elvi jelentőségű segédletet adtak ki. Ilyenek voltak például 1976–77-ben az „Egységes Felderítő Harciokmány-minták I. és II. rész", „A hadosztály felderítő-rendszergyakorlat elvi és gyakorlati kérdései", illetve a „Málházási utasítás a felderítő csapatok részére".

A csapatfelderítés történetében első alkalommal 1978. október 31-én került sor a Felderítőharcászati Konferencia megtartására. A megnyitót Szűcs Ferenc vezérőrnagy tartotta, aki kihangsúlyozta, hogy a felderítőkonferencia célja elemezni és értékelni a felderítőegységek, -alegységek és -szervek felderítési feladatvégrehajtására történő felkészítésének helyzetét. Ennek alapján – kiindulva az MN harcászati konferencia általános megállapításából, az elért eredményekből, felhasználva saját és más fegyvernemek, szolgálati ágak, valamint a VSZ hadseregeinek felhalmozott tapasztalatait, a megnövekedett lehetőségeket – célja még meghatározni a további előrelépés irányait, feladatait és módszereit. A konferencia célkitűzéseinek megvalósítását elősegítette az, hogy az MN történetében először találkoztak a hadműveleti és harcászati felderítés irányításáért és fejlesztéséért felelős vezetők, a felderítőalegységek és -szervek konkrét felkészítését, a kiképzés végrehajtását végző felderítőtisztek és parancsnokok, a felderítőkáderek képzését végrehajtó tanintézetek felderítő tanszékeinek vezetői, az együttműködő haderőnemek és fegyvernemek vezetői vagy képviselőik, egyszóval mindazok, akik a hadműveleti és harcászati felderítés területén közvetlenül, vagy közvetve dolgoztak.[758]

[757] Uo. 162.
[758] A konferencia teljes anyagát 1979-ben 345/0276/79. számon kiadták. A „KFH könyvtárában" fellelhető. (Hogy most milyen néven fut az az intézmény, sajnos nem tudom – S. R.)

A harcászati felkészítés és kiképzés megítélése[759]

A konferencián elhangzottak, illetve az ellenőrzések tapasztalatai alapján a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat az alábbi összegzett értékelést adta a felderítőharcászati felkészítésről és kiképzésről.

A felderítőegységek és -alegységek hadrafoghatóságának egyik alapvető biztosítéka a hivatásos állomány magasfokú harcászati felkészültsége, a sorállomány harcászati kiképzettsége. Rendkívül fontos volt a felkészítés és a kiképzés helyes értelmezése, annak tartalommal való megtöltése. A kiképzés folyamán az egység- és alegység- parancsnokok egy része a harcászati kiképzést azonosította a harcászati felkészítéssel, holott ez utóbbi sokkal tágabb jelentéssel bíró fogalmat takart.

A hadműveleti és harcászati felderítőegységek, illetve -alegységek harcászati kiképzésében, de főleg a csapatfelderítő és mélységi felderítőalegységek komplex harcászati felkészítésében az elmúlt években jelentős előrelépés történt. Javult az alegységparancsnoki állomány harc- és tűzvezető készsége. A parancsnoki gondolkodásmód összfegyvernem-centrikusabbá vált.

Az Összkövetelményi Programokban biztosított óraszámok mellett elsősorban a hegyi, a téli és a vízi összevonások, valamint a komplex harcászati gyakorlatok körültekintőbb, célirányosabb előkészítése lehetővé tette az állomány magasabb színvonalú felkészítését. A különböző gyakorlóberendezések, ejtőernyős gyakorlópályák és a felderítő-harciösvény lehetőségeinek jobb kihasználása, valamint a támadó önvédelem kiképzésének bevezetése növelte az állomány állóképességét.

A felderítő- és mélységi felderítőcsapatok kiképzésében kiemelt feladattá vált az ellenség atomeszközeinek felderítése mellett azok tűzzel történő késleltetése, rongálása és megsemmisítése. A csapatfelderítő, illetve mélységi felderítőalegységek részére meghatározott kötelékgyakorlatok tapasztalatai, valamint eredményei igazolták, hogy a parancsnokok megértették a támadólagos felderítő-harccselekmények jelentőségét.

A mozgócél-felderítő lokátoralegységek személyi állományánál a technikai felkészültségük elmélyítése mellett mérhető fejlődés volt tapasztalható a harcászati kiképzésükben is.

A nyolcvanas évekre a törzsek és csapatok eljutottak a felderítőrendszerek komplex gyakoroltatásáig. Megállapítható volt, hogy a felderítőállomány alapvetően eredményesen teljesítette az alaprendeltetéséből adódó követelményeket. Már eljutottak oda, hogy egy-egy harcászati gyakorlaton a működő felderítőszervek felfedték a szemben álló fél objektumainak 60–80%-át. Az alegységparancsnokok felderítőtevékenységében már tapintható volt a különböző felderítési módok és módszerek komplex alkalmazására való

[759] Kriska: i. m. 163–168.

törekvés. A személyi állomány célratörőbben valósította meg a részére meghatározott feladatokat. Különösen nagy fejlődés volt tapasztalható a felderítés vezetésében, a megbízható, folyamatosan működő felderítőhíradásban (ehhez az utóbbi időkben megteremtődtek a technikai feltételek is).

A csapatbázisokon folyó kiképzés alapvetően megfelelt a követelményeknek. Az alegységparancsnoki állomány biztosította a személyi állomány körültekintő kiválogatását, a bázisok hivatásos állománya pedig a követelményeknek megfelelő kiképzést folytatott. A kulcsbeosztásokra kiképzett állomány felkészültsége kedvező irányba befolyásolta a felderítők harcászati felkészültségét. Mindemellett felmerültek a harcászati felkészítést hátrányosan befolyásoló tényezők is. Így pl. a korszerűbb technika megjelenésével a ht. állomány egy részénél a harcászati gondolkodás helyett a technikacentrikus gondolkodás került előtérbe. Ez éreztette hatását az egységek és alegységek (szervek) harcászati felkészítésében is. A hivatásos állománynál háttérbe szorult a különböző felderítő-harccselekmények gyalogos végrehajtása. Ugyanakkor a különböző korszerű technikai eszközök nyújtotta lehetőségeket a harcászati kiképzés folyamatában csak részben használták ki. Pl. a törzsekben dolgozó tiszteknél nem volt kellő törekvés a rendelkezésre álló helikopterek felhasználására légi felderítési feladatok esetében. Sajnos elhanyagolták a tisztek felkészítését az ilyen jellegű feladatokra.

A rádiófelderítő tisztek zöme (ekkor még) hiányos összfegyvernemi és felderítőismeretekkel rendelkezett, nem ismerték ezen alegységek helyét és szerepét a harcrendben, illetve különböző harcmódokban. Ezek elsősorban a harcászati gyakorlatok során mutatkoztak meg.

A felderítőrepülő-egységeknél még gyenge volt a hajózóállomány képessége a különböző harcrendi elemek és technikai eszközök felismerésében, a felderítési feladatok végrehajtásában ismeretlen körzetekben.

A harcászati felderítés során mind a csapatoknál, mind a tanintézeteknél kevesebb figyelmet fordítottak az állomány éjszakai, valamint a bonyolult légi helyzet viszonyai közötti tevékenységre történő felkészítésre. Ennek folyamatában még nem sikerült középpontba állítani a tömegpusztító fegyverek tömeges alkalmazási gyakorlata közepette megoldandó felderítési feladatok begyakorlását.

A kiképzésben a folyamatosság, az egyszerűtől a bonyolult felé történő haladás – a fokozatosság túlzott hangsúlyozása mellett – még nem került csúcspontra, hanem csak egyes elemeinek összekapcsolásáig jutottak el. Ez a gyakorlat sajnos nem segítette elő az állomány komplex harcászati felkészítését. Úgyszintén hátrányosan befolyásolta a harcászati kiképzés eredményességét, hogy a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán és a tiszthelyettesképző bázison sok hiányosság mutatkozott a hallgatói állomány parancsnoki képzésében. Ez megnyilvánult elsősorban a gyenge harc- és tűzvezetői készségben, valamint a tanult elvek hiányos gyakorlati alkalmazásában.

Kismértékű volt az előrelépés a gépkocsizó lövész-/harckocsialegységek felderítőkiképzésében is. Itt még a régi szemlélet uralkodott, az e területeken dolgozó hivatásos állomány gondolkodásában, tettrekészségében volt javítani való.

Azonban még eme hiányosságok ellenére is megállapítható, hogy összességében a hivatásos felderítőállomány fő feladatának tartotta a felderítés hatékonyságának növelését. Előrelépés történt az összfegyvernemi parancsnokok felderítőszemléletében, a harcászati foglalkozások és harcászati gyakorlatok komplex végrehatásában. Eredményeket értek el a különböző felderítőalegységek és -törzsek közvetlen harcfeladatra történő felkészítésében, a személyi állomány fizikai és pszichikai állóképességének növelésében, továbbá a harci technika szakszerű kezelésében és a felderítési adatok jelentésében.

A hetvenes évek második felétől a minőségi fejlesztésre való törekvés; a rendelkezésre álló szervezeti keretek korszerűsítése; a belső arányok és a kialakult szervezeti struktúrában rejlő lehetőségek jobb kihasználása; a felderítő- és a felderítést elősegítő új műszerek, technikai eszközök rendszerbe állítása; a híradás feltételeinek a javítása; a kiképzés rendszerének és módszereinek tökéletesítése, valamint a vezetés színvonalának emelése jellemezte a felderítőtörzsek és -csapatok tevékenységét. Mindez a hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat kialakítására való törekvés jegyében történt.

Az 1980-ig terjedő történelmi időszakban a hadműveleti és harcászati felderítés olyan eredményeket ért el, ami biztosította az erők magas szintű hadrafoghatóságát és a feladatok sikeres végrehajtását.

A hadműveleti és harcászati felderítőszolgálat, valamint csapatai (1980–2000)

Az 1980-as évek elejére nyilvánvalóvá vált, hogy az eddigi intézkedések csak átmenetileg javították az MN helyzetét. Az alapproblémát az okozta, hogy a szervezetek száma folyamatosan növekedet, ugyanakkor a létszámkorlátozás betartása egyre nagyobb mérvű „keretesítést" tett szükségessé, aminek következtében az egyes szervezetek létszáma folyamatosan csökkent, „elvékonyodott". Így mind nehezebbé vált a szabályzat szerinti béketevékenység fenntartása, a kiképzési feladatok végrehajtása, a harckészültség előírt szintjének és a mozgósítási feladatok naprakészségének biztosítása.

A megoldás egy, az ország nagyságával és katonaföldrajzi helyzetével összhangban álló haderő létrehozása lehetett, ami a meglévőnél kisebb, de eszközeiben korszerűbb és könnyebben vezethető hadsereget jelentett. Ennek elérése csak részben és vontatottan valósult meg, egyrészt az ország egyre tragikusabb gazdasági helyzete, másrészt az elavult gondolkodásmód következtében, holott a változtatás ekkor már elengedhetetlen volt.

A legtöbb gondot és nehézséget az okozta, hogy hiába adtak ki a káderhelyzet megoldására különböző intézkedéseket, nem tudták megfelelően megoldani a szükséges szakember-utánpótlást, s emiatt állandósult a tiszt- és tiszthelyetteshiány. Nem csökkentek a hivatásos állományra háruló terhek sem, miközben a csapatok szervezete még bonyolultabbá vált, és tovább csökkent a sorkatonai szolgálat időtartama.

1981. január 1-jétől ezek a terhek tovább növekedtek, miközben romlott a katonai pálya presztízse, illetve anyagi és erkölcsi elismerése. A különböző szintű parancsnokságok megnövekedett jogkörével és önállóságával nem álltak arányban anyagi, illetve egyéb lehetőségeik.

1984-re megmerevedett a hadsereg szerkezete. Hatékonyabb, korszerűbb és egyben hazánk lehetőségeihez, szükségleteihez jobban igazodó haderőt – mint korábban is említettük – csak Oláh István rövid minisztersége alatt próbáltak teremteni. Ő ugyanis elrendelte az MN dandár- és hadtestszervezetre való átállításának kidolgozását, előkészítését, bár ez eltért a VSZ-tagállamok hadseregszervezési elveitől. A Varsói Szerződés (a Szovjetunió) vezetése azonban, ha nehezen is, de tudomásul vette ezt a változást. Ez a korszerűsítési folyamat Oláh hadseregtábornok váratlan halálát követően, az új honvédelmi miniszter, Kárpáti Ferenc vezérezredes kinevezése után is folytatódott.

Mintegy végső aktusként, még az Egyesített Fegyveres Erők főparancsnokával egyeztett, kidolgozott tervek alapján az MN mindkét haderőneménél lényeges változásokat irányoztak elő 1985–86-tól, amelyek az egész további időszakot meghatározták.[760] A magyar katonai vezetés a NATO-országok katonai vezetésével közvetlen kapcsolatot teremtett. Végrehajtották a hadsereg depolitizálását.

Az MN hadműveleti és harcászati felderítőcsapatai a nyolcvanas években

A csapatfelderítés felső vezetésében bekövetkezett változások tovább javították a szakirányítás lehetőségeit. A hadműveleti és harcászati felderítőegységek, -alegységek – a felderítés újabb elveinek, követelményeinek és feladatainak jobban megfelelő – rugalmasabb, viszonylag egységes szervezetre tértek át. Emelkedett a felderítőcsapatok harci állománya. Csökkent a háborús alkalmazás és a békeszervezetek közötti ellentmondás.

A megnövekedett követelményekkel, az ország gazdasági lehetőségeinek figyelembevételével és a hadseregfejlesztés általános irányelveivel összhangban korszerűbbekké váltak a felderítőcsapatok harci technikai eszközei is, aminek következtében nőtt a felderítés hatékonysága.

[760] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 4./II. A Magyar Néphadsereg 1957–1989, Fejlesztés és korszerűsítés (1960–1979), szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

1981. szeptember 1-jétől az MN áttért az 3×6 hónapos kiképzési rendre, melynek első tapasztalatai már jelentkeztek a hadsereg-felderítőfőnök 1982. augusztus 12-én kelt éves felderítőkiképzési jelentésében,[761] amiben értékelte az 1981. szeptember 9. és 1982. augusztus közötti időszakban végrehajtott kiképzési feladatok teljesítését.

Ebben megállapította, hogy az időszak fő feladatként jelentkezett az új rendszerű kiképzés eredményes végrehajtása, az abban szerzett tapasztalatok összegzése, értékelése, feldolgozása és hasznosítása.

A kiképzési év első időszaka a magasabbegység felderítőkiképzésében is „útkeresésnek" számított, de az 1982. január 20.–február 6. között végrehajtott összevont téli hegyi kiképzés már komplexitásában és eredményességében is irányt mutatott a következő időszakra.

A kiképzési feladatokat a csapatok eredményesen végrehajtották. A 8. és a 9. Gépkocsizó Lövészhadosztályok felderítőalegységei az új technikai eszközök rendszerbe állításával; a 7. Gépkocsizó Lövészhadosztály a rádiófelderítő-báziskiképzés alapvető feltételeinek megteremtésével foglalkoztak, míg a 11. Harckocsi Hadosztályt alapvetően a HM-szemle foglalta le, amit a magasabbegység felderítőcsapatai „Jó" értékeléssel abszolválták.

A felterjesztett kérelmek között szerepelt a BMP-vel felszerelt alegységek felderítőkötelék-lőgyakorlatának kidolgozása, illetve a túlélési kiképzéshez szükséges segédanyag és módszertani segédlet igénylése, valamint a túlélési kiképzés hadtáp- és pénzügyi háttere megteremtése szükségességének a jelzése.

Az új rendszerű kiképzés felgyorsította a kiképzés menetét, így sűrűbben követték egymást a fontosabb események, feladatok. A kiképzés feszítettsége viszont megnövelte a hivatásos állomány leterheltségét.

Az 5. HDS felderítőegységeinél és -alegységeinél a „MÁTRA–85"-tervidőszakban beérkeztek a gyalogsági harcjárművek, amelyek a felderítőalegységek mobilitását, tűzerejét, de felderítési képességeit is jelentősen növelték.

Az új felderítő technika rendszerbe állítása

Az MNVK 001291/1981. számú és az MNVK Felderítő Csoportfőnökség 00245/1983. számú Intézkedési tervei alapján – mint korábban utaltunk rá – a csapat- és mélységi felderítőalegységeknél 8 db BMP–1K3 és 72 darab BMP–1 harcjárművet terveztek rendszerbe állítani, várhatóan 20–25 évi rendszerben tartási időtartammal.[762] A beérkezett új technikai eszközök kapcsán egy komplex intézkedést adott ki az 5. Hadsereg, amit Geller István ezredes (a hadseregparancsnok technikai helyettese) és Gyuricza Béla ezredes (a hadsereg felderítőfőnöke) írtak alá 1983. március 23-án, és dr. Mórocz Lajos altábornagy, hadseregparancsnok hagyott jóvá.[763] Azt, hogy ez mennyire átgondolt és komplex feladat volt, az is bizonyítja , miszerint a két szakterületért felelős vezető aláírása alatt egy rövid bekezdés volt található: „A rendszerbeállítási (sic!) és átcsoportosítási intézkedésben foglaltakkal egyetértek, a szakterületemre vonatkozó végrehajtását biztosítom." Ezt követte a parancsnok hadtáphelyettesének, a fegyverzeti szolgálatfőnöknek, az „M"-kiegészítési osztályvezetőnek, a híradófőnöknek, a hadműveleti osztályvezetőnek és az elhelyezési szolgálatfőnöknek az aláírása. A művelet előkészítését Kádár Pál alezredes, felderítőfőnök-helyettes készítette el, ami (rá és főnökére vall) biztosította a feladat zökkenőmentes végrehajtását.

Az intézkedés gyakorlatilag 1984 végéig meghatározta a feladatokat a hadsereg felderítőcsapatainak technikai átfegyverzésére vonatkozóan (a BMP-k rendszerbe állítását, a PSZH-k átadását, az UHK-k kivonását, mindezek ütemezését, valamint a csapatoknál a hiányzó parancsnoki PSZH-k átépítését). Intézkedett a HKSZ- és „M"-feladatok folyamatos biztosításáról, valamint a tervek átdolgozásáról.

A beérkező technika fogadása érdekében utasítást adott a hivatásos, továbbszolgáló, sor- és tartalékos hadköteles állomány átképzésére, amit három ütemben hajtottak végre úgy, hogy azokat 1984. március 31-ig be kellett fejezniük.

Az első ütemben azon hivatásos és továbbszolgáló állomány vett részt a hathetes BMP-összevonáson, illetve azon UHK-szakaszparancsnokok a kéthetes PSZH-összevonáson, akiket még nem képeztek át.

A második ütemben a másod- és harmadidőszakos sorállomány hajtotta végre az átképzést. A rajparancsnoki állomány 260 órában, a felderítők 18 órában vették át az anyagot. Az irányzói és a harcjárművezetői állomány a 15. és a 33. Gépesített Lövészezredeknél báziskiképzés keretében kaptak felkészítést a felderítőalegységek szükségletének megfelelően.

Ekkor hajtották végre a PSZH-ra való átképzést a másod- és harmadidőszakos sorállomány, a rajparancsnokok, irányzók és harcjárművezetők esetében 84, a felderítőkében pedig 18 órában.

A harmadik ütemben a tartalékos hadköteles állomány átképzését és összekovácsolását írták elő. A 7. Gépesített Lövészhadosztálynál ezt a feladatot 1984. január 9. és 27. között hajtották végre, amikor az UHK-szakaszparancsnoki, -parancsnoki és -vezetői állományt 20 napra (ebből 14 napot át- és továbbképzésre), az UHK-töltőkezelőket pedig 10 napra (eb-

[761] HIM KI 164/06/06 MN 5. HDS Összefoglaló jelentés az időszak (év) felderítőkiképzési feladatainak végrehajtásáról.

[762] HIM KI 197/22/10 268/010/4 5. HDS Intézkedés a BMP–1K és BMP–1 harcjárművek felderítő csapatoknál történő rendszerbeállítására és a felszabaduló páncélos technika átcsoportosítására.

[763] Uo.

ből 4 napra felderítőátképzésre) behívták. Az átképzés végén 6 napot az alegység összekovácsolására fordítottak.

A 42. és a 74. Felderítő Zászlóaljak második csapatfelderítő-századai 1983. szeptember 1-jétől megkezdték a BMP-rajparancsnokok és -irányzók kiképzését a hadosztályok felderítőalegységei szükségletének megfelelően. A PSZH-felderítőrajok parancsnokainak kiképzését a 24. Felderítő Zászlóalj hajtotta végre.

Az intézkedés külön kitért a technikai és anyagi biztosítás, a szállítás és málházás feladataira.

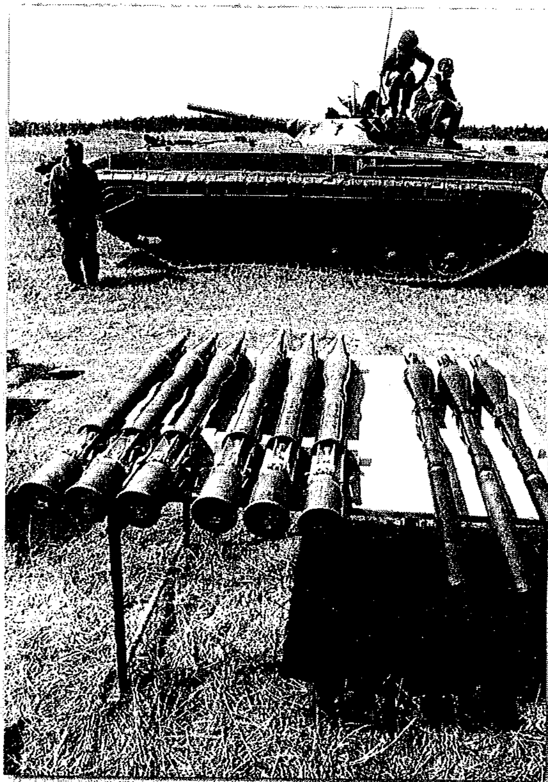
Ebben intézkedtek arról is, hogy az MN Gödöllői Gépgyárában a 15. és a 33. Gépesített Lövészezredek felderítőszázadainak harcjárműveit 1983. márciusban szereljék fel a felderítőegységek sajátosságainak megfelelően kialakított berendezésekkel.

Annak érdekében, hogy a harcjárművek ideális tárolása biztosított legyen, harcjárművenként 35–40 m² szilárd burkolatú tárolótér kialakítását írták elő. A felderítő-zászlóaljak megkapták a 9F66A1 gyakorlógépkocsikat, amelyek részére 24m² zárt, fűtött tárolóra volt szükség. Ezek megépítésére, valamint a többlettárolótér- és -raktárigény (lőszer, üzemanyag, javítóanyag, kiképzési anyag stb.) kielégítésére az intézkedés részben belső átcsoportosításokat, részben csapatépítkezést írt elő.

(Természetesen a kiképzésre fordítható összóraszám máris csökkent. Ezeknek a kérdésnek a megoldása sokáig gondot jelentett még a zászlóaljparancsnokoknak – S. R.)

A technikai eszközök további fejlesztése érdekében 1984 novemberében a 74. Felderítő Zászlóaljnál sor került az első BRM–1K felderítő-harcjárműre történő kiképzésre, melyet a győri szovjet felderítő-zászlóalj állománya hajtott végre.

Az új technika természetesen új alkalmazási módok és

BRM–1K harcjármű

kiképzési feladatok kidolgozását igényelte, amit kellő előrelátással, a beérkező technikára vonatkozó szabályzatok és előírások figyelembevételével a Hadműveleti és harcászati szolgálat kiművelt.

A „KÉKES–83" hadsereg felderítő-rendszergyakorlat

1983-ban az 5. Hadsereg éves tervének megfelelően 1983. május 14–21-e között „KÉKES–83"-fedőnéven felderítő-rendszergyakorlatot vezetett le a hadsereg törzsfőnöke az MNVK 2. Csoportfőnökség hadműveleti és harcászati főnökhelyettese csoportjával együtt. A gyakorlat körzete Tata–Sopron–Lenti–Kálóz volt, a tárgya pedig a HDS felderítőrendszerének megtervezése és vezetése az összfegyvernemi HDS első támadó hadműveletének végrehajtása érdekében, erdős-hegyes terepen, hagyományos fegyverekkel vívott harc körülményei között.

A gyakorlat méreteire jellemző, hogy a HDS operatív csoportja mellett tizenhat hadseregközvetlen alakulat, a 8. és a 9. Gépesített Lövészhadosztály, valamint a 11. Harckocsi Hadosztály kijelölt állománya, továbbá a Nagykanizsai és Győri Határőrkerületek operatív csoportjai is részt vettek. Ez mindösszesen 1039 tiszt, 337 tiszthelyettes, 3091 sorkatona, 1 polgári alkalmazott, 161 harcjármű, 366 gépjármű, 184 különleges gépjármű és 104 egyéb jármű részvételét jelentette a gyakorlaton.[764]

A jelzés és az alájátszás végrehajtásában a 26. Gépesített Lövészezred és a 42. Felderítő Zászlóalj részei, valamint a 15. Gépesített Lövészezred egy gépesített lövészszázada, a HDS nagytávolságú rádiógyakorlat-elemei és a HDS-hadtáp hadijátékelemei vettek részt.

A gyakorlatot öt mozzanatban hajtották végre. A Határbiztosítás felderítőrendszerének szétbontakoztatása után megtörtént a támadófeladat kidolgozása (6 órás munkagrafikonnal), amelyet egészen a nagy erejű ellencsapás kialakulásának időszakáig „futtattak ki".

A gyakorlat sikerét az azon részt vevő hadosztály-törzsfőnökök írásba foglalt tapasztalatai is mutatták (eredeti helyesírással – S. R.).

A 9. Gépesített Lövészhadosztály-TÖF szerint: „Összességében a végrehajtott rendszergyakorlat felszínre hozta mindazon problémákat, amelyek a felderítő alegységek, valamint a nem szervezetszerű katonák felderítő kiképzése során hiányosságként jelentkeznek, ugyan akkor felhívja a figyelmünket arra, hogy a felderítéssel szemben támasztott követelményeknek mindenkor eleget kell tennünk."[765] (sic!)

[764] HIM KI 197/27/20 357/020/8 MN 5. HDS A „KÉKES–83" HDS felderítő-rendszergyakorlaton részt vevő csapatok harckészültségének biztosítása Nyt. szám: 01875/19/1983.

[765] HIM KI 197/27/21 357/021/7 9. gl. ho. A „KÉKES–83" felderítő-rendszergyakorlat hadosztályszintű tapasztalatainak felterjesztése.

A 11. Harckocsi Hadosztály-TÖF megállapította: „A rendszergyakorlat igen hasznos volt, úgy a parancsnoki állománynak, mint a sorállománynak. A valós célok, objektumok megléte élővé teszi a felderítési feladatokat, alaposabb tanításra ad alkalmat, ugyanakkor megmutatja a kiképzés hiányosságait is. Ilyen jellegű gyakorlatok végrehajtására legalább 2 évenként szükség lenne, bár a kiképzési időhöz (1,5 év) való közelítés még rövidebb intervallumokat indokolna."[766] (sic!)

Ezeket a tapasztalatokat használták fel a felderítés elveinek, a felderítőtörzsek munkamódszereinek pontosítására, illetve a gyakorlati tapasztalatok megjelentek az új módszertani bemutatókon is.

Az 1984. októberi MN-szintű felderítő-módszertani bemutató

A rendszeresített és a folyamatosan beérkező új technikai eszközök hatékony felhasználása megkövetelte a felderítőszervek egységesítését és a Felderítő Utasításban megfogalmazottak gyakorlati alkalmazását.

Ezért a Hadműveleti és Harcászati Felderítő Főnökség javaslata alapján az 5. Hadsereg Parancsnokság 1984. évi munkatervének megfelelően, 1984. október 22–23-án MN-szintű felderítő-módszertani bemutatót vezettek le az MN III., VI. és VII. számú bázisainak körzetében (azaz a gyakorlótér újdörögdi körzete), melynek vezetője az 5. HDS törzsfőnöke, helyettese pedig az 5. HDS felderítőfőnöke volt. [767]

A módszertani bemutató célkitűzése volt a „MÁTRA"-feladatok kapcsán megismertetni és bemutatni a hadsereg, a hadosztály és az ezred hadműveleti-harcászati felderítőerőit, harci technikai eszközeit és alkalmazási lehetőségeit a korszerű összfegyvernemi hadművelet harci követelményei szerint.

A bemutatót alapvetően a 11. Harckocsi Hadosztály szak- és fegyvernemi felderítőállománya mutatta be, külön kijelölt összfegyvernemi és fegyvernemi alegységek bevonásával. Bemutatták az 5. HDS felderítőrendszerébe került új szervezeteket, az újonnan rendszeresített harci technikai eszközökkel felszerelt felderítőalegységek alkalmazásának elveit és módszereit a korábban végrehajtott felderítő-rendszergyakorlat tapasztalatait hasznosítva, illetve a korszerű hadműveleti-harcászati követelmények alapján az F–36 Harcászati Felderítő Utasításban meghatározottak szerint.

A bemutató foglalkozáson, MN-szinten váltak érzékelhetővé az új technikai eszközök hatásai, ekkor realizálódtak azok képességei és alkalmazása a Harcászati Felderítő Utasítás szerint.

[766] HIM KI 197/27/21 357/021/8 11. hk. ho. Jelentés felterjesztése a „KÉKES–83" gyakorlat tapasztalatairól, javaslatok.

[767] HIM KI 204/11/4 260/04/2 – MN 11. hk. ho. Szervezési intézkedés az MN felderítő bemutatóra.

A módszertani foglalkozás résztvevői, 1984.

A módszertani foglalkozáson az is egyértelművé vált, hogy ezek a „vegyes" (BMP és PSZH) összetételű csoportok a gyors, dinamikus felderítő tevékenységre nem alkalmasak. A két harcjárműtípus dombos (nem is említve az erdős-hegyes) terepen való mozgásképessége jelentős eltéréssel bírt, ami a felderítési feladatok végrehajtása során erősen megmutatkozott.

Ennek példája az alábbi kis történet. Ezt Söveges József százados (akkor még hadnagy és felderítőcsoport-parancsnok) személyesen tapasztalta meg a gyakorlat dinamikai részének végrehajtása során a 2. számú bemutatóhelyen, a Halápi-hegy oldalában: „Vesztünkre megérkezett az MN Katonai Filmstúdió, hogy megörökítse az ellenség mélységébe történő átjutást. Terveik szerint Én mint FO. parancsnok PSZH-val (a felderítőosztag parancsnoka a ZPSZH-F parancsnoki felderítő-harcjárművel – S. R.) az ellenség helyzetének pontosítása végett egy meredek emelkedőn villámgyorsan a terepkutató járőrhöz száguldok, majd rövid pontosítás után végrehajtjuk az átjutást. Rosszat sejtettem, ami a kamerák előtt be is igazolódott. Az előreszáguldás kb. 5 km/h sebességre sikerült kipréselve a maximumot az öreg dieselmotorból. Ezt csak tetézte, hogy óriási gőzfelhőbe burkolóztunk, mivel a motor hengerfejes is lett. Az emelkedő tetejére sohasem jutottunk fel..."[768] (sic!)

A felderítőszervek dinamikus tevékenységének biztosítását, illetve annak megoldását (és az ehhez hasonló problémák elkerülését) csak a BRM–1K, il-

[768] Kiss József ny. ezds. gyűjtéséből. (A kézirat a szerző tulajdonában.)

letve a BMP–1K3 parancsnoki felderítő-harcjárművek beérkezése jelentette, melyek leváltották a ZPSZH–F járműveket.

Erre a folyamatra „erősített rá” az 1984. november 22-én az 5. Hadsereg parancsnoka – dr. Mórocz Lajos altábornagy – által aláírt 0130/1984. számú intézkedés, melyben a felderítés hatékonyságának növelése érdekében feladatokat szabott meg a parancsnokok és törzsfőnökök számára.[769] Konkrét iránymutatással egyértelművé tette a parancsnokok és a törzsfőnökök felelősségét a csapatok felderítőkiképzésében, ami jelentős előrelépés volt a korábbi gyakorlathoz képest.

A bemutató sikeres volt, és hatására – mint ahogy az 5. HDS FEF átadás-átvételi jegyzőkönyv is kiemelte – „javult az összfegyvernemi parancsnokok és törzsek felderítést megszervező tevékenysége”.[770]

1984 decemberében a hadsereg-felderítőfőnöki feladatok átadása-átvétele történt Gyuricza Béla és Németh Sándor ezredesek között. A felderítőtörzsek és -csapatok állapotát a már korábban említett jegyzőkönyv rögzítette,[771] amely szerint a felderítőtörzsek és -alegységek békeállománya biztosította a hadiszervezetre történő időbeni áttérést; az „M”-állomány lebiztosított volt, zömében harcszerűen képzett. A törzsek és alegységek feltöltöttsége 70–80%-os volt, különösen nagy hiányok mutatkoztak ebben az időszakban az ezredek felderítőszázadainál a szakaszparancsnokok, illetve a rádiófelderítő szaktisztek és tiszthelyettesek vonatkozásában.

Hadosztályszinten a felderítőfőnökök és a felderítőalosztályok tisztjei megfelelő szakmai képzettséggel rendelkeztek, és képesek voltak a feladataik ellátására. A felderítő-zászlóaljaknál megszilárdult az egyszemélyi vezetés, viszont megjegyezték, hogy fokozottabb figyelmet kell fordítaniuk a törzsek összekovácsoltságára.

Az ezredeknél a felderítőfőnöki helyek csupán 25%-a volt feltöltve akadémiát végzett tisztekkel. A felderítőalegységek váltakozó színvonalon, de a programoknak megfelelően teljesítették kiképzési feladataikat, sikeresen vettek részt különböző gyakorlatokon. A vártnál lassúbb volt a fejlődés az idegenhadsereg-ismereti kiképzésben, annak ellenére, hogy az utóbbi időben előrelépés volt az összfegyvernemi törzseknél ebben a kiképzési ágban és a felderítőkiképzésben. Az 1984-ben végrehajtott „Felderítő Bemutató” hatására javult a parancsnokok és a törzsek felderítést megszervező tevékenysége.

A kiképzési bázisok állapota biztosította a kiképzési feladatok végrehajtását. A „MÁTRA”-feladatot a csapatok időarányosan hajtották végre.

[769] HIM KI 197/21/3248/03/23 MN 5. HDS, Az MN 5. HDS pk.: 0130/1984. számú intézkedése a felderítés hatékonyságának növelésére, 1984.

[770] HIMKI 197/22/5 268/05/1 5. HDS FEF átadás-átvételi jegyzőkönyv.

[771] Uo.

Az 1985-ben átfegyverzendő csapatok részére a szükséges intézkedéseket időben kiadták. A hadsereg-felderítőrendszer további hatékonyságának növelése érdekében meg kellett valósítani a hadseregparancsnok által kiadott 0130/1984. számú intézkedésben foglaltakat (melyre már utaltam korábban).

A fenti jegyzőkönyvben rögzített tények is hozzájárultak ahhoz, hogy a nyolcvanas években a különböző szintű felderítőtörzsek a kiadott intézkedéseknek megfelelően tervezték, szervezték, irányították és vezették a felderítőcsapatok kiképzését, mondhatni begyakorlottan, olajozottan mentek a dolgok. A megtartott módszertani bemutatók és a kiadott segédletek jelentős mértékben egységesítették, ezáltal megkönnyítették a felderítőcsapatok békeidőbeni feladatainak teljesítését, a végrehajtott gyakorlatok pedig biztosították a várható háborús tevékenységre való felkészülést és feladataik begyakorlását.

Gyakorlatilag a felderítőcsapatok szervezetileg kiteljesedtek, a felderítés elvei és a felderítési feladtok végrehajtási módja begyakorolttá vált, mindezzel biztosítva a felderítőcsapatok eredményes alkalmazását. A bevált rutinnak megfelelően, sikeresen hajtották végre a hegyi, téli és vízi összevonásokat.

Ezt az „állandóságot” változtatta meg – mint korábban megismertük – az MNVKF 00225/1986. számú („BAKONY–II”) intézkedése,[772] amit 1987. március 1. és június 15-e között hajtottak végre. Ez az új szervezés módosította a felderítő-vezetési szinteket és a csapatok állományát is. Ennek következtében az MN-szintű felderítőkiképzést is át kellett dolgozni. A rádió- és rádiótechnikai bázisikiképzést, valamint a tartalékos hadköteles állomány kiképzését a továbbiakban a 24. Felderítő Zászlóalj vette át.

Az új szervezeteknek megfelelően módosítani kellett a kiképzési programok és intézkedések előírásait, de a korábbi rendszer szerencsére rugalmas volt annyira, hogy a kialakított tervezési, szervezési tevékenység helyett nem kellett újat bevezetni. Ennek megfelelően, a kiképzés és a felkészítés ment tovább a saját medrében.

Azért ekkor még voltak nagyobb méretű gyakorlatok. 1987 októberében 8000 katona részvételével tartották meg az MN évi harcászati gyakorlatát „BAZALT–87” fedőnéven. Ezt 1988-ban – nyugati megfigyelők részvételével – követte a VSZ „BARÁTSÁG–88” hadgyakorlata.[773]

A felderítőcsapatok a dandár harcászati gyakorlatain ellenőrizhették felkészültségüket, de egyre inkább a pénzügyi forrásokat jobban „kímélő” parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok kerültek előtérbe.

[772] HIM KI 197/24/7 309/07/01 5. HDS pk. Beszéde az 1986. 02. 11. vezetői értekezleten.

[773] Dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség 1945 után, 5/II, A Magyar Honvédség a rendszerváltás után 1989–2000. http.//szantomihaly.gportal. (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

1988-ban a hadseregparancsnok kiadta a 031/1988. számú intézkedését a felderítés hatékonyságának növelésére,[774] amit a korábbi utasítás óta bekövetkezett haderő-átszervezés és az alkalmazási elvekben történt jelentős változások indokoltak.

Az ellenőrzések tapasztalatai alapján gondot jelentettek a terepen folyó munka, az ellenség lehetőségeinek megítélése, valamit a hivatásos állomány idegenhadsereg-ismereti és összfegyvernemi felderítőkiképzésbeli hiányosságai. Ezért a hadseregparancsnok egyebek között elrendelte ezek felszámolást, a felderítőerők előírásoknak megfelelő alkalmazását, valamint engedélyhez kötötte azok nem kiképzési feladatokra történő igénybevételét. Ezek alapján a felderítőalegységek kicsit védettebben tudták folytatni a kiképzésüket, és a törzseken belül is a megfelelő helyre került az idegenhadsereg-ismereti felkészítés, valamint a felderítőkiképzés.

Az 1989. augusztusi hadsereg-felderítőfőnöki (Németh Sándor ezredes – Bíró József ezredes közötti) átadás-átvételi jegyzőkönyv[775] szerint a hadsereg felderítőszolgálata (aminek „M"-létszáma akkor 23 fő volt) békében 9 fő tiszttel, 1 tiszthelyettessel és 1 kinevezett polgári alkalmazottal, tehát – egy fő tiszthiánnyal – 90%-os béke- (és 43%-os hadi) feltöltöttséggel rendelkezett. Az alárendelt felderítőtörzsek, -egységek és -alegységek békeállománya biztosította a hadiszervezetre történő időbeni áttérést. Feltöltöttségük mintegy 90%-os volt. A dandár-felderítőfőnöki helyek csak 50%-ban voltak akadémiát végzett tisztekkel feltöltve. Ezt a beosztást a felderítőtiszt látta el megbízással, vagy főiskolát végzett tiszt kinevezéssel. Ez a körülmény jelentősen befolyásolta a munka színvonalát.

A hadtestek felderítőfőnökei és a felderítőszolgálatok tisztjei a feladataik ellátásához szükséges szakmai képzettséggel rendelkeznek. A felderítő-zászlóaljaknál az egyszemélyi parancsnoki rendszer szilárd, a szolgálati viszonyok pedig rendezettek voltak.

A felderítőalegységek a kiképzés során váltakozó színvonalon, az előírt programoknak megfelelően hajtották végre feladataikat. Sikeresen vettek részt a nagyobb jelentőségű harcászati, parancsnoki és törzsvezetési, valamint felderítő-rendszergyakorlatokon. Javult a végrehajtott lőgyakorlatok eredményessége.

Továbbra is fő feladatnak tekintették a parancsnoki, különösen az alegységparancsnoki állomány szakmai ismereteinek, felkészültségének és oktató-módszertani készségének emelését.

[774] HIM KI 197/25/1 326/01/31 MN 5232 Az MN 5232 pk.: 031/1988. számú intézkedése a felderítés hatékonyságának növelésére.

[775] HIM KI 197/30/3 425/03/3 Jegyzőkönyv a HDS FEF beosztás átadás-átvételéről.

Még mindig gondot jelentett az összfegyvernemi törzsek idegenhadsereg-ismeretének és felderítőkiképzési ismereteinek hiányos, esetenként gyenge színvonala.

Az elkövetkező időszakban fő feladatként tekintettek a „BAKONY–III"-műveletben meghatározott, a felderítőegységekre és -alegységekre vonatkozó feladatok végrehajtására, különös tekintettel a hivatásos állomány helyzetének rendezésére.

1989. október 23-án az esti órákban az MN kijelölt csapatai – egy váratlan parancsra – átvették a munkásőrség objektumait. Ezt Vas megyében a szombathelyi gépesített lövészdandár felderítőszázada hajtotta végre. A fegyvernemi főnökök parancsnoki eligazítása után egy gyors felkészítést követően a fegyvernemi főnökök parancsnoksága alatt (beosztva 4 fő a felderítőszázad állományából) a helyszínen átvették a munkásőrobjektumokat az ott tárolt fegyverzettel és felszereléssel együtt. Az objektum őrzését mindaddig katonák végezték, míg a kiürítésük a központi tárhelyre meg nem történt.[776] A 74. Felderítő Zászlóalj is ilyen feladatot kapott Győr-Sopron megyében.[777]

A felderítőcsapatok a rendszerváltozás után

A hadsereg-, a hadtest- és a felderítőzászlóalj-törzsek személyi állománya 1990-ben alapvetően megváltozott. Az idősebb, tapasztalt állomány jelentős részét – a létszámcsökkentés következtében – kényszernyugdíjazták, a kisebb hányada viszont magasabb beosztásokba került az újjáalakult szervezetekben.

A Honvéd Vezérkar Katonai Felderítő Hivatal (továbbiakban HVK KFH) hadműveleti-harcászati főnöke 1991. július és 1992. augusztus között Szalai István ezredes volt. Tőle a feladatot Takács László ezredes vette át. A főnökség állománya gyakorlatilag 10 főre csökkent, és szinte folyamatosan változott.[778]

A harcászati-hadműveleti felderítés 1990–91-ben gyakorlatilag változatlan szervezettel, személyi állománnyal és eszközökkel folytatta az új követelmények szerinti kiképzést és felkészítést.[779]

A hadműveleti szintű felderítési feladatok végrehajtására rendelkezésre állt az 5. Hadsereg közvetlen alárendeltségében a szolnoki 34. Mélységi Felderítő Zászlóalj és a szombathelyi 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj, valamint a 83. Önálló Rádiótechnikai Felderítő Zászlóalj (Szombathely, mozgósítás után).

[776] Mint felderítőfőnök én készítettem fel az őrség tagjait – S. R.

[777] Kiss József ny. ezds. visszaemlékezése. (A kézirata szerző tulajdonában)

[778] Csepregi László – Halász István: A magyar harcászati-hadműveleti felderítés napjainkban 1990–2008, Felderítő Szemle, 2008/VII, Emlékszám, 152–153.

[779] Uo. 150.

A harcászati szintű felderítési feladatok végrehajtói a három hadtest felderítő-zászlóaljai: a 1/74. Felderítő Zászlóalj Győrben, a 2/42. Felderítő Zászlóalj Szombathelyen és a 3/24. Felderítő Zászlóalj Egerben, továbbá a gépesített lövész- és harckocsidandárok felderítőszázadai.

A nagy erőket megmozgató harcászati gyakorlatok elmaradása miatt a kiképzés hangsúlya áttevődött az alegységszintű felderítőszervek és -törzsek kiképzésére. Emellett a felderítőszervezetek nem szakfeladatként, de részt vettek a szovjet csapatok kivonásának biztosításában, az elhagyott objektumok átvizsgálásában, őrzésében és mentesítésében.

Az új országvédelmi koncepciónak (körkörös védelem) megfelelően az 5. Hadsereg Parancsnokság felderítőtörzse kidolgozta[780] azokat az elgondolásokat, amelyek lehetővé tették a meglévő erők szükséges reagálását és szervezett tevékenységét az új körülményeknek megfelelően. A hadseregtörzs által vezetett parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok keretében a 42. Felderítő és a 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóaljak törzsei begyakorolták az új követelményeknek megfelelő tevékenységet.

Ezzel párhuzamosan megkezdődött az újabb – ki tudja hányadik! – szervezeti átalakítás és diszlokáció előkészítése 1991 tavaszán és kora nyarán. Ekkor az 5. Hadsereg Parancsnokság is megkezdte a Szárazföldi Csapatok Vezérkara szervezetre történő áttérést.[781]

A délszláv háború és hatása

Az átszervezés alatt kitört délszláv háború nem érte felkészületlenül a törzseket és csapatokat. A korábban begyakoroltaknak megfelelően a törzsek megtervezték és végrehajtották a felderítőrendszer kijelölt elemeinek felkészítését és felvonultatását az államhatár védelmének megerősítésére. Időnként rendkívül nehéz körülmények között, de a meghatározottaknak megfelelően hajtották végre a csapatok a felderítési feladatokat.[782]

A 42. Felderítő Zászlóalj – az új diszlokációjának megfelelően – Pécsre költözött. A zászlóalj saját laktanyáját használta bázisként az államhatáron folytatott felderítőművelet időszakában.

A 24. Felderítő Zászlóalj állománya, melyet egy másik bázislaktanya Kiskunhalason fogadott, a felderítőrendszer alföldi elemeit egészen a művelet befejezéséig, 1992 nyaráig szolgálta ki.

A 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj, együttműködve az MH Távközlési Kutatóintézettel oldotta meg a rádióelektronikai felderítési feladatokat.

[780] Uo.
[781] Uo. 152.
[782] Uo.

A rádiófelderítő- rendszerbe bevonták a harcászati rádiófelderítő századokat és a rádiózavaró századok felderítőképességének egy részét is.

A 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj önállóan, a hadseregtörzs irányításával települt a déli országhatár mentén harcrendi elemeivel. A rádiófelderítés adatszerző és értékelő tevékenysége és a szakmai vezetés tisztázatlansága miatt, az együttműködés a hadászati és hadműveleti rádiófelderítő erők között csak vontatottan alakult ki, ezért a hatékonyság kezdetben nagyon alacsony volt. Súlyosbította a helyzetet a tolmácshiány, a szerb-horvát nyelvismeret esetlegessége, a szaktechnikai eszközök elavultsága, a korszerűtlen vezetési eszközök (R–107, R–405X) és döntő mértékben a rádiófelderítő-ismeretek teljes hiánya.

Az alkalmazás tapasztalatai bebizonyították, hogy 250 km előrevonási és szétbontakozási menet végrehajtása után az elavult gépjármű- és szaktechnika nem volt alkalmas a terv szerinti feladat teljesítésére a készenléti időre.

A csapatfelderítő-szervek figyelőműszereinek mennyisége és minősége sürgős kiegészítést igényelt, amit a HVK KFH főigazgatója soron kívül rendelt el. A beszerzéseket követően jelentősen javult a figyelőrendszer célfelderítő és éjszakai figyelőképessége. A felderítőműveletet a bevont erők rendkívül fegyelmezetten és szakszerűen hajtották végre, pedig számos esetben kerültek kényes, sőt kimondottan veszélyes helyzetbe.

Veszteségünk mindössze egy PSZNR–5 földi mozgócél-felderítő lokátor volt, ami – gyaníthatóan jugoszláv elektronikai csapás következtében – teljesen üzemképtelenné vált.

A művelet befejezését követően, 1992-ben végrehajtották a korábban tervezett átszervezéseket és diszlokációs feladatokat.

A már kialakított előrelátó felkészítés következtében számos felderítőtiszt a 90-es évek kezdetén jól beszélt angolul és németül, ezért a NATO-val történő együttműködéshez, valamint a balkáni békefenntartó műveletekhez szükséges állomány jó része a szakmailag jól felkészült, idegennyelveket beszélő fiatal felderítőtisztekből került ki. Ez az állomány a felderítőrendszeren kívül új, fontos beosztásokat töltött be. Így történt ez a hadműveleti-harcászati főnökkel, Szalai István ezredessel is, akinek a helyét Takács László ezredes vette át.[783]

A délszláv háború tapasztalatait hasznosították a későbbi országvédelmi tervek elkészítése, valamint a parancsnokok és törzsek, illetve a csapatok felkészítése és kiképzése során is. A felderítőcsapatok technikai fejlesztésére átfogó terv készült, szintén a szerzett tapasztalatok alapján.

[783] Uo. 153.

A kilencvenes évek második fele – A NATO-csatlakozás előtt...

Takács László ezredes nyugdíjba vonulása után a HVK KFH hadműveleti-harcászati felderítőfőnöki beosztás ellátásával Vámos Sándor alezredest bízták meg 1994. szeptember és 1995. március között. Ő adta át a beosztást az újonnan kinevezett, utolsó hadműveleti-harcászati felderítőfőnöknek, Palotás István ezredesnek.

Az 1995. május 12-én készült jegyzőkönyv és a hozzá csatolt alárendelt parancsnokok által felterjesztett jelentések[784] alapján átfogó „pillanatképet" kaphatunk (pillanatképet, mert ekkor ismét a „nagy átalakulások korát" éltük) a Hadműveleti és harcászati felderítőfőnökség, az alárendelt főnökségek és felderítőcsapatok állapotáról.

Maga a főnökség tiszti állománnyal való feltöltöttsége 75%-os volt, így a legfontosabb feladatokra való összpontosítással tudott működni. A jegyzőkönyv további létszámmozgásokat vetített előre beiskolázások és nyugdíjba vonulások miatt.

A főnökség időarányosan teljesítette a „SZEKTOR"-feladat szakirányú lebontását, előkészítette a csapatok új kiképzési rendszerre való áttérését és a kiképzési programokat. Folyamatosan végezte a felderítőcsapatok és tanintézetek szakirányítását, az alkalmazás új elvei szerinti felkészítést, az alárendeltek fontosabb szakfeladatainak végrehajtását és az ejtőernyős-szakfelkészítéssel kapcsolatos új követelményrendszer előkészítését. A főnökség és az alárendeltek vezetettsége megbízható, folyamatos volt.

Az MH Szárazföldi Csapatok Parancsnokság Felderítőfőnökségén is változások történtek: Fritz Sándor ezredes átadta a beosztását Esztári Ferenc ezredesnek.

Nem csupán folyamatos képességcsökkenést kellett a felderítőrendszernek elszenvednie. Az újonnan felállított 88. Légimozgékonyságú (később Gyorsreagálású) Zászlóalj jelentős felderítőkapacitásokkal rendelkezett, emellett állományának meghatározó része a 34. Mélységi Felderítő Zászlóaljból került ki. Parancsnoka Keresztúri László ezredes, a mélységi felderítő-zászlóalj korábbi parancsnokhelyettese lett.

A legjelentősebb szervezeti változás, ami a teljes felderítőrendszert érintette 1996. szeptember 1-jén következett be. Az MH KFH titkosszolgálattá történő átalakulása (1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról) következtében a hadműveleti és harcászati felderítés kikerült az addigi keretek közül, és csoportfőnökségként a Honvéd Vezérkar elemévé vált. Az így létrejött 25 fős HVK Felderítő Csoportfőnökség (J2) élére Tereeskei Tibor ezredes (később vezérőrnagy) került.[785] E szervezetre már nem csupán a korábbi feladatok vártak. Szakmai irányítója lett a szárazföldi és a légierő vezérkara felderítőtörzseinek (G2, A2), ezért a csoportfőnökség állományában megjelentek a szárazföldi fegyvernemek és a légierő felderítőtisztjei is. Tevékenysége kiegészült a felderítési adatok gyűjtésével és feldolgozásával, melyet addig a HVK KFH szervei végeztek.

[784] HIM KI 7/24/1 1160/9/1 HVK KFH Jegyzőkönyv a hadműveleti és harcászati felderítőfőnöki beosztás átadás-átvételéről, 1995. 05. 12.

Több mint egyévi „kényszerű együttlakás" után a Felderítő Csoportfőnökség 1997 októberében átköltözött a HM–II objektumba. Az elhelyezési feltételek megoldódásával ki kellett alakítani az önálló szervezeti élet feltételeit, majd ezzel párhuzamosan megkezdődött a NATO-csatlakozás előkészítése.

A csoportfőnökséget egy jó paraméterekkel bíró információ-technológiai eszközrendszerrel látták el. Megteremtődött a folyamatos információáramlás technikai feltétele azzal, hogy minden felderítőparancsnokság és -szervezet bekapcsolódott az intranethálózatba, ami felderítési adatok továbbítását nem tette ugyan lehetővé, de nyílt információk továbbítására alkalmas volt. A kialakított hálózat a tervezett felderítési információs rendszer alapját jelentette, ami a később kialakítani tervezett vezetési rendszerhez integrálódva, annak részét képezte volna.

A NATO-csatlakozás tervezési folyamata során, 1998-ban elkezdődött egy NATO-kompatibilis felderítőrendszer kialakításának tervezése azzal a céllal, hogy a meglévő szervezetek, a meglévő képességek megtartása mellett, a NATO-követelményeknek megfelelő felderítőképességekkel rendelkező felderítőszervezetekké alakuljanak.

1999 márciusában az ENSZ BT határozata alapján a NATO Jugoszlávia elleni fellépése során a felderítőrendszer néhány elemét aktivizálták.[786] Folyamatossá tették a felderítőszolgálatot, amit a következő év nyaráig fenntartottak. A felderítőrendszer folyamatosan gyűjtötte és értékelte a beérkező információkat, ellátta a szükséges felderítési adatokkal a katonai felső vezetést.

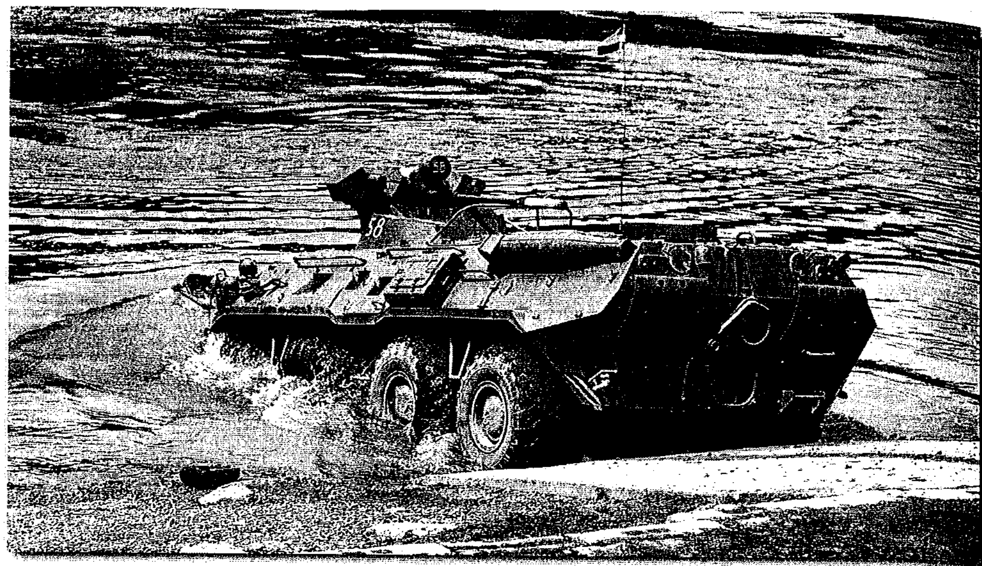
A KFOR békefenntartó műveletben számos felderítőtiszt kapott fontos megbízatást, elsősorban nem szakmai beosztásokban. A felderítő-zászlóaljak személyi állománya több váltásban teljesített szolgálatot az MH Őr- és Biztosító Zászlóalj állományában.

Az 1999-ben lefolytatott MH stratégiai felülvizsgálat a felderítőcsapatok számára számos negatív következménnyel járt.[787] A csoportfőnökség határozott kérése ellenére kivonták a technikailag még kifejezetten jó állapotban lévő lánctalpas BRM–1K felderítő-járműveket is, aminek következtében je-

[785] Csepregi–Halász: A magyar harcászati... i. m. 153–154.

[786] Uo. 155.

[787] Uo.

BTR–80 harcjármű

lentősen csökkent az MH felderítőképessége, ugyanis a helyette rendszeresített BTR–80 harcjárművek semmilyen figyelő- és helyzetmeghatározó berendezéssel nem rendelkeztek, és a felderítőrajokat sem látták el hordozható figyelőműszerekkel.

A NATO-csatlakozás után – Kitekintés

A NATO-csatlakozást követő évben, 2000 júniusában tovább folytatódtak az átszervezések. Az előkészítés során a csoportfőnökség javaslatot tett egy, az alapvető NATO-funkciókat tartalmazó, a felderítő-, a biztonsági, a felderítés elleni védelem, valamint az elektronikai hadviselés feladatainak egységes rendszerben történő irányítására alkalmas J2–S2 törzsek és csapatok felállítására,[788] azonban azok jelentős részét elvetették.

2001. május 1-jére az új vezérkari szervezetben a Felderítő Csoportfőnökség mindössze az Elektronikai Hadviselési Osztállyal és Törzsosztállyal bővült ki, a meglévő Hadműveleti, illetve az Értékelő és Tájékoztató Osztály mellett. A csoportfőnökség élére Tánczos László dandártábornok (később vezérőrnagy) került. Ekkor a csoportfőnökség állománya 44 főre bővült.[789]

[788] Uo.
[789] Uo.

2003. július 1-jével ismét átszervezést hajtottak végre, aminek következtében a csoportfőnökség létszáma ismét 25 főre csökkent. Ekkor dr. Katona István ezredes lett az új csoportfőnök.[790]

Az átszervezés után a létszámviszonyok már nem tették lehetővé a továbbiakban az MK KFH-ban történő folyamatos munkavégzést, ezért a vezérkari főnök engedélyével megszüntették a közös információgyűjtő tevékenységet. A haderőfejlesztés keretében ismét kísérlet történt[791] a felderítőrendszer korszerűsítésére: a műveletei területen tevékenykedő erők felderítőképessége javításának érdekében harcászati hírszerző és pilóta nélküli repülőalegységek felállítására tettek javaslatot. A harcászati hírszerző- (HUMINT-) állomány kiválogatása és felkészítése 2004-ben megkezdődött, a pilóta nélküli repülők kérdése azonban ismét lekerült a napirendről.

Egy másik kísérlet is történt a szervezet fejlesztését illetően:[792] a 24. Felderítő Zászlóalj állományában egy Információgyűjtő, Értékelő és Tájékoztató Központot állítottak fel, ami azonban – átgondoltság, oh! – az állománytábla első módosítása során megszűnt.

A Felderítő Csoportfőnökség kidolgozta a rendelkezésre álló felderítőerők felhasználásával a felderítőtámogatás rendszerét,[793] ami megfelelt az MH ambíciószintjének és a NATO tervezési követelményeinek is.

Az utolsó felderítő-zászlóalj szervezetének átalakítása lett volna a következő lépés, olyan követelmények szerint, ami lehetővé tette volna az összes rendelkezésre álló felderítőinformáció-forrás egy rendszerben (ISTAR) történő vezetését és irányítását. A véghezvitelt megakadályozta a 2005 márciusában végrehajtott menetrendszerű átszervezés, amely megszüntette a Honvéd Vezérkar szervezetét is.[794]

A Felderítő Csoportfőnökség utolsó munkája a 2005. elején kiadott Magyar Honvédség Összhaderőnemi Felderítő Doktrína volt.[795]

A csapatok átszervezése során az 5. Elektronikai Harc Ezredet is felszámolták, meghatározott elemei elektronikai harci századkötelékben beépültek a 24. Felderítő Zászlóaljba, ezzel a meglévő képességek jelentős csökkenése következett be.[796]

A korábban megszüntetett dandár-felderítőszázadok után 2005-ben felszámolták a könnyűlövész-zászlóaljak felderítőszakaszait is.

[790] Uo. 157.
[791] Uo.
[792] Uo.
[793] Uo. 158.
[794] Uo. 159
[795] Csepregi–Halász: A magyar harcászati…158.
[796] Csepregi–Halász: A magyar harcászati…155.

És a „vég": 2007-ben a 24. Felderítő Zászlóalj szintén megszűnt önálló katonai szervezetnek lenni. A kiadott állománytábla[797] szerint az MH 5. Bocskai István Lövészdandár kötelékzászlóalja lett, csökkentett létszámmal és képességekkel. A zászlóalj áttelepült Debrecenbe, ami ismét jelentős számú szakember elveszítésével járt.

Sok erőfeszítés történt, hogy a hadműveleti-harcászati felderítőszolgálat, majd a csoportfőnökség a szakterület valamennyi ágának és lehetőségeinek a szakirányító szerve legyen, de be kell vallani, hogy ez sosem következett be, ami pedig nem a felderítőszakembereken múlott... köszönet a közel fél évszázados áldozatos szolgálatért!

[797] Csepregi–Halász: A magyar harcászati...160.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Állami Számvevőszék, *0017. számú Jelentés a Honvédelmi Minisztérium fejezet működésének ellenőrzéséről, 24. Haditechnikai ellátottság.* http://www.asz.hu/ASZ/jeltar.nsf/0/E374E0EC7543C59FC1256CB1004431EE?OpenDocument (A letöltés ideje: 2014. 05. 14.)

Árvai Zoltán [et al.]: *Legendák és titkok katonái,* A mélységi felderítés története, Budapest, 2012, Zrínyi Kiadó.

Dr. Balló István: *A Magyar Néphadsereg helyzete és főbb szervezeti változásai 1956 novembere és 1961 decembere között.* http://mhtt.eu/hadtudomany/2011/2011_elektronikus/2011_e_4.pdf (A letöltés ideje: 2012. 07. 04.)

Dr. Balló István: *A magyar hadsereg fejlesztésének fő tendenciái 1948–1953 között,* Tansegédlet, Budapest, 2001, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtörténelem Tanszék.

Dr. Balló István: *Fejezetek a magyar katonai múlt történetéből,* Budapest, 2005, Hadtörténeti Intézet és Múzeum.

Berki Mihály: *Hadsereg vezetés* nélkül, Budapest, 1989, Magyar Média.

Büki Béla: *A hadműveleti és harcászati felderítés jelenlegi helyzete és távlati fejlesztésének irányelvei,* MNVK 2. Főcsoportfőnökség, 1979, HIM KI 7/11 773/06/1.

Csabai Károly – Móricz Lajos: *Tények és adatok az 1945 és 1955 közötti évek magyar hadtörténetéhez I,* Hadtudomány, 1/2, 69–70.

A (csapat-) hadműveleti és harcászati felderítő szolgálat honvédelmi minisztérium szintű szakirányításának története (1949–1972-ig), Nyt. szám: 700/091, MNVK 2. Csoportfőnökség, 1983, KFH Múzeum, 10.

Csendes László – Gellért Tibor: *Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990,* Budapest, 1993, HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály.

Csendes László: *Hadseregtörténet 1945–1989, Tények és adatok,* 1998, Új Honvédségi Szemle, Különszám.

Ehrenberger Róbert: *A béketábor magyar hadserege, A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból 1945–1957*, Budapest, 1950, Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok. http://mek.oszk.hu/04900/04971/html/ (A letöltés ideje: 2013. 02. 10.)

Dr. Füzesi Ottó: *Felderítő Tisztképzés a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán (1967–1997)*, Hadtudományi Szemle, Budapest, 5(2012)/3–4, szerk. biz. eln. Dr. Kovács László. epa.oszk.hu/02400/02463/00013/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_3-4_008-127.pdf (A letöltés ideje: 2012. 12. 03.)

A Haza és a katonai felderítés szolgálatában! Bevonulásunk 50. évfordulójára 1960–2010, CD Album az ETI 1960–64 között végzett felderítőszakasznak, szerk. Héjja István, 2010, magánkiadás.

A Hazáért, A Magyar Honvédség múltja és jelene 1848–2004, szerk. Dr. Helgert Imre, Vass Jenő Sándor, Budapest, 2006, Szaktudás Kiadó Ház.

Hekli László: *A harcászati és a hadműveleti rádióelektronikai felderítés története*, Budapest, 2007, Felderítő Szemle, 6(2007)/7, Emlékszám.

Hekli László: *A Magyar Honvédség hadműveleti-harcászati szintű felderítő-szakanyag javítás és ellátás története*, Budapest, 2007, Felderítő Szemle, 6(2007)/7, Emlékszám.

A honvédelem négy éve 2002–2006, szerk. Dr. Fapál László, Budapest, 2006, Zrínyi Kiadó.

Dr. Horváth Csaba: *A magyar katonai felderítés története, A kezdetektől 1945-ig*, Puedlo Kiadó, 2006.

Kántor Ferenc: *A csapatfelderítés, valamint a hadműveleti és harcászati felderítés fejlődése (1960–1990)*, Felderítő Szemle, VIII/2, Budapest, 2009.

Kenyeres Dénes: *Kecskemét helyőrség története (1948–2004)*, Kecskemét, 2004.

Kis András: *A 16. gyalogezred*, Budapest, 1980, Zrínyi Katonai Kiadó.

Kis András: *Az 1. hadosztály*, Budapest, 1979, Zrínyi Katonai Kiadó.

Kriska György: *A csapatfelderítés (hadműveleti és harcászati felderítés) fejlődésének története*, Honvédelmi Minisztérium, MNVK 2. Csoportfőnökség, 1985, Nyt. szám: 700/0461.

M. Szabó Miklós: *A magyar katonai felsőoktatás története 1947–1956*, Budapest, 2004. Zrínyi Kiadó.

M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955–1960*, Budapest, 2007, Zrínyi Kiadó.

M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969*, Budapest, 2008, Zrínyi Kiadó.

Magyar autógyárak katonai járművei, szerk. Dr. Varga A. József [et al.], Budapest, 2008, Maróti Könyvkereskedés és Könyvkiadó Kft.

Magyar Fegyveres Erők, A Magyar Néphadseregben alkalmazott fedőszámok. http://www.hungarianarmedforces.com/mnszamok/index.html (A letöltés ideje: 2012. 12. 03.)

A Magyar Néphadsereg története = *Magyarország hadtörténete két kötetben*, szerk. Liptai Ervin, Budapest, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó.

Magyarország a XX. században, I, Politika és társadalom, hadtörténet, jogalkotás, főszerk. Kollega Tarsoly István. http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/80-87.html (A letöltés ideje. 2013. 07. 04.)

Magyarország a XX. században, II, Honvédelem és hadügyek, főszerk. Kollega Tarsoly István. http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/80-87.html (A letöltés ideje.2013. 07. 04.).

Mellékletek=Az 5. Hadsereg története (1961. aug. 1.–1980. dec. 31.), Nyt. szám: 00438/86, Székesfehérvár, 1986, MN 5. HDS.

Az MH szárazföldi csapatainak békehadrendje, Az összfegyvernemi, a harckocsizó és a tüzércsapatok parancsnokainak megnevezésével 1945-től 1990-ig, szerk. Gazsó Imre, Székesfehérvár, 2003, MH Szárazföldi Parancsnoksága.

Mucs Sándor – Zágoni Ernő: *A Magyar Néphadsereg története*, Budapest, 1984, Zrínyi Katonai Kiadó.

Dr. Okváth Imre: *Adalékok a magyar katonai felderítés történetéhez 1956–89*, Felderítő Szemle, VII, Emlékszám, Budapest, 2008.

Dr. Okváth Imre: *Bástya a béke frontján, A magyar haderő és katonapolitika 1945–1956*, Budapest, 1998, Aquila.

Polgár Ervin: *A csapatfelderítés fejlődése és helyzete az 1945–1985-ös években*, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2001, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Felderítő Tanszék.

Szani Ferenc: *Néphadsereg 1957–1989*, Budapest, 1999, Honvéd Kiadó.

Dr. Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg 1956–1989*, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2001, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtörténelem Tanszék.

Dr. Szántó Imre: *A Felderítő Tanszék*, Akadémiai Közlemények 120/3(1985), IIIA.

Dr. Szántó Mihály: *A Magyar Honvédség 1945 után*. http.//szantomihaly.gportal.hu (A letöltés ideje: 2013. 02. 12.)

Dr. Szántó Mihály: *A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO tagságig (1989–1999)*, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2002, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet, Hadtörténelmi Tanszék.

Takács János: *A Magyar Honvédség 1945 és 1956 között, az 1956. évi forradalom és szabadságharc*, Hadtörténelmi jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtörténelem Tanszék.

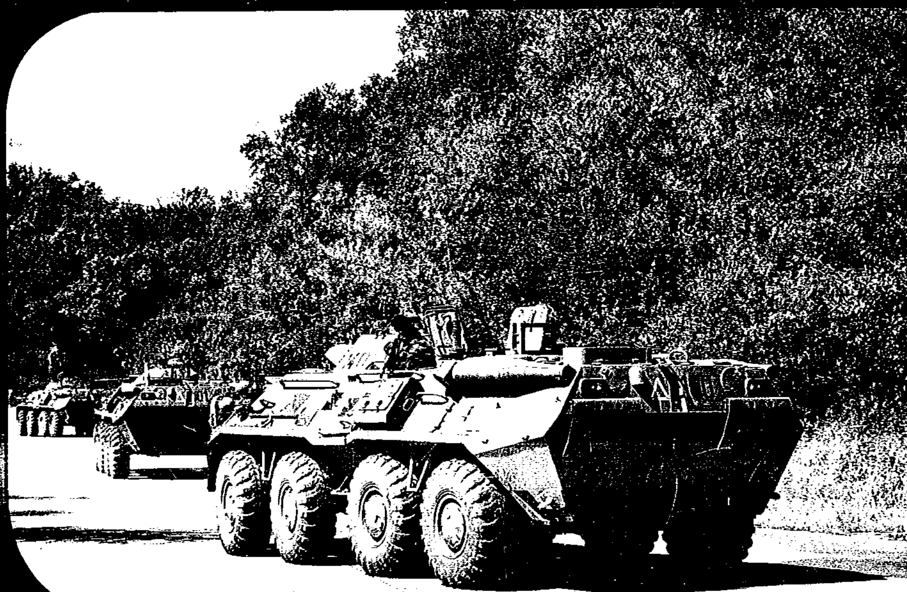
„Vegye tudomásul fiam, hogy senki nem született kék szemmel, fehér lovon, piros zászlóval a kezében felderítőnek. Azt mindenki úgy tanulta meg!" – Neiger Béla alezredes mondása egész pályámon elkísért.

A „felderítőszakma" is így formálódott attól kezdve, hogy 1949. március 16-án megalakították az 1. Felderítő Századot Pécsett. Az ötvenes évek elejére szovjet harcászati elvek alapján a magyar haderő mostohagyermekeként a semmiből jött létre a csapatfelderítés mint új szakcsapat. A szakma elismeréséig meglehetősen rögös utat kellett bejárni a felderítés elhivatottjainak.

Ezt az utat kívánom bemutatni könyvemben, melynek megírásához a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Irattárában és Levéltárában fellelhető dokumentumok mellett más publikációkat és kiadványokat is felhasználtam. A száraz tényeket igyekeztem a közel negyedévszázados felderítőtevékenységem során szerzett tapasztalataim és katonatársaim élményeinek leírásával színesíteni.

E könyvvel szeretnék emléket állítani mindazoknak, akik hosszabb-rövidebb ideig viselték az álcaruhát, akiktől a feladat végrehajtása leleményességet, széles körű ismereteket, bátorságot és tudást igényelt.

A szerző

9 789633 276310

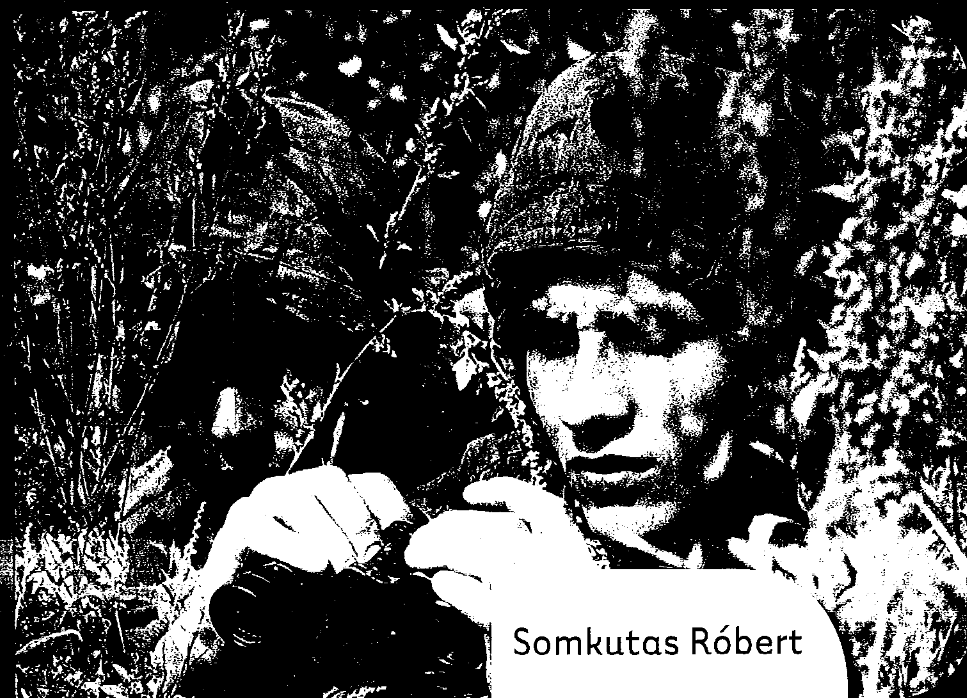
KATONÁK BÉKÉBEN ÉS MISSZIÓBAN

Álcaruhában 1945–2000

Álcaruhában

Fejezetek a hadműveleti-harcászati és csapatfelderítés történetéből (1945–2000)

Somkutas Róbert

